

STATI

Ekonomická diplomacie Tchaj-wanu a mezinárodní právo soukromé

Magdalena Pfeiffer*

Abstrakt: Článek se věnuje problematice posuzování statusu Tchaj-wanu při aplikaci norem mezinárodního práva soukromého, a to v souvislosti s úspěchy ekonomické diplomacie Tchaj-wanu, která s sebou nese nárůst přeshraničních soukromoprávních poměrů. Zamýšlí nad tím, zda mohou české soudy Tchaj-wan, navzdory absenci jeho formálního uznání ze strany České republiky, považovat za stát pro účely norem mezinárodního práva soukromého. Na základě kritické komparativní analýzy české a německé judikatury je argumentováno, že v oblasti soukromého práva by české soudy neměly mechanicky používat politickou doktrínu „jediné Číny“, ze které vychází česká zahraniční politika. Takový normativní přístup by měl v soukromoprávních poměrech s přeshraničním prvkem ustoupit faktickému přístupu, který respektuje existenci Tchaj-wanu jako subjektu mezinárodního veřejného práva s fungující víceúrovňovou soudní soustavou a stabilním právním řádem, jenž je na daném území účinně vytvářen, používán a vynucován, a který odpovídá i funkci mezinárodního práva soukromého, jež usiluje o kolizní spravedlnost, právní jistotu a předvídatelnost.

Klíčová slova: mezinárodní právo soukromé, rozhodné právo, uznání a výkon, Tchaj-wan, cizí soudní rozhodnutí, cizí rozhodčí nálezy

Úvod

Již od 70. let minulého století, kdy Čínská republika na Tchaj-wanu (dále jen „Tchaj-wan“) přišla o členství v OSN, reprezentuje Čínu v této mezinárodní organizaci Čínská lidová republika (dále jen „ČLR“).¹ ČLR nekompromisně prosazuje politickou tezi „jediné Číny“ a Tchaj-wan považuje za svou provincii.² Česká republika, obdobně jako většina států světa, uznává Čínskou lidovou republikou a její perspektivu jediné čínské státní identity, což prakticky vylučuje navázání oficiálních diplomatických vztahů s Tchaj-wanem. Dle informací tchajwanského ministerstva zahraničních věcí uznává v současné době Tchaj-wan pouze 11 států světa a Svatý stolec; ČR ani jiný členský stát EU mezi nimi nejsou.³ Absenci plnohodnotných diplomatických vztahů v rámci mezinárodního společenství Tchaj-wan úspěšně nahrazuje tzv. ekonomickou diplomacií, jež v jeho zahraniční politice hraje zásadní roli, např. v roce 2024 byl Tchaj-wan čtvrtým největším obchodním

* Doc. JUDr. Mgr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D., Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: pfeiffer@prf.cuni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4873-1350>. Článek vznikl jako součást projektu *Supply Chain Resilience Center* mezi Univerzitou Karlovou a National Chengchi University v Tchaj-peji. [This article was written as part of the *Supply Chain Resilience Center* project between Charles University and National Chengchi University in Taipei.]

1 UN Digital Library [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/192054?v=pdf>; ZUKAL, M. Zastoupení států na půdě OSN. *Právník*. 2024, roč. 163, č. 3, s. 240–241.

2 MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné – obecná část – a poměr k jiným právním systémům*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 95.

3 Ministry of Foreign Affairs Republic of China [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://en.mofa.gov.tw/AlliesIndex.aspx?n=1294&sms=1007>.

partnerem EU.⁴ Asi nejčastěji uváděným příkladem této zahraničněpolitické strategie zapojení se do světového obchodu je tchajwanská produkce a export polovodičů. Skutečnost, že Tchaj-wan patří mezi světovou špičku ve výrobě nejmodernějších počítačových čipů, jeho postavení ve strategických a geopolitických vztazích současného světa přirozeně značně posiluje.⁵

V rovině soukromého práva s sebou úspěchy ekonomické diplomacie Tchaj-wanu zcela logicky přinášejí nárůst soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem. Roste počet přeshraničních obchodních transakcí, které jsou uzavírány mezi tchajwanskými subjekty a jejich zahraničními obchodními partnery, české podnikatele a firmy nevyjímaje.⁶ Vzhledem k mezinárodnímu rozměru těchto obchodních vztahů nelze opomíjet relevanci norem mezinárodního práva soukromého. V tomto oboru práva jde v zásadě o pravidla pro koordinaci různých právních systémů, poměrně zásadní roli proto v mezinárodním právu soukromém hraje pojem státu.⁷ Pojem státu je významný při určování rozhodného práva na základě kolizních norem, kdy odkazem kolizní normy na rozhodné právo se rozumí odkaz na právní řád určitého konkrétního existujícího státu. Pojem státu je rovněž významný v případech, kdy je třeba uznat, případně vykonat na území určitého státu soudní rozhodnutí, které bylo vydáno soudem (případně jiným orgánem veřejné správy) jiného státu, či rozhodčí nález, který byl vydán na území jiného státu.

Encyklopedie mezinárodního práva veřejného Max-Planck Institutu vymezuje Tchaj-wan jako politickou entitu s *de facto* vládou, která účinně kontroluje území a vykonává obvyklé vládní funkce včetně budování mezinárodních vztahů. Dále uvádí, že ačkoliv se nejedná o stát, jedná se o subjekt mezinárodního práva s určitými právy a povinnostmi.⁸ V souvislosti s Tchaj-wanem je rovněž používán termín „contested state“, tedy entita, která sice naplňuje řadu znaků státu, ale z různých důvodů není jako stát obecně uznávána.⁹ Velmi komplikovaná problematika mezinárodněprávního postavení Tchaj-wanu jde nad rámec tématu tohoto článku a bude ponechána stranou. Pozornost bude věnována otázce posuzování Tchaj-wanu při aplikaci norem mezinárodního práva soukromého v soukromoprávních poměrech s přeshraničním prvkem. Zda lze Tchaj-wan navzdory absenci jeho uznání jako právního aktu, kterým je vyjádřena vůle uznávajícího státu jednat s uznaným státem jako s plným a všestranným subjektem mezinárodního společenství,¹⁰ ze strany České republiky považovat za stát ve smyslu norem mezinárodního práva soukromého.

⁴ LIN, W.-T. Economic Integration between the EU and Taiwan. Analyzing the Changes in Trade and Investment Relations after the Initiation of EU's Trade for All Strategy. *Journal of Applied Business Research*. 2025, Vol. 41, No. 1, s. 21 [cit. 2025-12-09]. Dostupné z: <https://journals.klalliance.org/index.php/JABR/article/view/499>.

⁵ AN, T. T. – CHEN, S. – YEH, K. Can Semiconductors Be a Tool for Taiwan's Economic Diplomacy? Implications from Questionnaires in 2018–22. In: CHU, C. – PARK, S. (eds.). *Strategies in Changing Global Orders*. Singapur: Springer, 2023, s. 5.

⁶ Českou republiku zastupuje na Tchaj-wanu Česká ekonomická a kulturní kancelář, EU má v Tchaj-peji European Economic and Trade Office a European Chamber of Commerce.

⁷ BASEDOW, J. Non-recognised states in Private International Law. In: BONOMI, A. – ROMANO, G. P. *Yearbook of Private International Law. Vol. XX – 2018/2019*. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2020, s. 1.

⁸ AHL, B. Taiwan. In: RÜDIGER, W. (ed.). *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Oxford University Press, 2020 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://ssrn.com/abstract=3502334>.

⁹ HENDERSON, Ch. Contested States and the rights and Obligations of the jus ad bellum. *Cardozo Journal of International and Comparative Law*. 2013, No. 21, s. 369 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://heinonline.org/HOL/Page?men_tab=srchresults&handle=hein.journals/cjic21&id=397&size=2&collection=journals&terms=Taiwan&termtype=phrase&set_as_cursor=

¹⁰ POTOČNÝ, M. – ONDŘEJ, J. *Mezinárodní právo veřejné*. 6. doplněné a přepracované vydání. C. H. Beck, 2011, s. 29.

Je tedy třeba zamyslet se konkrétně nad tím, zda v návaznosti na výše uvedené může český soud určit (respektive aplikovat) tchajwanské právo jako právo rozhodné v soukromoprávním sporu, či zda mohou být rozhodnutím vydaným tchajwanskými soudy v civilních věcech, případně rozhodčím nálezům vydaným na území Tchaj-wanu, přiznány právní účinky na našem území a zda tato rozhodnutí a rozhodčí nálezy mohou být v ČR následně vykonány.

Pro obor mezinárodního práva soukromého je příznačná mnohost a různorodost pramenů právní úpravy, ale tradičním, z celosvětového pohledu stále nejvýznamnějším pramenem právní úpravy v rámci harmonizačního úsilí mezinárodního společenství jsou mezinárodní smlouvy. K neúspěšnějším mezinárodním úmluvám v tomto oboru práva patří Úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží z roku 1980 (dále jen „Vídeňská úmluva“),¹¹ kterou je v současné době vázáno 97 států,¹² a Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958 (dále jen „Newyorská úmluva“),¹³ kterou je vázáno nyní již 172 států.¹⁴ Obě uvedené úmluvy jsou pro mezinárodní obchod zcela zásadní. Vídeňská úmluva je příkladem přímé úpravy soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvkem a obsahuje unifikovanou hmotněprávní úpravu mezinárodní kupní smlouvy. Newyorská úmluva zakotvuje podmínky uznání a výkonu rozhodčích nálezů, které byly vydány na území jiného státu než toho, v němž je žádáno o jeho uznání a výkon. ČR a ČLR jsou vázány oběma uvedenými úmluvami, Tchaj-wan není smluvní stranou ani jedné z nich. Bylo by přesto možné, aby kupní smlouva uzavřená mezi českým a tchajwanským subjektem byla podřízena unifikované úpravě ve Vídeňské úmluvě? Bylo by možné, aby se mezinárodní kupní smlouva řídila tchajwanským právem? Bylo by možné, aby rozhodčí nález vydaný na území Tchaj-wanu byl v ČR uznán a vykonán dle Newyorské úmluvy? Odpověď na tyto otázky úzce souvisí s odpovědí na otázku, jaký je status Tchaj-wanu, je-li posuzován výlučně pro účely aplikace norem mezinárodního práva soukromého.

1. Judikatura Nejvyššího soudu ČR

Spor české právnické osoby s obchodním partnerem z Tchaj-wanu se v roce 2013¹⁵ a poté opět v roce 2020¹⁶ dostal k Nejvyššímu soudu, kterému se tak naskytlá příležitost odpovědět na některé z výše předestřených otázek. Žalobkyně, právnická osoba se sídlem na Tchaj-wanu, žalovala společnost se sídlem v ČR o zaplacení kupní ceny za dodávku jízdních kol. Mezi stranami bylo sporné, zda v rámci e-mailové komunikace stran byla platně uzavřena kupní smlouva. Jak soudy nižších stupňů, tak Nejvyšší soud na danou kupní smlouvu uzavřenou mezi účastníky řízení aplikovaly Vídeňskou úmluvu. Z textu odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu vyplývá, že vycházel z přímé aplikace Vídeňské úmluvy dle čl. 1 odst. 1 písm. a). V době, kdy měla být kupní smlouva mezi účastníky soudního

¹¹ Sděl. č. 160/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží.

¹² United Nations Treaty Collection [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=x-10&chapter=10&clang=_en.

¹³ Vyhl. č. 174/1959 Sb., vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů.

¹⁴ United Nations Treaty Collection [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-1&chapter=22&clang=_en.

¹⁵ Rozhodnutí NS sp. zn. 23 Cdo 1308/2011 ze dne 17. 12. 2013.

¹⁶ Rozhodnutí NS sp. zn. 23 Cdo 280/2020 ze dne 27. 3. 2020.

řízení uzavřena, nebyla ještě stažena výhrada České republiky k nepřímé aplikaci Vídeňské úmluvy dle čl. 1 odst. 1 písm. b)¹⁷ a české soudy tak Vídeňskou úmluvu aplikovaly pouze na smlouvy o koupi zboží uzavřené mezi stranami s místem podnikání v různých státech, za podmínky, že se zároveň jednalo o smluvní státy úmluvy.¹⁸ Stejně jako soudy prvního a druhého stupně, i Nejvyšší soud měl za to, že kupní smlouva byla uzavřena mezi stranami, které mají místo podnikání na území dvou smluvních států, a to kupující na území České republiky a prodávající na území Čínské lidové republiky. Skutečností, že jedna ze stran má sídlo na Tchaj-wanu, Nejvyšší soud nevěnoval zvláštní pozornost, kterou by si však tato skutečnost již jen s ohledem na nejednotnou judikaturu soudů smluvních států k aplikaci Vídeňské úmluvy na smlouvy, jejichž jednou stranou je subjekt s místem podnikání na Tchaj-wanu, zaslouhovala.¹⁹

Nejvyšší soud konstatoval, že formální platnost smlouvy o koupi zboží je třeba posoudit dle čl. 11 Vídeňské úmluvy. Dle tohoto ustanovení, které zakotvuje princip bezformálnosti, nemusí být mezinárodní kupní smlouva uzavřena nebo prokazována písemně a nevyžadují se u ní žádné jiné formální náležitosti, lze ji prokazovat jakýmkoli prostředky, včetně svědků. V souladu s čl. 96 Úmluvy může však každý smluvní stát, jehož vnitrostátní právní úprava vyžaduje, aby smlouva o koupi zboží byla uzavřena nebo prokazována písemně, učinit k čl. 11 prohlášení. Ustanovení Úmluvy, která připouští, aby byla kupní smlouva uzavřena v jiné než písemné formě, se pak nepoužijí, má-li kterákoliv strana kupní smlouvy místo podnikání na území tohoto státu. Mezi státy, které této možnosti využily, se v roce 1987 zařadila rovněž ČLR (prohlášení v mezidobí již odvolala).²⁰ Dle Nejvyššího soudu nebylo tedy s ohledem na toto prohlášení ze strany ČLR možné posuzovat formální platnost předmětné smlouvy dle čl. 11 Vídeňské úmluvy a bylo třeba určit náhradní statut: právo rozhodné pro posouzení formální platnosti smlouvy určené na základě kolizních pravidel platných ve státě, jehož soud ve věci rozhoduje. Dle kolizního pravidla v § 4 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, (dále jen „z. m. p. s. p.“)²¹ je pro určení rozhodného práva pro formální platnost právního jednání relevantní, zda právní řád, který je rozhodný pro danou smlouvu (*lex causae*) zakotvuje písemnou formu jako podmínku platnosti takového jednání.²² Dle § 10 odst. 2 písm. a) z. m. p. s. p. se kupní smlouva zpravidla řídí právem místa, kde je sídlo (bydliště) prodávajícího v době uzavření smlouvy. Nejvyšší soud na základě této kolizní normy s hraničním určovatelem sídla prodávajícího určil čínské právo jako právo rozhodné pro danou smlouvu. Ani v tomto případě se nezamýšlel nad specifickým postavením Tchaj-wanu, byť je v záhlaví rozhodnutí výslovně uvedeno, že sídlo prodávajícího se nachází ve městě

¹⁷ Výhrada ČR k čl. 1 odst. 1 písm. b). United Nations Treaty Collection [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=x-10&chapter=10&clang=_en#4.

¹⁸ Nikoliv však na smlouvy, které jsou dle norem mezinárodního práva soukromého podřízeny právnímu řádu některého smluvního státu (nepřímá aplikace dle čl. 1 odst. 1 písm. b).

¹⁹ Blíže dále v kap. 4.

²⁰ K 16. 1. 2013. United Nations Treaty Collection [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=X-10&chapter=10&clang=_en.

²¹ Kupní smlouva byla dle tvrzení stran uzavřena v roce 2005.

²² Ust. § 4 z. m. p. s. p.: „Pokud není stanoveno nebo k rozumnému uspořádání vztahů nezbytno něco jiného, řídí se platnost právního úkonu, jakož i následky jeho neplatnosti tímž právním řádem jako účinky právního úkonu; pokud však jde o formu, postačí, bylo-li učiněno zadost právu místa, kde došlo k projevu vůle, vyjma, že by právní řád, jímž se řídí smlouva, předepisoval písemnou formu úkonu jako podmínku jeho platnosti.“

Tchaj-čung na Tchaj-wanu, a byl je mimo pochybnost, že Tchaj-wan má samostatný svébytný právní systém.²³ Otázku, zda by náhradním statutem určeným dle sídla prodávajícího nemělo být tchajwanské hmotné právo, si Nejvyšší soud zřejmě vůbec nepoložil, odvolacímu soudu naopak vytkl, že neučinil všechna potřebná opatření ke zjištění obsahu čínského práva jako práva rozhodného a že se uchýlil příliš brzy k aplikaci českého práva (*lex fori*), kterého mohou soudy místo rozhodného zahraničního práva výjimečně použít v případech, kdy se jeho obsah nepodaří v přiměřené době zjistit nebo kdy to je zcela nemožné.²⁴

2. Status Tchaj-wanu pro účely aplikace Vídeňské úmluvy

Vídeňskou úmluvu mohou dle čl. 91 odst. 1 a odst. 3 podepsat či k ní přistoupit všechny státy. Tato formulace vychází ze zásady způsobilosti států uzavírat smlouvy zakotvené v čl. 6 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.²⁵ Státy se zde rozumí ty státy, které jsou uznávány v souladu s mezinárodním veřejným právem.²⁶ Tchaj-wan díky svému složitému mezinárodněprávnímu postavení a omezenému uznání v rámci mezinárodního společenství k úmluvě jako samostatný stát přistoupit nemůže.²⁷ Vídeňská úmluva obsahuje dále rovněž tzv. federální klausuli, což je zvláštní ustanovení, které upravuje její aplikaci v případě států s více územními jednotkami s rozdílnou právní úpravou. Čl. 93 Vídeňské úmluvy umožňuje smluvnímu státu, který má dvě nebo více územních jednotek, v nichž podle jeho ústavy platí různé právní řády ve věcech upravených Vídeňskou úmluvou, prohlásit sdělením depozitáři, že se úmluva vztahuje na všechny jeho územní jednotky nebo pouze na jednu nebo několik z nich a toto prohlášení může kdykoliv doplňovat (čl. 93 odst. 1). V prohlášení je třeba výslovně uvést, na které územní jednotky se Vídeňská úmluva vztahuje (čl. 93 odst. 2). Neučiní-li smluvní stát takové prohlášení, má se za to, že se Vídeňská úmluva vztahuje na všechny územní jednotky (čl. 93 odst. 4). ČLR ve vztahu k Tchaj-wanu žádné prohlášení ve smyslu čl. 93 odst. 1 Vídeňské úmluvy neučinila a dle některých autorů se tak Vídeňská úmluva použije ve vztahu k Tchaj-wanu automaticky.²⁸ Je ale možné Tchaj-wan považovat za územní jednotku ČLR ve smyslu tohoto ustanovení? ČLR sice oficiálně uvádí Tchaj-wan jako jednu z 23 čínských provincií,²⁹ *de facto* správu na území Tchaj-wanu však nevykonává. V čl. 93 Vídeňské úmluvy není pojem územní jednotky smluvního státu blíže vymezen a dle odborné literatury není ani jasné, zda by Čínská lidová republika vůbec mohla závazné prohlášení dle čl. 93 ve vztahu k Tchaj-wanu učinit.³⁰ Soudy některých smluvních států Vídeňské úmluvy úmluvu

²³ ZHANG, A. Taiwan Legal Research. In: *NYU Law GlobaLex* [online]. January/February 2025 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://www.nyulawglobal.org/globalex/Taiwan1.html>.

²⁴ Ust. § 23 odst. 5 z. m. p. s.

²⁵ Vyhl. č. 15/1988 Sb., vyhláška ministerstva zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

²⁶ SCHWENZER, I. – SCHROETER, U. G. (eds.). *Schlechtriem & Schwenzler. Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods*. 5th edition. Oxford University Press, 2022, s. 1557.

²⁷ *Ibidem*, s. 1560.

²⁸ YANG, F. A Uniform Sales Law for the Mainland China, Hong Kong SAR, Macao SAR and Taiwan – the CISG. *The Vindobona Journal of International Commercial Law and Arbitration*. 2011, Vol. 15, No. 2, s. 362.

²⁹ China Through a Lens [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <http://www.china.org.cn/english/feature/38436.htm>.

³⁰ KÖHLER, B. Applicational Ambiguity? Taiwan's Status in International Sales Law. *International and Comparative Law Quarterly*. 2023, Vol. 72, No. 2, s. 557.

ve vztahu k Tchaj-wanu aplikují výslovně na základě čl. 93 odst. 4 s tím, že Tchaj-wan je územní jednotkou ČLR.³¹ Postavení Tchaj-wanu v rámci Vídeňské úmluvy ale nezávisí pouze na interpretaci čl. 93, ale i na statusu Tchaj-wanu z pohledu mezinárodního veřejného práva, jak je uvedeno výše.³²

Při posuzování aplikace Vídeňské úmluvy na konkrétní mezinárodní kupní smlouvu se otázka statusu Tchaj-wanu nejčastěji objevuje v případě, kdy se ověřuje její aplikace na základě čl. 1 odst. 1 písm. a) a soud zkoumá, zda je splněna podmínka místa podnikání strany kupní smlouvy na území smluvního státu Vídeňské úmluvy, jestliže se toto nachází na území Tchaj-wanu. Z dostupné judikatury je patrné, že závěry soudů napříč jurisdikcemi jsou velmi rozdílné. Některé soudy i pro účely aplikace norem soukromého práva striktně respektují zahraničně politické stanovisko své vlády, což je i přístup, který zvolily české soudy ve výše uvedeném případě.³³ Zřejmě právě s ohledem na českou politiku jediné Číny považovaly české soudy bez dalšího odůvodnění místo podnikání strany kupní smlouvy na Tchaj-wanu za místo podnikání na území ČLR, tedy na území smluvního státu úmluvy. Odlišně posoudil obdobnou situaci např. německý odvolací soud v Hamburku, který použití Vídeňské úmluvy na spor z kupní smlouvy vyloučil.³⁴ Kupní smlouva byla uzavřena mezi kupující se sídlem ve Švýcarsku a prodávající se sídlem na Tchaj-wanu, německý soud dospěl k závěru, že prodávající nemá místo podnikání na území smluvního státu, protože Tchaj-wan není smluvním státem Vídeňské úmluvy, a to navzdory tomu, že Německo, obdobně jako Česká republika, uznává politiku jediné Číny a nemá s Tchaj-wanem navázány oficiální diplomatické vztahy.³⁵ Podle německého odvolacího soudu tak nebyla splněna podmínka místa podnikání obou smluvních stran kupní smlouvy na území různých států, které jsou smluvní stranou úmluvy dle čl. 1 odst. 1 písm. a). Německý soud proto dále zkoumal, zda lze Vídeňskou úmluvu na předmětnou smlouvu použít nepřímou na základě čl. 1 odst. 1 písm. b). Dle tohoto ustanovení se Vídeňská úmluva použije, jestliže se na kupní smlouvu dle norem mezinárodního práva soukromého použije právního řádu smluvního státu úmluvy. Strany kupní smlouvy v tomto případě neprovedly volbu rozhodného práva a německý soud určil jako rozhodné právo pro smlouvu o koupi zboží tchajwanské právo, jehož součástí Vídeňská úmluva dle jeho názoru není. Obdobné závěry lze nalézt i v judikatuře soudů dalších smluvních států, které Vídeňskou úmluvu rovněž odmítly aplikovat na základě čl. 1 odst. 1 písm. a) s argumentací, že Tchaj-wan není smluvním státem úmluvy. Podrobnější argumentaci na podporu svých závěrů bohužel soudy v odůvodnění svých rozhodnutí v dostupné judikatuře neuvádí. Na rozdíl od výše uvedeného rozhodnutí německého odvolacího soudu se však v těchto případech Vídeňská úmluva na kupní smlouvu, která byla předmětem sporu, použila na základě nepřímé aplikace dle písm. b), kdy si strany buď zvolily jako rozhodné právo jiného smluvního státu (aniž by zároveň vyloučily použití Vídeňské úmluvy), nebo byl právní řád jiného smluvního státu Vídeňské úmluvy určen jako rozhodný na základě kolizních norem

³¹ Pulse Electronics, Inc. v. U.D. Electronic Corp. 2021. CISG on-line případ 5547, odst. 42–6 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://cisg-online.org/search-for-cases?caselid=13461>.

³² KÖHLER, B. *Applicational Ambiguity? Taiwan's Status in International Sales Law*, s. 563.

³³ O úvahách soudů lze pouze spekulovat, protože v odůvodnění rozhodnutí není této otázce věnována žádná pozornost.

³⁴ Rozhodnutí Oberlandesgericht Hamburg sp. zn. 6 U 116/20 ze dne 14. 10. 2021. In: *CISG-online* [online]. [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://cisg-online.org/search-for-cases?caselid=14195>.

³⁵ *Strategy on China of the Government of the Federal Republic of Germany*, s. 13 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://www.auswaertiges-amt.de/resource/blob/2608580/49d50fecc479304c3da2e2079c55e106/china-strategie-en-data.pdf>.

*legis fori*³⁶ (konkrétně na základě kolizních norem v nařízení Řím I).³⁷ Závěry soudů, že Tchaj-wan není vázán rozhodnutím ČLR přistoupit k Vídeňské úmluvě, vítají i někteří autoři, kteří volají po nutnosti sjednotit v tomto duchu judikaturu soudů smluvních států ohledně postavení Tchaj-wanu ve vztahu k Vídeňské úmluvě.³⁸

Nejisté postavení Tchaj-wanu působí největší problémy při přímé aplikaci Vídeňské úmluvy, kdy je její použití podmíněno místem podnikání obou stran kupní smlouvy v různých smluvních státech úmluvy. Při nepřímé aplikaci Vídeňské úmluvy, kdy se úmluva použije, protože rozhodným právem pro kupní smlouvu je právní řád smluvního státu úmluvy, nemusí být status Tchaj-wanu totiž nutně ani předmětem posuzování, a kupní smlouva může být režimu Vídeňské úmluvy bez dalších úvah o statusu Tchaj-wanu podrobena. Smlouva o koupi zboží uzavřená mezi subjekty s místem podnikání v ČR a na Tchaj-wanu bude Vídeňské úmluvě podřízena, jestliže strany výslovně zvolí právo některého jiného smluvního státu Vídeňské úmluvy jako rozhodné, aniž by zároveň výslovně vyloučily její použití.³⁹ Zvolí-li strany české právo jako rozhodné pro kupní smlouvu, měla by být unifikovaná úprava obsažená ve Vídeňské úmluvě soudy použita přednostně před úpravou kupní smlouvy v občanském zákoníku, ledaže strany její aplikaci v souladu s čl. 6 Vídeňské úmluvy strany výslovně vyloučí. Výhrada, kterou ČR při podpisu úmluvy učinila dle čl. 95 k nepřímé aplikaci úmluvy, byla již před téměř deseti lety odvolána⁴⁰ a české soudy tak mohou použít Vídeňskou úmluvu na kupní smlouvu i na základě norem mezinárodního práva soukromého.

V rozhodčím řízení je situace o něco jednodušší, protože strany mají větší míru volnosti ve výběru pravidel pro rozhodnutí ve věci samé. Strany se tak mohou na použití Vídeňské úmluvy dohodnout. V rozhodčím řízení, které se konalo ve Švýcarsku, rozhodoval rozhodce na základě rozhodčí doložky spor z kupní smlouvy mezi prodávající se sídlem v Německu a kupující se sídlem na Tchaj-wanu.⁴¹ Smlouva obsahovala rovněž doložku o volbě rozhodného práva, kdy strany výslovně vyloučily použití tchajwanského práva a zároveň určily jako právo rozhodné Vídeňskou úmluvu. Rozhodce uvedl, že bude aplikovat Vídeňskou úmluvu a v případě otázek, které vyvstanou a nejsou Vídeňskou úmluvou upraveny, právní pravidla, která mají k danému sporu nejužší vztah v souladu s čl. 187 odst. 1 švýcarského zákona o mezinárodním právu soukromém.⁴²

³⁶ Rozhodnutí Bundesgericht/Tribunal fédéral sp. zn. 4C.94/2006 ze dne 17. 7. 2007. In: *CISG-online*. [online]. [cit. 2025-10-04] Dostupné z: https://cisg-online.org/files/cases/8313/abstractsFile/2398_11367186.pdf. Rozhodnutí Cour d'appel de Douai sp. zn. 21/01679 ze dne 20. 10. 2022. In: *CISG-online* [online]. [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://cisg-online.org/search-for-cases?caselid=14259>. Rozhodnutí Seoul High Court sp. zn. 2012Na59871 ze dne 19. 7. 2013. CLOUT case 1642 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.uncitral.org/clout/clout/data/kor/clout_case_1642_190713.html&ved=2ahUKewjBj9PPqqQAXwF3gIHHZ2kBG8QFnoECBYQAQ&usq=AOvVaw3b6ZofICPY-oKHylah-2FY.

³⁷ Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

³⁸ KÖHLER, B. *Applicational Ambiguity? Taiwan's Status in International Sales Law*, s. 563.

³⁹ S výjimkou smluvních států, které učinily výhradu k nepřímé aplikaci Vídeňské úmluvy (v rozhodné době např. ČLR).

⁴⁰ K 22. 11. 2017 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=X-10&chapter=10&clang=_en#4.

⁴¹ Buyer (Taiwan) v. Seller (Germany), Final Award, ICC Case No. 18671. In: BERG van A. J. (ed.). *ICCA Yearbook Commercial Arbitration. Volume XLII*. 2017, s. 204–250.

⁴² Art. 187 Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG) vom 18. Dezember 1987: „Das Schiedsgericht entscheidet die Streitsache nach den von den Parteien gewählten Rechtsregeln oder, bei Fehlen einer Rechtswahl, nach den Rechtsregeln, mit denen die Streitsache am engsten zusammenhängt.“ [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/1776_1776_1776/de.

3. Tchajwanské právo jako *lex causae*

Z pohledu českého soudu je pro určení rozhodného práva pro smlouvu relevantním předpisem nařízení Řím I, které v rámci EU unifikuje kolizní normy pro smluvní závazkové vztahy. Nařízení Řím I umožňuje, aby si strany kupní smlouvy rozhodné právo zvolily (čl. 3), pro případ absence takového projevu vůle stran zakotvuje kolizní normu pro určení rozhodného práva v čl. 4 odst. 1 písm. a).⁴³ Co se volby rozhodného práva týče, odborná literatura se shoduje, že dle nařízení Řím I lze zvolit pouze platný právní řád určitého státu.⁴⁴ Čl. 3 odst. 1 nařízení Řím I ale v tomto ohledu není formulován zcela jasně, když stanoví, že smlouva se řídí právem, které si strany zvolí. Recitál 13 nařízení Řím I upřesňuje, že nařízení stranám smlouvy nebrání formou odkazu do své smlouvy začlenit nestátní právní normy. *A contrario* by tedy bylo možné dovodit, že v režimu nařízení Řím I nelze zvolit nestátní právo (*soft law*) jako právo rozhodné. Pro tento závěr hovoří i skutečnost, že výslovné ustanovení o možnosti stran zvolit jako rozhodné právo mezinárodně uznávané zásady a normy hmotného závazkového práva, které původně bylo zakotveno v návrhu nařízení Řím I, bylo nakonec vypuštěno.⁴⁵ Argument, který je často uváděn na podporu odmítavého postoje vůči možnosti stran volit nestátní soubory norem či zásad smluvního práva jako rozhodné pro svou smlouvu, je jejich neúplnost a nevyváženost.⁴⁶ Soudy by tak jen stěží mohly volbu tchajwanského práva považovat za pouhý odkaz na nestátní právo ve smyslu recitálu 13 nařízení Řím I, tedy za smluvní ujednání stran aplikovat zvolená právní pravidla, avšak v rámci kogentních ustanovení jinak rozhodného, suverénním státem aprobovaného práva určeného na základě kolizních norem. Je-li tchajwanské právo zvoleno stranami smlouvy jako rozhodné, nelze dle mého názoru takový projev vůle smluvních stran považovat za volbu nestátního práva ve smyslu *soft law* jen z toho důvodu, že se jedná o právní řád entity, která není státem soudu uznávána.

V případě, kdy smluvní strany nevyužijí možnosti volby rozhodného práva, řídí se dle čl. 4 odst. 1 písm. a) nařízení Řím I kupní smlouva právem státu, na jehož území má prodávající obvyklý pobyt v době uzavření smlouvy. Obvyklým pobytem právnické osoby se dle čl. 19 odst. 1 nařízení Řím I rozumí zpravidla místo její ústřední správy, většinou její faktické či zapsané sídlo, obvyklým pobytem fyzické osoby je dle judikatury SDEU místo, kde má osoba centrum svého života a kde je integrována.⁴⁷ Výše uvedená kolizní norma navazuje na rozhodný právní řád prostřednictvím geograficky determinovaného hraničního určovatele, opět tedy hraje relevantní roli pojem státu a otázka jeho výkladu pro účely aplikace soukromoprávních norem, tentokrát pro účely aplikace kolizní normy. Je nezbytné, aby právní řád určený jako rozhodný pro smluvní závazkový vztah byl právním řádem suverénního státu, který je uznáván mezinárodním společenstvím, nebo v rámci

⁴³ Nařízení Řím I obsahuje zvláštní úpravu pro spotřebitelské smlouvy, tato problematika je ponechána stranou.

⁴⁴ COESTER, M. – HEIN, J. – von, SÄCKER, F. J. *Internationales Privatrecht I, Europäisches Kollisionsrecht, Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Art. 1–24)*. München: C. H. Beck, 2015, s. 141; BAR, Ch. – von, MANKOWSKI, P. *Internationales Privatrecht Band II. Besonderer Teil 2. 2. Auflage*. München: C. H. Beck, 2019, s. 41; ROZEHNALOVÁ, N. a kol. *Nařízení Řím I a Nařízení Řím II. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 42; MILLS, A. *Party autonomy in Private International Law*. Cambridge University Press, 2018, s. 496.

⁴⁵ Čl. 3 odst. 2 návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I). KOM (2005) 650 v konečném znění 2005/0261 (COD).

⁴⁶ GRUENBAUM, D. From Statehood to Effectiveness. The Law of Unrecognized States in Private International Law. *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht (RabelsZ)*. 2022, Jhrg. 86, Nr. 3, s. 608.

⁴⁷ C-523/07, C-497/10, C-512/17, C-376/14, C-501/20, C-80/19.

soukromoprávních vztahů postačí, že se jedná o právní řád, který je fakticky používán a vymáhán na určitém území? Je nezbytné, aby stát soudu uznával suverenitu státu, jehož právo je určeno jako rozhodné?⁴⁸

Pojem státu pro účely aplikace norem mezinárodního práva soukromého by podle některých autorů neměl být posuzován dle kritérií mezinárodního veřejného práva.⁴⁹ A to zejména ve vztahu k právní relevanci veřejnoprávního aktu uznání cizího státu. Existují v zásadě dva protichůdné doktrinární přístupy: normativní a faktický. Normativní přístup vychází z premisy, že stát má v zahraničních vztazích „jeden hlas“, soud v takovém případě následuje politickou linii vlády a nemůže ani v soukromoprávním sporu aplikovat právní řád státu, který jeho vláda neuznává. Faktický přístup naopak připouští, aby soud aplikoval právní řád „státu“, který není jeho vládou uznán, je-li toto právo na daném území fakticky respektováno a účinně uplatňováno. V rovině soukromého práva je v odborné literatuře jednoznačně preferován faktický přístup. Soud by měl aplikovat právo, které se na daném území skutečně používá, byť se jedná o právo „státu“, který není státem fóra uznán. Normativní přístup je naopak označován za umělý a odtržený od reality.⁵⁰ Vychází z jednotné pozice představitelů moci výkonné a moci soudní, ale nezohledňuje rozdíly v motivaci, která určuje pozici vlády na straně jedné, a v zájmech soukromých stran sporu, který projednává soud, na straně druhé. V rámci občanského soudního řízení by měl soud posuzovat právě zájmy a práva soukromých osob, nikoliv politický akt uznání státu.⁵¹ Objevuje se zde i argument rostoucího významu lidských práv ve všech oblastech práva s tím, že normativní přístup upřednostňuje stát a jeho fungování před základními právy jednotlivce.⁵²

Mezinárodní právo soukromé usiluje o tzv. kolizní spravedlnost, kdy právní řády jsou vnímány rovnocenně a cílem je aplikovat na přeshraniční vztahy to právo, které je konkrétnímu sporu nejbližší. Soud respektuje odkaz kolizní normy na zahraniční právo, aniž by jakkoliv zkoumal, zda tyto právní normy byly z jeho pohledu v daném státě přijaty legitimním způsobem. Soud nezkoumá, zda na základě kolizního odkazu aplikuje právní normy přijaté v rámci vojenské diktatury či autokratického režimu.⁵³ Kolizní normy jsou opravdu „pouze“ technické normy pro úpravu soukromoprávních vztahů s přeshraničním přesahem, a proto jejich provázání na veřejnoprávní uznání státu, jehož právo by mělo být použito, není na místě. Grünbaum výstižně hovoří o tom, že kolizní normy jsou právě konstruovány tak, aby na jejich základě bylo možné aplikovat fakticky účinné normy bez ohledu na jejich rodokmen.⁵⁴ Nelze nezmínit také rozdílný předmět úpravy mezinárodního veřejného práva a mezinárodního práva soukromého, kdy mezinárodní veřejné právo upravuje primárně vztahy mezi státy, zatímco mezinárodní právo soukromé vztahy mezi subjekty soukromého práva.⁵⁵ Pozice OSN, ministerstva zahraničních věcí či jiného orgánu

⁴⁸ BASEDOW, J. *Non-recognised states in Private International Law*, s. 3.

⁴⁹ YASSARI, N. Staatszerfall und Internationales Privatrecht. *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht (RabelsZ)*. 2018, Jhrg. 82, Nr. 4, s. 950.

⁵⁰ BASEDOW, J. *Non-recognised states in Private International Law*, s. 3.

⁵¹ BÄLZ, K. Zerfallende Staaten im internationalen Rechtsverkehr. *Völkerrecht und Internationales Privatrecht. IPRax*. 2016, Nr. 6, s. 536.

⁵² BASEDOW, J. *Non-recognised states in Private International Law*, s. 7.

⁵³ ZIMMERMANN, A. Kriegskollisionsrecht, Ein Beitrag uum international-privatrechtlichen Umgang mit Gebietseroberungen. *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht (RabelsZ)*. 2023, Jhrg. 87, Nr. 3, s. 467.

⁵⁴ GRUENBAUM, D. *From Statehood to Effectiveness. The Law of Unrecognized States in Private International Law*, s. 614.

⁵⁵ BÄLZ, K. *Zerfallende Staaten im internationalen Rechtsverkehr. Völkerrecht und Internationales Privatrecht*, s. 538.

moci výkonné určitého státu by při aplikaci norem mezinárodního práva soukromého neměla být pro soudy závazná. V rámci soukromého práva by odmítnutí použití práva státu, který stát fóra neuznává, mohlo vést k nespravedlnosti⁵⁶ a bylo by to v rozporu se zájmy soukromých subjektů.⁵⁷ Právní nauka se tak převážně shoduje na názoru, že mezinárodní právo soukromé nemůže ignorovat fakticky platné soukromé právo. Jeho aplikaci jako práva rozhodného určeného na základě kolizních norem nelze podmiňovat uznáním státu, na jehož území toto právo platí, ve smyslu mezinárodního veřejného práva.⁵⁸

Vrátíme-li se k výše uvedenému sporu z kupní smlouvy, který řešil český Nejvyšší soud, je evidentní, že české soudy se přiklonily k normativnímu přístupu. Při hledání subsidiárního statutu pro posouzení formální platnosti kupní smlouvy určily české soudy na základě teritoriálně determinovaného hraničního určovatele místa sídla prodávající v době uzavření smlouvy jako rozhodné čínské právo. Proávající však měla v době uzavření smlouvy své sídlo na území Tchaj-wanu, české soudy se tak držely zahraničněpolitické pozice české vlády a použití hmotněprávní úpravy kupní smlouvy v právním řádu státu, který Česká republika oficiálně neuznává, nezvažovaly. Faktický přístup, a tedy i odklon od politické linie své vlády, upřednostnil naopak německý soud v rovněž výše uvedeném rozhodnutí, kdy odvolací soud v Hamburku dle čl. 4 odst. 1 písm. a) nařízení Řím I určil na základě hraničního určovatele sídla prodávající na území Tchaj-wanu jako rozhodné právo pro smlouvu o koupi zboží tchajwanské právo. Domnívám se, že v soukromoprávních vztazích by měly soudy bez ohledu na politickou pozici své vlády respektovat právní řád, který na určitém území skutečně platí, je efektivně uplatňován a vynucován. Jestliže kolizní norma odkáže na tchajwanské právo, mělo by být aplikováno, a to i za situace, kdy Česká republika Tchaj-wan oficiálně neuznává.

Zajímavé je, že české soudy se nezabývaly ani možnou aplikací zvláštních pravidel mezinárodního práva soukromého, která řeší tzv. interlokální kolize. Jedná se o kolizní normy *sui generis*, které se použijí v případě, kdy stát, jehož právo je určeno jako rozhodné, je složen z více územních jednotek, z nichž každá má svůj vlastní právní řád. Jak je uvedeno výše, ČLR uvádí Tchaj-wan jako jednu ze svých provincií a i optikou politiky jediné Číny se jedná o území, které má svou vlastní právní úpravu smluvních závazkových vztahů.⁵⁹ Nařízení Řím I obsahuje úpravu interlokálních kolizí v čl. 22 odst. 1. Dle tohoto ustanovení je v případě, kdy kolizní norma odkazuje na právo státu, který je složen z více územních jednotek s vlastní úpravou smluvního práva, pro účely nařízení Řím I každá územní jednotka považována za samostatný stát. Tedy i v případě, kdy bychom jako právo rozhodné pro kupní smlouvu určili na základě čl. 4 odst. 1 písm. a) nařízení Řím I čínské právo, měl by být zohledněn čl. 22 odst. 1 a vzhledem k sídlu prodávající na Tchaj-wanu by se na danou smlouvu mělo aplikovat tchajwanské právo. V analyzovaném judikátu Nejvyššího soudu nebylo nařízení Řím I s ohledem na časovou působnost relevantní, jednalo se o kupní smlouvu, která měla být uzavřena v roce 2005. I česká národní úprava mezinárodního

⁵⁶ BASEDOW, J. *Non-recognised states in Private International Law*, s. 4.

⁵⁷ MANKOWSKI, P. Zuordnung okupierter oder annektierter Gebiete im IPR und IZVR. *IPRax*. 2017, Nr. 4, s. 351.

⁵⁸ *Ibidem*, s. 349; YASSARI, N. *Staatszerfall und Internationales Privatrecht*, s. 950; GRUENBAUM, D. *From Statehood to Effectiveness. The Law of Unrecognized States in Private International Law*, s. 597; STAKHYRA, H. *Applicability of Private Law of De-facto Regimes. OER Osteuropa Recht*. Vol. 65, No. 2, s. 207 an.

⁵⁹ Čl. 153 an. tchajwanského občanského zákoníku [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=B0000001>. Dále např. WU, Y-C. *Contract Formation in Taiwan*. In: CHEN-WISHART, M. – LOKE, A. – VOGENAUER, S. (eds.). *Formation and Third Party Beneficiaries*. Oxford University Press, 2018.

práva soukromého ale obsahuje úpravu pro případ interlokálních kolizí, řešení je však jiné než v nařízení Řím I. Jak zákon o mezinárodním právu soukromém (z. m. p. s.), tak jemu předcházející z. m. p. s. p. odkazují na příslušné právní předpisy státu rozhodného práva.⁶⁰ Způsob, jakým je kolize řešena, je tak přenechán rozhodnému právu. Z dostupných zdrojů vyplývá, že ČLR dosud nepřijala žádný právní předpis, který by upravoval případy vnitrostátních kolizí mezi právním řádem ČLR a Tchaj-wanu, popř. i Hongkongu či Macaa.⁶¹ Dle Nejvyššího lidového soudu ČLR je na tyto případy vnitrostátní kolize třeba aplikovat analogicky normy čínského mezinárodního práva soukromého.⁶² Dle komentářové literatury k z. m. p. s. není vyloučeno, že relevantním právním předpisem dotčeného státu pro řešení interlokální kolize bude právě norma mezinárodního práva soukromého.⁶³ Kolizní norma pro určení práva rozhodného pro smlouvu v čl. 41 čínského zákona o mezinárodním právu soukromém navazuje na místo obvyklého pobytu té strany kupní smlouvy, která poskytuje charakteristické plnění,⁶⁴ v našem případě tedy na sídlo prodávající, které je na území Tchaj-wanu. I při respektování české zahraniční politiky jediné Číny by tak na základě pravidel pro řešení interlokální kolize měla být formální platnost kupní smlouvy soudy posuzována podle tchajwanského práva.

4. Uznání a výkon soudních rozhodnutí tchajwanských soudů na území ČR

Rovněž v mezinárodních obchodních sporech, jsou-li řešeny u obecných soudů, může samozřejmě dojít k situacím, kdy věřitelům nezbyvá než žádat o výkon soudního rozhodnutí, může však vyvstat potřeba soudní rozhodnutí vykonat na území jiného státu, než je ten, jehož soudy rozhodnutí vydaly. Jestliže by se jednalo o rozhodnutí vydané tchajwanským soudem, vyvstává opět otázka, zda by takovému rozhodnutí byly na území ČR přiznány právní účinky, zda by tedy bylo v ČR uznáno a případně následně vykonáno. Vzhledem ke skutečnosti, že neexistuje žádná mezinárodní smlouva (ani dvoustranná, ani mnohostranná), která by unifikovala právní úpravu uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí v občanských věcech a jejíž smluvní stranou by byla jak ČR, tak ČLR (případně Tchaj-wan), je třeba vycházet z vnitrostátní právní úpravy v z. m. p. s.⁶⁵ Obecná úprava uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí je zakotvena v § 14–16 z. m. p. s. Pravomocná

⁶⁰ Ust. § 23 odst. 4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém: „*Má-li se použít právního řádu státu, který má více právních oblastí nebo různé úpravy pro určité skupiny osob, rozhodují o použití příslušných právních předpisů právní předpisy tohoto státu.*“; § 34 zákona 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním: „*Má-li se použít právního řádu státu, který má více právních oblastí, rozhodují o použití práva některé z nich předpisy onoho státu.*“

⁶¹ WANG, J. Analysis of Inter-jurisdictional Conflict Law in China. *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media*. 2024, Vol. 34, No. 1, s. 6 an.

⁶² XUE, T. Neue Regeln des Obersten Volksgerichts. Die erste Justizielle Interpretation des chinesischen IPR-Gesetzes. *IPRax*. 2014, Nr. 2, s. 207; BŘÍZA, P. Komentář k § 23. In: BŘÍZA, P. – BŘICHÁČEK, T. – FIŠEROVÁ, Z. a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. 12. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 150.

⁶³ *Ibidem*, s. 150.

⁶⁴ SUK, K. H. Some Observations on the Chinese Private International Law Act. *Zeitschrift für Chinesisches Recht*. 2011, s. 113.

⁶⁵ Čína není smluvní stranou Haagské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních z roku 2019 viz 41: Convention of 2 July 2019 on the Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in Civil or Commercial Matters. In: *HCCH* [online]. 1. 9. 2023 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/status-table/?cid=137>.

rozhodnutí soudů cizího státu v majetkových věcech se uznávají v tuzemsku automaticky, bez nutnosti zvláštního uznávacího řízení. Ustanovení § 14 z. m. p. s. výslovně stanoví, že se jedná o rozhodnutí soudů (nebo úřadů) cizího státu. Opět tedy narážíme na pojem státu a jeho výklad, tentokrát pro účely mezinárodního civilního procesního práva.

Mills uvádí, že v kontextu soukromého práva sice soudy mohou používáním práva *de facto* státu či přiznáním účinků rozhodnutí orgánů takového státu jednat nekonzistentně se zahraničněpolitickou pozicí moci výkonné, v souladu s níž by toto právo nemělo být aplikováno a takové rozhodnutí by nemělo mít v tuzemsku účinky, ale nebezpečí vidí v tom, že doktrína „jednoho hlasu“ (moci výkonné a moci soudní) může mít nespravedlivé důsledky pro subjekty soukromého práva, kterým nezbyvá nic jiného než tento právní řád a soudní soustavu takového státu používat. V soukromoprávní rovině ji proto považuje za nepřijatelnou.⁶⁶ Na podporu tohoto názoru lze argumentovat rovněž tzv. namibijskou výhradou. Tento pojem je používán v souvislosti s vyjádřením Mezinárodního soudního dvora ve vztahu k protiprávní okupaci Namibie Jihoafrickou republikou, kdy Mezinárodní soudní dvůr uvedl, že obyvatelé určitého území nesmí nést negativní důsledky skutečnosti, že dané území není uznáno mezinárodním společenstvím.⁶⁷ Jasně se vyjádřil i Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) v rozhodnutí *Kypr versus Turecko*, kdy uvedl, že život obyvatel, kteří žijí na území neuznaného státu pokračuje dál a v zájmu obyvatel nemohou být akty těchto orgánů s tím spojené jednoduše ignorovány třetími státy nebo mezinárodními institucemi, zejména soudy. Opačný názor by dle ESLP znamenal zbavit obyvatele území všech jejich práv, kdykoli se o nich jedná v mezinárodním kontextu, což by znamenalo zbavit je i minimálního standardu práv, na který mají nárok.⁶⁸

Pro účely uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí nelze spatřovat jakoukoliv provázanost mezi uznáním ve smyslu přiznání mezinárodněprávní suverenity státu na straně jedné, a uznáním ve smyslu přiznání účinků rozhodnutí v soukromoprávním sporu, které vydaly soudy cizího státu.⁶⁹ Přístup mezinárodního práva soukromého (včetně mezinárodního civilního procesního práva) je ryze pragmatický, rozhodující by měl být faktický výkon svrchovanosti bez ohledu na veřejnoprávní status státu.⁷⁰ Opačný přístup by vedl ke vzniku tzv. kulhajících právních poměrů, které jsou právně účinné na území jednoho státu, nikoliv však na území státu druhého, a pro subjekty těchto přeshraničních vztahů představují nežádoucí komplikace.

⁶⁶ MILLS, A. States, failed and non-recognized. In: BASEDOW, J. – RÜHL, G. – FERRARI, F. – MIGUEL ASENSIO, P. (eds.). *Encyclopedia of Private International Law. Volume 2. Entries I–Z*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 1654.

⁶⁷ Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) Notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970). Advisory Opinion of 21 June 1971. International Court of Justice. Reports of judgments, advisory opinions and orders. [cit. 2025-10-04] Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/53/053-19710621-ADV-01-00-EN.pdf>.

⁶⁸ Evropský soud pro lidská práva (ECHR) 2001 25872/94 Cyprus v Turkey, odst. 96 „*Life goes on in the territory concerned for its inhabitants. That life must be made tolerable and be protected by the de facto authorities, including their courts; and, in the very interest of the inhabitants, the acts of these authorities related thereto cannot be simply ignored by third States or by international institutions, especially courts, including this one. To hold otherwise would amount to stripping the inhabitants of the territory of all their rights whenever they are discussed in an international context, which would amount to depriving them even of the minimum standard of rights to which they are entitled.*“

⁶⁹ BAJRAMI, S. – PAYANDEH, M. Die innerstaatliche Anerkennung ausländischer Gerichtsentscheidungen im Lichte der völkerrechtlichen Nichtanerkennungspflicht. *IPRax*. 2018, Nr. 6, s. 586.

⁷⁰ ENGEL, Ch. Die Bedeutung völkerrechtlicher Anerkennungen für das Internationale Privatrecht. In: ENGEL, Ch. – WEBER, H. (eds.). *Festschrift für Dietrich Rothoef zum 65. Geburtstag*. München: Jehle-Rehm, 1994, s. 87 an.

Má-li být cizí rozhodnutí na území ČR uznáno, je zpravidla třeba, aby (kromě splnění dalších podmínek) byla zaručena vzájemnost uznávání mezi státem, jehož soudy rozhodnutí vydaly, a státem, na jehož území je o uznání žádáno. Dle § 15 odst. 1 písm. f) z. m. p. s. nelze cizí rozhodnutí uznat, jestliže vzájemnost není zaručena, ledaže by cizí rozhodnutí nesměřovalo proti českému státnímu občanovi nebo české právnické osobě. Sdělení o vzájemnosti ze strany cizího státu poskytuje soudu na jeho žádost v souladu s § 13 z. m. p. s. Ministerstvo spravedlnosti. Ve vztahu k Tchaj-wanu (ani ve vztahu k ČLR) Ministerstvo spravedlnosti ČR prohlášení o vzájemnosti při uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech nevydalo.⁷¹ Dle judikatury Nejvyššího soudu je pro splnění podmínky zaručení vzájemnosti v takovém případě dostačující, aby právní úprava uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí ve státě vydání příslušného rozhodnutí obecně umožňovala uznání a výkon rozhodnutí cizích (tedy i českých) soudů.⁷² Český soud by měl proto vzájemnost ze strany Tchaj-wanu považovat za zaručenou, jestliže tchajwanské právo obecně umožňuje za podmínky vzájemnosti uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí. Domnívám se, že je na místě obdobný přístup, jaký je nastíněn výše ve vztahu k aplikaci tchajwanského rozhodného práva českými soudy. Jedná se o soudní rozhodnutí vydaná v civilním řízení soudy *de facto* státu, který má samostatnou fungující víceúrovňovou soustavu soudů.⁷³ K rozhodnutím tchajwanských soudů je pro tyto účely třeba přistupovat jako k rozhodnutím, která vydaly legitimní orgány cizího státu, a tato rozhodnutí v občanských a obchodních věcech by měla být v ČR uznávána v režimu z. m. p. s. Při posuzování, zda je zaručena vzájemnost, respektive zda cizí úprava umožňuje uznání a výkon rozhodnutí českých soudů, by měla být rozhodující právní úprava v tchajwanském právu, podle které by postupovaly tchajwanské soudy, jestliže by rozhodovaly o uznání, příp. výkonu českého soudního rozhodnutí na Tchaj-wanu. Dle čl. 402 tchajwanského občanského soudního řádu se cizí soudní rozhodnutí uzná, ledaže by cizí soud, který rozhodnutí vydal, nebyl dle tchajwanských pravidel pro založení mezinárodní příslušnosti ve věci příslušný, v původním řízení došlo k nepravdivosti v řízení, cizí rozhodnutí bylo v rozporu s tchajwanským veřejným pořádkem nebo by nebyla zaručena vzájemnost.⁷⁴ Na rozdíl od české úpravy je zaručení vzájemnosti vyžadováno bez ohledu na skutečnost, zda je cizí rozhodnutí namířeno proti tchajwanskému subjektu, či nikoliv. Vzájemnost je dle judikatury tchajwanských soudů považována za zaručenou v případě, kdy lze rozumně očekávat, že tchajwanská soudní rozhodnutí budou na území státu soudu, který rozhodnutí vydal, taktéž uznána. Uznání cizího soudního rozhodnutí může být tedy z důvodu nedostatku vzájemnosti odepřeno tchajwanskými

⁷¹ Prohlášení o vzájemnosti v civilních věcech. In: *Ministerstvo spravedlnosti České republiky* [online]. [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://msp.gov.cz/web/msp/prohlaseni-o-vzajemnosti-v-obcanskych-vecech>.

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3753/2012 ze dne 18. 12. 2014.

⁷³ Understanding the Court. In: *Judicial Yuan* [online]. 6. 11. 2019 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://www.judicial.gov.tw/en/cp-1613-80062-a7043-2.html>.

⁷⁴ Čl. 402 tchajwanského občanského soudního řádu: „*A final and binding judgment rendered by a foreign court shall be recognized, except in case of any of the following circumstances: 1. Where the foreign court lacks jurisdiction pursuant to the R.O.C. laws; 2. Where a default judgment is rendered against the losing defendant, except in the case where the notice or summons of the initiation of action had been legally served in a reasonable time in the foreign country or had been served through judicial assistance provided under the R.O.C. laws; 3. Where the performance ordered by such judgment or its litigation procedure is contrary to R.O.C. public policy or morals; 4. Where there exists no mutual recognition between the foreign country and the R.O.C.*“ In: *Laws and Regulations Database of The Republic of China (Taiwan)* [online]. 29. 11. 2023 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=B0010001>.

soudy pouze v případech, kdy by cizí stát tchajwanské soudní rozhodnutí výslovně odmítl uznat.⁷⁵

5. Uznání a výkon rozhodčích nálezů vydaných na Tchaj-wanu na území ČR

Mezinárodní obchodní spory jsou často řešeny mimosoudně v rozhodčím řízení a věřitel se může dostat do situace, kdy bude žádat o výkon, tentokrát nikoliv cizího soudního rozhodnutí, ale cizího rozhodčího nálezu, což je nález, který byl vydán na území jiného státu než toho, v němž je žádáno o výkon. Úpravu uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů unifikuje Newyorská úmluva, jíž je vázána jak ČR, tak ČLR, nikoliv Tchaj-wan. Státy, které mohou přistoupit k Newyorské úmluvě, jsou uvedeny v čl. VIII. Jedná se o státy, které jsou členem OSN, členem některé odborné organizace OSN, přistoupí ke Statutu Mezinárodního soudního dvora nebo na pozvání VS OSN. Skutečnost, že Tchaj-wan není smluvní stranou Newyorské úmluvy, je s rostoucím ekonomickým významem Tchaj-wanu předmětem sílící kritiky, kdy je tato situace označována jako iracionální a poškozující jak Tchaj-wan, tak i jeho hlavní obchodní partnery. Dle Borna není skutečnost, že většina států neuznává Tchaj-wan jako suverénní stát, legitimním důvodem pro jeho vyloučení z Newyorské úmluvy, zejména vezmeme-li v úvahu jeho členství ve Světové obchodní organizaci (WTO)⁷⁶ nebo uzavřené bilaterální smlouvy o podpoře a ochraně investic, např. s Indií či Thajskem.⁷⁷ Naopak je to dle jeho názoru anomálie, jestliže smluvními státy Newyorské úmluvy v současnosti jsou např. Afganistán, Sýrie či Bělorusko.⁷⁸

Newyorská úmluva má globální dosah, dle čl. I odst. 1 se vztahuje na uznání a výkon rozhodčích nálezů, které byly vydány na území jiného státu bez ohledu na vzájemnost. Obdobně jako v případě Vídeňské úmluvy však ani Newyorská úmluva pojem stát blíže nevymezuje a je tedy na soudech, které o uznání cizích rozhodčích nálezů rozhodují, zda pod tento pojem zahrnou rovněž Tchaj-wan. Dle čl. I odst. 3 mohou státy učinit výhradu reciprocity a používat pravidla úmluvy pouze na rozhodčí nálezy vydané na území jiného smluvního státu. Česká republika je jedním z těch států, které využily této možnosti, a české soudy proto posuzují v režimu Newyorské úmluvy rozhodčí nálezy, které byly vydány na území jiného smluvního státu.⁷⁹ Je tedy opět na místě položit si otázku, jak by český soud v případě návrhu na výkon posuzoval rozhodčí nález vydaný na Tchaj-wanu.⁸⁰

⁷⁵ LI, J. – LI, N. The Award and the Courts, Paradigm of Reciprocity and Comity – Taiwanese Court's Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards. In: KLAUSEGGER, Ch. – KLEIN, P. et al. (eds.). *Austrian Yearbook on International Arbitration*. 2019, s. 345–354. [cit. 2025-10-04] Dostupné z: <https://www.kluwerarbitration.com/document/kli-ka-kronke-2024-art01>.

⁷⁶ Světová obchodní organizace [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm.

⁷⁷ UNCTAD International Investment Agreements Navigator. [cit. 2025-10-04] Dostupné z: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/205/taiwan-province-of-china>.

⁷⁸ BORN, G. B. – THOMPSON, A. The New York Convention and Taiwan. It's Time to Be Sensible. In: *Kluwer Arbitration Blog*. [online]. 13. 12. 2022 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://legalblogs.wolterskluwer.com/arbitration-blog/the-new-york-convention-and-taiwan-its-time-to-be-sensible/>.

⁷⁹ United Nations Treaty Collection [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXII-1&chapter=22&clang=_en#4.

⁸⁰ Auctorice se nepodařilo zjistit, zda české soudy o uznání (respektive výkonu) tchajwanského rozhodčího nálezu v minulosti již rozhodovaly.

Mohl by postupovat obdobně jako ve výše analyzovaném případě ve vztahu k Vídeňské úmluvě. Na rozhodčí nález vydaný na Tchaj-wanu by bez dalšího aplikoval Newyorskou úmluvu, protože by předmětný rozhodčí nález považoval za nález, který byl vydán na území ČLR, tedy na území smluvního státu Newyorské úmluvy. V takovém případě by za splnění podmínek Newyorské úmluvy byly rozhodčímu nálezu přiznány na našem území účinky.

Další možností je Newyorskou úmluvu vůbec neaplikovat, protože Tchaj-wan není smluvním státem, a postupovat dle pravidel pro uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů, které jsou zakotveny v z. m. p. s. Dle § 120 z. m. p. s. lze rozhodčí nálezy vydané v cizím státě v ČR uznat a vykonat jako české rozhodčí nálezy, je-li zaručena vzájemnost. Ve vztahu k rozhodčím nálezům je v zákoně výslovně uvedeno, že vzájemnost je považována za zaručenou, jestliže cizí stát prohlašuje všeobecně cizí rozhodčí nálezy za vykonatelné za podmínky vzájemnosti. Uznání a výkon cizích rozhodčích nálezů jsou v tchajwanském právu upraveny v zákoně o rozhodčím řízení. Zákon vychází z modelového zákona UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži⁸¹ a důvody pro odepření uznání cizích rozhodčích nálezů uvedené v čl. 49–50 jsou obdobné jako v čl. V Newyorské úmluvy.⁸² Navíc je zde zakotvena možnost soudu odmítnout uznání cizího rozhodčího nálezu z důvodu nedostatku vzájemnosti ze strany státu, na jehož území byl rozhodčí nález vydán nebo jehož právo bylo aplikováno pro rozhodnutí ve věci samé. Ke splnění podmínky vzájemnosti však dle tchajwanského Nejvyššího soudu postačí, pokud cizí stát výslovně neodmítá uznávat rozhodčí nálezy vydané na Tchaj-wanu; pro uznání tedy není třeba, aby cizí stát tchajwanský rozhodčí nález v minulosti uznal.⁸³ Nicméně, tchajwanské soudy již v minulosti rozhodovaly o návrhu na uznání a výkon rozhodčích nálezů vydaných na území České republiky.⁸⁴ Při posuzování podmínky vzájemnosti dospěly k závěru, že ze strany České republiky je vzájemnost zaručena, protože lze rozumně očekávat, že na základě § 120–121 z. m. p. s. by Česká republika respektovala princip vzájemnosti a tchajwanské rozhodčí nálezy na svém území uznala a vykonala. Podíváme-li se opět do sousedního Německa, německý soud, který rozhodoval o návrhu na výkon rozhodčího nálezu vydaného na Tchaj-wanu, respektoval *de facto* existenci Tchaj-wanu, obdobně jako v případě výše uvedené judikatury německého soudu k aplikaci Vídeňské úmluvy, a použil pravidla Newyorské úmluvy (Německo neučinilo výhradu reciprocit dle čl. I odst. 3, Newyorskou úmluvu aplikuje na rozhodčí nálezy, které byly vydány na území jak smluvních, tak nesmluvních států úmluvy).⁸⁵ Rozhodčím nálezům vydaným na území Tchaj-wanu by tedy (ať již v režimu Newyorské úmluvy, nebo v režimu z. m. p. s.) měly být na území ČR přiznávány právní účinky (samozřejmě s výjimkou případů, kdy by byl dán některý z dalších taxativně vymezených důvodů pro odepření uznání, respektive výkonu).

⁸¹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985, with amendments as adopted in 2006. Vienna: United Nation, 2008 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf.

⁸² The Arbitration Law of ROC. In: *Laws and Regulations Databases of The Republic of China (Taiwan)* [online]. 2. 12. 2015 [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=10020001>.

⁸³ YANG, I. L. Enforcement of Arbitral Awards. The Taiwanese Perspective. *Asian Dispute Review*. 2011, Vol. 13, No. 2, s. 50.

⁸⁴ LI, J. – LI, N. *The Award and the Courts, Paradigm of Reciprocity and Comity – Taiwanese Court's Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards*, s. 345 an.

⁸⁵ OLG Karlsruhe, Beschluss von 14. 09. 2007 – 9 Sch 2/07. In: *OpenJur* [online]. [cit. 2025-10-04]. Dostupné z: <https://openjur.de/u/356071.html>.

Závěr

Z výše uvedeného rozboru je zřejmé, že v rovině mezinárodního práva soukromého není ve vztahu k Tchaj-wanu na místě mechanická aplikace politické doktríny „jediné Číny“, na níž je založena zahraničněpolitická pozice České republiky. V soukromoprávních poměrech s přeshraničním prvkem by měl převážet faktický přístup, který respektuje existenci Tchaj-wanu jako subjektu mezinárodního veřejného práva s fungující vícestupňovou soudní soustavou a stabilním právním řádem, jenž je na daném území účinně vytvářen, používán a vynucován. Tento přístup odpovídá i funkci mezinárodního práva soukromého, které usiluje o kolizní spravedlnost, právní jistotu a předvídatelnost v přeshraničních vztazích. České soudy by se měly odpoutat od pozice ČR na poli zahraniční politiky a upřednostnit právní jistotu účastníků přeshraničních soukromoprávních poměrů a ochranu jejich legitimních očekávání.

Ve vztahu k Vídeňské i Newyorské úmluvě, jejichž smluvní stranou Tchaj-wan z důvodů svého mezinárodního postavení dosud není, by pro účely aplikačního testu proto měl být Tchaj-wan zahrnut pod pojem státu, se kterým obě úmluvy pracují, aniž by tento pojem blíže vymezily. Obdobně by měly soudy ve vztahu k Tchaj-wanu postupovat při posuzování geograficky determinovaných kritérií, např. místa podnikání smluvní strany v čl. 1 Vídeňské úmluvy či místa obvyklého pobytu prodávající strany v čl. 4 odst. 1 písm. a) nařízení Řím I a v relevantních případech jako rozhodné určit tchajwanské právo. Automatická aplikace čínského práva českými soudy jen z toho důvodu, že česká vláda neuznává suverenitu Tchaj-wanu, vede k neodůvodněným tvrdostem a je odtržena od reality nejen obchodních vztahů.

Ani v otázkách uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech není důvod zacházet s rozhodnutími tchajwanských soudů jinak než s rozhodnutími soudů jiných suverénních států. I zde je vhodné aplikovat faktický přístup, nenásledovat slepě zahraničněpolitickou pozici moci výkonné, poskytnout ochranu právům jednotlivců, kteří na tomto území žijí, a vyhnout se případnému vzniku nežádoucích „kulhajících“ právních poměrů. Obdobně platí i pro uznání a výkon rozhodčích nálezů vydaných na území Tchaj-wanu. S ohledem na skutečnost, že ve vztahu k Tchaj-wanu je pro účely uznání a výkonu jak cizích soudních rozhodnutí, tak cizích rozhodčích nálezů možné považovat vzájemnost za zaručenou, nemělo by (nebude-li dán jiný z taxativně vymezených důvodů pro odepření uznání) nic bránit tomu, aby jim na území ČR byly přiznány právní účinky.

Může právní subjektivita uniknout fikcionalismu?

Daniel Barták*

Abstrakt: Tento text se zaměřuje na využití fikcionalismu v otázce právní subjektivity. Nejprve dojde k představení základního fikcionalistického přístupu. Jde o neokantovskou teorii Hanse Vaihingera, která označuje klasický přístup k právní subjektivitě za fiktivní. Následně dojde k rozboru dvou alternativních přístupů k subjektům práva. První z nich bude reagovat na teorie, které vysvětlují právní subjektivitu optikou lidských práv. Druhým z přístupů je teorie svazků Visty Kurkiho. V obou případech budu argumentovat tak, že ani jeden z přístupů se bez fikcí neobejde. Na závěr vysvětlím, že celý problém s fikcemi znamená pouze změnu mentálního postoje a hodnotícího kritéria.

Klíčová slova: právní subjektivita, legal personhood, filosofie „jako by“, bundle theory, neokantovství, lidská práva

Úvod

Hans Vaihinger v roce 1911 položil základy fikcionalismu v otázce právní subjektivity.¹ Od té doby urazila právní teorie a filosofie dlouhou cestu, neboť moderní teorie se fikcionalismem příliš nezaobírají – některé se vůči němu doslovně vymezují. Může se zdát, že problémy, které s právní subjektivitou přicházejí a které způsobují fiktivnost, jsou vyřešeny. Cílem tohoto textu je však ukázat, že opak je pravdou, a že Vaihingerova argumentace je stále aplikovatelná. Zároveň je potřeba zdůraznit, že fikcionalismus neznámá práci jednoho německého autora. Proto se čtenář setká i s argumentací na poli metaetiky anebo kupříkladu filosofie vědy.

První dvě kapitoly budou sloužit jako rekapitulace základů neokantovského fikcionalismu. V první kapitole dojde ke stručnému představení Vaihingerovy teorie. Čtenář se dozví o rozdílu mezi fikcemi a semifikcemi, některých příkladech a odklonu k pragmatismu.² Druhá kapitola bude zaměřena přímo na subjekt práva jakožto specifickou verzi analogie.

Třetí kapitola bude věnována lidským právům. Inspirací pro tuto kapitolu bylo soudní rozhodnutí z Kolumbie,³ které přiznalo právní subjektivitu řece Atrato. V něm soud argumentoval právě lidskými právy. Pro aplikaci fikcionalismu je však klíčové, jak si lidská práva nadefinujeme. V první části budou lidská práva vnímána jako justifikovaná morální práva. Zde bude zástupce fikcionalismu dělat metaetická teorie od Marka Eli Kalderona.⁴ V druhé části se od morální justifikace přesuneme k teorii lidských práv od Marthy

* Mgr. Daniel Barták, Ph.D., student doktorského studijního programu Teorie a dějiny práva, Masarykova univerzita. E-mail: 480137@mail.muni.cz nebo daniel.bartak@mail.muni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-3768-0376>. Tento text vznikl na Masarykově univerzitě v rámci projektu *Fikce a právo* číslo MUNI/A/1588/2024, podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2025.

¹ Šlo o dílo *Die Philosophie des Als Ob*, avšak základy jeho teorie lze trasovat až k jeho habilitační práci z roku 1877.

² Byť o to budu upozorňovat v průběhu díla, tak pragmatismem není myšlena teorie s názvem pragmatismus.

³ Rozhodnutí Sentencia T-622/16 de Noviembre 10, 2016.

⁴ Vedle M. E. Kalderona se morálnímu fikcionalismu věnuje kupř. Richard Joyce. Viz JOYCE, Richard. *Moral fictionalism*. In: KALDERON, Mark Eli (ed.). *Fictionalism in Metaphysics*. Oxford: Clarendon Press, 2005, s. 287 an.

Nussbaum (tzv. *capability approach*). Za fikcionalismus bude do pomyslného ringu vyslán konstruktivní empirista Bas C. van Fraassen. Smyslem této kapitoly bude ukázat, že i když nepřijímáme Vaihingerovo neokantovství, existují fikcionalistické alternativy, které v otázce právní subjektivity můžeme využít.

Čtvrtá kapitola se zaměří na Vistu Kurkiho a jeho teorii svazků (*bundle theory*). Sám Kurki se vymezuje (mimo jiné) vůči kantovskému vnímání právní subjektivity.⁵ Právě to z něj udělalo ideálního zástupce moderních teorií. Zároveň namísto s právní subjektivitou operuje s *legal personhood*⁶ (na první pohled tedy vynechal problematickou metafyzickou entitu a zbavil se tím fiktivnosti). Po stručném představení klíčových prvků jeho teorie bude vysvětleno, proč jeho teorie není schopna uniknout Vaihingerovské analogii.

Závěrečná kapitola bude věnována tomu, co to pro nás vlastně znamená, když subjekt práva označíme za fikci. Čtenář zde nalezne stručné představení odklonu od pravdivosti k užitečnosti, který s sebou přináší změnu mentálního postoje. Klasickým mentálním postojem, který je navázán na pravdivost, je víra. Ta však v případě fikcí (nepravd) není smysluplnou volbou, a proto budou představeny alternativní postoje, které čtenář může zaujmout vůči subjektu práva jakožto fikci.

1. Filosofie „jako by“

Když se bavíme o fikcionalismu a právní subjektivitě, obvykle se bavíme o Hansi Vaihingerovi.⁷ Ten v díle *Filosofie „jako by“* (*Die Philosophie des Als Ob*)⁸ představil svůj postoj k mnoha druhům postupů a konstruktů, které označil za fikce. Je vhodné podotknout, že jeho práce byla silně kritizována, avšak právě jeho rozbor právní subjektivity si zasloužil slova chvály. Například Hans Kelsen většinu jeho argumentů označil za nepřesvědčivé⁹ – na druhou stranu jeho popis právního subjektu značil za zajímavý a komplexní.¹⁰

Nyní již k samotné Vaihingerově teorii. Rozlišoval na fikce a semifikce. Fikce jsou nepravdivé kvůli deviaci materiální i formální povahy věci, kdežto semifikce splňují pouze první zmíněné, tedy deviaci materiální stránky.¹¹ V jeho práci to znamenalo, že fikce obsahují vnitřní kontradikci, a zároveň jsou nepravdivé vůči empirické realitě. Semifikce jsou jen nepravdivé pouze v návaznost na realitu.

Filosofie „jako by“ není zaměřena pouze na právo. Všiml si, že v různých vědních oborech pracujeme s nepravdami, jako kdyby byly pravdivé. Například s abstraktními konstrukty nakládáme, jako kdyby byly empiricky zakotvené. Také využíváme různé procesy, které mají nutně nepravdivý výsledek – klasickým příkladem budiž analogie, kdy s A nakládáme, jako kdyby bylo B, byť tomu tak není. I když se může zdát, že jde o příklady,

⁵ Obecně se vymezuje vůči teoriím, které nazývá *ortodoxní*. Patří mezi ně kupř. přístupy Kanta, Hegla, Savignyho, Hogefeldy či Kramera.

⁶ Zde si dovoluji ponechat pouze anglický termín, neboť jsem přesvědčen, že neexistuje termín v českém jazyce, který by věrohodně přenesl obsah napříč jazyky.

⁷ Základem této kapitoly bude jeho text v anglickém překladu od Charlese K. Ogdena. Viz VAIHINGER, Hans. *The Philosophy of 'As if'*. London: KEGAN PAUL, TRENCH, TRUBNER & Co., 1935.

⁸ Překládáme jako „*Philosophy of as if*“ nebo „*Filosofie „jako by“*“.

⁹ KELSEN, Hans. On the Theory of Juridic Fictions. With Special Consideration of Vaihinger's Philosophy of the As-If. In: DEL MAR, Maksymilian – TWINING, William (eds.). *Legal Fictions in Theory and Practice*. London: Springer, 2015, s. 4.

¹⁰ Ibidem, s. 6.

¹¹ VAIHINGER, Hans. *The Philosophy of 'As if'*, s. 78.

kteří jsou typické pro právo, jsou běžně využívány například i v matematice či kupříkladu ornitologii.¹²

Pro čtenáře, který není zběhlý ve filosofii, je vhodné přidat i nějaké hmatatelnější příklady. Klasickým příkladem abstraktního konstruktů jsou čísla – jsme schopni je reprezentovat číslovkami, avšak čísla jako taková jednoduše neexistují, respektive nemají empirickou oporu.¹³ Druhým příkladem, nyní z již zmíněné ornitologie, budiž kategorizace ptactva. Ptactvo dělíme do 23 řádů, které se následně dělí do více než 140 rodů, dále do více než 2000 genů a až poté do jednotlivých druhů.¹⁴ Samotné kategorie však neexistují – jde o člověkem vytvořená kritéria, která mají nejenom pomáhat naší orientaci v okolním světě, ale také zjednodušit komunikaci.

Je důležité si uvědomit, že označení za fikci není kritika v pravém slova smyslu. Podstata fikcionalismu spočívala v odklonu k pragmatismu.¹⁵ Je jedno, že čísla a kategorie ptactva neexistují, protože důležité je, že jsou užitečné. Díky kategorii *labuť* jsem schopný snadno vysvětlit, jakého zajímavého tvora zrovna pozoruji, a díky číslům jsme dostali lidstvo na Měsíc. Právě tento pragmatický postoj je základem pro fikcionalismus. Nehledme na to, že čísla a kategorie ptáků nesplňují naše nároky na pravdivost, ale hledme na jejich praktické využití.¹⁶

2. Fiktivnost subjektu práva

To, že je fiktivní právnická osoba, je klasickým tématem právní teorie a filosofie. Za zmínku stojí kupříkladu Jeremy Bentham a jeho ostrá kritika anglického práva, které dávalo prostor ke zneužívání fikcí. Právě proto je velmi expresivně označil za syfilis práva,¹⁷ který má morový dech.¹⁸ V jeho práci o fiktivních entitách označil právě právnické osoby za fiktivní, neboť nemají empirický objekt, který by jim odpovídal. Je však rozdíl mezi tvrzením, že právnická osoba je fikce, a tvrzením, že jakýkoliv subjekt práva je fikce.

První část argumentu spočívá v kategorizaci a lze ji vysvětlit přibližně takto – existuje obsáhlý soubor norem a každá z nich obsahuje informaci o tom, kdo je jejím subjektem. Abychom byli schopni jednodušeji se orientovat v právu, vytvořili jsme kategorii *subjekt*

¹² Matematika je s fikcionalismem poměrně blízce spjata, avšak ornitologii jsem zvolil, protože a) chci ukázat, že fikcionalismu žádný vědní obor neunikne, a b) o ornitologii psal i Vaihinger při vysvětlování fiktivnosti kategorizace.

¹³ Zde jde o známou rozepř mezi nominalismem a realismem. Doporučuji PEREGRIN, Jaroslav. *Filosofie a jazyk (eseje a úvahy)*. Praha: TRION, 2003, s. 87 an.

¹⁴ Byť jsem skeptický vůči přesnosti informací z tohoto zdroje, jako demonstrativní a především přehledný příklad pro neornitologické publikum postačí. Viz ATKINS, Clinton. Bird Classification – The Only Guide You Will Need. In: *Thayer Birding* [online]. 4. 2. 2025 [cit. 2014-08-04]. Dostupné z: https://www.thayerbirding.com/bird-classification/#2_Phylum_Chordata.

¹⁵ Tomáš Sobek o fikcionalismu tvrdí, že je pragmatický, avšak to neznamená, že má něco společného s teorií pragmatismu, jak ji vnímá kupř. Richard Rorty. SOBEK, Tomáš. *Nemorální Právo*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2010, s. 103 an.; též kupř. RORTY, Richard. *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton: Princeton University Press, 1979.

¹⁶ Alternativou je změnit obsah pojmu pravda, ale to nevyvrací podstatu fikcionalisticko-pragmatického přístupu, tj. že praktické využití je důležitější než pravdivost. K pojmu pravdy doporučuji přehledový text od Michaela Glanzberga. Viz GLANZBERG, Michael. Truth. In: *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. 27. 6. 2025 [cit. 2025-08-13]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/truth/>.

¹⁷ BENTHAM, Jeremy. On the art of packing special juries. In: BOWRING, John (ed.). *Works of Jeremy Bentham*. Vol. 5. Edinburgh: William Tait, 1962, s. 92.

¹⁸ MEACHAM, Tony. Are legal fictions still useful? Legal fictions in English common law. *Covenant Law Journal*. 2021, Vol. 26, No. 1, s. 71 [cit. 2025-08-13]. Dostupné z: <https://publications.coventry.ac.uk/index.php/clj/article/download/852/912>.

práva. Kategorie jsou, jak jsem nastínil v předchozí kapitole, fikcemi, neboť samy o sobě neexistují.¹⁹ To samo o sobě nemusí nutně vést k fiktivnosti. Pokud se konverzace povede o různých druzích subjektů práva, tak se mluví o kategoriích, tj. fikcích. Druhý případ je ale jiný. Vedeme-li diskuzi o specifickém subjektu ve specifickém případě, na který dopadá specifická norma, vynecháváme kategorizaci a nejde o fikci.

Druhá a tentokrát stěžejní část argumentu pro fiktivnost subjektu práva je „*zkreslení reality a poznání v důsledku personifikace souboru norem*“.²⁰ O souboru norem a kategorizaci byla řeč v předchozím odstavci, avšak přibyla personifikace a zkreslení reality a poznání. Začneme personifikací. Kelsen ji v reakci na Vaihingera okomentoval takto: „*[Dochází k ní] skrze nehynoucí sklon člověka personifikovat všechny intelektuální konstrukty a tím je dělat pro lidský mozek srozumitelné.*“²¹ Personifikace je fikcionalisty vnímána jako specifická forma analogie, při které s konstruktem (intelektuálním, abstraktním, člověkem vytvořeným) nakládáme, jako kdyby odpovídal nějakému empirickému objektu. V případě subjektu práva, který je konstruktem, mu ani nejsou připisovány lidské vlastnosti, ale je přímo předpokládáno, že je člověkem.²² Fiktivnost plynoucí z personifikace (viz premisa č. 1) je dobře viditelná za využití predikátové logiky:²³

P₁) Člověk je subjekt práva.

P₂) Každý subjekt práva je intelektuální konstrukt.²⁴

Z) Člověk je tedy intelektuální konstrukt.

Zde je zřejmý rozpor s realitou, který Vaihinger pojmenoval jako deviaci materiální stránky. Nicméně existuje dobrý důvod pro využívání fikce obsažené v první premise. Kdybychom nemohli propojit člověka s právními normami, normy by na člověka neměly vliv. Ještě je zde další – více banální – důvod, a to ten, že díky této fikci si dokážeme lépe představit, co to subjekt práva asi znamená.

Zkreslení reality a poznání je více propojeno s kantovstvím, přesněji s jeho odmítáním většiny metod zkoumání práva. Kdybychom tvrdili, že člověk je subjekt práva, tak má jurisprudence (která má zkoumat pouze to, co má být) stejný předmět zkoumání jako třeba sociologie či medicína (tj. to, co je). Vzhledem k aktuálním trendům v právní vědě lze považovat toto tvrzení za překonané, avšak pro následovníky Kanta je toto další důvod pro fiktivnost subjektu práva jakožto člověka.

Fikcionalističní autoři běžně pracují s člověkem, popřípadě s právnickou osobou. Nyní je však běžné dosazovat na místa těchto dvou klasických subjektů ještě kupříkladu zvířata či řeky. Výhodou tohoto fikcionalistického přístupu je, že mezi nimi nevidí rozdíl. Vždy jde o propojení empirického objektu a intelektuálního konstrukt. Je to ale výhoda tohoto přístupu? Jsem přesvědčen, že ano. Mým hlavním argumentem je, že za subjekt práva lze označit cokoli, co praxe vyžaduje. Jediným kritériem, které je potřeba splnit,

¹⁹ VAIHINGER, Hans. *The Philosophy of 'As if'*, s. 17–19.

²⁰ V angličtině „*distortion of reality and cognition due to personification of complex of norms*“, viz KELSEN, Hans. *On the Theory of Juridic Fictions. With Special Consideration of Vaihinger's Philosophy of the As-If*, s. 6.

²¹ *Ibidem*.

²² Nabízí se otázka, zdali jde opravdu o fikci, nebo jde spíš o iluzi. K iluzím viz FRANKISH, Keith (ed.). *Illusionism as a theory of consciousness*. Exeter: Imprint Academic, 2017.

²³ Člověkem je pro potřeby tohoto příkladu myšlena bytost „z masa a kostí“, tj. objekt, jenž je součástí empirické reality.

²⁴ Obecně lze říci, že druhá premisa je produktem pozitivismu.

je užitečnost dané fikce. To vede k jednoduchosti a univerzalitě. Otázkou tedy není, zdali zvířata či řeky mohou být subjekty práva,²⁵ ale spíše zdali by měly být subjekty práva.²⁶

3. Lidská práva nevyřeší fiktivnost

Nabízí se několik způsobů, jakými lze tuto kapitolu zpracovat a které se odvíjejí primárně od toho, jakým způsobem budou pojata lidská práva. Lze je vnímat čistě jako práva institucionalizovaná, avšak tím by nebyla vyřešena fiktivnost, neboť by na ně platily Vaihingerovy argumenty v nezměněné podobě. Martin Hapla uvádí vedle institucionalizovaných práv ještě lidská práva jakožto práva morální.²⁷ V takovém případě se bavíme o justifikovaných morálních právech, avšak i zde je velké množství teorií, ze kterých si lze vybrat. V zájmu přehlednosti textu se proto uchýlím k prioritismu.²⁸ Jinými slovy lidská práva budou vnímána jakožto justifikovaná morální práva.

Podstatou první části této kapitoly je představit argument, díky kterému entity mají právní subjektivitu díky lidským právům a lidská práva máme díky právům morálním. Stěžejní částí však stále zůstává fikcionalismus, což se bude projevovat ve vysvětlení fiktivních prvků, které lze najít ve zmíněném řetězci odůvodňování. Celý proces se může zdát jako teoretické cvičení, avšak lze ho najít i v praxi. Příkladem budiž kolumbijská řeka Atrato, které byla přisouzena právní subjektivita skrze lidská práva.²⁹ Připsání subjektivity této řece bylo dle soudu projevem kombinace lidských práv na život, zdraví, vodu, potravinovou bezpečnost, zdravé životní prostředí, kulturu a vlastnictví půdy.

Celý pomyslný příběh začíná u morálních práv. Jakožto zástupce fikcionalismu může být označen Mark Eli Kalderon a jeho teorie morálního fikcionalismu.³⁰ Ten se snažil najít odpověď na to, co je předmětem našich morálních výroků. Ty podle něj nemají absolutní pravdivostní hodnotu, ale i tak mluvíme o faktech. Doslova mluvíme o smyšlených faktech – fiktivních faktech. Přesněji řečeno, výroky nejsou pravdivé absolutně, ale pouze relativně vůči naší akceptované fikci (naší představě o obsahu či podobě morálních pravidel). Naše morální výroky jsou tak pouze projevem akceptace fiktivních faktů, na které náš výrok odkazuje. Když řeknu, že zabít je špatné, tak obsahem mého výroku je odkaz na fiktivní fakt (respektive jeho reprezentace), který akceptuji. Pojem fiktivní fakt je zřejmě nejpřesnější popis toho, co se Kalderon snažil prosadit, avšak dá se to popsat i takto: „[...] odkaz na něco, jako by to byl morální fakt [...]“. Jakákoliv argumentace morálkou tak využívá pouze naši představu o tom, jaký je podle nás obsah morálních norem. Zdali morální fakta existují, nebo ne, vůbec není relevantní – i kdyby existovala, nejsme schopni zjistit jejich obsah. Pokud využíváme teorie kritické morálky jako základ pro lidská práva,

²⁵ Neboť cokoliv má šanci být subjektem práva.

²⁶ Tento text nemá ambice zodpovědět druhou ze zmíněných otázek.

²⁷ HAPLA, Martin. Teorie lidských práv. In: HAPLA, Martin – SOBEK, Tomáš a kol. *Filosofie práva*. Brno: Nugis Finem Publishing, 2020, s. 337 an.

²⁸ Jde o postoj, který je v opozici vůči redukcionismu. V toto textu to lze vnímat tak, že jde o tvrzení, že lidská práva jsou pouze práva morální.

²⁹ Stalo se tak v soudním rozhodnutí Sentencia T-622/16 de Noviembre 10, 2016. Zároveň doporučuji text MCNEISH, John-Andrew – SOCHA, Jenny Moreno. Muddy waters. On the problematic political ecology of the Atrato ruling, Colombia. *The International Journal of Human Rights*. [cit. 2025-08-16]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13642987.2024.2324121#abstract>.

³⁰ Zde doporučuji především jeho dvě knihy. Viz KALDERON, Mark Eli. *Moral Fictionalism*. Oxford: Clarendon Press, 2005 a KALDERON, Mark Eli (ed.). *Fictionalism in Metaphysics*. Oxford: Clarendon Press, 2005.

tak zároveň využíváme fikce.³¹ Odpověď se nezmění ani v návaznosti na vybranou teorii kritické morálky, neboť metaetický základ se pro ně – optikou fikcionalismu – nemění. V některých případech však argumentů přibude. Příkladem budiž utilitarismus a naturalistický omyl (*naturalistic fallacy*).³² Celý proces justifikace nejdříve lidských práv a následně i právní subjektivity tím pádem není založený na axiomu. Nemůže jít o předpoklad, když si jsme vědomi jeho nepravdivosti.

Nabízí se ale možnost nezatěžovat se s morální justifikací – tj. využít pouze některou teorii lidských práv, kterou bychom mohli ospravedlnit připsání právní subjektivity. Takovou teorií může být kupříkladu přístup založený na schopnostech (*capability approach*).³³ Teorie, za jejíž hlavní představitele lze označit Amartya Sen a Marthu Nussbaum, byla původně vytvořena jako alternativa k různým ekonomickým přístupům. Původně šlo o vymezení se vůči měření kvality života pouhým HDP *per capita*. Celý přístup lze však pojmově i jako základ pro lidská práva.

Středobodem této teorie je koncept života, který stojí za to žít. Nussbaum sepsala 10 bodů, které takový život musí nabídnout – mezi ně patří kupříkladu život a zdraví nebo také vliv na své politické okolí.³⁴ V rámci celé teorie je irelevantní, zdali jím zdravě, nebo jestli se účastním politického života. Důležité je, že mám tu možnost. Nicméně mít možnost jíst zdravě sama o sobě nestačí, musím mít šanci se dozvědět, co je zdravé, musím mít možnost si na zdravé jídlo vydělat a musím mít možnost si ho koupit. Lidská práva zde figurují jako garant těchto možností.

Jak figuruje fikcionalismus v teoriích, kde nelze využít fikcionalistickou metaetiku? Odpověď se nachází ve vědeckém fikcionalismu Base van Fraassena.³⁵ Dle něj mají vědecké teorie dvě složky – deskriptivní a preskriptivní. Deskriptivní složka se dále dělí na pozorovatelné a nepozorovatelné prvky. Právě nepozorovatelný deskriptivní prvek je pouhým odhadem. Jde o fiktivní část těchto teorií, která v nich figuruje jako pomocný prvek pro lepší vysvětlení a uchopení. Toto lze prezentovat na schopnostním přístupu (*capability approach*) takto:

Deskriptivní pozorovatelná složka: „*Lidé cestují, pracují a vstupují do manželství.*“

Deskriptivní nepozorovatelná složka: „*Cestování, pracování a vstupování do manželství jsou součástí života, který stojí za to žít.*“³⁶

Preskriptivní složka: „*Život, který stojí za to žít, bychom měli zajistit lidskými právy.*“³⁷

Právě deskriptivní nepozorovatelná složka této teorie je empiricky neprokazatelná, od čehož van Fraassen odvozuje její fiktivnost. Nepozorovatelné deskriptivní složky však má

³¹ Tomuto se snažil předejít kupříkladu Alan Gewirth, který tvrdil, že pro kritická morální práva není empirická existence relevantní. Viz HAPLA, Martin. *Teorie lidských práv*, s. 340 a GEWIRTH, Alan. *The Epistemology of Human Rights. Social Philosophy and Policy*. 1984, Vol. 4, No. 4, s. 253–255.

³² Doporučuji shrnutí práce G. E. Moora v RIDGE, Michael. *Moral Non-Naturalism*. In: *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. 14. 6. 2025 [cit. 2025-08-17]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/moral-non-naturalism/>.

³³ Přiznávám, že přístup založený na schopnostech jsem zvolil čistě arbitrárně.

³⁴ Celý seznam je v NUSSBAUM, Martha C. *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2011, s. 33–34.

³⁵ Sám van Fraassen označoval svoji teorii za konstruktivní empirismus. Více viz VAN FRAASSEN, Bas C. *The Scientific Image*. Oxford: Clarendon Press, 1980, s. 11–13.

³⁶ Toto lze označit nejenom za fikci, ale také za normativní předpoklad.

³⁷ ROBEYNS, Ingrid – BYSKOV, Morten F. *The Capability Approach*. In: *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. 17. 4. 2025 [cit. 2025-08-21]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/capability-approach/>.

každá vědecká teorie, takže i když se vyhneme fikcionalistické metaetice, fikce se nám do celého procesu zdůvodňování právní subjektivity vrátí skrze vědecký fikcionalismus.

4. Teorie svazků

V pracích Visty Kurkiho lze nalézt celé kapitoly věnující se fikcionalismu³⁸ v otázkách právní subjektivity.³⁹ Po diskuzi s ním je zřejmé, že si je fikcionalistického diskurzu (a Vaihingerovy teorie) dobře vědom. Z jeho práce je zřejmé také to, že mu neokantovství bylo do určité míry inspirací. V této kapitole bych chtěl ukázat, že využití *legal personhood*⁴⁰ namísto právní subjektivity nevyřeší fiktivnost. V první řadě je však důležité si ujasnit, jaký je mezi nimi rozdíl.

Právní subjekt je metafyzická entita, která je rozdílná od člověka. Podstatné pro ni je, že je součástí norem – to na ni normy platí. Právě propojení člověka se subjektem práva je jedním z kroků, který musíme učinit, aby právo mělo faktický dopad. *Legal personhood* oproti tomu status člověka. Tento status je tvořen právem, respektive právními incidenty.⁴¹ Jako příklad incidentu, který nám udělí *legal personhood*, je uznání nároku jakožto soudně vymahatelného.⁴²

Zdá se, že oba přístupy hledí na stejnou věc, pouze z jiné strany. Vlastně popisují stejný proces, jen se věnují jiné části. V první řadě máme normy, které si samy určí, kdo jimi bude vázán, a v druhé řadě tu máme reálné situace, kterým připisujeme vztah k těmto normám. To, že je zde fiktivní propojení realit toho, co je, a toho, co má být, byla pointa Vaihingerovy práce. Kurki tento proces převzal, avšak místo využití právního subjektu, jakožto fiktivní metafyzické entity, použil status *legal personhood*. Došlo k přesunutí centrálního konceptu celé teorie z reality norem do empirické reality – fiktivnost však spočívá v procesu zahrnujícím analogii, nikoliv v umístění intelektuálního konceptu. Pokud hledíme na celý proces optikou kantovství, stále (i při nahrazení právní subjektivity statusem *legal personhood*) s normami nakládáme, jako kdyby měly svoji oporu v empirické realitě.⁴³

Vedle této námitky lze uvést i další, které již nutně nesouvisí s kantovstvím. Kupříkladu *legal personhood* jakožto koncept, který má své místo v empirické realitě, je silně realistický. Na to lze argumentovat již historickými verzemi fikcionalismu – příkladem budiž znovu Jeremy Bentham a jeho teorie fiktivních entit. Jednoduše řečeno, *legal personhood* je fiktivní označení, neboť nemá empirickou entitu, která by jí odpovídala. Tato fiktivní entita mimo jiné nemá význam. Samo o sobě je to prázdné, nicneříkající označení statusu,

³⁸ Například KURKI, Vista. *A Theory of Legal Personhood*. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 168 an.

³⁹ Kurkiho teorie svazků byla zvolena z více důvodů. Primárně však zaujal tím, jak silně se vymezuje vůči klasickým (ortodoxním teoriím) a také tím, že jeho teorie je velmi odlišná od toho, co nám většina autorů nabízí. K porovnání viz kupř. PIETRZYKOWSKI, Tomasz. *Personhood Beyond Humanism. Animals, Chimeras, Autonomous Agents and the Law*. Springer, 2018, nebo více lidskoprávní přístup v VON ARNAULD, Andreas – VON DER DECKEN, Kerstin – SUSI, Mart (eds.). *The Cambridge Handbook of New Human Rights*. New York: Cambridge University Press, 2020, kap. 10 a 18.

⁴⁰ Jakýkoliv překlad termínu *legal personhood* se zdá být spíše zavádějícím, a proto budu využívat originální anglické znění. Sám Kurki v některých částech svých prací mezi subjektivitou a *personhood* nerozlišuje, viz ibidem, s. 3; nebo KURKI, Vista, *Legal Personhood*. Cambridge: Cambridge University Press, 2023, s. 3 an.

⁴¹ Pro detailní rozbor doporučuji FOLKOVÁ, Zsófia. *Folková Beyond Dualism(s). A New Approach to Legal Personhood in Contemporary Legal Theory*. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2024, č. 4, s. 43–54.

⁴² KURKI, Vista. *A Theory of Legal Personhood*, s. 108.

⁴³ Vřele děkuji Zsófií Folkové za poskytnutou zpětnou vazbu a konzultace ohledně mých myšlenek.

jehož obsah je tvořen právem. Budťo na to tedy můžeme nahlížet jako Kurki a tvrdit o tom, že jde o shlukový pojem (*cluster concept*), nebo můžeme využít fikcionalismu a tvrdit, že jde o pojmenování kategorie⁴⁴ zahrnující právní incidenty.

Kurkimu však nelze odepřít, že jeho teorie je kvalitním zpracováním modernizovaného pohledu na danou problematiku. Vymezuje se vůči tradičním teoriím⁴⁵ a problémům, které s sebou přináší. Jeho teorie je povedeným krokem k jejich vyřešení. Nedokonalost, která spočívá v zahrnutí fikcí, však není nutně problém. Následující kapitola bude věnována užitečnosti a odklonu od víry k některému z alternativních postojů, což je důležitý prvek pro vysvětlení praktičnosti fikcionalismu.

5. Stačí nevěřit

Fikcionalistický diskurz není homogenní, respektive fikcionalistické teorie lze najít v různých vědních odvětvích a v různých podobách – je v tomto textu jsem zmínil matematický fikcionalismus, konstruktivní empirismus, vědecký fikcionalismus, teorie fiktivních entit, morální fikcionalismus a filosofii „jako by“. Různé druhy fikcí mají společného jen velmi málo. S trochou nadsázky by se dalo tvrdit, že mají společné jen dvě věci. Zaprvé pojmenování, tj. využíváme pro ně název fikce, a zadruhé užitečnost jakožto náhradu za pravdivost.

Obecná definice fikce je s největší pravděpodobností nemožná,⁴⁶ což je zapříčiněno právě rozmanitostí fikcí, avšak pokud se někdo o takovou definici pokusí, tak musí nutně obsahovat zmínku o odklonu od pravdivosti. Fikce je fikcí, právě protože není pravdivá. Autoři se shodnou na tom, že musí být jiný důvod, pro který fikce používáme. Běžné měřítko kvality je pravdivost – u fikcí je však pravdivost nahrazena jejich užitečností. U pravdivosti jsme schopni si představit, co je tím myšleno,⁴⁷ avšak u užitečnosti může naše intuice selhat. V první řadě může jít o odkaz k pragmatismu.⁴⁸ Fikce jsou nástroje, které jsme vytvořili k řešení praktických problémů – kvalita fikce se odvíjí od toho, jak dobře dané problémy řeší. Alternativně můžeme sáhnout po teorii, která využívá stejný slovník. Například utilitarismus běžně operuje s užitečností. Využívat utilitarismus dává smysl zejména v prostředí práva, neboť tak si to otec moderního utilitarismu představoval.⁴⁹ Užitečnost také může odkazovat na čistě nonepistemické důvody. Fikci můžeme ospravedlnit kupříkladu tak, že nám přináší komfort⁵⁰ nebo protože nás jednoduše baví.⁵¹

⁴⁴ Zůstaneme-li u Vaihinger, tak se k fiktivnosti kategorizace vyjadřuje např. zde VAIHINGER, Hans. *The Philosophy of 'As if'*, s. 17–19.

⁴⁵ V jeho pojetí jde o *Orthodox views*. Viz KURKI, Vista. *A Theory of Legal Personhood*, s. 31 an.

⁴⁶ Kdybych byl nucen nějakou definici napsat, využil bych tuto: „*Jakýkoli typ antirealismu s přidanou užitečností nebo prospěšností. Může to být cokoli od abstraktních konstruktů a entit až po výsledky mentálních procesů. Nezáleží také na tom, zda uživatel fikce ví, že jde o fikci.*“

⁴⁷ Pokud je opak pravdou, tak doporučuji GLANZBERG, Michael. Truth. In: *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. 27. 6. 2025 [cit. 2025-08-26]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/truth/>.

⁴⁸ Znovu připomínám, že tím nemyslím teorii pragmatismu, jejímž zastáncem je kupř. Richard Rorty.

⁴⁹ BENTHAM, Jeremy. An Introduction to the Principles of Morals and Legislation. In: BOWRING, John. *The Works of Jeremy Bentham*, Vol. 1. Edinburgh: William Tait, 1838, s. 113 an. Je vhodné podotknout, že s využíváním fikcí v jakékoliv podobě by rozhodně nesouhlasil. V jeho očích je užitečnost fikcí zastíněna jejich nepravdivostí.

⁵⁰ Zde se běžně využívá jako příklad posmrtný život.

⁵¹ Jako příklad si čtenář může představit svůj oblíbený film. To je totiž klasický příklad fikce, kterou akceptujeme právě proto, že nás baví.

Odklon od pravdivosti k užitečnosti s sebou přináší také změnu mentálního postoje. Pokud je něco pravda, tak dává smysl tomu věřit. Na druhou stranu nedává dobrý smysl věřit něčemu, co pravda není. Nabízí se několik mentálních postojů, které vůči fikcím můžeme zaujmout. Historickým příkladem budiž pozastavení nedůvěry.⁵² Podstata tohoto postoje spočívá v tom, že neřešíme vybraná fakta v zájmu fikce. V případě právní subjektivity by nebyl řešen fakt, že nelze propojit subjekt práva s člověkem, a to v zájmu tvrzení (fikce), že člověk je subjektem.

Kritický postoj vůči tomuto postoji zaujal kupříkladu Kendall L. Walton.⁵³ Kdybychom opravdu vynechali své přesvědčení o nepravdivosti fikce, kupříkladu bychomna sledování hororových filmů reagovali úplně jinak, než jak na ně reagujeme. Byli bychom k smrti zděšení a báli se o svoje bezpečí, což není obvyklá reakce na sledování hororových filmů. Jeho návrh, který později zdokonalil Stephen Yablo, odkazoval na přetvářku či předstírání.⁵⁴ Tento postoj lze vysvětlit na tvrzení: „*Jan Novák má právo na advokáta.*“ Pan Novák je člověkem, což je metaforické označení pro subjekt práv. Zároveň je potřeba si uvědomit, že tento výrok má snahu popsat normativní realitu. Pan Novák proto figuruje jako rekvizita pro subjekt práv. Jinými slovy, v našich výrocih tvrdíme X, avšak X je metaforické označení pro Y, takže X zde slouží pouze jako rekvizita pro Y. V našich výrocih pouze předstíráme, že mluvíme o X, byť tomu tak není.⁵⁵

Třetí klasický postoj je akceptace.⁵⁶ Lze se domnívat, že jde o nejčastěji využívaný postoj v rámci fikcionalismu. Zároveň nejlépe demonstruje odklon od pravdivosti k užitečnosti. Tento postoj spočívá jednoduše v tom, že akceptujeme X díky tomu, že X je užitečné. Akceptujeme tvrzení, že člověk je subjektem práva, ne protože by bylo pravdivé, ale protože je užitečné. Akceptace je obvykle vnímána také jako určitý druh závazku. Van Fraassen tvrdil, že akceptace spočívá v: „[...] *další konfrontaci nových jevů v rámci této teorie, závazek k výzkumnému programu a sázka na to, že všechny relevantní jevy lze vysvětlit, aniž bychom se této teorie vzdali.*“⁵⁷ Závazek vůči teoriím, které tvrdí, že *člověk je subjekt práva*, spočívá v tom, že tyto teorie budeme používat a spoléhat se na ně. Zároveň však musíme být nejenom obezřetní, ale i ochotni pravidelně testovat, zdali teorie fungují na nové případy (což je relevantní především v diskuzi o právní subjektivitě řek a zvířat). S tím také přichází otevřenost vůči novým teoriím a alternativním přístupům.

Jak je zřejmé, označení právní subjektivity (či *legal personhood*) za fikci nutně neznamená, že bychom měli celý koncept a dosavadní teorie opustit. Postačí, že v ně přestane-

⁵² Anglicky *suspension of disbelief*. Více viz COLERIDGE, Samuel T. *Biographa Literaria*. Vol. II. London: Rest Fenner, 1817, kap. XIV.

⁵³ Většinu jeho námitek by nejspíše šlo vyřešit propojením pozastavení nedůvěry s tzv. *pózováním*. To je však téma na samostatnou práci. K pózování viz ROSS, Alf. *Legal Fictions*. In: HUGES, Graham (ed.). *Law, Reason and Justice. Essays in Legal Philosophy*. New York: New York University Press, 1969, s. 217 an.

⁵⁴ Přesný název tohoto postoje je *Yablo-Walton pretense*. Jde o postoj, který je běžně spojován s hermeneutickým fikcionalismem (deskriptivní verze fikcionalismu).

⁵⁵ K přetvářce lze doporučit dvě kapitoly ve sborníku M. E. Kalderona – první od K. Waltona a druhá od S. Yabla. Viz WALTON, Kendall L. *Metaphor and Prop Oriented Make-Believe*. In: KALDERON, Mark Eli. *Fictionalism in Metaphysics*. Oxford: Clarendon Press, 2005, s. 65–87; též YABLO, Stephen. *The Myth of the Seven*. In: KALDERON, Mark Eli. *Fictionalism in Metaphysics*. Oxford: Clarendon Press, 2005, s. 88–115.

⁵⁶ Oproti přetvářce je akceptace běžně spojována s revolučním fikcionalismem (preskriptivní verze fikcionalismu).

⁵⁷ „[...] *a commitment to the further confrontation of new phenomena within the framework of that theory, a commitment to a research programme, and a wager that all relevant phenomena can be accounted for without giving up that theory.*“ VAN FRAASSEN, Bas C. *The Scientific Image*, s. 88.

me věřit, zaujmeme alternativní mentální postoj a začneme právní subjektivitu vnímat jako nástroj, který se osvědčí svojí užitečností.

6. Praktické dopady fikcionalistického přístupu

Posledních pár rádků by bylo vhodné věnovat tomu, jaké dopady může mít fikcionalismus na právní praxi. Tato teorie obvykle nemívá velké ambice. Kupříkladu již zmíněný meta-etický revoluční fikcionalismus nemá za cíl přesvědčit široké publikum o tom, že mají změnit své vnímání morálního diskurzu. Spíše míří na ojedinělé případy těch, kteří věří v pomýlenost morálního diskurzu a snaží se jim pomoci s návratem zpět do diskurzu.⁵⁸ Zde lze sledovat určitou paralelu s konceptem subjektu práva – pokud někdo usoudí, že jde o pomýlený konstrukt, postačí, když v něj přestane věřit a začne jej akceptovat (popř. lze využít jiný z postojů uvedených v předchozí kapitole, pro zjednodušení však budu mluvit specificky o akceptaci).

Aby byla akceptace prakticky použitelná a nevedla k absurdním závěrům, její součástí musí být závazek pozastavit nedůvěru, pohybujeme-li se uvnitř diskurzu.⁵⁹ Akceptace zde funguje jako pomyslná stopka, která nám nedovoluje řešit tzv. externí otázky, když jsme právě uvnitř daného diskurzu.⁶⁰ Carnap tvrdil, že vždy mluvíme v rámci určitého jazykového systému (rámce). Interní otázky jsou kladeny uvnitř určitého jazykového rámce. Externí otázky se ptají na existenci samotného rámce nebo entit, o nichž rámec mluví (zvenčí). V matematice může být interní otázkou „*kolik je 1+1?*“ a externí otázkou „*existují čísla?*“ V našem případě můžeme za příklad interní otázky považovat kupř. „*mají řeky podle platného práva právní subjektivitu?*“. Oproti tomu je zde externí otázka o pravdivosti subjektů práva obecně, která by však díky akceptaci neměla být řešena, pokud se pohybujeme uvnitř daného diskurzu. Rozsudek soudce, jenž je skeptik v otázce právní subjektivity, by tedy neměl v odůvodnění obsahovat filosofickou polemiku o existenci subjektu práva, neboť akceptace mu nedovoluje tuto otázku vznášet.

Tento postup je náchylný na tzv. popcornovou kritiku,⁶¹ kterou lze demonstrovat na našem pomyslném soudci. Předstírá náš soudce, že mu právní diskurz dává smysl, stejně jako to předstírá divák v kině v návaznosti na promítaný film? Je to pro něj celé jen hra? Nestává se z jeho funkce pouze výplod přetvářky? Na první pohled se může zdát, že odpověď na položené otázky je ano. Joyce odpovídá na popcornovou kritiku konceptem absence ontologického závazku (*lack of ontological commitment*).⁶² Celý proces tedy není hrou, ale závazkem určité otázky neřešit v nepravý okamžik – když se nacházíme uvnitř jazykového rámce.

Díky tomuhle závazku nemůže mít změna chápání právní subjektivity velký vliv na právní praxi, neboť s účastí na diskurzu – o jehož pomýlenosti⁶³ jsme přesvědčeni – na sebe

⁵⁸ V tomto ohledu je transparentní Richard Joyce. Viz např. JOYCE, Richard. *Moral Fictionalism* by Mark E. Kalderon. *Philosophy and Phenomenological Research*. 2011, Vol. 85, s. 161–173; nebo JOYCE, Richard. *Morality from error to fiction*. Oxford: Oxford University Press, 2024, s. 127 an.

⁵⁹ Dalším takovým závazkem, který z postoje plyne, je například závazek se akceptovaným řídit, spoléhat na to, ale také se pravidelně ptát, zdali stále dává smysl toto akceptovat.

⁶⁰ Detailní rozlišení lze nalézt v CARNAP, Rudolf. *Empiricism, Semantics, and Ontology*. *Revue Internationale de Philosophie*. 1950, Vol. 4, No. 11, s. 20–40.

⁶¹ JOYCE, Richard. *Morality from error to fiction*, s. 160.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ Jde o expresivní výraz, ale je vhodné být věrný zaužívané terminologii.

bereme závazek tuto pomýlenost během naší účasti neřešit. Jediný nezanedbatelný dopad má fikcionalismus na skeptiky, kteří potřebují způsob, jakým dále operovat s daným diskurzem.

Závěr

Hlavní myšlenkou tohoto textu je tvrzení, že právní subjektivita nemůže uniknout fikcionalismu. Nehledě na to, jakým způsobem si právní subjektivitu vyložíme, vždy je způsob, jakým ji označit za fikci. V první řadě bylo rozebráno klasické neokantovské vnímání právní subjektivity jakožto metafyzické entity. Tvrzení *člověk je subjekt práva* je optikou tohoto přístupu stejně jako tvrzení *člověk je intelektuální konstrukt*. Alternativně lze tvrdit, že právní subjektivita má kořeny v lidských právech. Inspirací pro tuto kapitolu bylo kolumbijské soudní rozhodnutí, které přiznalo právní subjektivitu řece Atrato a které argumentovalo právě lidskými právy. V textu byla lidská práva vnímána nejprve jako justifikovaná morální práva a následně byla vykládána optikou přístupu založeném na schopnostech (*capability approach*). V prvním případě byla subjektivita označena za fiktivní pomocí morálního fikcionalismu Marka Eli Kalderona a v druhém případě byl využit konstruktivní empirismus Base van Fraassena. Závěrem bylo, že ani v případě argumentace lidskými právy neunikneme fiktivnosti právní subjektivity. Poslední postoj k právní subjektivitě reprezentoval Vista Kurki a jeho teorie svazků (*bundle theory*). Ten se vymezuje proti Vaihingerovu a Kelsenovu vnímání subjektu práva a zároveň tuto metafyzickou entitu nahrazuje statusem *legal personhood*. Jeho teorie však neunikla neokantovství právě protože zachoval stejný analogický postup.

Byť se označení subjektu práva za fikci zdá být jako kritika, opak je pravdou. Právě díky označení za fikci jsme schopni odklonit se od pravdivosti k užitečnosti. Spolu s tímto odklonem od pravdivosti přichází změna mentálního postoje (kupř. akceptace nebo přetvářka). Finálním produktem tohoto článku je tak myšlenka, že právní subjektivita vždy bude trpět nějakými problémy a vždy bude moci být označena za fikci. Zároveň však postačí, když zaujmeme pragmatičtější postoj a právní subjektivitu budeme využívat ne kvůli její pravdivosti, ale kvůli užitečným praktickým dopadům, které tento koncept má. Od toho se také odvíjí fakt, že fikcionalismus nám umožňuje za subjekt práva označit cokoliv a je pouze na nás, abychom si položili otázku, zdali je užitečné určitému empirickému objektu přiřknout právní subjektivitu. Pokud tedy budeme zvažovat, že přiřkneme právní subjektivitu řece, zvířeti či půdě, měli bychom se ptát, zdali je to užitečné a popřípadě jestli zde není lepší způsob, jak dosáhnout našich cílů.

O plodoch z otrávených stromov z pohľadu judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva

Michal Klenka*

Abstrakt: Tento článok skúma judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva týkajúcu sa práva na spravodlivý proces obsiahnutého v článku 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd vo vzťahu k použitiu nezákonne získaných dôkazov a z nich odvodených dôkazov v trestnom konaní. Aj napriek absencii ustanovenia, ktoré by sa priamo týkalo vylúčenia nezákonne získaných dôkazov, použitie alebo prijatie nezákonne získaných dôkazov v konkrétnom prípade môže spôsobiť, že konanie ako celok vrátane spôsobu získavania dôkazov bude nespravodlivé. Takýmto nepriamym spôsobom Európsky súd pre ľudské práva venoval pozornosť otázke nezákonne získaných dôkazov a ich použitia v zmluvných štátoch (ktorá je primárne predmetom vnútroštátnej právnej úpravy), či takáto „nezákonnosť“ viedla k porušeniu iného práva chráneného Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Predmetom skúmania bude judikatúra týkajúca sa stretu práva na spravodlivé súdne konanie v prvom prípade so zákazom mučenia a v druhom prípade s právom na rešpektovanie súkromného a rodinného života. Následne po všeobecných východiskách bude pozornosť zameraná napríklad na prípady získavania dôkazov iným neľudským alebo ponižujúcim zaobchádzaním, v rozpore so zásadou zákazu sebaobviňovania, poskytnutých spolupracujúcimi osobami (svedkami) s orgánmi činnými v trestnom konaní, nezákonným sledovaním, nezákonnými prehliadkami a odberom biologického materiálu, a osobitne aj na posúdenie dôkazov získaných policajnou provokáciou.

Kľúčové slová: právo na spravodlivé súdne konanie, zákaz mučenia, právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života, pravidlá dokazovania, nezákonne získaný dôkaz

Úvod

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) zakotvuje základné záruky týkajúce sa trestného konania, ale nestanovuje výslovné ustanovenia, ktoré by upravovali otázky súvisiace so získavaním dôkazov a ich použitím v rámci trestného konania, respektíve konkrétne pravidlá prípustnosti dôkazov ako takých. Rovnako ani judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“) neformuluje všeobecné a abstraktné normy v tejto oblasti. Absenciu takejto úpravy možno vysvetliť povahou Súdu ako orgánu zameraného na dohľad nad dodržiavaním ľudských práv a základných slobôd garantovaných Dohovorom, ktorý nie je súčasťou vnútroštátneho súdneho systému a zásadne nezasahuje do výkladu a aplikácie vnútroštátneho práva. Súd opakovane zdôraznil, že pre zmluvné štáty nie je súdom štvrtej inštancie.¹ Rovnako jeho právomoc nespočíva v preskúmaní správnosti skutkových zistení, právnej kvalifikácie alebo rozhodnutia o vine vnútroštátnymi súdmi. Jeho hlavnou úlohou je preskúmanie sťažností

* JUDr. Michal Klenka, PhD., asistent sudkyne Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. E-mail: michalklenka@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3210-6884>.

¹ MCBRIDE, Jeremy. *The Doctrines and Methodology of Interpretation of the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights*. Council of Europe Publishing, 2021, s. 6 [cit. 2025-06-05]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/echr-eng-the-doctrines-and-methodology-of-interpretation-of-the-europe/1680a20aee>.

fyzických a právnických osôb namietajúcich porušenie ich práv a slobôd zaručených Dohovorom. V tejto súvislosti Súd vystupuje ako sekundárny kontrolný mechanizmus, pričom hlavná zodpovednosť za uplatňovanie Dohovoru zostáva na zmluvných štátoch prostredníctvom vnútroštátnych súdov. V dôsledku uvedeného postavenia Súd v rámci svojej rozhodovacej činnosti uplatňuje zásadu zdržanlivosti (*self-restraint*) a zmluvným štátom ponecháva širokú „mieru voľnej úvahy“ (*margin of appreciation*), predovšetkým v otázkach procesného práva, vrátane pravidiel dokazovania. Každý zmluvný štát môže vo všeobecnosti slobodne navrhnúť vlastné pravidlá prípustnosti dôkazov, nakoľko je to v súlade so zásadou subsidiarity a rešpektovania suverenity zmluvných štátov. Napriek tomu si Súd zachováva svoju právomoc, aby zabezpečil, že predmetná „miera voľnej úvahy“ je uplatňovaná v súlade so zárukami garantovanými Dohovorom.

Súd pri rozhodovaní vo veci najprv posúdi, či právo alebo sloboda, do ktorého určité vnútroštátne opatrenie zasiahlo, patrí do rozsahu ľudských práv alebo základných slobôd chránených Dohovorom („test rozsahu“). Následne posúdi, či zásah bol stanovený zákonom („test zákonnosti“) a či bol v súlade s legitímnym cieľom („test legitímnosti“). Nakoniec Súd zisťuje, či zásah bol nevyhnutný v demokratickej spoločnosti („test proporcionality“). Posledná fáza sa bežne označuje ako „test proporcionality v širšom zmysle“. „Test proporcionality“ sa ďalej delí na tri časti, pri ktorých si Súd kladie nasledujúce otázky: je napadnuté opatrenie racionálne spojené s dosahovaním legitímneho cieľa („test vhodnosti alebo účelnosti“)? Je opatrenie nevyhnutné na dosiahnutie tohto cieľa („test nevyhnutnosti“)? Je závažnosť zásahu do práv a slobôd sťažovateľa úmerná prínosom dosiahnutým pri dosahovaní daného legitímneho cieľa („test proporcionality v užšom zmysle“ alebo „test vyváženia“)?²

Prvé dve otázky sa týkajú vzťahu medzi cieľmi opatrenia a prostriedkami alebo nástrojmi, ktoré boli zvolené na dosiahnutie týchto cieľov. Ak sa zásah do práva alebo slobody ukáže ako nevhodný alebo neprimeraný, buď preto, že ním nie je možné dosiahnuť sledované ciele, alebo preto, že boli k dispozícii menej invazívne opatrenia, neexistuje žiadny dôvod na udržanie takéhoto zásahu. Tretia otázka sa týka vzťahu medzi dotknutými záujmami; vyžaduje, aby bola dosiahnutá primeraná rovnováha medzi záujmami, ktorým opatrenie slúži, a záujmami, ktoré sú jeho zavedením poškodené. Súd sa zameriava najmä na predmetnú časť a dôsledne zdôrazňuje, že hľadanie spravodlivej rovnováhy je neoddeliteľnou súčasťou Dohovoru.³ Predmetný test je potrebný iba vtedy, ak sa vnútroštátne opatrenie považuje za nevyhnutné. Ak nie, „test vyváženia“ sa jednoducho nevykoná. Bez „testu nevyhnutnosti“ môže byť proporcionality takmer nemožná, ale proporcionality môže existovať aj bez „testu vyváženia“.⁴ Súd vo svojich mnohých rozhodnutiach v skutočnosti nevyužíva „test proporcionality“, ale jednoducho to, čo da Silva nazval „autonómnym vyvažovaním“. Test, ktorý Súd používa, zahŕňa skôr odlišné otázky, napríklad

² LETSAS, George. The Scope and Balancing of Rights. Diagnostic or Constitutive? In: BREMS, Eva – GERARDS, Janneke (eds.). *Shaping Rights in the ECHR. The Role of the European Court of Human Rights in Determining the Scope of Human Rights*. Cambridge University Press, 2014, s. 42 [cit. 2026-01-14]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/CBO9781107337923.004>; DA SILVA, Virgílio Afonso. Standing in the shadows of balancing: Proportionality and the necessity test. *International Journal of Constitutional Law*. 2022, Vol. 20, No. 5, s. 1741 [cit. 2025-11-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/icon/moac105>.

³ GERARDS, Janneke. How to improve the necessity test of the European Court of Human Rights. *International Journal of Constitutional Law*. 2013, Vol. 11, No. 2, s. 469 [cit. 2025-11-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/icon/mot004>.

⁴ DA SILVA, Virgílio Afonso. *Standing in the shadows of balancing. Proportionality and the necessity test*, s. 1741, 1767.

či zasahovanie do práva zakotveného v Dohovore je stanovené zákonom, má legitímny cieľ, zodpovedá naliehavej spoločenskej potrebe a je nevyhnutné v demokratickej spoločnosti.⁵

Predpokladá sa, že orgány činné v trestnom konaní sa počas vyšetrovania zdržia porušovania individuálnych práv, ak by to malo za následok vylúčenie získaných dôkazov v ďalšom konaní. Vo väčšine štátov predstavuje vylúčenie dôkazov súdmi skôr výnimku ako pravidlo. Účinnosť pravidiel o vylúčení dôkazov (*exclusionary rules*) pri odrádzaní od takého protiprávneho konania bude samozrejme závisieť od rôznych faktorov, ktoré sa v jednotlivých jurisdikciách líšia, ale dôležitými aspektmi sú i) pravdepodobnosť, že sporné dôkazy budú identifikované a vylúčenie dôkazov bude uplatnené včas, a ii) či náklady na implementáciu takéhoto postupu nie sú neprimerane zaťažujúce pre orgány činné v trestnom konaní. Okrem toho, ak je cieľom vypracovania pravidiel vylúčenia dôkazov odrádzať od protiprávneho konania počas vyšetrovania, takéto pravidlá musia byť navrhnuté tak, aby bránili akémukoľvek zisku z nezákonne získaných dôkazov. Inými slovami, pravidlá vylúčenia musia byť vytvorené tak, aby riziká spojené s protiprávnym konaním prevážili nad potenciálnymi výhodami.⁶ Táto myšlienka je základom tzv. doktríny „ovočia z otráveného stromu“ (*fruit of the poisonous tree doctrine*), ktorá rozširuje vylúčenie dôkazov tým, že za neprípustné považuje nielen dôkazy získané nezákonnými prostriedkami („otrávený strom“), ale aj akékoľvek odvodené dôkazy, ktoré vyplývajú z pôvodnej nezákonnosti („plody“).

Predmetná doktrína (ako nižšie uvedieme) nie je priamo aplikovaná v rozhodovacej praxi Súdu, avšak Súd prostredníctvom „testu vyvážení“ konštatoval rovnaký výsledok. Na jednotlivých vybraných rozhodnutiach vysvetlíme akou argumentáciou Súd dospel k záveru, že pripustením nezákonných dôkazov, prípadne z nich odvodených dôkazov, došlo k oslabeniu práva na spravodlivý proces, čo malo za následok porušenie článku 6 Dohovoru. Používajúc vyššie uvedenú právnu metaforu, možno v určitých veciach konštatovať, že pripustenie takýchto dôkazov „otrávil“ samotné súdne konanie. Samozrejme poukážeme aj na prípady, v ktorých samotná existencia nezákonných dôkazov nespôsobila nespravodlivosť súdneho konania ako celku, teda k jeho „otráveniu“ nedošlo.

1. Všeobecné východiská pri posudzovaní porušenia práva na spravodlivé súdne konanie

Právo na spravodlivé súdne konanie upravené v článku 6 Dohovoru stanovuje základné a všeobecne platné normy, ktoré musia byť dodržané, aby sa proces v ktoromkoľvek zmluvnom štáte považoval za spravodlivý. Súd vo svojej judikatúre vyžaduje, aby zmluvné štáty prijali určité základné alebo minimálne pravidlá prípustnosti (alebo, ak chceme použiť širší pojem, „použitelnosti“) dôkazov predovšetkým v trestných veciach. Odsek 3 článku 6

⁵ SMET, Stijn. Conflicts between Human Rights and the ECtHR. Towards a Structured Balancing Test. In: SMET, Stijn – BREMS, Eva (eds.). *When Human Rights Clash at the European Court of Human Rights. Conflict or Harmony?* Oxford University Press, 2017, s. 38 [cit. 2026-01-14]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198795957.003.0003>; DA SILVA, Virgílio Afonso. Balancing may be everywhere, but the proportionality test is not. *Global Constitutionalism*. 2024, Vol. 13, No. 3, s. 532–533 [cit. 2025-11-10]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S2045381723000187>.

⁶ GLESS, Sabine – MACULA, Laura. Exclusionary Rules – Is It Time for Change? In: GLESS, Sabine – RICHTER, Thomas (eds.). *Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial?* Cham: Springer International Publishing, 2019, s. 349–350, 351 [cit. 2026-10-15]. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-030-12520-2_12.

obsahuje konkrétne práva obvineného v trestnom konaní, ktoré predstavujú minimálne záruky na obhajobu. Tento výpočet však nie je úplný. Procesná ochrana, ako je napríklad zásada zákazu sebaobviňovania alebo zásada rovnosti zbraní, je súčasťou všeobecného práva na spravodlivý proces upraveného v článku 6 ods. 1. V súlade so svojou zásadou zdržanlivosti je však Súd pri posudzovaní, či došlo k porušeniu článku 6, veľmi opatrný. V tejto súvislosti Súd jasne nerozlišuje medzi všeobecným právom na spravodlivý proces podľa článku 6 ods. 1 a osobitným právom na obhajobu podľa článku 6 ods. 3. Tieto práva chápe skôr ako čiastkové záruky a súčasti celkového práva na spravodlivý proces. V dôsledku toho sa posúdenie, že použitie nezákonne získaných dôkazov predstavuje porušenie podľa Dohovoru, nezakladá na konkrétnych čiastkových zárukách. Namiesto toho Súd tento záver vždy odôvodňuje tým, že sa opiera o všeobecné právo na spravodlivý proces.⁷ V kontexte uvedeného je potrebné poznamenať, že spravodlivosť požadovaná v článku 6 ods. 1 nie je „hmotnoprávna“, ale „procesná“ spravodlivosť.⁸

Z judikatúry vyplýva, že úlohou Súdu preto nie je v zásade určovať, či sú určité druhy dôkazov prípustné (napr. dôkazy získané nezákonne z hľadiska vnútroštátneho práva). Jeho úlohou podľa článku 6 ods. 1 je skôr posúdiť spravodlivosť konania ako celku vrátane spôsobu, akým boli dôkazy získané a použité, a spôsobu, akým boli riešené akékoľvek námietky týkajúce sa dôkazov. Otázka, na ktorú musí Súd odpovedať je, či konanie ako celok vrátane spôsobu, akým boli dôkazy získané, bolo spravodlivé. To zahŕňa preskúmanie predmetnej údajnej nezákonnosti, a ak ide o porušenie iného práva podľa Dohovoru, aj povahu zisteného porušenia. Súd preto bude predpokladať porušenie len vtedy, ak sa bude po celkovom posúdení domnievať, že trestné konanie bolo nespravodlivé. Podľa judikatúry Súdu (ako to v ďalších častiach bližšie priblížime) nie všetky dôkazy získané v rozpore s právami vyplývajúcimi z Dohovoru majú vplyv na spravodlivosť konania, a aj keď majú, ich vylúčenie sa nevyhnutne nevyžaduje a môžu byť prípustné.

Pri posudzovaní, či bolo konanie ako celok spravodlivé, sa musí zohľadniť aj to, či boli dodržané práva na obhajobu. Predovšetkým je potrebné preskúmať, či sťažovateľ mal možnosť spochybníť pravosť dôkazov a namietať ich použitie tak, aby bol dodržaný princíp kontradiktórnosti konania a rovnosti zbraní medzi prokuratúrou a obhajobou. Okrem toho sa musí zohľadniť kvalita dôkazov, ako aj okolnosti, za ktorých boli získané, a či tieto okolnosti spochybňujú ich spoľahlivosť alebo presnosť. Otázka, či námietky sťažovateľa voči dôkazom boli riadne preskúmané vnútroštátnymi súdmi, t. j. či bol sťažovateľ skutočne „vypočutý“, a či súdy podporili svoje rozhodnutia relevantným a primeraným odôvodnením, sú tiež faktory, ktoré Súd zohľadňuje pri vykonávaní tohto posúdenia. V prípadoch, keď vykonaný dôkaz nie je potvrdený inými skutočnosťami, nemusia nevyhnutne vzniknúť pochybnosti o jeho pravdivosti, ale treba povedať, že ak je dôkaz dostatočne silný a neponecháva priestor na pochybnosti, ďalšie dôkazy na jeho podporu už nie sú potrebné.

⁷ VIEBIG, Petra. *Illicitly Obtained Evidence at the International Criminal Court*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2016, s. 59–61; HO, Hock Lai. The Fair Trial Rationale for Excluding Wrongfully Obtained Evidence. In: GLESS, Sabine – RICHTER, Thomas (eds.). *Do Exclusionary Rules Ensure a Fair Trial?* Cham: Springer International Publishing, 2019, s. 285, 287 [cit. 2026-01-15]. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-030-12520-2_9; MERIN, Yuval. Lost between the Fruits and the Tree. In Search of a Coherent Theoretical Model for the Exclusion of Derivative Evidence. *New Criminal Law Review*. 2015, Vol. 18, No. 2, s. 302–303 [cit. 2026-01-14]. Dostupné z: https://online.ucpress.edu/nclr/article-pdf/18/2/273/308304/nclr_2015_18_2_273.pdf.

⁸ HIRVELÄ, Päivi – HEIKKILÄ, Satu. *Right to a Fair Trial. A Practical Guide to the Article 6 Case-Law of the European Court of Human Rights*. Intersentia, 2021, s. 105.

Súd v tejto súvislosti zohľadňuje, či predmetný dôkaz bol alebo nebol rozhodujúci pre výsledok konania. Pri posudzovaní, či bolo konanie ako celok spravodlivé, možno zohľadniť aj verejný záujem na stíhaní a potrestaní trestného činu a následne ho porovnať s individuálnym záujmom dotknutej osoby na tom, aby boli dôkazy proti nej získané v súlade so zákonom.⁹

Pokiaľ ide o skúmanie povahy údajnej nezákonnosti, uvedený test sa uplatnil vo veciach týkajúcich sa sťažnostnej argumentácie, že v konaní boli použité dôkazy získané v rozpore s právami na obhajobu. Týka sa to napríklad použitia dôkazov získaných prostredníctvom identifikačnej prehliadky, nesprávneho odobratia vzoriek podozrivému na forenznú analýzu, vyvíjania nátlaku na spoluobvineného, vrátane výsluchu spoluobvineného v neprítomnosti obhajcu, použitie spravodajských informácií proti obvinenému, použitie nastrčených dôkazov proti obvinenému, nespravodlivé použitie iných usvedčujúcich svedkov a vecných dôkazov proti obvinenému, použitie sebaobviňujúcich výpovedí a použitie znaleckého dôkazu v konaní.¹⁰

Na základe rozsiahlej judikatúry Súdu je možné zhrnúť všeobecné princípy, ktoré sú rozhodujúce pri posudzovaní či konanie ako celok bolo spravodlivé:

- a) povaha údajnej nezákonnosti predmetného dôkazu a v prípade, že ide o porušenie iného práva podľa Dohovoru, povaha zisteného porušenia;
- b) či bola sťažovateľovi poskytnutá možnosť spochybníť pravosť dôkazov a namietat ich použitie tak, aby bol dodržaný princíp kontradiktórnosti a rovnosti zbraní;
- c) kvalita dôkazov a okolnosti, za ktorých boli získané, a či tieto okolnosti spochybňujú ich spoľahlivosť alebo presnosť;
- d) či námietky sťažovateľa voči dôkazom boli riadne preskúmané vnútroštátnymi súdmi a či súdy podložili svoje rozhodnutia relevantným a primeraným odôvodnením;
- e) či predmetný dôkaz bol alebo nebol rozhodujúci pre výsledok trestného konania.¹¹

1.1 Posudzovanie porušenia práva na spravodlivé súdne konanie pri použití elektronických dôkazov

Pokiaľ ide o elektronické dôkazy, Súd pripustil, že v mnohých ohľadoch sa líšia od tradičných foriem dôkazov, a to aj pokiaľ ide o ich povahu a osobitné technológie potrebné na ich zber, zabezpečenie, spracovanie a analýzu. Veľká komora Súdu vo veci *Yüksel Yalçınkaya proti Turecku* uznala, že elektronické dôkazy sa v trestných konaniach stali všadeprítomnými vzhľadom na rastúcu digitalizáciu všetkých aspektov života. Využitie elektronických dôkazov, ktoré potvrdzujú, že osoba používala systém šifrovaných správ, ktorý bol špeciálne navrhnutý a používaný výlučne zločineckou organizáciou na internú komunikáciu tejto organizácie, by mohlo byť veľmi dôležité v boji proti organizovanému zločinu.

⁹ *Gäfgen proti Nemecku* z 1. júna 2010, č. 22978/05, body 162–164; *Prade proti Nemecku* z 3. marca 2016, č. 7215/10, bod 35.

¹⁰ SCHABAS, William A. *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. Oxford University Press, 2015, s. 320; Key Theme – Article 6 (criminal) Administration of (unlawfully obtained) evidence. In: *European Court of Human Rights* [online]. 2025, s. 1–2 [cit. 2026-01-15]. Dostupné z: <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/administration-of-unlawfully-obtained-evidence>.

¹¹ *Key Theme – Article 6 (criminal) Administration of (unlawfully obtained) evidence*, s. 1.

Elektronické dôkazy vyvolávajú najmä osobitné problémy so spoľahlivosťou, keďže sú vo svojej podstate náchylnejšie na zničenie, poškodenie, zmenu alebo manipuláciu. Z tohto dôvodu môže používanie neoverených elektronických dôkazov v trestnom konaní predstavovať pre súdy osobitné ťažkosti, keďže povaha postupu a technológie použitej pri zhromažďovaní takýchto dôkazov je zložitá, a preto môže znížiť schopnosť vnútroštátnych súdov zistiť ich pravosť, presnosť a integritu. Okrem toho zaobchádzanie s elektronickými dôkazmi, najmä ak sa týkajú údajov, ktoré sú zašifrované a/alebo rozsiahle z hľadiska objemu alebo rozsahu, môže predstavovať pre orgány činné v trestnom konaní a súdy vážne praktické a procesné problémy vo fáze vyšetrovania aj súdneho konania. Tieto faktory však abstraktne nevyžadujú, aby sa záruky podľa článku 6 ods. 1 uplatňovali odlišne, či už prísnejšie alebo miernejšie. Súd v predmetnej veci musel posúdiť, či bola zabezpečená celková spravodlivosť konania z hľadiska procesných a inštitucionálnych záruk a základných zásad spravodlivého procesu. Hoci tzv. vojna proti terorizmu si môže vyžadovať použitie elektronických dôkazov svedčiacich o používaní šifrovaného systému správ jednotlivcom spojeným s teroristickou organizáciou, právo na spravodlivý proces sa vzťahuje na všetky druhy trestných činov, od najjednoduchších až po najzložitejšie, a získané dôkazy, či už elektronické alebo nie, nesmú vnútroštátne súdy použiť spôsobom, ktorý narušuje základné princípy spravodlivého procesu. Súd v predmetnom rozhodnutí konštatoval porušenie článku 6 ods. 1 z dôvodu, že vnútroštátne súdy sa okrem iného nezaoberali návrhmi obhajoby zameranými na spochybnenie integrity a spoľahlivosti elektronických dôkazov, na ktorých bolo založené odsúdenie sťažovateľa, ako aj správnosti a pravdivosti záverov, ktoré tieto súdy vyvodili z tých istých údajov.¹²

2. Dôkazy získané v rozpore s článkom 3 Dohovoru (zákaz mučenia)

Mučenie je mimoriadnym zlom pre svoju barbarskosť a zároveň pre svoj deštruktívny vplyv na trestné konanie.¹³ Skutočnosť, že mučenie sa často vykonáva tajne, skúsenými vyšetrovateľmi, ktorí sú zruční v tom, aby na obeti nezanechali žiadne viditeľné stopy, a častokrát za spoluúčasti súdov, prokuratúry a zdravotníckeho personálu (teda tých, ktorí majú zabezpečiť, aby k mučeniu nedochádzalo), robí jeho dokazovanie obzvlášť zložitým.¹⁴ William Schabas považuje použitie dôkazov získaných mučením vždy porušením článku 6, aj keď nebudú rozhodujúce pre odsúdenie.¹⁵ Giuliana Monina zase uviedla, že pripustenie mučením poznačených odvodených dôkazov by v skutočnosti predstavovalo značnú motiváciu používať donucovacie metódy počas výsluchu, ako aj všeobecnejšie ohrozenie zásad spravodlivého procesu a integrity samotného konania.¹⁶

¹² *Yüksel Yalçinkaya proti Turecku* z 26. septembra 2023, č. 15669/20, body 312–313, 333–334, 337–341; *Yüksel Yalçinkaya proti Turecku* z 26. septembra 2023, č. 15669/20, Legal summary, September 2023; Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a fair trial (criminal limb). In: *European Court of Human Rights* [online]. 2025, s. 49 [cit. 2026-01-14]. Dostupné z: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_eng.

¹³ *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému kráľovstvu* zo 17. januára 2012, č. 8139/09, bod 276.

¹⁴ MONINA, Giuliana. Non-Admissibility of Evidence Obtained by Torture. In: NOWAK, Manfred – BIRK, Moritz – MONINA, Giuliana (eds.). *The United Nations Convention Against Torture and its Optional Protocol. A Commentary*. 2nd edition. Oxford University Press, 2019, s. 434–435 [cit. 2025-06-03]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/law/9780198846178.03.0017>.

¹⁵ SCHABAS, William A. *The European Convention on Human Rights. A Commentary*, s. 321.

¹⁶ MONINA, Giuliana. *Non-Admissibility of Evidence Obtained by Torture*, s. 421–422.

Posudzovanie problematiky prípustnosti dôkazov v zmysle článku 6 je zložitejšie, ak dôkazy v trestnom konaní boli získané v rozpore s článkom 3. Použitie dôkazov získaných v dôsledku porušenia jedného z najzákladnejších a absolútnych práv podľa Dohovoru vždy vyvoláva vážne pochybnosti o spravodlivosti konania, a to aj v prípade, že tieto dôkazy neboli pre odsúdenie rozhodujúce.¹⁷ Preto použitie výpovedí získaných v dôsledku porušenia článku 3 v trestnom konaní (bez ohľadu na klasifikáciu zaobchádzania ako mučenia, neludského alebo ponižujúceho zaobchádzania) spôsobuje, že konanie ako celok je automaticky nespravodlivé, teda v rozpore s článkom 6. Akýkoľvek iný záver by len nepriamo legalizoval druh morálne odsúdeniahodného konania, ktoré sa autori článku 3 snažili zakázať, alebo inými slovami „poskytol by brutalite plášť zákona“.¹⁸ Rovnaké zásady platia, ako vyplýva z rozsudku vo veci *Ćwik proti Poľsku*, aj v súvislosti s použitím výpovedí získaných v dôsledku zlého zaobchádzania súkromnými osobami v trestnom konaní (použitie zvukového záznamu výpovede člena skupiny, získaného mučením zo strany drogového gangu).¹⁹ To platí aj pre použitie dôkazov získaných ako priamy dôsledok mučenia.²⁰

Pripustenie dôkazov získaných v dôsledku činu klasifikovaného ako neludské zaobchádzanie v rozpore s článkom 3, ktorý však nepredstavuje mučenie, bude podľa Súdu porušením článku 6 len vtedy, ak sa preukáže, že porušenie článku 3 malo vplyv na výsledok konania proti sťažovateľovi, t. j. malo vplyv na jeho odsúdenie alebo trest.²¹ Povedané inými slovami, pripustenie nezákonne získaných dôkazov nespôsobuje nespravodlivosť súdneho konania, ak tieto dôkazy nemajú vplyv na výsledok súdneho konania. Spravodlivosť konania bude teda ovplyvnená len vtedy, ak vnútroštátny súd použil dôkazy na preukázanie skutkových okolností prípadu.²²

Vyššie uvedené zásady sa uplatňujú nielen v prípade, že obeťou zaobchádzania v rozpore s článkom 3 je obžalovaný, ale aj v prípade, že ide o tretie strany.²³ Súd vo viacerých veciach konštatoval, že použitie dôkazov získaných mučením v súdnom konaní by predstavovalo hrubé odmietnutie spravodlivosti aj v prípade, že osoba, od ktorej boli takto dôkazy získané, bola trefou osobou.²⁴ V tejto súvislosti treba poznamenať, že Súd vo veci *Mehmet Duman proti Turecku* konštatoval, že neexistencia prijateľnej sťažnosti podľa článku 3 mu v zásade nebráni zohľadniť tvrdenia sťažovateľa, že výpovede boli získané metódami nátlaku alebo donútenia, a že ich prijatie do spisu, o ktoré sa opieral súd

¹⁷ *Jalloh proti Nemecku* z 11. júla 2006, č. 54810/00, body 99 a 105; *Harutyunyan proti Arménsku* z 28. júna 2007, č. 36549/03, bod 63.

¹⁸ *Gäfgen proti Nemecku* z 1. júna 2010, č. 22978/05, bod 166–167; *Ibrahim a ďalší proti Spojenému kráľovstvu* z 13. septembra 2016, č. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09, bod 254; *El Haski proti Belgicku* z 25. septembra 2012, č. 649/08, bod 85; *Česnieks proti Lotyšsku* z 11. februára 2014, č. 9278/06, body 67–70.

¹⁹ *Ćwik proti Poľsku* z 5. novembra 2020, č. 31454/10, body 88–89.

²⁰ *Gäfgen proti Nemecku* z 1. júna 2010, č. 22978/05, bod 167; *Jalloh proti Nemecku* z 11. júla 2006, č. 54810/00, bod 105.

²¹ *Gäfgen proti Nemecku* z 1. júna 2010, č. 22978/05, bod 178; *El Haski proti Belgicku* z 25. septembra 2012, č. 649/08, bod 85; *Zličić proti Srbsku* z 26. januára 2021, č. 73313/17 a 20143/19, bod 119.

²² MERIN, Yuval. *Lost between the Fruits and the Tree. In Search of a Coherent Theoretical Model for the Exclusion of Derivative Evidence*, s. 306–307.

²³ *El Haski proti Belgicku* z 25. septembra 2012, č. 649/08, bod 85; *Urazbayev proti Ruskej federácii* z 8. októbra 2019, č. 13128/06, bod 73.

²⁴ *Othman (Abu Qatada) proti Spojenému kráľovstvu* zo 17. januára 2012, č. 8139/09, body 263 a 267; *Kačiu a Kotorri proti Albánsku* z 25. júna 2013, č. 33192/07 a 33194/07, bod 128; *Kormev proti Bulharsku* z 5. októbra 2017, č. 39014/12, body 89–90.

prvého stupňa, preto predstavovalo porušenie záruky spravodlivého procesu podľa článku 6.²⁵ Podobné úvahy platia aj v prípade, ak sťažovateľ namieta použitie dôkazov údajne získaných v dôsledku zlého zaobchádzania, ktoré Súd nemohol preukázať na základe dôkazov, ktoré mal k dispozícii (čím nedošlo k žiadnemu podstatnému porušeniu článku 3). V takýchto prípadoch, pokiaľ sťažovateľ podal *prima facie* tvrdenie o skutočných dôkazoch potenciálne získaných v dôsledku zlého zaobchádzania, vnútroštátne súdy majú povinnosť objasniť okolnosti prípadu a ich zlyhanie môže viesť k porušeniu článku 6.²⁶

Súd vo veci *Sassi a Benchellali proti Francúzsku* skúmal údajný nedostatok spravodlivosti trestného konania proti sťažovateľom vo Francúzsku v súvislosti s použitím výpovedí, ktoré poskytli niektorým francúzskym orgánom na americkej základni Guantánamo. Vo vzťahu k uvedenému možno poznamenať, že Súd už predtým konštatoval zlé zaobchádzanie a zneužívanie osôb podozrivých z terorizmu zadržovaných orgánmi Spojených štátov amerických v súvislosti s tzv. vojnou proti terorizmu,²⁷ avšak v tomto prípade bola sťažnosť podľa článku 3 vo vzťahu k francúzskym agentom Súdom vyhlásená za neprijateľnú. Súd sa napriek tomu domnieval, že podľa článku 6 bol povinný preskúmať, či a do akej miery vnútroštátne súdy zohľadnili tvrdenia sťažovateľov o zlom zaobchádzaní, hoci k nemu údajne došlo mimo štátu, v ktorom sa konanie konalo, spolu s prípadným vplyvom na spravodlivosť konania. Súd musel najmä preskúmať, či sa vnútroštátne súdy riadne zaoberali námietkami sťažovateľov týkajúcimi sa spoľahlivosti a dôkaznej hodnoty ich výpovedí a či im bola poskytnutá účinná možnosť spochybniť prijateľnosť týchto výpovedí a namietaj ich použitie. Na základe skutkových okolností Súd zistil, že to tak bolo. Taktiež konštatoval, že napadnuté výpovede neboli použité ako podklad pre začatie trestného konania proti sťažovateľom, ani pre ich odsúdenie, a preto nezistil žiadne porušenie článku 6 ods. 1.²⁸

V niektorých prípadoch je možné, že dôkazy sú síce poznačené porušením článku 3, ale vec nespadá do kategórie prípadov týkajúcich sa prijatia výpovedí alebo vecných dôkazov získaných v rozpore s týmto ustanovením. Napríklad vo veci *Boutaffala proti Belgicku*, Súd kritizoval prístup vnútroštátnych súdov, ktoré priznali rozhodujúci význam výpovediam zatýkajúcich policajtov týkajúcich sa obvinení zo vzbury vznesených proti sťažovateľovi, keď samotná vláda (v jednostrannom vyhlásení) uznala, že okolnosti zatknutia boli v rozpore so zákazom ponížujúceho zaobchádzania podľa článku 3.²⁹ Okrem špecifických otázok týkajúcich sa dôkazov získaných v rozpore s článkom 3 má test na posúdenie toho, či bolo konanie ako celok spravodlivé vzhľadom na spôsob, akým boli dôkazy získané a použité v konaní, široký rozsah pôsobnosti. Preto vždy, keď sa vec týkala všeobecnej sťažnosti týkajúcej sa spôsobu, akým boli dôkazy získané a použité v konaní, Súd

²⁵ *Mehmet Duman proti Turecku* z 23. októbra 2018, č. 38740/09, bod 42.

²⁶ *Bokhonko proti Gruzínsku* z 22. októbra 2020, č. 6739/11, bod 96.

²⁷ Napr. *Al Nashiri proti Poľsku* z 24. júla 2014, č. 28761/11; *Al Nashiri proti Rumunsku* z 31. mája 2018, č. 33234/12; *Abu Zubaydah proti Litve* z 31. mája 2018, č. 46454/11; *El-Masri proti Bývalej juhoslovskej republike Macedónsko* z 13. decembra 2012, č. 39630/09.

²⁸ *Sassi a Benchellali proti Francúzsku* z 25. novembra 2021, č. 10917/15 a 10941/15, body 89–102; *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb)*, s. 48–49. *Key Theme – Article 6 (criminal) Administration of (unlawfully obtained) evidence*, s. 2–3.

²⁹ *Boutaffala proti Belgicku* z 28. júna 2022, č. 20762/19, body 87–88; pozri tiež *Repeşco a Repeşcu proti Moldavskej republike* z 3. októbra 2023, č. 39272/15, body 29–33.

uprednostnil preskúmanie takýchto sťažností z hľadiska všeobecného testu spravodlivosti pri vykonávaní dôkazov.³⁰

2.1 Dôkazy poskytnuté spolupracujúcimi osobami (svedkami) s orgánmi činnými v trestnom konaní

Otázka súvisiaca so zabezpečením dôkazov v konaní vzniká aj v súvislosti s prijímaním dôkazov poskytnutých spolupracujúcimi osobami (svedkami) s orgánmi činnými v trestnom konaní. Pokiaľ ide o využívanie konania o dohode o vine a treste, Súd konštatoval, že ide o bežný prvok európskych systémov trestného súdnictva, ktorý okrem toho, že prináša dôležité výhody rýchleho rozhodovania trestných vecí a odbremenenia súdov, prokuratúry a obhajoby, môže byť pri správnom uplatňovaní aj úspešným nástrojom v boji proti korupcii a organizovanému zločinu, ako aj môže prispieť k zníženiu počtu uložených trestov a v dôsledku toho aj počtu väzňov.³¹ Súd ďalej konštatoval, že použitie výpovedí svedkov výmenou za imunitu alebo iné výhody môže spochybniť spravodlivosť vypočutia obvineného a môže viesť k prekérnym otázkam, keďže takéto výpovede sú svojou povahou otvorené manipulácii a môžu byť urobené výlučne s cieľom získať výhody alebo sa osobne pomstiť.³² Niekedy nejednoznačný charakter takýchto výpovedí a riziko, že osoba môže byť obvinená a súdená na základe neoverených tvrdení, ktoré nemusia byť nutne nezaujaté, sa preto nesmú podceňovať.³³ Použitie tejto argumentácie však samo osebe nestačí na to, aby konanie bolo považované za nespravodlivé. Závisí to od konkrétnych okolností každého prípadu.³⁴ V každom prípade sa Súd pri posudzovaní zaoberá konaním ako celkom, pričom berie do úvahy práva obhajoby, ale aj záujem verejnosti a obetí na riadnom stíhaní trestného činu a v prípade potreby aj práva svedkov.³⁵ Okrem toho možno zohľadniť váhu verejného záujmu na vyšetrovaní a potrestaní konkrétneho trestného činu, o ktorý ide, a porovnať ju so záujmom jednotlivca na zákonnom zhromaždení dôkazov proti nemu. Verejný záujem však nemôže odôvodniť opatrenia, ktoré zničia samotnú podstatu práv sťažovateľa na obhajobu vrátane zásady zákazu sebaobviňovania. Verejný záujem rovnako nemôže byť dôvodom na použitie odpovedí povinne získaných v rámci mimosúdneho vyšetrovania na usvedčenie obvineného počas súdneho konania.³⁶

Súd pri posudzovaní vplyvu usvedčujúcej výpovede spolupracujúcich osôb (svedkov) na spravodlivosť konania ako celku zohľadňuje okrem iného aj to, či obhajoba poznala totožnosť svedka; obhajoba vedela o existencii dohody s prokuratúrou; vnútroštátny súd preskúmal dohodu; vnútroštátny súd venoval pozornosť všetkým možným výhodám, ktoré svedok získal; dohoda bola prerokovaná v súdnom konaní; obhajoba mala možnosť klásť svedkovi otázky; obhajoba mala možnosť klásť v konaní zúčastneným orgánom činným

³⁰ Napr. *Szilagyí proti Rumunsku* zo 17. decembra 2013, č. 30164/04, body 24–33; *Arapi proti Albánsku* zo 7. júla 2015, č. 27656/07, body 74–82; *Key Theme – Article 6 (criminal) Administration of (unlawfully obtained) evidence*, s. 3.

³¹ *Natsvlisvili a Togonidze proti Gruzínsku* z 29. apríla 2014, č. 9043/05, bod 90.

³² *Verhoek proti Holandsku* 27. januára 2004, č. 54445/00; *Cornelis proti Holandsku* z 25. mája 2004, č. 994/03.

³³ *Habran a Dalem proti Belgicku* zo 17. januára 2017, č. 43000/11 a 49380/11, bod 100.

³⁴ *Shiman proti Rumunsku* z 2. júna 2015, č. 12512/07, bod 34; *Oddone a Pecci proti San Marinu* zo 17. októbra 2019, č. 26581/17 a 31024/17, bod 106.

³⁵ *Habran a Dalem proti Belgicku* zo 17. januára 2017, č. 43000/11 a 49380/11, bod 96.

³⁶ *Jalloh proti Nemecku* z 11. júla 2006, č. 54810/00, bod 97; *Heaney a McGuinness proti Írsku* 21. decembra 2000, č. 34720/97, bod 57; *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a fair trial (criminal limb)*, s. 47.

v trestnom konaní otázky; vnútroštátny súd si bol vedomý úskalí spoliehania sa na výpoveď spolupáchateľa; vnútroštátny súd pristupoval k výpovedi s náležitou opatrnosťou; vnútroštátny súd podrobne vysvetlil, prečo svedkovi uveril; existovali neskreslené potvrdzujúce dôkazy; odvolací súd preskúmal zistenia prvostupňového súdu týkajúce sa svedka; a touto otázkou sa zaoberali všetky sudy, ktoré rozhodovali o opravných prostriedkoch.³⁷

V prípade *Adamčo proti Slovensku*, týkajúcom sa odsúdenia založeného v rozhodujúcej miere na výpovediach spolupáchateľa vyplývajúcich z dohody o vine a treste, Súd konštatoval porušenie článku 6 so zreteľom na nasledujúce skutočnosti: výpoveď predstavovala ak nie jediný, tak aspoň rozhodujúci dôkaz proti sťažovateľovi; neschopnosť vnútroštátnych súdov preskúmať širší kontext, v ktorom svedok získal výhody od prokuratúry; skutočnosť, že dohoda o vine a treste s prokuratúrou bola uzavretá bez účasti súdu; a neschopnosť vnútroštátnych súdov poskytnúť relevantné odôvodnenie týkajúce sa argumentov sťažovateľa.³⁸

Naproti tomu vo veci *Kadagishvili proti Gruzínsku*, Súd nepovažoval, že by spoliehanie sa na výpovede desiatich svedkov, ktorí uzavreli dohody o vine a treste s prokuratúrou, spôsobilo proces ako celok nespravodlivým. Súd zdôraznil skutočnosť, že konanie o dohode o priznaní viny prebehlo v súlade s vnútroštátnym právom platným v danom čase a bolo sprevádzané primeranou súdnou kontrolou. Okrem toho dotknutí svedkovia vypovedali pred prvostupňovým súdom vo veci sťažovateľov a tí mali dostatok príležitostí na ich tzv. „krížový výsluch“ (*cross-examination*). Väčšina svedkov opakovane potvrdila svoje výpovede a poskytla podrobné a konzistentné informácie týkajúce sa ich vlastnej úlohy v trestných činoch, z ktorých boli sťažovatelia obvinení. Pre Súd bolo tiež dôležité, že žiadne zistenie skutkového stavu v konaní o dohode o vine a treste nebolo vo veci sťažovateľov prijaté bez úplného a riadneho preskúmania súdom.³⁹

Možno poznamenať, že za niektorých veľmi špecifických okolností môže podľa Súdu vzniknúť pozitívna povinnosť orgánov činných v trestnom konaní vyšetrovať a zhromažďovať dôkazy v prospech obvineného.⁴⁰ Vo veci *V.C.L. a A.N. proti Spojenému kráľovstvu*, týkajúcej sa prípadu obchodovania s ľuďmi, v ktorom boli obeť obchodovania s ľuďmi stíhané za trestné činy súvisiace s drogami (spáchané v súvislosti s ich obchodovaním), Súd zdôraznil, že dôkazy týkajúce sa postavenia obvineného ako obeť obchodovania s ľuďmi by sa mali považovať za „základný aspekt“ obhajoby, ktorý by mal mať možnosť zabezpečiť bez obmedzení. V tejto súvislosti Súd poukázal na pozitívnu povinnosť zmluvného štátu podľa článku 4 vyšetriť situácie potenciálneho obchodovania s ľuďmi. V predmetnom prípade Súd usúdil, že nedostatočné posúdenie statusu sťažovateľov ako obeť obchodovania s ľuďmi zabránilo orgánom zabezpečiť dôkazy, ktoré mohli predstavovať základný aspekt ich obhajoby.⁴¹

³⁷ *Xenofontos a iní proti Cyprus* z 25. októbra 2022, č. 68725/16, 74339/16 a 74359/16, bod 79; *Fajstavr proti Českej republike* zo 16. októbra 2025, č. 48303/21, bod 46; *Key Theme – Article 6 (criminal) Administration of (unlawfully obtained) evidence*, s. 4–5; *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (Criminal limb)*, s. 50.

³⁸ *Adamčo proti Slovensku* z 12. novembra 2019, č. 45084/14, body 56–71; pozri aj rozsudok vo veci *Erik Adamčo proti Slovensku* z 1. júna 2023, č. 19990/20.

³⁹ *Kadagishvili proti Gruzínsku* zo 14. mája 2020, č. 12391/06, body 156–157.

⁴⁰ *Grasam proti Českej republike* z 1. júna 2023, č. 19750/13, bod 130.

⁴¹ *V. C. L. a A. N. proti Spojenému kráľovstvu* zo 16. februára 2021, č. 77587/12 a 74603/12, body 195–200; *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (Criminal limb)*, s. 50–51.

2.2 Dôkazy získané v rozpore so zásadou zákazu sebaobviňovania (právo odoprieť vypovedať)

Každý, kto je obvinený z trestného činu, má právo nevypovedať a neprispievať k svojmu usvedčeniu.⁴² Hoci sa práva mlčať a nevypovedať proti sebe samému v článku 6 výslovne neuvádzajú, sú to všeobecne uznávané medzinárodné štandardy, ktoré sú základom pojmu spravodlivého súdneho konania podľa článku 6, sú tiež úzko spojené s prezumpciou nevinny chránenou podľa článku 6 ods. 2, a sú to práva, ktoré sa musia prečítať každému podozrivému alebo obvinenému, ktorý je zatknutý alebo vypočúvaný.⁴³ Tým, že tieto práva poskytujú obvinenému ochranu pred neprímeraným nátlakom orgánov činných v trestnom konaní, prispievajú k predchádzaniu justičných omylov a k zabezpečeniu cieľov článku 6.⁴⁴ Zásada zákazu sebaobviňovania nechráni pred podaním usvedčujúcej výpovede ako takej, ale pred získaním dôkazu nátlakom alebo donútením. Práve existencia nátlaku vyvoláva obavy, či bola dodržaná zásada zákazu sebaobviňovania. Z tohto dôvodu musí Súd najprv zvážiť povahu a mieru donútenia použitého na získanie dôkazu.⁴⁵

Právo nevypovedať proti sebe môže byť porušené, ak sú splnené dve podmienky: i) ak sa na porušenie zásady zákazu sebaobviňovania použijú donucovacie prostriedky alebo hrozba ich použitia, a ii) ak sa tak stane s cieľom objasniť prebiehajúce podozrenie z trestného činu, a to buď v tom istom konaní, alebo v inom konaní vedenom súbežne s trestným konaním.⁴⁶ Súd vo svojej judikatúre identifikoval minimálne tri druhy situácií, ktoré vedú k obavám z neprímeraného donútenia v rozpore s článkom 6. Prvou je situácia, keď podozrivý je povinný vypovedať pod hrozbou sankcií a buď v dôsledku toho vypovedá, alebo je sankcionovaný za odmietnutie vypovedať. Druhým prípadom je situácia, keď sa na získanie dôkazov alebo výpovedí uplatňuje fyzický alebo psychický nátlak, často vo forme zaobchádzania, ktorý (ako bolo uvedené vyššie) je v rozpore s článkom 3. Tretím prípadom je situácia, keď orgány použijú úskok na získanie informácií, ktoré nemohli získať počas výsluchu.⁴⁷

Vo veci *De Legé proti Holandsku* Súd objasnil povahu a rozsah zásady zákazu sebaobviňovania, najmä pokiaľ ide o nátlak použitý na získanie dokumentov pre daňové konanie, v ktorom boli sťažovateľovi uložené pokuty. Podľa Súdu musí najprv existovať určitá forma nátlaku alebo donútenia voči dotknutej osobe. Po druhé, buď musí táto osoba čeliť existujúcemu alebo očakávanému trestnému konaniu, teda trestnému obvineniu v autonómnom zmysle článku 6 ods. 1, alebo usvedčujúce informácie musia byť získané z donútenia mimo kontextu trestného konania a použité v následnom trestnom stíhaní. To možno považovať za dva predpoklady uplatniteľnosti zásady zákazu sebaobviňovania. Ak sú tieto predpoklady splnené, je podľa Súdu potrebné určiť, či by sa použitie dôkazov získa-

⁴² *O'Halloran a Francis proti Spojenému kráľovstvu* z 29. júna 2007, č. 15809/02 a 25624/02, bod 45; *Funke proti Francúzsku* z 25. februára 1993, č. 10828/84, bod 44.

⁴³ HIRVELÄ, Päivi – HEIKKILÄ, Satu. *Right to a Fair Trial. A Practical Guide to the Article 6 Case-Law of the European Court of Human Rights*. Intersentia, 2021, s. 135–136.

⁴⁴ *John Murray proti Spojenému kráľovstvu* z 8. februára 1996, č. 18731/91, bod 45; *Bykov proti Ruskej federácii* z 10. marca 2009, č. 4378/02, bod 92.

⁴⁵ *Ibrahim a ostatní proti Spojenému kráľovstvu* z 13. septembra 2016, č. 50541/08, 50571/08, 50573/08, 40351/09, body 267.

⁴⁶ HIRVELÄ, Päivi – HEIKKILÄ, Satu. *Right to a Fair Trial. A Practical Guide to the Article 6 Case-Law of the European Court of Human Rights*, s. 138.

⁴⁷ *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb)*, s. 45.

ných prostredníctvom nátlaku alebo donútenia malo napriek tomu považovať za dôkaz, ktorý nepatrí do rozsahu ochrany zásady zákazu sebaobviňovania. Ako z jeho judikatúry vyplýva, právo odoprieť vypovedať (respektíve nevypovedať proti sebe) sa týka predovšetkým rešpektovania vôle obvinenej osoby mlčať. Ak sa používajú metódy nátlaku s cieľom prinútiť obvinenú osobu odpovedať na otázky alebo podať vyhlásenie, či už ústne alebo písomne, vôľa nevypovedať sa jednoznačne nerešpektuje, a preto sa uplatňuje zásada zákazu sebaobviňovania.⁴⁸

Ako sa v právnych systémoch zmluvných strán Dohovoru bežne chápe, predmetná zásada sa nevzťahuje na použitie dôkazov, ktoré môžu byť získané od obvineného prostredníctvom použitia donucovacích prostriedkov, ale existujú nezávisle od jeho vôle, ako sú (okrem iného) dokumenty získané na základe súdneho príkazu pri prehliadke, dychové skúšky, vzorky krvi, moču, vlasov a iného ľudského tkaniva na účely testovania DNA alebo záznamy hlasu. Ak však bol takýto dôkaz získaný opatrením, ktoré porušuje článok 3, zásada zákazu sebaobviňovania zostáva uplatniteľná.⁴⁹ Povedané inými slovami, predmetná zásada nezbaňuje obvineného povinnosti podrobiť sa použitiu zákonných donucovacích prostriedkov a povinnosti pasívne ich znášať. Z rovnakého dôvodu nemožno obvineného nútiť, aby aktívne prispieval k preukázaniu svojej viny.⁵⁰

Pokiaľ ide o použitie listinných dôkazov získaných pod hrozbou sankcií, z judikatúry⁵¹ Súdu možno ďalej vyvodíť, že takéto použitie nespadá do rozsahu ochrany zásady zákazu sebaobviňovania, ak sú orgány schopné preukázať, že donútenie je zamerané na získanie konkrétnych už existujúcich dokumentov (teda dokumentov, ktoré neboli vytvorené v dôsledku samotného donútenia na účely trestného konania), ktoré sú relevantné pre predmetné vyšetrovanie a o ktorých existencii tieto orgány vedia. Túto situáciu treba odlišovať od situácie, keď sa orgány pokúšajú prinútiť jednotlivca, aby poskytol dôkazy o trestných činoch, ktoré údajne spáchal tým, že ho nútia poskytnúť dokumenty, o ktorých sa domnievajú, že musia existovať, hoci si tým nie sú isté. Súd označil takúto situáciu ako tzv. *fishing expeditions*. Taktiež sa domnieval, že v tomto kontexte možno nájsť paralelu so svedeckými výpoveďami, keď osoba urobí vyhlásenie, ktoré ju usvedčuje, podobne poskytuje orgánom informácie, o ktorých existencii tieto orgány ešte nevedeli. V prípade, že k podaniu takejto výpovede došlo v dôsledku nátlaku alebo donútenia, vzniká problém v súvislosti so zásadou zákazu sebaobviňovania, keďže v trestnom konaní je povinnosťou prokuratúry preukázať pravdu bez použitia dôkazov získaných takýmito metódami. Napokon, ako už bolo vyššie uvedené, z judikatúry vyplýva, že bez ohľadu na to, či orgány činné v trestnom konaní vedia alebo nevedia o existencii listinných alebo iných dôkazov, ak boli získané metódami, ktoré porušujú článok 3, ich použitie bude vždy patriť do rozsahu pôsobnosti zásady zákazu sebaobviňovania. Ak sú splnené predpoklady uplatniteľ-

⁴⁸ *De Legé proti Holandsku* z 4. októbra 2022, č. 58342/15, body 74–75.

⁴⁹ *Saunders proti Spojenému kráľovstvu* zo 17. decembra 1996, č. 19187/91, bod 69; *Kalnéniené proti Belgicku* z 31. januára 2017, č. 40233/07, bod 52; *Sršen proti Chorvátsku* z 22. januára 2019, č. 30305/13, bod 44; *El Khalloufi proti Holandsku* z 26. novembra 2019, č. 37164/17, body 38–40; *Jalloh proti Nemecku* z 11. júla 2006, č. 54810/00, body 102, 105, 108 a 115–116; *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb)*, s. 45.

⁵⁰ HIRVELÄ, Päivi – HEIKKILÄ, Satu. *Right to a Fair Trial. A Practical Guide to the Article 6 Case-Law of the European Court of Human Rights*, s. 139.

⁵¹ Napr. *Funke proti Francúzsku* z 25. február 1993, č. 10828/84, bod 44; *Saunders proti Spojenému kráľovstvu* zo 17. decembra 1996, č. 19187/91, body 67–81; *J. B. proti Švajčiarsku* z 3. mája 2001, č. 31827/96, body 65, 69; *Allen proti Spojenému kráľovstvu* z 10. septembra 2002, č. 76574/01; *King proti Spojenému kráľovstvu* zo 16. novembra 2004, č. 13881/02.

nosti zásady zákazu sebaobviňovania a použitie dôkazov získaných pod nátlakom alebo donútením skutočne spadá do rozsahu ochrany tejto zásady, je potrebné preskúmať, či týmto postupom nezaničila „samotná podstata“ tejto zásady, a to určiť, akým spôsobom bola ovplyvnená celková spravodlivosť konania. Na tento účel Súd zohľadňuje postupne nasledujúce faktory: povahu a stupeň donútenia použitého na získanie dôkazov; existenciu akýchkoľvek relevantných záruk v konaní; a použitie takto získaných dôkazov.⁵²

Pokiaľ ide o použitie úskoku na získanie informácií, Súd vo veci *Allan proti Spojenému kráľovstvu* konštatoval, že pripustenie informácií získaných odpočúvaním rozhovoru sťažovateľa s policajným informátorom, ktorý bol zámerne umiestnený v jeho cele, aby sa od neho pokúsil získať priznanie, porušilo zásadu zákazu sebaobviňovania, keďže sťažovateľ predtým v konaní jasne uviedol, že má v úmysle využiť svoje právo nevypovedať. Informácie tak boli získané proti vôli sťažovateľa podvodom, teda ich použitie ako usvedčujúceho dôkazu v trestnom konaní porušilo článok 6 ods. 1. Súd uviedol, že hoci právo mlčať a nevypovedať proti sebe sú primárne určené na ochranu pred neprimeraným nátlakom zo strany orgánov činných v trestnom konaní a získavaním dôkazov metódami nátlaku alebo donútenia v rozpore s vôľou obvineného, rozsah tohto práva sa neobmedzuje len na prípady, keď bol na obvineného vyvíjaný nátlak alebo keď bola vôľa obvineného nejakým spôsobom priamo prekonaná. Toto právo, ktoré tvorí podstatu pojmu spravodlivé konanie, slúži v zásade na ochranu slobody podozrivej osoby rozhodnúť sa, či bude pri výsluchu na polícii vypovedať alebo mlčať. Takáto sloboda voľby je v skutočnosti narušená v prípade, keď sa podozrivá osoba rozhodla počas výsluchu mlčať a nevypovedať, pričom orgány použijú úskok, aby od podozrivej osoby vynútili priznanie alebo inú usvedčujúcu výpoveď, ktorú nemohli získať počas takéhoto výsluchu a keď sa takto získané priznanie alebo výpoveď predložia ako dôkaz v súdnom konaní.⁵³

Možno zhrnúť, že judikatúra Súdu vykresľuje zásadu zákazu sebaobviňovania ako základné ľudské právo, avšak ponúkané odôvodnenia sa zdajú byť povrchné a pozostávajú zo všeobecných vyhlásení o nevhodnosti zhromažďovania dôkazov z trestnej činnosti prostredníctvom nátlaku alebo donútenia v rozpore s vôľou sťažovateľa. Možno nie je prekvapujúce, že implicitné právo, akým zásada zákazu sebaobviňovania je, v skutočnosti neposkytuje takú ochranu, ako by sa mohlo z rétoriky Súdu zdať. Vo veci *Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu* Súd začal aj výslovné právo zaručené v článku 6 ods. 3 písm. d) osobe obvinenej z trestného činu „vypočúvať alebo dať vypočúvať svedkov proti sebe“ vykladať flexibilne.⁵⁴

3. Dôkazy získané v rozpore s článkom 8 Dohovoru (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života)

Získavanie dôkazov často vyvoláva otázky v zmysle článku 8, týka sa to napr. prípadov súvisiacich s použitím dôkazov získaných (nezákonným) tajným sledovaním a pri prehliadkach a zaisteniach.⁵⁵ Nie je však dôležité, či porušenie článku 8 vyplýva z nedodržania vnútroštátneho práva alebo Dohovoru. Vo veci *Schenk proti Švajčiarsku*, ktorá sa týkala

⁵² *De Legé proti Holandsku* z 4. októbra 2022, č. 58342/15, body 76–78.

⁵³ *Allan proti Spojenému kráľovstvu* z 5. novembra 2002, č. 48539/99, bod 50.

⁵⁴ *Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému kráľovstvu* z 15. decembra 2011, č. 26766/05 a 22228/06.

⁵⁵ *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a fair trial (Criminal limb)*, s. 48.

nezákonného záznamu telekomunikačnej prevádzky, ktorý bol použitý ako usvedčujúci dôkaz, väčšina pléna dospela k záveru, že použitie sporného záznamu ako dôkazu nezabavilo sťažovateľa spravodlivého procesu. Súd pripisoval váhu skutočnosti, že nahrávka telefonického rozhovoru nebola jediným dôkazom, na ktorom bolo založené odsúdenie.⁵⁶ Menšina sudcov v spoločnom odlišnom stanovisku trvala na tom, že žiadny súd sa nemôže bez ujmy na riadnom výkone spravodlivosti opierať o dôkazy, ktoré boli získané nielen nekalým spôsobom, ale predovšetkým nezákonne. Ak tak urobí, súdne konanie podľa nich nemôže byť v zmysle Dohovoru spravodlivé.⁵⁷ Tieto názory zopakovali o dve desaťročia neskôr viacerí sudcovia Veľkej komory v čiastočne odlišnom stanovisku k rozsudku vo veci *Bykov proti Ruskej federácii* (z 10. marca 2009, č. 4378/02).⁵⁸

Procesný aspekt článku 8 úzko súvisí s právami a záujmami chránenými článkom 6, ktorý poskytuje procesnú záruku, a to „právo na súd“ pri určovaní „občianskych práv a povinností“, zatiaľ čo procesná požiadavka článku 8 sa nevzťahuje len na správne a súdne konanie, ale je tiež doplnková k širšiemu účelu zabezpečenia náležitého rešpektovania (okrem iného) rodinného života.⁵⁹ Hoci, ako vyplýva z rozsudku vo veci *Fernández Martínez proti Španielsku*, článok 8 neobsahuje žiadne výslovné procesné požiadavky, rozhodovací proces týkajúci sa zásahov musí byť spravodlivý a musí zabezpečiť náležité rešpektovanie záujmov chránených článkom 8. Rozdiel medzi účelom, ktorý sledujú príslušné záruky poskytované článkom 6 a článkom 8, môže vzhľadom na konkrétne okolnosti odvodniť preskúmanie toho istého súboru skutočností podľa oboch článkov, aj keď pohľad na postupy z hľadiska iného článku nemôže viesť k odlišnému záveru.⁶⁰

Podľa Súdu procesný aspekt článku 8 vyžaduje, aby bol rozhodovací proces vedúci k opatreniam zásahu spravodlivý a aby poskytoval náležitý rešpekt záujmom chráneným týmto článkom.⁶¹ Vo veci *Y. proti Slovinsku*, Súd skúmal, či vnútroštátny súd prvého stupňa správne vyvažoval medzi ochranou práva sťažovateľa na rešpektovanie súkromného života a osobnej nedotknuteľnosti a právom na obhajobu obvineného, keď bol sťažovateľ podrobený tzv. „krížovému výsluchu“ obvineným počas trestného konania týkajúceho sa údajných sexuálnych útokov.⁶²

⁵⁶ *Schenk proti Švajčiarsku* z 12. júla 1988, č. 10862/84, bod 48.

⁵⁷ Spoločné odlišné stanovisko sudcov Pettiti, Spielmann, De Meyer a Carrillo Salcedo k rozsudku vo veci *Schenk proti Švajčiarsku* z 12. júla 1988, č. 10862/84.

⁵⁸ SCHABAS, William A. *The European Convention on Human Rights. A Commentary*, s. 320.

⁵⁹ *Tapia Gasca a D. proti Španielsku* z 22. decembra 2009, č. 20272/06, body 111–113; *Bianchi proti Švajčiarsku* z 22. júna 2006, č. 7548/04, bod 112; *McMichael proti Spojenému kráľovstvu* z 24. februára 1995, č. 16424/90, bod 91; *B. proti Spojenému kráľovstvu* z 8. júla 1987, č. 9840/82, body 63–65; *Golder proti Spojenému kráľovstvu* z 21. februára 1975, č. 4451/70, bod 36.

⁶⁰ *O. proti Spojenému kráľovstvu* z 8. júla 1987, č. 9276/81, body 65–67; *Golder proti Spojenému kráľovstvu* z 21. februára 1975, č. 4451/70, body 41–45; *Macready proti Českej republike* z 22. apríla 2010, č. 4824/06 a 15512/08, bod 41; *Bianchi proti Švajčiarsku* z 22. júna 2006, č. 7548/04, bod 113; *Jallow proti Nórsku* z 2. decembra 2021, č. 36516/19, bod 75; *Fernández Martínez proti Španielsku* z 12. júna 2014, č. 56030/07, bod 147.

⁶¹ *Soares de Melo proti Portugalsku* zo 16. februára 2016, č. 72850/14, bod 65; *Santos Nunes proti Portugalsku* z 22. mája 2012, č. 61173/08, bod 56; *Havelka a ďalší proti Českej republike* z 21. júna 2007, č. 23499/06, body 34–35; *Wallová a Walla proti Českej republike* z 26. októbra 2006, č. 23848/04, bod 47; *Kutzner proti Nemecku* z 26. februára 2002, č. 46544/99, bod 56; *McMichael proti Spojenému kráľovstvu* z 24. februára 1995, č. 16424/90, bod 87; *Mehmet Ulusoy a ďalší proti Turecku* z 25. júna 2019, č. 54969/09, bod 109.

⁶² *Y. proti Slovinsku* z 28. mája 2015, č. 41107/10, body 114–116; Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence. In: *European Court of Human Rights* [online]. 2025, s. 17–19 [cit. 2026-01-15]. Dostupné z: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_8_eng.

Vo veci *López Ribalda a iní proti Španielsku*, sa Veľká komora Súdu zaoberala všeobecnejšou otázkou, či použitie informácií získaných v rozpore s článkom 8 alebo vnútroštátnym právom ako dôkazu spôsobilo nespravodlivosť procesu ako celku v rozpore s článkom 6. V predmetnom prípade vo vzťahu k posúdeniu záberov z kamerového systému ako súčasti dôkazov Súd v prvom rade zdôraznil, že nezistil porušenie článku 8 z dôvodu kamerového sledovania, ktorému boli sťažovatelia vystavení. Pokiaľ ide o kvalitu dôkazov, Súd poznamenal, že sťažovatelia nikdy nespochybnili pravosť alebo presnosť záznamov z kamerového systému, pričom ich hlavná námietka sa zakladala na nedostatku predchádzajúcich informácií o inštalácii kamier. Vnútroštátne súde zasa konštatovali, že záznamy poskytovali dostatočné záruky autenticity. Vzhľadom na okolnosti, za ktorých boli záznamy získané, Súd nevidel dôvod spochybňovať ich pravosť alebo spoľahlivosť. Zastal teda názor, že predstavovali spoľahlivý dôkaz, ktorý nemusel byť nevyhnutne potvrdený ďalšími dôkazmi. Súd však poznamenal, že predmetné záznamy neboli jediným dôkazom, na ktorom vnútroštátne súde založili svoje závery. Z ich rozhodnutí vyplýva, že zohľadnili aj výpovede sťažovateľov, výpovede vedúceho supermarketu, právneho zástupcu spoločnosti a zástupcu zamestnancov (ktorým sa sťažovatelia priznali k protiprávnemu konaniu) a znalecký posudok, ktorý porovnával zábery zaznamenané kamerovým systémom a pokladničné doklady. Súd konštatoval, že použitie záberov získaných kamerovým systémom ako dôkazu (ktorý usvedčoval predavačky v supermarkete z krádeží tovaru) nenarušilo spravodlivosť konania v tejto veci.⁶³

Pokiaľ ide o zacytenú korešpondenciu, Súd vo svojej judikatúre rozlišuje medzi otázkou či bol porušený článok 8 v súvislosti s vyšetrovacími úkonmi, a otázkou možných dôsledkov takéhoto zistenia na práva zaručené článkom 6.⁶⁴ Vec *Macharik proti Českej republike* sa týkala použitia obsahu emailovej komunikácie sťažovateľky s iným odsúdeným, ktorú polícia získala na základe súdneho príkazu na prenos obsahu všetkých týchto správ zo schránky tretej osoby, ktorej boli preposlané. Súdny príkaz bol vydaný napriek tomu, že vnútroštátne právo neumožňuje poskytovateľom komunikačných služieb uchovávať obsah takejto komunikácie. Súd v predmetnom rozsudku zopakoval, že každý zásah môže byť podľa článku 8 ods. 2 opodstatnený len vtedy, ak je v súlade so zákonom, sleduje jeden alebo viacero legitímnych cieľov, na ktoré odkazuje článok 8 ods. 2, a je nevyhnutný v demokratickej spoločnosti na dosiahnutie takéhoto cieľa.⁶⁵ Súd so zreteľom na zásady stanovené v jeho judikatúre konštatoval, že vykonanie súdneho príkazu na odovzdanie obsahu všetkých správ obsiahnutých v poštovej schránke tretej osoby, ktoré viedlo k sprístupneniu emailových správ sťažovateľky polícii a následne k použitiu takto získaných dôkazov na začatie trestného konania proti nej, predstavovalo zásah do práva sťažovateľky na rešpektovanie jej súkromného života a korešpondencie chráneného článkom 8 ods. 1. Súd taktiež konštatoval, že nielenže vnútroštátne súde sa nevysporiadali so vznesenými námietkami sťažovateľky týkajúcimi sa povinnosti poskytovateľa komunikačných služieb zachovávať mlčanlivosť, ale aj samotný výklad a aplikácia vnútroštátneho práva neboli

⁶³ *López Ribalda a iní proti Španielsku* zo 17. októbra 2019, č. 1874/13 a 8567/13, body 149–158; *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights. Right to respect for private and family life, home and correspondence*, s. 24.

⁶⁴ Napr. *Dragoș Ioan Rusu proti Rumunsku* z 31. októbra 2017, č. 22767/08, bod 52; *Dumitru Popescu proti Rumunsku* (č. 2) z 26. apríla 2007, č. 71525/01, bod 106.

⁶⁵ *Kennedy proti Spojenému kráľovstvu* z 18. mája 2010, č. 26839/05, bod 130; *Roman Zakharov proti Ruskej federácii* zo 4. decembra 2015, č. 47143/06, bod 227.

jasné a konzistentné, preto podľa Súdu neboli predvídateľné na účely článku 8, teda neboli v súlade so zákonom, čím v predmetnom prípade došlo k porušeniu článku 8. Súd v minulosti za konkrétnych okolností rôznych prípadov rozhodol, že skutočnosť, že vnútroštátne súdy použili dôkazy, ktoré boli považované za nezákonne získané na účely článku 8, nebola v rozpore s požiadavkami spravodlivosti zakotvenými v článku 6.⁶⁶ V tejto súvislosti Súd poukázal na to, že nič nenasvedčovalo tomu, že polícia, ktorá získala súdny príkaz pred získaním obsahu emailovej komunikácie sťažovateľky, konala v zlej viere alebo úmyselne porušila formálne pravidlá pri získavaní a vykonávaní tohto príkazu. Nezákonnosť v prejednávanej veci sa týkala skôr obsahu príkazu adresovaného poskytovateľovi komunikačných služieb, nekonzistentného a nepredvídateľného prístupu, ktorý zvolili vnútroštátne súdy pri preskúmaní príkazu v trestnom konaní. Pokiaľ ide o kvalitu týchto dôkazov, Súd poznamenal, že sťažovateľka nepredložila žiadne argumenty spochybňujúce pravosť emailov získaných políciou. Namiesto toho obmedzila svoje námietky na spôsob, akým boli dôkazy získané a ich následné použitie, teda žiadne spochybňujúce spoľahlivosť alebo presnosť týchto dôkazov. Skutočnosť, že sťažovateľka bola odsúdená na základe jediného, ale spoľahlivého dôkazu, hoci bol získaný nezákonne a ako taký ňou spochybnený, sama o sebe nie je podľa Súdu v rozpore s požiadavkou spravodlivého súdneho procesu. Súd pri posudzovaní, či bolo konanie ako celok spravodlivé, konštatoval, že celková spravodlivosť súdneho konania nebola nenapraviteľne poškodená pripustením sporných dôkazov, čím nedošlo k porušeniu článku 6 ods. 1.⁶⁷

3.1 Použitie dôkazov získaných prostredníctvom sledovacích opatrení

Použitie (nezákonne získaných) dôkazov má osobitný význam, pokiaľ dôkazy boli získané tajnými prostriedkami. Zásady upravujúce otázku, kedy môžu byť sledovacie opatrenia (vrátane odpočúvania komunikácie) odôvodnené podľa článku 8 ods. 2, boli podrobne uvedené v rozsudku vo veci *Roman Zakharov proti Ruskej federácii* (zo 4. decembra 2015, č. 47143/06).

Z dôvodu zjavného rizika svojvoľného konania, je podľa Súdu nevyhnutné mať jasné a podrobné pravidlá týkajúce sa odpočúvania telefonických rozhovorov, najmä preto, že technológia dostupná na použitie sa neustále stáva sofistikovanejšou. Vnútroštátne právo musí byť dostatočne jasné, aby občanom poskytlo primeranú predstavu o okolnostiach, za ktorých a za akých podmienok sú orgány činné v trestnom konaní oprávnené uchýliť sa k takýmto opatreniam. Navyše, keďže praktická implementácia opatrení tajného sledovania komunikácie nie je predmetom kontroly zo strany dotknutých osôb ani širokej verejnosti, bolo by podľa Súdu v rozpore s právnym štátom, keby diskrečná právomoc udeľená výkonnej alebo súdnej moci bola vyjadrená ako neobmedzená právomoc. Zákon musí preto dostatočne jasne uvádzať rozsah akejkoľvek takejto diskrečnej právomoci udelené príslušným orgánom a spôsob jej výkonu, aby jednotlivcovi poskytol primeranú ochranu

⁶⁶ Napr. *Khan proti Spojenému kráľovstvu* z 12. mája 2000, č. 35394/97, body 34–40; *P.G. a J.H. proti Spojenému kráľovstvu* z 25. septembra 2001, č. 44787/98, body 76–81; *Dragoş Ioan Rusu proti Rumunsku* z 31. októbra 2017, č. 22767/08, body 51–57.

⁶⁷ *Macharik proti Českej republike* z 13. februára 2025, č. 51409/19, body 30–46, 51–59.

pred svojvoľným zasahovaním. Súd vo svojej judikatúre týkajúcej sa tajných sledovacích opatrení vypracoval nasledujúce minimálne záruky, ktoré by mali byť stanovené v zákone, aby sa predišlo zneužívaniu moci: povaha trestných činov, ktoré môžu viesť k príkazu na odpočúvanie; definícia kategórií osôb, ktorých telefóny môžu byť odpočúvané; obmedzenie trvania odpočúvania; postup, ktorý sa má dodržiavať pri skúmaní, používaní a uchovávaní získaných údajov; preventívne opatrenia, ktoré sa majú prijať pri oznamovaní údajov iným stranám; a okolnosti, za ktorých môžu alebo musia byť nahrávky vymazané alebo zničené.⁶⁸

Pokiaľ ide o otázku, či zásah bol „nevyhnutný v demokratickej spoločnosti“ pri sledovaní legitímneho cieľa, Súd v judikatúre uznal, že pri vyvažovaní záujmu žalovaného zmluvného štátu na ochrane jeho národnej bezpečnosti prostredníctvom tajných sledovacích opatrení so závažnosťou zásahu do práva sťažovateľa na rešpektovanie jeho súkromného života, majú vnútroštátne orgány určitú „mieru voľnej úvahy“ pri výbere prostriedkov na dosiahnutie legitímneho cieľa ochrany národnej bezpečnosti. Táto „miera voľnej úvahy“ však podlieha európskemu dohľadu, ktorý zahŕňa tak legislatívu, ako aj rozhodnutia, ktoré ju uplatňujú. Vzhľadom na riziko, že systém tajného sledovania zavedený na ochranu národnej bezpečnosti môže podkopať alebo dokonca zničiť demokraciu pod rúškom jej obrany, Súd musí byť presvedčený, že existujú primerané a účinné záruky proti jeho zneužitiu. Posúdenie závisí od všetkých okolností prípadu, ako je povaha, rozsah a trvanie možných opatrení, dôvody potrebné na ich nariadenie, orgány príslušné na ich povolenie, vykonanie a dohľad nad nimi a druh nápravy stanovený vnútroštátnym právom. Súd rovnako musí určiť, či postupy dohľadu nad nariadením a vykonávaním reštriktívnych opatrení obmedzujú „zásah“ na to, čo je „nevyhnutné v demokratickej spoločnosti“.⁶⁹

Preskúmanie a dohľad nad tajnými sledovacími opatreniami môže podľa Súdu nastať v troch fázach: pri prvom nariadení sledovania, počas jeho vykonávania alebo po jeho ukončení. Pokiaľ ide o prvé dve fázy, samotná povaha a logika tajného sledovania diktujú, že nielen samotné sledovanie, ale aj sprievodné preskúmanie by sa malo vykonávať bez vedomia dotknutej osoby. V dôsledku toho, keďže sledovanému bude nevyhnutne zabránené v tom, aby sa sám domáhal účinného prostriedku nápravy alebo aby sa priamo zúčastnil akéhokoľvek preskúmacieho konania, je podľa Súdu nevyhnutné, aby zavedené postupy samy osebe poskytovali primerané a rovnocenné záruky chrániace jeho práva. Okrem toho sa v postupoch dohľadu musia čo najvernejšie dodržiavať hodnoty demokratickej spoločnosti, ak sa nemajú prekročiť hranice nevyhnutnosti v zmysle článku 8 ods. 2. V oblasti, kde je zneužitie v jednotlivých prípadoch potenciálne také jednoduché a mohlo by mať také škodlivé následky pre demokratickú spoločnosť ako celok, je v zásade žiadúce zveriť dohľad sudcovi, pričom súdna kontrola ponúka najlepšie záruky nezávislosti, nestrannosti a riadneho konania. Pokiaľ ide o tretiu fázu, po ukončení sledovania je otázka

⁶⁸ *Huvig proti Francúzsku* z 24. apríla 1990, č. 11105/84, bod 34; *Amann proti Švajčiarsku* zo 16. februára 2000, č. 27798/95, body 56–58; *Valenzuela Contreras proti Španielsku* z 30. júla 1998, č. 27671/95, bod 46; *Prado Bugallo proti Španielsku* z 18. februára 2003, č. 58496/00, bod 30; *Weber a Saravia proti Nemecku* z 29. júna 2006, č. 54934/00, bod 95; *Association for European Integration and Human Rights a Ekimdzhiiev proti Bulharsku* z 28. júna 2007, č. 62540/00, bod 76.

⁶⁹ *Klass a iní proti Nemecku* zo 6. septembra 1978, č. 5029/71, body 49–50 a 59; *Weber a Saravia proti Nemecku* z 29. júna 2006, č. 54934/00, bod 106; *Kvasnica proti Slovensku* u 8. júna 2009, č. 72094/01, bod 80; *Kennedy proti Spojenému kráľovstvu* z 18. mája 2010, č. 26839/05, body 153–154.

následného oznámenia o sledovacích opatreniach neoddeliteľne spojená s účinnosťou opravných prostriedkov pred súdmi, a teda s existenciou účinných záruk proti zneužívaniu sledovacích právomocí. Dotknutá osoba má v zásade len malý priestor na obrátenie sa na súd, pokiaľ nie je informovaná o opatreniach prijatých bez jej vedomia, a teda nemôže spätne napadnúť ich zákonnosť. Alternatívne, pokiaľ sa ktorákoľvek osoba, ktorá má podozrenie, že jej komunikácia je alebo bola odpočúvaná, nemôže obrátiť na súd, teda jurisdikcia súdov nezávisí od oznámenia odpočúvanej osobe, že došlo k odpočúvaniu jej komunikácie.⁷⁰

Vyššie uvedené zásady boli nedávno upravené v kontexte hromadného zachytávania údajov, respektíve odpočúvania komunikácie a zdieľania spravodajských informácií v rozsudkoch vo veciach *Centrum för rättvisa proti Švédsku* (z 25. mája 2021, č. 35252/08, body 246–253 a 262–264) a *Big Brother Watch a iní proti Spojenému kráľovstvu* (z 25. mája 2021, č. 58170/13, 62322/14 a 24960/15, body 332–339 a 348–350). Vo vzťahu k tomu iba v krátkosti uvedieme, že pokiaľ ide o hromadné zachytávanie údajov týkajúcich sa medzinárodnej komunikácie, Súd v predmetných veciach dospel k záveru, že stupeň zasahovania do práv jednotlivcov podľa článku 8 sa zvyšuje s postupom procesu. Konštatoval aj, že už samotné uchovávanie údajov týkajúcich sa súkromného života jednotlivca predstavuje zásah v zmysle článku 8. Súd v tejto súvislosti konštatoval, že ak zmluvný štát uplatňuje režim hromadného zachytávania údajov, vnútroštátne právo by malo stanoviť podrobné pravidlá týkajúce sa toho, kedy môžu orgány takéto opatrenia uplatňovať. Vnútroštátne právo by podľa Súdu malo najmä dostatočne jasne stanoviť dôvody, na základe ktorých môže byť hromadné zachytávanie údajov povolené. Okrem toho, ako bolo definované v predchádzajúcej judikatúre, vnútroštátne právo by malo stanoviť obmedzenie trvania odpočúvania, postup, ktorý sa má dodržiavať pri skúmaní, používaní a uchovávaní získaných údajov, opatrenia, ktoré sa majú prijať pri odovzdávaní údajov iným stranám, a okolnosti, za ktorých môžu alebo musia byť odpočúvané údaje vymazané alebo zničené. V rovnakom kontexte Súd konštatoval, že s cieľom minimalizovať riziko zneužitia hromadného zachytávania údajov musí tento proces byť podrobený tzv. „komplexným ochranným opatreniam“ (*end-to-end safeguards*), čo znamená, že i) na vnútroštátnej úrovni by v každej fáze tohto procesu malo dôjsť k posúdeniu nevyhnutnosti a primeranosti prijatých opatrení, ii) hromadné zachytávanie údajov by malo podliehať nezávislému povoleniu na začiatku, keď sa definuje predmet a rozsah hromadnej operácie, a iii) operácia by mala podliehať dohľadu a následnému nezávislému preskúmaniu.⁷¹ Tu je potrebné dodať, že rovnako aj všeobecné uchovávanie údajov o komunikácii poskytovateľmi komunikačných služieb a prístup k nim zo strany orgánov v jednotlivých prípadoch musia byť sprevádzané, *mutatis mutandis*, rovnakými zárukami ako v prípade tajného sledovania.⁷²

Ako už bolo vyššie uvedené, v prípade, že dôkaz bol získaný v rozpore s článkom 8, Súd skúma celkovú spravodlivosť konania, najmä to, či napadnutý dôkaz bol jediným

⁷⁰ *Roman Zakharov proti Ruskej federácii* z 4. decembra 2015, č. 47143/06, body 229–234.

⁷¹ *Škoberne proti Slovinsku* z 15. februára 2024, č. 19920/20, bod 122–123.

⁷² *Ekimdzhiiev a ostatní proti Bulharsku* z 11. januára 2022, č. 70078/12, body 394–395; Joint Factsheet Mass surveillance ECtHR and CJEU Case-Law. In: *European Court of Human Rights* [online]. 2025, s. 3 [cit. 2026-01-15]. Dostupné z: <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/mass-surveillance>.

dôkazom, o ktorý sa vnútroštátne súdy opierali.⁷³ Napríklad v prípade videozáznamu zo sledovania právo na kontradiktórny proces v trestnom konaní podľa Súdu znamená, že prokuratúra aj obhajoba musia mať možnosť oboznámiť sa s vyjadreniami a dôkazmi predloženými druhou stranou a vyjadriť sa k nim. Existujú rôzne spôsoby, akými môže vnútroštátne právo splniť túto požiadavku (napr. prepisy zaznamenaných rozhovorov, ktoré tvoria súčasť spisu). Avšak, bez ohľadu na zvolený spôsob by sa malo zabezpečiť, aby druhá strana vedela o predložených podaniach a mala skutočnú možnosť sa k nim vyjadriť.⁷⁴

Možno zhrnúť, že pri určovaní celkovej spravodlivosti konania je potrebné preskúmať právo na obhajobu, najmä to, či mal sťažovateľ možnosť spochybníť pravosť dôkazov a vznášať proti nim námietky. Do úvahy sa musí vziať aj kvalita dôkazov, najmä ak okolnosti, za ktorých boli vykonané, spochybňujú ich spoľahlivosť alebo presnosť. Okrem toho možno zohľadniť váhu verejného záujmu na vyšetrení a potrestaní konkrétneho trestného činu v porovnaní so záujmom jednotlivca, aby boli dôkazy zhromaždené zákonným spôsobom.⁷⁵

3.2 Dôkazy získané pri nezákonnej prehliadke

Súd vo veci *Kaletsch proti Nemecku* konštatoval, že látky nájdené pri domovej prehliadke, vykonané na základe osem mesiacov starého súdneho príkazu, predstavovali v podstate jediný dôkaz proti sťažovateľovi. Zároveň poznamenal, že relevantnosť existencie iných dôkazov ako sporného však závisí od okolností prípadu. Za daných okolností, keď látky nájdené v dome sťažovateľa boli silným dôkazom a keď neexistovalo riziko ich nespoľahlivosti, bola potreba podporných dôkazov primerane slabšia. Okolnosti, za ktorých boli dôkazy získané, nespochybňujú ich spoľahlivosť. Teda, jednalo sa o dôkaz silný a spoľahlivý, o ktorého vierohodnosti nebolo pochyb. Sťažovateľ mal možnosť jeho použitie v trestnom konaní napadnúť, čo urobil na troch stupňoch súdnej sústavy. Vnútroštátne súdy tak mali možnosť v rámci svojej preskúmvavej právomoci zvážiť použitie takto získaných dôkazov a prípadne ich vylúčiť. Súd preto s prihliadnutím na okolnosti prípadu sťažnosť v tomto rozsahu odmietol pre zjavnú nedôvodnosť.⁷⁶

Vo veci *Lisica proti Chorvátsku* Súd konštatoval, že ako prvá, tak druhá prehliadka sťažovateľovho auta, pri ktorej bol sporný dôkaz nájdený, boli vykonané na základe riadne vydaného súdneho príkazu. Tieň pochybností na daný dôkaz však vrhla skutočnosť, že policajti v medziobdobí medzi prvou a druhou prehliadkou do vozidla vstúpili za účelom ďalšej prehliadky bez akéhokoľvek príkazu na prehliadku a bez vedomia alebo prítomnosti sťažovateľov alebo ich právnych zástupcov. Hoci podľa Súdu je samozrejmé, že vykonanie viacerých prehliadok tých istých priestorov nie je v žiadnom prípade v rozpore so zásadami spravodlivého procesu, každá z týchto prehliadok musí spĺňať minimálnu

⁷³ *Vukota-Bojić proti Švajčiarsku* z 18. októbra 2016, č. 61838/10, bod 99; *Hambardzumyan proti Arménsku* z 5. decembra 2019, č. 43478/11, bod 79.

⁷⁴ *Murtazaliyeva proti Ruskej federácii* z 18. decembra 2018, č. 36658/05, body 90–95.

⁷⁵ *Hambardzumyan proti Arménsku* z 5. decembra 2019, č. 43478/11, body 75–76; Key Theme – Terrorism Surveillance measures. In: *European Court of Human Rights* [online]. 2025, s. 5 [cit. 2026-01-15]. Dostupné z: <https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/surveillance-measures>.

⁷⁶ *Kaletsch proti Nemecku* z 23. júna 2009, č. 31890/06.

požiadavku, aby mal obvinený v trestnom konaní primeranú možnosť byť prítomný pri prehliadke. Dôkazom, ktoré pri tejto príležitosti boli zabezpečené, vnútroštátne súdy prikladali značnú váhu. Spôsob, akým boli dôkazy v konaní proti sťažovateľovi použité, preto mal vplyv na celkovú spravodlivosť konania, a článok 6 ods. 1 bol podľa Súdu porušený. V tejto súvislosti Súd zdôraznil, že za určitých okolností, napríklad ak nie je známa totožnosť páchatelov alebo ak by akékoľvek oneskorenie pri zabezpečovaní dôkazov mohlo viesť k ich zničeniu, môže byť potrebné, aby polícia alebo iné príslušné orgány vykonali prehliadky alebo iné úkony zamerané na zabezpečenie dôkazov bez prítomnosti obžalovaných. Okrem toho nič v spise nenaviedlo tomu, že by predmetné dôkazy mali rýchlo sa kaziaci charakter. Podľa Súdu preto neexistoval žiadny dobrý dôvod na vykonanie predmetných prehliadok bez prítomnosti alebo dokonca vedomia sťažovateľov alebo ich obhajcov, alebo aspoň v prítomnosti niektorých neutrálnych svedkov. Okolnosti, za ktorých bol dôkaz získaný, však podľa Súdu nemôžu vylúčiť všetky pochybnosti o jeho spoľahlivosti a ovplyvniť kvalitu predmetného dôkazu. Z hľadiska všetkých uvedených zásad sú uvedené úvahy dostatočné na to, aby Súd dospel k záveru, že spôsob, akým bol tento dôkaz použitý v konaní proti sťažovateľovi, mal vplyv na konanie ako celok a spôsobil, že nespĺňalo požiadavky spravodlivého procesu.⁷⁷

Podobne Súd vo veci *Budak proti Turecku* konštatoval, že odsúdením sťažovateľa obžalovaného z účasti na teroristickej skupine prevažne na základe dôkazu získaného pri domovej prehliadke, u ktorej neboli v rozpore s vnútroštátnym právom prítomní dvaja nezávislí svedkovia (čím bol porušený článok 8), došlo tak k porušeniu článku 6 ods. 1. Vnútroštátne súdy podľa Súdu neposúdili autenticitu takto získaných dôkazov, hoci sťažovateľ poukazoval na nezákonnosť prehliadky a možnosť, že dôkazy mohli byť v jej priebehu nadržané policiou. Podľa názoru Súdu mal tento procesný nedostatok osobitný vplyv na celkovú spravodlivosť trestného konania proti sťažovateľovi vzhľadom na váhu, ktorá sa podľa článku 53 pripisuje tomu, že vnútroštátne súdy neuplatnili zvýšenú ochranu, ktorú sťažovateľovi poskytujú vnútroštátne právne predpisy vrátane ústavy, pokiaľ ide o prípustnosť a zákonnosť hlavného dôkazu. Stručne povedané, použitie hlavného dôkazu nájdeného počas domovej prehliadky bez uplatnenia potrebných procesných záruk podľa Súdu spôsobilo, že trestné konanie proti sťažovateľovi bolo nespravodlivé.⁷⁸

Naopak vo veci *Prade proti Nemecku*, Súd po preskúmaní záruk, ktoré sprevádzali hodnotenie prípustnosti a spoľahlivosti dotknutých dôkazov, povahy a stupňa nezákonnosti a použitia dôkazov získaných napadnutou domovou prehliadkou konštatoval, že konanie v sťažovateľovej veci, posudzované ako celok, nebolo v rozpore s požiadavkami spravodlivého procesu. Predmetná domová prehliadka bola vykonaná v rámci iného trestného konania proti sťažovateľovi, ktorá viedla k nálezu drog, nebola v súlade s vnútroštátnym právom. Spolkový ústavný súd dokonca zrušil príkaz na domovú prehliadku, pretože bol založený na príliš malom počte indícií podporujúcich podozrenie, že sťažovateľ sa mohol dopustiť tzv. „autorského pirátstva“ (*copyright piracy*), a preto neexistoval dostatočný dôvod na odôvodnenie masívneho zásahu domovej prehliadky do základných práv sťažovateľa. Sťažovateľ mal podľa Súdu účinnú možnosť napadnúť použitie dôkazov získaných vykonaním nezákonného príkazu na prehliadku. Proti takémuto použitiu namietal

⁷⁷ *Lisica proti Chorvátsku* z 25 februára 2010, č. 20100/06, body 50, 56, 58, 60–61.

⁷⁸ *Budak proti Turecku* zo 16. februára 2021, č. 69762/12, body 74–90.

na všetkých troch stupňoch súdnej sústavy, pričom tvrdil, že verejný záujem na trestnom stíhaní nemôže prevážiť nad jeho právom na rešpektovanie obydlija. Na všetkých stupňoch vnútroštátne súdy jeho argumenty náležite zvážili. Súd v posudzovanom prípade musel preskúmať kvalitu predmetných dôkazov. K posúdeniu miery zásahu Súd uviedol, že tento prípad sa výrazne líši od veci *Jalloh*⁷⁹, nakoľko v predmetnom prípade boli dôkazy získané opatrením, ktoré bolo v rozpore s vnútroštátnym právom, čo však neporušilo článok 3. Pokiaľ ide o otázku, či okolnosti, za ktorých bol dôkaz získaný, spochybňujú jeho spoľahlivosť alebo presnosť, Súd poznamenal, že medzi účastníkmi konania je nesporné, že dôkaz bol nájdený v miestnosti v byte, ktorý používal výlučne sťažovateľ. Pokiaľ ide o význam sporného dôkazu pre odsúdenie sťažovateľa v trestnom konaní, Súd konštatoval, že podľa záverov Spolkového ústavného súdu bol sporný dôkaz v prejednávanej veci v podstate jediným dôkazom proti sťažovateľovi. Za daných okolností, keď látky nájdené v dome sťažovateľa boli silným dôkazom a keď neexistovalo žiadne riziko, že dôkazy budú nespoľahlivé, bola potreba podporných dôkazov primerane slabšia. Napokon pri určovaní, či bolo konanie ako celok spravodlivé, možno zohľadniť váhu verejného záujmu na stíhaní a potrestaní konkrétneho trestného činu, o ktorý ide, a porovnať ho so záujmom jednotlivca, aby boli dôkazy proti nemu zhromaždené zákonným spôsobom. Súd konštatoval, že vnútroštátne súdy sa podrobne zaoberali argumentmi sťažovateľa týkajúcimi sa použitia dôkazov a dôkladne odôvodnili, prečo sa domnievajú, že dôkazy, hoci získané nezákonnou domovou prehliadkou, možno použiť ako dôkaz v predmetnom trestnom konaní. Zvážili verejný záujem na stíhaní trestného činu prechovávaní drog a záujem sťažovateľa na rešpektovaní jeho obydlija. Na rozdiel od veci *Jalloh*, v ktorom vnútroštátne orgány zvažovali prijatie dôkazov získaných násilným podaním prehľadadiel povolených vnútroštátnym právom, v predmetnom prípade si vnútroštátne súdy boli vedomé svojej diskrečnej právomoci vylúčiť nezákonne získané dôkazy pri posudzovaní predmetných dôkazov. Za týchto okolností a s prihliadnutím na to, že vnútroštátne súdy zohľadnili značné množstvo hašiša, ktoré bolo zistené (na rozdiel od veci *Jalloh*, v ktorom sa našlo len malé množstvo kokaínu), ich záver, že verejný záujem prevážil nad základnými právami sťažovateľa, bol podľa Súdu starostlivo a dôkladne odôvodnený a nevykazoval žiadne známky svojvôle alebo neprimeranosti. Z uvedeného teda vyplýva, že nedošlo k porušeniu článku 6 ods. 1.⁸⁰

V súvislosti s posudzovaním významu dôkazov pre výsledok trestného konania, Súd zdôraznil, že význam existencie iných ako sporných dôkazov závisí od okolností prípadu. Ak je však dôkaz veľmi silný a neexistuje riziko jeho nespoľahlivosti, potreba podporných dôkazov je primerane slabšia.⁸¹

⁷⁹ Vo veci *Jalloh* orgány činné v trestnom konaní podrobili sťažovateľa vážnemu zásahu do jeho telesnej a duševnej integrity proti jeho vôli. Nútili ho k regurgitácii nie z terapeutických dôvodov, ale s cieľom získať dôkazy, ktoré mohli rovnako získať menej invazívnymi metódami. Spôsob vykonania napadnutého opatrenia mohol podľa Súdu v sťažovateľovi vyvolať pocity strachu, úzkosti a menejcennosti, ktoré ho mohli ponížiť a znevážiť. Okrem toho tento postup predstavoval riziko pre zdravie sťažovateľa, a to aj z dôvodu, že mu nebola vopred odobratá riadna anamnéza. Hoci to nebolo zámerom, opatrenie bolo vykonané spôsobom, ktorý sťažovateľovi spôsobil fyzickú bolesť a duševné utrpenie. Bol preto vystavený neludskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu, ktoré je v rozpore s článkom 3 Dohovoru (*Jalloh proti Nemecku* z 11. júla 2006, č. 54810/00, bod 82).

⁸⁰ *Prade proti Nemecku* z 3. marca 2016, č. 7215/10, body 37–43.

⁸¹ *Khan proti Spojenému kráľovstvu* z 12. mája 2000, č. 35394/97, bod 34; *Yüksel Yaşınkaya proti Turecku* z 26. septembra 2023, č. 15669/20, bod 310; *Prade proti Nemecku* z 3. marca 2016, č. 7215/10, bod 40; *Key Theme – Article 6 (criminal) Administration of (unlawfully obtained) evidence*, s. 1–2.

3.3 Nezákonný odber biologického materiálu

Vo veci *Horvatić proti Chorvátsku* Súd preskúmal, či boli splnené požiadavky spravodlivého procesu, pokiaľ ide o spôsob, akým boli získané a použité forenzné dôkazy v trestnom konaní proti sťažovateľovi. Konštatoval, že použitím dôkazu – vzoriek vlasov, nechťov a jeho oblečenia, ktoré boli políciou zabalené v inej miestnosti, než v ktorej boli sťažovateľovi odobraté, navyše bez jeho prítomnosti, došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces, pretože takéto konanie mohlo umožniť neoprávnený zásah polície do dôkazného materiálu alebo kontamináciu stôp, a sťažovateľ nemal možnosť spochybníť pravosť dôkazov alebo sa brániť ich použitiu. Súd v tejto súvislosti zohľadnil skutočnosť, že pochybenie polície nebolo vnútroštátnym súdom nikdy preskúmané, pričom posúdenie takej námietky mohlo posilniť postavenie obhajoby, či dokonca viesť k oslobodeniu sťažovateľa, ktorý bol navyše odsúdený výlučne na základe takto získaných dôkazov. V kontexte uvedeného Súd dospel k záveru, že absencia akýchkoľvek opatrení zo strany prvostupňového súdu na preskúmanie námietok sťažovateľa týkajúcich sa spôsobu získania a balenia forenzných dôkazov počas vyšetrovania, pri absencii podrobnej správy v tomto smere, spôsobila takú procesnú nevýhodu v neprospech sťažovateľa, že konanie ako celok nespĺňalo požiadavky spravodlivého procesu.⁸²

4. Dôkazy získané policajnou provokáciou⁸³

Súd uznal, že je potrebné, aby orgány činné v trestnom konaní využili osobitné vyšetrovacie metódy, najmä v prípadoch organizovaného zločinu a korupcie. V tejto súvislosti konštatoval, že použitie osobitných vyšetrovacích prostriedkov (najmä operatívno-pátracej činnosti) samo osebe neporušuje právo na spravodlivý proces. Avšak vzhľadom na riziko policajného podnecovania, ktoré takéto opatrenia prinášajú, musí byť ich použitie udržiavané v jasných medziach. Hoci si nárast organizovaného zločinu vyžaduje, aby štáty prijali primerané opatrenia, právo na spravodlivý proces, z ktorého vyplýva požiadavka riadneho výkonu spravodlivosti, sa napriek tomu vzťahuje na všetky druhy trestných činov, od najjednoduchších až po najzložitejšie. V demokratickej spoločnosti je právo na spravodlivé súdne konanie natoľko dôležité, že ho nemožno obetovať v záujme účelnosti.⁸⁴ V tejto súvislosti Súd vo svojej judikatúre zdôraznil, že polícia môže konať v utajení, ale nesmie podnecovať.⁸⁵

Okrem toho, hoci Dohovor nebráni tomu, aby sa vo fáze vyšetrovania, ak to môže byť odôvodnené povahou trestného činu, spoliehalo na zdroje, ako sú anonymní informátori, následné použitie takýchto zdrojov vnútroštátnym súdom na vynesenie odsudzujúceho rozsudku je iná vec.⁸⁶ Takéto použitie môže byť prijateľné len vtedy, ak sú zavedené primerané a dostatočné záruky proti zneužitiu, najmä jasný a predvídateľný postup

⁸² *Horvatić proti Chorvátsku* zo 17. októbra 2013, č. 36044/09, body 79–87; Použitelnosť nezákonných dôkazů. In: *Mezi soudy* [online]. [cit. 2025-07-01]. Dostupné z: <https://mezisoudy.cz/tematicke-prirucky/pouzitelnost-nezakonných-dukazu>.

⁸³ Pojmy „policajné navádzanie“ alebo „podnecovanie“ a „agent provokatér“ sa v judikatúre Súdu používajú zameniteľne. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a fair trial (criminal limb)*, s. 53.

⁸⁴ *Ramauskas proti Litve* z 5. februára 2008, č. 74420/01, bod 51, 53.

⁸⁵ *Khudobin proti Ruskej federácii* z 26. októbra 2006, č. 59696/00, bod 128; *Teixeira de Castro proti Portugalsku* z 9. júna 1998, č. 25829/94, bod 36.

⁸⁶ *Teixeira de Castro proti Portugalsku* z 9. júna 1998, č. 25829/94, bod 35.

schvaľovania, vykonávania a kontroly predmetných vyšetrovacích prostriedkov.⁸⁷ Pokiaľ ide o orgán vykonávajúci kontrolu nad tajnými operáciami, Súd usúdil, že hoci najvhodnejším prostriedkom by bol súdny dohľad, možno použiť aj iné prostriedky za predpokladu, že sú zavedené primerané postupy a záruky, ako napríklad dohľad prokurátora.⁸⁸

Zatiaľ čo použitie tajných agentov možno tolerovať za predpokladu, že podlieha jasným obmedzeniam a zárukám, verejný záujem nemôže odôvodniť použitie dôkazov získaných v dôsledku policajného podnecovania, pretože by to vystavilo obvineného riziku, že bude od začiatku definitívne zbavený spravodlivého procesu.⁸⁹ Tajnými agentmi v tomto kontexte môžu byť štátni agenti alebo osoby konajúce podľa ich pokynov a pod ich kontrolou. Sťažnosť týkajúca sa navádzania na spáchanie trestného činu osobou, ktorá nekonala podľa pokynov alebo pod inou kontrolou orgánov, Súd však skúma podľa všeobecných pravidiel o vykonávaní dôkazov, a nie ako otázku podnecovania.⁹⁰

Zákaz navádzania sa vzťahuje aj na použitie opatrení, ktoré zahŕňajú dohodnutie viacerých nezákonných transakcií s podozrivou osobou zo strany štátnych orgánov. Súd konštatoval, že takéto opatrenia sú uznaným a prípustným prostriedkom vyšetrovania trestného činu, ak trestná činnosť nie je jednorazovým, izolovaným trestným činom, ale pokračujúcim nezákonným konaním. V súlade so všeobecným zákazom navádzania však musí byť činnosť tajných agentov zameraná na vyšetrovanie prebiehajúcej trestnej činnosti v zásade pasívnym spôsobom, pričom nesmú vyvíjať taký vplyv, ktorý by podnecoval k spáchaniu závažnejšieho trestného činu, ako je ten, ktorý už jednotlivec plánoval spáchať bez takéhoto podnecovania. V opačnom prípade by išlo o rozšírenie ich úlohy do úlohy agentov provokatérov. Okrem toho sa každé rozšírenie vyšetrovania musí zakladať na opodstatnených dôvodoch, ako je potreba zabezpečiť dostatok dôkazov na dosiahnutie odsúdenia, lepšie pochopiť povahu a rozsah trestnej činnosti podozrivého alebo odhaliť väčší okruh páchatelov. Pri absencii takýchto dôvodov môže byť konštatované, že štátne orgány vykonávajú činnosti, ktoré neoprávnene rozširujú rozsah alebo dosah trestnej činnosti. V rámci spravodlivosti by uložený trest mal odrážať trestný čin, ktorý obžalovaný skutočne plánoval spáchať. Hoci by teda nebolo nespravodlivé odsúdiť osobu, bolo by nespravodlivé, aby bola potrestaná za tú časť trestnej činnosti, ktorá bola výsledkom nesprávneho postupu štátnych orgánov.⁹¹

V prípade nepriameho navádzania, teda situácie, keď osoba nie je v priamom kontakte s policajtmi pracujúcimi v utajení, ale do trestného činu ju zapojil spolupáchateľ, ktorého polícia priamo navádzala na spáchanie trestného činu, Súd stanovil pre svoje posúdenie nasledujúci test: i) či bolo pre políciu predvídateľné, že osoba priamo podnecovaná k spáchaniu trestného činu bude pravdepodobne kontaktovať ďalšie osoby, aby sa zúčastnili na trestnom čine; ii) či činnosť tejto osoby bola determinovaná aj konaním policajtov; a iii) či vnútroštátne súdy považovali zúčastnené osoby za spolupáchateľov trestného činu.⁹² Súd vo svojej rozsiahlej judikatúre týkajúcej sa navádzania taktiež vypracoval kritériá na rozlíšenie navádzania porušujúceho článok 6 ods. 1 od prípustného konania pri

⁸⁷ *Ramanauskas proti Litve* z 5. februára 2008, č. 74420/01, bod 51.

⁸⁸ *Bannikova proti Ruskej federácii* zo 4. novembra 2010, č. 18757/06, bod 50; *Tchokhonelidze proti Gruzínsku* z 28. júna 2018, č. 31536/07, bod 51.

⁸⁹ *Ramanauskas proti Litve* z 5. februára 2008, č. 74420/01, bod 54.

⁹⁰ *Shannon proti Spojenému kráľovstvu* zo 4. októbra 2005, č. 67537/01.

⁹¹ *Grba proti Chorvátsku* z 23. novembra 2017, č. 47074/12, body 99–103.

⁹² *Akbay a iní proti Nemecku* z 15. októbra 2020, č. 40495/15, 40913/15 a 37273/15, bod 117.

používaní legitímnych tajných techník pri vyšetrovaní trestných činov. Vysvetlil, že hoci nie je možné zredukovať rozmanitosť situácií, ktoré môžu v tomto kontexte nastať, pri skúmaní sťažnosti týkajúcej sa navádzania vyvinul hmotnoprávny a procesný test.⁹³ Príslušné kritériá, ktoré určujú preskúmanie súdom v tejto súvislosti, sú uvedené v rozhodnutí vo veci *Bannikova proti Ruskej federácii* (zo 4. novembra 2010, č. 18757/06, body 37–65).⁹⁴

Pri uplatňovaní hmotnoprávných a procesnoprávných kritérií navádzania sa Súd musí najprv uistiť, že posudzovaná situácia *prima facie* spadá do kategórie „prípadoch navádzania na trestný čin“. Ak je Súd presvedčený, že sťažnosť sťažovateľa patrí do predmetnej kategórie, pristúpi v prvom kroku k posúdeniu podľa hmotnoprávneho testu. Ak v rámci hmotnoprávneho testu môže Súd na základe dostupných informácií s dostatočnou mierou istoty konštatovať, že vnútroštátne orgány vyšetrovali činnosť sťažovateľa v podstate pasívnym spôsobom a nepodnecovali ho k spáchaniu trestného činu, bude to zvyčajne postačovať na to, aby Súd dospel k záveru, že následné použitie dôkazov získaných operatívno-pátracou činnosťou v trestnom konaní proti sťažovateľovi nevyvoláva rozpor s článkom 6 ods. 1.⁹⁵ Ak sú však zistenia Súdu v rámci hmotnoprávneho testu nepresvedčivé z dôvodu nedostatku informácií v spise, nezverejnenia alebo rozporov vo výklade udalostí stranami, alebo ak Súd na základe hmotnoprávneho testu zistí, že sťažovateľ bol vystavený podnecovaniu v rozpore s článkom 6 ods. 1, bude potrebné, aby Súd v druhom kroku pristúpil k procesnému testu. Súd v judikatúre vysvetlil, že tento test uplatňuje s cieľom určiť, či vnútroštátne súdy prijali potrebné opatrenia na odhalenie okolností sporného navádzania a či v prípade zistenia, že k nemu došlo, alebo v prípade, že sa prokuratúre nepodarilo preukázať, že k nemu nedošlo, boli príslušné závery vyvedené v súlade s Dohovorom. Konanie proti sťažovateľovi by bolo zbavené spravodlivosti vyžadovanej článkom 6, ak by konanie štátnych orgánov malo za následok podnecovanie sťažovateľa k spáchaniu trestného činu, za ktorý bol odsúdený, a vnútroštátne súdy by sa náležitým spôsobom nezaoberali tvrdeniami o navádzaní.⁹⁶

Vo veci *Helme proti Estónsku* išlo o prvý prípad, v ktorom Súd rozhodoval, či bol sťažovateľ navedený k trestnému činu výlučne v online prostredí. Na základe kritérií stanovených vo vyššie uvedenej judikatúre a s použitím metodiky na posudzovanie sťažností týkajúcich sa navádzania na trestný čin, vzhľadom na skutkové okolnosti predmetného prípadu, tento prípad spadal do kategórie „prípadoch navádzania na trestný čin“. V konkrétnom kontexte tohto prípadu mali vnútroštátne orgány dobré dôvody na začatie tajnej sledovacej operácie. V prípadoch, keď komunikácia prostredníctvom internetu uľahčila spáchanie trestného činu alebo keď sa celá príslušná trestná činnosť odohrala online, polícia musela na vyšetrovanie a stíhanie týchto trestných činov využiť aj online prostriedky. Orgány činné v trestnom konaní mali povinnosť preveriť informácie, ktoré dostali o potenciálnom sexuálnom zvädzaní maloletých osôb mladších ako 14 rokov na internetovej stránke. Skutočnosť, že v tej fáze neexistovalo objektívne podozrenie, že práve sťažovateľ sa podieľal na trestnej činnosti alebo mal predispozície k takémuto správaniu, nebola

⁹³ *Matanović proti Chorvátsku* zo 4. júla 2017, č. 2742/12, bod 122; *Ramanauskas proti Litve* z 5. februára 2008, č. 74420/01, bod 55.

⁹⁴ *Helme proti Estónsku* zo 7. októbra 2025, č. 3023/22, bod 52.

⁹⁵ *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights – Right to a fair trial (criminal limb)*, s. 55.

⁹⁶ *Matanović proti Chorvátsku* zo 4. júla 2017, č. 2742/12, body 131–135; *Ramanauskas proti Litve* (č. 2) z 20. februára 2018, č. 55146/14, bod 62; *Virgil Dan Vasile proti Rumunsku* z 15. mája 2018, č. 35517/11, body 47–50; *Akbay a iní proti Nemecku* z 15. októbra 2020, č. 40495/15, 40913/15 a 37273/15, body 111–124.

rozhodujúca. Polícia mala objektívne podozrenie, ktoré sa týkalo konkrétneho a obmedzeného virtuálneho priestoru – identifikovanej chatovej miestnosti na konkrétnej webovej stránke; toto podozrenie potvrdil súd prvého stupňa a sťažovateľ ho nespochybnil. Okrem toho sa podozrenie týkalo trestného činu proti maloletým osobám, ktoré vzhľadom na svoju zraniteľnú pozíciu nemusia byť schopné pochopiť, že sa stali obeťami, a/alebo nahlásiť takéto trestné činy. Súd konštatoval, že počas celej operácie si utajený policajt zachoval požadovaný pasívny postoj a že sťažovateľ nebol vystavený žiadnemu výslovnému, ani implicitnému nátlaku, aby spáchal trestný čin. Súd v rozhodnutí dospel k záveru, že na základe dostupných dôkazov, mohol konštatovať, že nasadenie policajta v utajení nepredstavovalo podnecovanie v zmysle judikatúry týkajúcej sa článku 6 ods. 1. Následné použitie dôkazov získaných prostredníctvom utajenej operácie v trestnom konaní proti sťažovateľovi, preto nevyvolalo žiadne pochybnosti v súvislosti s týmto ustanovením.⁹⁷

Záver

Ako už bolo v úvode predmetného článku uvedené, článok 6 Dohovoru ako taký neobsahuje žiadne pravidlá o prípustnosti dôkazov. Ide o záležitosť, ktorá patrí do pôsobnosti vnútroštátneho práva. Ako aj vyplýva z vyššie uvedenej judikatúry nie je teda úlohou Súdu skúmať, či sú určité druhy dôkazov prípustné alebo nie. Jeho úlohou je len celkovo preskúmať spravodlivosť konania, vrátane prípustnosti dôkazov. V praxi je relevantné, či účastníci konania napadli prípustnosť dôkazov pred vnútroštátnymi súdmi. Napriek tomu sú vnútroštátne súdy v konečnom dôsledku zodpovedné za to, že dôkazy získané vo vnútroštátnom konaní a prijaté do spisu boli získané spôsobom, ktorý je v súlade s požiadavkami spravodlivého procesu.⁹⁸ Jurkka Jämsä uviedol, že článok 6 môže viesť k pravidlám dokazovania. Súd sám vytvára pravidlá dokazovania tým, že vypracúva hodnotiace modely s rôznymi kritériami na určenie toho, či bol proces ako celok spravodlivý. V súčasnosti sa to často deje prostredníctvom rozsudkov Veľkej komory, v ktorých Súd robí prehľad svojej predchádzajúcej judikatúry a snaží sa ju vysvetliť alebo objasniť.⁹⁹

S cieľom posúdiť, či bolo súdne konanie ako celok (ne)spravodlivé, Súd zvažuje niekoľko faktorov, ktoré považuje za relevantné pre svoje posúdenie. Po prvé, charakter a závažnosť porušenia, ktorého sa orgány údajne dopustili, nakoľko porušenie článku 3 sa posudzuje veľmi odlišne od porušenia článku 8. Za druhý faktor Súd považuje závažnosť údajného trestného činu, pretože určuje verejný záujem na jeho stíhaní. Okrem toho Súd zohľadňuje aj spoľahlivosť dôkazov. Ako štvrtý relevantný faktor Súd posudzuje vplyv sporných dôkazov na výsledok súdneho konania. Tento faktor sa týka toho, či by tento dôkaz bol rozhodujúcim dôkazom pre odsúdenie, alebo či bol použitý len na potvrdenie iného dôkazu. Ak bol dôkaz rozhodujúci pre odsúdenie sťažovateľa, konštatovanie porušenia článku 6 je pravdepodobnejšie. Napokon je potrebné dodať, že Súd pri posudzovaní spravodlivosti konania uplatňuje veľmi špecifický, retrospektívny pohľad.¹⁰⁰

⁹⁷ *Helme proti Estónsku* zo 7. októbra 2025, č. 3023/22, bod 86–87, Legal summary, Október 2025.

⁹⁸ HIRVELÄ, Päivi – HEIKKILÄ, Satu. *Right to a Fair Trial. A Practical Guide to the Article 6 Case-Law of the European Court of Human Rights*, s. 106–107.

⁹⁹ JÄMSÄ, Jurkka. *Fair Trial Rules of Evidence. The Case Law of the European Court of Human Rights*. London: Routledge, 2022, s. 176.

¹⁰⁰ VIEBIG, Petra. *Illicitly Obtained Evidence at the International Criminal Court*, s. 61–62.

Pokiaľ ide o posudzovanie porušenia práva na spravodlivé súdne konanie, Súd skúmal nezákonnosť dôkazov v nasledujúcich prípadoch:

- a) v prípade, že dôkazy použité v konaní boli údajne získané v rozpore s právami na obhajobu [napr. použitie dôkazov získaných prostredníctvom identifikačnej prehliadky, dôkazy získané vyvíjaním nátlaku na spoluobvineného vrátane výsluchu spoluobvineného v neprítomnosti advokáta, použitie výpovedí spoluobvineného v neprítomnosti advokáta v obnovenom trestnom konaní po tom, ako Súd konštatoval porušenie článku 6 ods. 1 a ods. 3 písm. c), použitie spravodajských informácií proti obvinenému, alebo nespravodlivé použitie usvedčujúcich svedeckých výpovedí a vecných dôkazov proti sťažovateľovi];¹⁰¹
- b) pripustenie vecných dôkazov získaných v dôsledku činu klasifikovaného ako neludzské zaobchádzanie v rozpore s článkom 3, ktoré však nepredstavuje mučenie (avšak použitie takýchto dôkazov vždy vyvoláva vážne otázky týkajúce sa spravodlivosti konania);¹⁰²
- c) použitie dôkazov údajne získaných v rozpore s článkom 8 vrátane prípadov, keď Súd zistil porušenie tohto článku (napr. týkajúcich sa nezákonného tajného sledovania, dôkazy získané pri prehliadkach a zaisteniach);¹⁰³
- d) elektronické dôkazy, ktoré môžu byť spojené s osobitnými ťažkosťami vrátane odlišných otázok spoľahlivosti, si v abstraktnej rovine nevyžadujú odlišné uplatňovanie záruk podľa článku 6 ods. 1, pričom hlavným bodom je, že sa nesmú používať spôsobom, ktorý narúša základné princípy spravodlivého procesu.¹⁰⁴

Pokiaľ ide o prijatie nezákonne získaných dôkazov, Súd vo svojej rozsiahlej judikatúre konštatoval, že to samo osebe neporušuje zásady spravodlivého procesu za predpokladu, že existujú dostatočné procesné záruky na ich použitie a že povaha dôkazov alebo ich zdroj nespôsobujú nespravodlivosť celého konania. Ak sa však jediná otázka, o ktorú ide, týka nedostatku právneho základu na získanie dôkazov, takáto záležitosť je zvyčajne otázkou článku 8 a nie porušením článku 6. Pripustenie nezákonne získaných dôkazov preto automaticky neznamená, že konanie je v dôsledku toho v rozpore s článkom 6. S dôkazmi získanými prostredníctvom operatívno-pátracej činnosti sa zaobchádza podobne ako s nezákonne získanými dôkazmi, čo znamená, že samotné utajené aktivity polície nie sú v rozpore so zásadami spravodlivého procesu a prijatie takto získaných dôkazov nemusí nevyhnutne viesť k porušeniu článku 6. Základnou zásadou stanovenou v judikatúre

¹⁰¹ *Laska a Lika proti Albánsku* z 20. apríla 2010, č. 12315/04 a 17605/04, body 64–71; *Erkapić proti Chorvátsku* z 25. apríla 2013, č. 51198/08, body 79–87; *Dominka proti Slovensku* z 3. apríla 2018, č. 14630/12; *Stephens proti Malte* (č. 3) zo 14. januára 2020, č. 35989/14, body 64–67; *Tonkov proti Belgicku* z 8. marca 2022, č. 41115/14, body 64–68; *Mehmet Zeki Doğan proti Turecku* (č. 2) z 13. februára 2024, č. 3324/19, body 79–88; *Yüksel Yalçınkaya proti Turecku* z 26. septembra 2023, č. 15669/20, bod 316; *Ilgar Mammadov proti Azerbajdžanu* (č. 2) zo 16. novembra 2017, č. 919/15, bod 237.

¹⁰² *Gäfgen proti Nemecku* z 1. júna 2010, č. 22978/05, body 178–188; *El Haski proti Belgicku* z 25. septembra 2012, č. 649/08, bod 85.

¹⁰³ *Bykov proti Ruskej federácii* z 10. marca 2009, č. 4378/02, body 69–83; *Dragojević proti Chorvátsku* z 15. januára 2015, č. 68955/11, body 127–135; *Khodorkovskiy a Lebedev proti Ruskej federácii* z 25. júla 2013, č. 11082/06 a 13772/05, body 699–705; *Prade proti Nemecku* z 3. marca 2016, č. 7215/10; *Budak proti Turecku* zo 16. februára 2021, č. 69762/12, body 68–90.

¹⁰⁴ *Yüksel Yalçınkaya proti Turecku* z 26. septembra 2023, č. 15669/20, body 312–313.

Súdu je, že polícia môže konať v utajení, ale nesmie podnecovať k (závažnejšej) trestnej činnosti.¹⁰⁵

Ako konštatoval sudca Georgios Serghides, boj proti závažnej organizovanej trestnej činnosti, ktorý bol účelom úpravy inštitútu „spolupracujúceho obvineného“, by sa nikdy nemal viesť na úkor práva na obhajobu, pretože zachovanie a účinná ochrana práv podľa článku 6, by sa mala považovať za jeden z najvýznamnejších a najtrvalejších úspechov Dohovoru. Tým, že Dohovor ustanovuje procesnú spravodlivosť ako nepopierateľný a nedotknuteľný základný kameň, potvrdzuje svoj najhlbší záväzok, aby bolo možné dodržiavať zásady právneho štátu, výkon spravodlivosti sa musí uskutočňovať bez odchýlok od nevyhnutných požiadaviek procesnej spravodlivosti.¹⁰⁶

Súd kladie väčší dôraz na tvrdenia týkajúce sa násilného získania usvedčujúcich dôkazov, najmä v situáciách, v ktorých existujú tvrdenia, že dôkazy boli získané v rozpore s článkom 3, a to buď mučením, alebo neľudským, či ponižujúcim zaobchádzaním. Jasným pravidlom je, že dôkazy získané mučením v rozpore s článkom 3 (či už vo forme priznania alebo skutočného dôkazu) by sa nikdy nemali používať ako usvedčujúci dôkaz viny obete bez ohľadu na ich dôkaznú hodnotu. Pripustenie dôkazov získaných mučením tak spôsobuje nespravodlivosť súdneho konania ako celku, bez ohľadu na dôkaznú hodnotu takýchto dôkazov. Stručne povedané, z judikatúry Súdu vyplýva, že použitie dôkazov získaných mučením je zakázané a predstavuje závažné porušenie práva na spravodlivé súdne konanie, zatiaľ čo použitie skutočných dôkazov získaných činmi klasifikovanými ako neľudské a ponižujúce zaobchádzanie, ktoré však nie sú mučením podľa článku 3, je zakázané len vtedy, ak majú príčinnú súvislosť s odsúdením.¹⁰⁷

V porovnaní s tým nie je zásada zákazu sebaobviňovania rovnako absolútna. Hoci je chránená podľa článku 6, za nespravodlivé sa považujú len porušenia, ktoré narušajú samotnú podstatu zásady. To odráža o niečo menej závažnú povahu porušenia. Je pozoruhodné, že Súd sa zdráha nájsť akékoľvek vyrovnávacie opatrenia ako schopné zmierniť porušenia. Jurkka Jämsä tento názor odôvodnil tým, že primárnym zmyslom zásady je chrániť vôľu obvineného a bolo by ťažké vyvážiť porušenie, keď už k nemu došlo (napr. skutočnosť, že napadnutý dôkaz sa môže ukázať ako spoľahlivý, nesúvisí s primárnym zmyslom zásady). Porušenie procesného charakteru nemusí byť rozhodujúce v kontexte iných nezákonne získaných dôkazov alebo neoverených dôkazov, pokiaľ bolo hodnotenie dôkazov vykonané správne. Treba zdôrazniť, že právo na spravodlivé súdne konanie je predovšetkým procesným právom a nemožno ho v týchto súvislostiach redukovat na pravidlo o podporujúcom dôkaze. Správne vnútroštátnymi súdmi kontrolovaná spoľahlivosť napadnutého dôkazu, však môže pôsobiť ako protiváha niektorých procesných pochybení.¹⁰⁸

Povahu nezákonnosti alebo porušenie Dohovoru musí Súd určiť s ohľadom na všetky okolnosti prípadu, vrátane rešpektovania práva sťažovateľa na obhajobu a na kvalitu

¹⁰⁵ HIRVELÄ, Päivi – HEIKKILÄ, Satu. *Right to a Fair Trial. A Practical Guide to the Article 6 Case-Law of the European Court of Human Rights*, s. 112–114.

¹⁰⁶ Odlišné stanovisko sudcu Serghidesa k rozhodnutiu vo veci *Fajstavr proti Českej republike* zo 16. októbra 2025, č. 48303/21, bod 52.

¹⁰⁷ HIRVELÄ, Päivi – HEIKKILÄ, Satu. *Right to a Fair Trial. A Practical Guide to the Article 6 Case-Law of the European Court of Human Rights*, s. 121–124, 144.

¹⁰⁸ JÄMSÄ, Jurkka. *Fair Trial Rules of Evidence. The Case Law of the European Court of Human Rights*, s. 177.

a dôležitosť predmetných dôkazov. Predovšetkým preskúma, či mal sťažovateľ možnosť spochybníť pravosť dôkazov a namietat ich použitie. Okrem toho zohľadni kvalitu dôkazov, ako aj otázku, či okolnosti, za ktorých boli získané, spochybňujú ich spoľahlivosť alebo presnosť. Hoci žiadny problém spravodlivosti nevyhnutne nevzniká, ak získané dôkazy neboli podporené inými dôkazmi, možno zopakovať, že ak sú dôkazy veľmi silné a neexistuje riziko ich nespoľahlivosti, potreba podporných dôkazov je primerane slabšia. Vyššie uvedené zásady týkajúce sa prípustnosti dôkazov boli vypracované v trestnoprávnom kontexte, avšak Súd ich už uplatnil v prípade týkajúcom sa spravodlivosti občianskoprávneho konania.¹⁰⁹ Poznamenal, že hoci záruky spravodlivého procesu nie sú nevyhnutne rovnaké v trestnoprávnych a občianskoprávnych konaniach, keďže zmluvné štáty majú väčšiu voľnosť pri rozhodovaní občianskoprávnych vecí, možno sa pri skúmaní spravodlivosti občianskoprávnych konaní inšpirovať zásadami vypracovanými v rámci trestnej časti článku 6.¹¹⁰ So zreteľom na účel Dohovoru, ktorým je ochrana praktických a účinných práv a slobôd, a na významné miesto práva na spravodlivé súdne konanie v demokratickej spoločnosti v zmysle Dohovoru, Súd sa domnieval, že akýkoľvek reštriktívny výklad článku 6 by nezodpovedal cieľu a účelu tohto ustanovenia.¹¹¹

¹⁰⁹ *Vukota-Bojić proti Švajčiarsku* z 18. októbra 2016, č. 61838/10, body 92–100.

¹¹⁰ *López Ribalda a iní proti Španielsku* zo 17. októbra 2019, č. 1874/13 a 8567/13, body 151–152.

¹¹¹ *Lisica proti Chorvátsku* z 25. februára 2010, č. 20100/06, bod 60.

Pohľad Luxemburgu na ústavné súdy: Ako právo Európskej únie redefinuje postavenie ústavných súdov prostredníctvom princípu prednosti

Peter Matuška*

Abstrakt: Ústavné súdy zohrávajú nezastupiteľnú úlohu v demokratickej spoločnosti. Cieľom článku je zamerať sa na postavenie ústavného súdu a identifikovať či čelí, a ak áno akým limitom vo svojej judikatúrnej činnosti. Nedávne rozhodnutia SDEÚ v konaniach Euro Box Promotion a RS posunuli vnímanie ústavných súdov zo strany SDEÚ do novej fázy, nakoľko podrobili činnosť ústavných súdov limitom z pohľadu práva EÚ. Princíp prednosti práva EÚ sa neustále vyvíja a rozhodnutia Rimšėvičs a W. Ž. významný spôsobom posunuli princíp prednosti práva EÚ na novú úroveň, kedy už nehovoríme iba o neaplikovaní vnútroštátnej normy, ale aj o jej vyhlásení za neplatnú. V poslednej časti článok analyzuje kde sú definované limity výkonu činnosti ústavných súdov taktiež poukazuje na skutočnosť, že rozhodnutia SDEÚ nemusia byť vnímané zo strany ústavných súdov iba antagonisticky, ale naopak môžu ich v budúcnosti chrániť pred neadekvátnym vplyvom zo strany iných zložiek moci.

Kľúčové slová: ústavný súd, limity ústavného súdu, prednosť práva Európskej únie, súdny dvor Európskej únie, ultra vires, Euro Box Promotion, Rimšėvičs RS, W.Ž, Komisia v. Poľsko C-448/23, ústavná identita

Úvod

Ústavný súd je v podľa článku 124 slovenskej ústavy nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.¹ Rozhodnutia ústavného súdu sú všeobecne záväzné a nie možné voči nim podať opravný prostriedok.² Napriek tejto skutočnosti nie je postavenie ústavného súdu bez obmedzení, respektíve limitov, a aj on sám sa musí podriadiť iným zložkám moci, ktoré sa navzájom vyvažujú v rámci tzv. „*check and balances*“. Cieľom článku je poukázať na meniace sa postavenie ústavných súdov členských štátov Európskej únie (EÚ) a to v kontexte judikatúry Súdneho dvora Európskej únie (SDEÚ). Nedávne stanovisko Generálneho advokáta Spielmanna vo veci *European Commission v Republic of Poland*³ predstavuje pokračovanie ságy na ktorej pomyselnom konci je redefinovanie postavenia ústavného súdu z pohľadu práva Európskej únie. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že otázka

* JUDr. Peter Matuška, PhD., LL.M., katedra ústavného práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a Ministerstvo financií Slovenskej republiky. Článok vyjadruje osobné postoje a názory autora a nesmie byť stotožňovaný so stanoviskami Ministerstva financií SR. Autor by sa chcel poďakovať anonymným recenzentom za podnetné návrhy na doplnenie. E-mail: peter.matuska@protonmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1742-0962>.

¹ V prípade českej ústavy je to článok 83: „*Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti.*“

² Predmetná formulácia je zakotvená aj v čl. 133. K novelizácii čl. 133 a vzťahu s k obnove konania pozri nižšie časť 2.2.

³ Ide o stanovisko vo veci C-448/23, *European Commission v Republic of Poland*, Generálneho advokáta Spielmanna prednesené 11. marca 2025. Rozhodnutie v predmetnej veci bolo vynesené 18. decembra 2025 a SDEÚ v ňom konštatoval, že Ústavný súd Poľska nespĺňa požiadavky nezávislého a nestranného súdu zriadeného zákonom a tiež že rozhodnutiami tohto súdu si Poľsko nespĺnilo svoje povinnosti vyplývajúce zo Zmluvy o Európskej únii, ako aj zo všeobecných zásad autonómie, prednosti, účinnosti a jednotného uplatňovania práva EÚ. Taktiež dospel k záveru, že Poľsko konaním svojho ÚS porušilo zásadu záväzných účinkov rozsudkov SDEÚ.

limitovania moci sa väčšinou zameriava na limity výkonu moci ústavodarnej moci⁴ alebo pri výkone referenda.⁵ Ambíciou článku je pozrieť sa na otázku limitovania moci z opačného brehu a zamerať sa na otázku akým limitom čelí výkon právomocí samotného strážcu ústavného systému v rámci Európskej únie.⁶

V prvej časti príspevku sa zameriame na rozhodnutia SDEÚ vo veci *Euro Box Promotion*⁷ a *RS*⁸ ktoré pomerne významným spôsobom zasiahli do chápania postavenia ústavného súdu a to nielen v súvislosti s právom Európskej únie, ale aj vo vzťahu k všeobecným súdom. Tieto rozhodnutia sú úzko prepojené so snahou o vykonanie justičných reforiem v Poľsku a Rumunsku, ktorých viaceré aspekty v konečnom dôsledku vyhodnotil SDEÚ ako rozporné s právom EÚ.⁹ SDEÚ založil svoju argumentáciu na princípe prednosti práva EÚ, povinnosti aplikovania práva EÚ a efektívnej súdnej ochrane. Cieľom súdnych reforiem bolo okrem iného aj posilnenie hierarchickej štruktúry justičných systémov voči právu EÚ, avšak SDEÚ odmietol predmetné „uzavretie“ systému a definoval základné atribúty, ktoré sa vzťahujú aj na ústavné súdy členských štátov.

V druhej časti článok analyzuje rozhodnutia *Rimšėvičs*¹⁰ a *WŻ*,¹¹ ktoré posunuli povinnosť neaplikovať národné právo v prípade rozporu s právom EÚ do novej sféry kedy sa prvýkrát objavuje termín nulita, respektíve neplatnosť pri vnútroštátnych opatreniach. Predmetom tejto časti bude taktiež analýza možných dopadov predmetných rozhodnutí na ústavné súdy členských štátov. V posledných rokoch sa stala otázka či SDEÚ postupuje *ultra vires* predmetnom nielen akademickej debaty, ale aj judikatórnej činnosti viacerých ústavných súdov členských štátov.¹²

⁴ Pozri najmä BARANIČ, K. Limity výkonu ústavodarnej moci v Slovenskej republike. *Právny obzor*. 2021, roč. 104, č. 1, s. 3–25; pozri aj tam cit. lit. s. 8.

⁵ GIBA, M. Referendum o predčasných voľbách je protiústavné. *Právny obzor*. 2021, roč. 104, č. 3, s. 191–207.

⁶ Ústavný súd sám seba vníma ako prostriedok ochrany ústavnosti *ultima ratio*. „Ústavný súd je síce štátny orgán, avšak jeho primárnym poslaním je naprávať porušenie ústavných princípov a ustanovení inými štátnymi orgánmi, čo je charakteristické práve pre konanie o súlade právnych predpisov, a to aj vo vzťahu k národnej rade. Styčný bod oboch kritických alternatív postupu (štátomocenskej a občianskej) spočíva v tom, že ide o *ultima ratio* ochrany základných ústavných hodnôt, či už pre ústavný súd na konci reťazca štátnych orgánov, alebo, ak je činnosť ústavných orgánov znemožnená, pre občiansku spoločnosť.“ Bod. 30 PL. ÚS 8/2022.

⁷ C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 and C-840/19, *Euro Box Promotion and Others*, rozhodnutie zo dňa 21. decembra 2021, EU:C:2021:1034.

⁸ C-430/21, *RS*, rozhodnutie zo dňa 22. február 2022, EU:C:2022:99.

⁹ V prípade Rumunska pozri vývoj BONELLI, M. Growing pains. Direct effect, primacy and fundamental rights after Lin. *Common Market Law Review*. 2024, Vol. 61, No. 4, s. 1045–1050.

¹⁰ C-202/18 and C-238/18, *Rimšėvičs*, rozhodnutie zo dňa 26. február 2019, ECLI:EU:C:2019:139.

¹¹ C-487/19, *Waldemar Żurek (W. Ż.)* rozhodnutie zo dňa 6. október 2021, EU:C:2021:798.

¹² Ako príklad je možné uviesť rozhodnutia vo veci v prípade nemeckého ústavného súdu BVerfG, Judgment of the Second Senate of 5 May 2020 – 2 BvR 859/15, v prípade talianskeho ústavného súdu Tarrico ICC, order 24/2017 (v tzv. *Taricco saga*). C-42/17, *M.A.S. and M.B.* rozhodnutie zo dňa 5. december 2017. C-105/14, *Ivo Taricco and others*, rozhodnutie zo dňa 8. september 2016 alebo poľského Constitutional Tribunal, rozhodnutie zo dňa 7. október 2021, K 3/21. Pozri aj MATUŠKA, P. Súboj medzi Luxemburgom a Karlsruhe o podobu práva Európskej únie – prípad Weiss. *Justičná revue*. 2021, roč. 73, č. 12, s. 1433–1449; BENDER, P. M. Ambivalence of Obviousness. Remarks on the Decision of the Federal Constitutional Court of Germany of 5 May 2021. *European Public Law*. 2021, Vol. 27, No. 2, s. 285–304; AVBELJ, M. Special Section. “The German Federal Constitutional Court’s PSCP Judgment” Constitutional Pluralism and Authoritarianism. *German Law Journal*. 2020, Vol. 21, s. 1023–1031. K rozhodnutiu Tarrico napr. PICCIRILLI, G. “The ‘Taricco Saga’. The Italian Constitutional Court Continues Its European Journey. Italian Constitutional Court, Order of 23 November 2016 No. 24/2017; Judgment of 10 April 2018 No. 115/2018 ECJ 8 September 2015, Case C-105/14, Ivo Taricco and Others; 5 December 2017, Case C-42/17, M.A.S. and M.B.” *European Constitutional Law Review*. 2018, Vol. 14, No. 4, s. 814–833. K poľskému rozhodnutiu K 3/21 pozri napr. Editorial comments. Clear and present danger. Poland, the rule of law & primacy. *Common Market Law Review*. 2021, Vol. 58, No. 6, s. 1635–1648. K vymedzovaniu sa ústavných súdov voči právu Európskej únie prišlo aj v skoršej dobe napr. v prípade Českej republiky alebo Dánska. Pozri aj KOMÁREK, J. Czech

Závěrečná část sa zameriava na úvahy o budúcom postavení ústavných súdov vo vzťahu k právu Európskej únie a poukazuje na skutočnosť, že aj napriek silnejúcemu jazyku SDEÚ nie je nevyhnutné zo strany ústavných súdov považovať predmetnú judikatúru iba za negatívnu, ale naopak môže sa stať aj pomyselným ochranným plášťom ústavného súdu voči iným zložkám moci.

1. Vnímanie ústavných súdov z perspektívy SDEÚ

„[...] podľa článku 4 ods. 2 ZEÚ Únia rešpektuje rovnosť členských štátov pred Zmluvami. Únia však túto rovnosť môže rešpektovať len vtedy, keď členské štáty v zmysle zásady prednosti práva Únie nemôžu proti právu Únie presadzovať akékoľvek jednostranné opatrenie.“¹³

Vzťah práva Európskej únie a ústavného práva jednotlivých členských štátov je možné označiť za jednu z najviac komplikovaných interakcií právnych poriadkov.¹⁴ Pre účely tohto článku je možné definovať ho ako situáciu kedy SDEÚ prostredníctvom svojej judikatúry zdôrazňuje prednosť¹⁵ pred právnym poriadkom členských štátov, a to aj v prípade konfliktu s normami ústavného charakteru.^{16, 17} Na druhej strane stoja ústavné súdy, resp. súde s obdobnými postavením,¹⁸ ktoré sa vymedzujú voči absolútnej prednosti práva EÚ pred ústavným právom členských štátov.¹⁹

Constitutional Court Playing with Matches. The Czech Constitutional Court Declares a Judgment of the Court of Justice of the EU Ultra Vires; Judgment of 31 January 2012, Pl. ÚS 5/12, Slovak Pensions XVII.” *European Constitutional Law Review*. 2012, Vol. 8, No. 2, s. 323–337. Rozhodnutie Dánskeho Najvyššieho súdu vo veci Ajos UfR 2017, 824. Pozri aj TERKELSEN, Ole. The Ajos Case and the Danish Approach to International Law. *European Public Law*. 2018, Vol. 24, No. 2, s. 183–194.

- ¹³ C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 and C-840/19, *Euro Box Promotion and Others*, rozhodnutie zo dňa 21. decembra 2021, EU:C:2021:1034, bod 249.
- ¹⁴ Pozri napr. BURCHARDT, D. The Relationship between the Law of the European Union and the Law of Its Member States- a Norm- Based Conceptual Framework. *European Constitutional Law Review*. 2019, Vol. 15, č. 1, s. 73–103. Alebo KIRCHMAIR, L. EU Law and Member State Law.” In: KIRCHMAIR, L. *Rethinking the Relationship between International, EU and National Law. Consent-Based Monism*, Cambridge: Cambridge University Press. 2024, s. 193–236.
- ¹⁵ Prednosť (ang. *Primacy*) odkazuje na konflikty medzi národnou normou a normou EÚ v situáciách týkajúcich sa práv jednotlivca a Nadradenosť (ang. *Supremacy*) odkazuje na štruktúrálny vzťah medzi právnymi poriadkami EÚ a členských štátov, ktorý sa prejavuje ako inštitucionálny kompetenčný konflikt. TUOMINEN, T. Reconceptualizing the Primacy-Supremacy Debate in EU Law. *Legal Issues of Economic Integration*. 2020, Vol. 47, No. 3, s. 245.
- ¹⁶ Pozri najmä rozhodnutie vo veci Simmenthal C-106/77 rozsudok 9. marca 1978 v ktorom SDEÚ vyhlásil, že všetky vnútroštátne súdy – vrátane „nižších“ vnútroštátnych súdov – sú povinné uplatňovať európske právo namiesto protichodných vnútroštátnych právnych záväzkov, a to aj v prípade, že vnútroštátne ústavné pravidlá obmedzujú takéto právomoci na vnútroštátny ústavný súd. Pozri napr. PHELAN, W. Simmenthal, 1978: Obligations of “Lower” National Courts. In: PHELAN, W. *Great Judgments of the European Court of Justice. Rethinking the Landmark Decisions of the Foundational Period*. Cambridge: Cambridge University Press. 2019, s. 171–184.
- ¹⁷ V tejto situácii je možné uviesť ako zaujímavosť, že princíp prednosti práva EÚ nie je explicitne stanovený v ZEÚ alebo ZFEÚ, ale predstavuje imanentnú súčasť judikatúry SDEÚ po mnoho dekád. Princíp prednosti sa nachádza vo Vyhlásení č. 17 a samotné vyhlásenie nemá *stricto sensu* právnu záväznosť, avšak predstavuje doplnkový prameň. Declaration concerning primacy [2008] OJ C115/344. Špecifický postoj ohľadom prednosti je možné vidieť na rozdielnom prístupe k statusu vyššie uvedených Vyhlásení. Zatiaľ čo v *Euro Box Promotion* je Vyhlásenie č. 17 silným argumentom (pozri napr. bod 248) tak v prípade tzv. zlatých pasov pri otázke ohľadom statusu občianstva EÚ Vyhlásenie č. 2 SDEÚ vo svojej argumentácii *de facto* opomenul, respektíve mu neprikladal obdobnú pozornosť ako vo svojich predchádzajúcich rozhodnutiach ohľadom status občianstva Únie. C-181/23 *Commission v Malta*, rozhodnutie zo dňa 29. apríla 2025. ECLI:EU:C:2025:382.
- ¹⁸ Napr. v prípade Dánska ide o Najvyšší súd nakoľko nemajú špecializovaný ústavný súd ako iné krajiny alebo Fínsko, ktoré taktiež nemá ústavný súd. Nakoľko obdobnú funkciu plní tzv. Výbor parlamentu pre ústavné právo. Pozri aj HUUSA, J. Locking in Constitutionality Control in Finland. *European Constitutional Law Review*. 2020, Vol. 16, No. 2, s. 249–274.
- ¹⁹ Pozri cit. rozhodnutia *supra* note 12. Pozri taktiež NAGY, C. I. The Rebellion of Constitutional Courts and the Normative Character of European Union Law. *International and Comparative Law Quarterly*. 2024, Vol. 73, No. 1, s. 65–101.

1.1 Rozhodnutia SDEÚ vo veciach *Euro Box Promotion* a *RS*

Rozhodnutie vo veci *Euro Box Promotion* predstavuje špecifické rozhodnutie nakoľko sa v ňom prelínajú aspekty rumunského ústavného práva s právom Európskej únie a jeho závery posúvajú vzťah práva EÚ a ústavného práva do novej pozície. *Euro Box Promotion* je jedným série viacerých rozhodnutí SDEÚ o zmenách v súdnom systéme Rumunska a problémoch boja proti podvodom a korupcii.²⁰ Na začiatku tohto procesu bolo rozhodnutie SDEÚ vo veci *Asociația Forumul Judecătorilor din România*.²¹ V nadväznosti na toto rozhodnutie Rumunský Ústavný súd zakázal vnútroštátnym súdom skúmať zlučiteľnosť vnútroštátnych ustanovení, ktoré už boli vyhlásené za zlučiteľné s ústavou, s právom Únie,²² čomu sa SDEÚ následne venoval v rozsudku vo veci *RS*.²³

Faktickým základom prípadu bolo odsúdenie viacerých vysoko postavených predstaviteľov za korupciu, daňové podvody, korupcie a zneužívania právomoci, najmä v súvislosti so správou fondov EÚ.²⁴ Tieto rozsudky boli následne zrušené rozsudkom Rumunského Ústavného súdu nakoľko podľa jeho stanoviska takéto prípady by mal v prvom rade prejednávateľ senát sudcov špecializujúci sa na prípady korupcie, zatiaľ čo prípady rozhodnuté o odvolaní by mali prejednávateľ senáty v ktorých by všetci sudcovia boli vyžrebovaní.²⁵ Ústavný súd taktiež označil zhromažďovanie dôkazov v trestných veciach týkajúcich sa rumunskej spravodajskej služby za protiústavné.²⁶

Cieľom prejudiciálnych otázok bolo či ústavný súd môže vyhlásiť zloženie súdu za nezákonné a nariadiť obnovu konania v trestných veciach, respektíve a či sú jeho rozhodnutia zlučiteľné s právom Únie, ak by ich uplatnenie mohlo viesť k dôsledkom, ktoré sú v rozpore s právom EÚ.²⁷ SDEÚ mal taktiež odpovedať či vnútroštátne súdy môžu na základe práva Únie neuplatniť niektoré nálezy, ktoré vyhlásil Ústavný súd v rokoch 2016 až 2019.²⁸ V neposlednom rade prejudiciálne otázky poukazovali aj na nález Ústavného súdu č. 104/2018, z ktorého vyplýva, že právo Únie nemá prednosť pred rumunským ústavným poriadkom a rozhodnutie č. 2006/928²⁹ nemôže byť v rámci preskúmania ústavnosti v zmysle článku 148 rumunskej Ústavy referenčnou normou.³⁰

²⁰ C-430/21, *RS*, rozhodnutie zo dňa 22. február 2022, EU:C:2022:99; a C-107/23 PPU, *Lin*, rozhodnutie zo dňa 24. júl 2023, EU:C:2023:606.

²¹ C-83, 127, 195, 291, 355 & 397/19, *Asociația 'Forumul Judecătorilor din România and Others*, EU:C:2021:393.

²² Constitutional Court, Decision 390/2021 of 8 June 2021; Pozri CALIN, D. Constitutional courts cannot build brick walls between the CJEU and national judges concerning the rule of law values in Article 2 TEU: *RS. Common Market Law Review*. 2023, Vol. 60, No. 3, s. 821–822.

²³ C-430/21, *RS*, rozhodnutie zo dňa 22. február 2022, EU:C:2022:99.

²⁴ PARASHU, D. Developing Billiard Skills. The CJEU Judgment in *Euro Box Promotion*, a Reaction to Recent Romanian Constitutional Case Law. In: *European Law Blog* [online]. 21. 2. 2022 [cit. 2025-01-13]. Dostupné z: <https://www.europeanlawblog.eu/pub/developing-billiard-skills-the-cjeu-judgment-in-euro-box-promotion-a-reaction-to-recent-romanian-constitutional-case-law/release/1>.

²⁵ FILIPEK, P. – TABOROWSKI, M. Decoding the *Euro Box Promotion* case. Independence of constitutional courts, equality of States, and the clash in judicial standards in view of the principle of primacy. *Common Market Law Review*. 2024, Vol. 61, No. 3, s. 832–833.

²⁶ C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 and C-840/19, *Euro Box Promotion and Others*, rozhodnutie zo dňa 21. decembra 2021, EU:C:2021:1034. Pozri body 74–75.

²⁷ *Ibidem*, bod 154.

²⁸ Podľa prejudiciálnych otázok nález č. 685/2018 a 417/2019 so sebou priniesli systematické riziko beztretnosti v oblasti boja proti korupcii. *Ibidem*, body 55–56.

²⁹ Spory vo veci samej spadajú do komplexnej reformy v oblasti súdnictva a boja proti korupcii v Rumunsku. Táto reforma

Pre účely tohto článku je kľúčové definovanie vzťahu ústavného súdu voči všeobecným súdom a postavenia samotného ústavného súdu z pohľadu práva EÚ. V prvom rade SDEÚ skonštatoval, že vnútroštátne súdy sú vždy povinné zabezpečiť plný účinok práva Únie a v prípade potreby neuplatniť vnútroštátne ustanovenia, ktoré bránia účinnému a odstrašujúcemu trestaniu takýchto trestných činov.³¹ Každý súd, ktorý môže uplatňovať alebo vykladať právo Únie, musí spĺňať požiadavky na účinnú súdnu ochranu a v rozsudku *Euro Box Promotion* bolo toto pravidlo explicitne rozšírené aj na ústavné súdy.³²

SDEÚ sa v otázke prednosti práva EÚ postavil na stranu vnútroštátnych súdov a to aj v prípade ak by nerešpektovali rozhodnutie ústavného súdu bez ohľadu na to, či bolo zrušené alebo nahradené novou právnou úpravou.³³ SDEÚ išiel ďalej nakoľko označil za neplatnú akúkoľvek právnú úpravu alebo prax, ktorá by obmedzovala vnútroštátny súd pri aplikácii práva EÚ nakoľko by to bolo v rozpore s požiadavkami, ktoré sú podstatou práva EÚ.³⁴ Inými slovami, SDEÚ explicitne rozšíril ochranu sudcu pred disciplinárnym konaním na situácie, keď sudca odmietne uplatniť rozhodnutie ústavného súdu z dôvodu, že je v rozpore s právom EÚ.³⁵ Sudca nemôže byť sankcionovaný za odmietnutie dodržiavať takéto rozhodnutie, ak sa odvoláva na zásadu prednosti práva Únie.³⁶ Sudca je taktiež chránený pred odvetnými opatreniami za dodržiavanie práva EÚ a za výkon právomocí, ktoré z neho vyplývajú.

Unikátne postavenie ústavných súdov predstavuje imanentnú zložku ich vytvorenia, kompetencií aj spôsobu kreácie nakoľko ide vždy o špecifický systém v komparácii s inými sudcami, respektíve súdmi.³⁷ Z pohľadu SDEÚ ich postavenie však nie unikátne v kontexte ich povinnosti dodržiavať obdobné princípy práva EÚ ako iné súdy.

V prípade *Euro Box Promotion* SDEÚ po prvýkrát explicitne rozhodol, že ústavný súd členského štátu skutočne spadá pod požiadavky Únie na nezávislosť podľa zásady účinnej súdnej ochrany. SDEÚ taktiež stanovil ich splnenie ako podmienku pre uznanie účinnosti rozhodnutí takéhoto súdu podľa práva Únie.³⁸ Ako konštatujú aj Filipek a Taborowski,

je zo strany Únie monitorovaná od roku 2007 na základe mechanizmu spolupráce a overovania pokroku, ktorý bol vytvorený rozhodnutím 2006/928 pri príležitosti pristúpenia Rumunska k Európskej únii.

30 Bod 58.

31 Ibidem, bod 194.

32 FILIPEK, P. – TABOROWSKI, M. *Decoding the Euro Box Promotion case. Independence of constitutional courts, equality of States, and the clash in judicial standards in view of the principle of primacy*, s. 837.

33 „V tejto súvislosti je potrebné predovšetkým pripomenúť, že zásada prednosti práva Únie vyžaduje, aby v prípade nemožnosti vyložiť vnútroštátnu právnú úpravu v súlade s požiadavkami práva Únie vnútroštátny súd, ktorý je v rámci svojej právomoci poverený uplatňovať ustanovenia práva Únie, zabezpečil plný účinok uvedených požiadaviek v spore, o ktorom rozhoduje, a v prípade potreby z vlastnej iniciatívy neuplatnil akúkoľvek, hoci aj časovo následnú, vnútroštátnu právnú úpravu alebo prax odporujúcu ustanoveniu práva Únie s priamym účinkom, pričom nemusí požiadať o predchádzajúce zrušenie tejto vnútroštátnej právnej úpravy alebo praxe zákonodarnou cestou alebo akýmkoľvek iným ústavným postupom alebo na takéto zrušenie počkať.“ Bod. 252 a cit judikatúra.

34 Ibidem, bod 258.

35 „Naopak tieto ustanovenia Zmluvy EÚ a predmetné rozhodnutie sa majú vykladať v tom zmysle, že bránia vnútroštátnej právnej úprave, podľa ktorej akékoľvek nerešpektovanie rozhodnutí vnútroštátneho ústavného súdu zo strany vnútroštátnych sudcov všeobecných súdov môže spôsobiť vznik ich disciplinárnej zodpovednosti.“ Bod 242.

36 FILIPEK, P. – TABOROWSKI, M. *Decoding the Euro Box Promotion case. Independence of constitutional courts, equality of States, and the clash in judicial standards in view of the principle of primacy*, s. 847.

37 Aj v prípade slovenského ústavného poriadku Ústava definuje odlišné pravidlá pre Ústavný súd a ostatné súdy. Pozri čl. 134 v spojení s čl. 137 a 138 Ústavy.

38 Porovnaj aj body 224–232.

odôvodnenia vo veci *Euro Box Promotion* sa týkajú akéhokoľvek ústavného súdu členského štátu, ktorý uplatňuje alebo vykladá právo EÚ bez ohľadu či má špecializovaný ústavný súd alebo túto funkciu plní iný orgán.³⁹ Usmernenie, ktoré poskytol SDEÚ v odpovedi na otázky rumunských súdov, objasňuje rámec Únie pre ústavné súdy, ich povahu, spôsob vymenovania ich členov a spôsob ich fungovania.

V tejto súvislosti treba podčiarknuť, že SDEÚ nehovorí ako presne má členský štát nastaviť fungovanie a postavenie ústavného súdu, ba dokonca ho ani nemusí mať, avšak zdôrazňuje, že jeho fungovanie spadá do rámca práva Európskej únie. Bez ohľadu na rozdielnu koncepciu kreácie ústavného súdu aj ten musí spĺňať podmienky práva Európskej únie aby vedel zabezpečiť právo na účinnú súdnu ochranu a základné právo na spravodlivý proces.⁴⁰

Tento aspekt sa v konečnom dôsledku prenáša aj na samotné rozsudky ústavného súdu a ich záväznosť pre súdy nižšej inštancie. Z pohľadu SDEÚ je pre súdy nižšej inštancie možné nereflektovať rozsudky ústavného súdu v situácii kedy tieto rozsudky idú proti princípom práva EÚ a to už vyššie spomenuté právo na spravodlivý súdny proces, respektíve právo na účinnú súdnu ochranu.^{41, 42}

V obdobnom duchu pokračovalo rozhodnutie vo veci *RS* v ktorom SDEÚ opätovne konštatoval, že právo EÚ ako také neurčuje organizáciu súdnictva v členských štátoch, t. j. zriadenie, zloženie a fungovanie ústavného súdu, avšak pri výkone tejto právomoci sú členské štáty povinné dodržiavať povinnosti, ktoré im vyplývajú z práva Únie, predovšetkým z článkov 2 a 19 ZEÚ.⁴³ Inými slovami, právo EÚ nenastavuje konkrétne formy ako má byť nastavený systém, avšak fungovanie systému ako také musí byť v súlade s princípmi práva EÚ.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že tento mechanizmus zabezpečuje rešpekt pre tzv. „národnú identitu“ tak ako je zakomponovaný v čl. 4 ods. 2 ZEÚ. Podľa článku 4 ods. 2 ZEÚ Únia totiž rešpektuje národnú identitu členských štátov obsiahnutú v ich základných politických a ústavných systémoch.⁴⁴ Členské štáty sú však pri výbere svojho ústavného modelu povinné rešpektovať najmä požiadavku nezávislosti súdov, ktorá vyplýva z týchto ustanovení práva Únie.⁴⁵

V ďalšej časti sa zameriame na analýzu z pohľadu všeobecných súdov vo vzťahu k rozhodnutiu ústavného súdu a to v kontexte práva Európskej únie.

³⁹ FILIPEK, P. – TABOROWSKI, M. *Decoding the Euro Box Promotion case. Independence of constitutional courts, equality of States, and the clash in judicial standards in view of the principle of primacy*, s. 847.

⁴⁰ Bod 222.

⁴¹ Bod. 230 Za týchto okolností článok 2 a článok 19 ods. 1 druhý pododsek ZEÚ ani rozhodnutie 2006/928 nebránia vnútroštátnej právnej úprave alebo praxi, podľa ktorej rozhodnutia Ústavného súdu zaväzujú všeobecné súdy, za predpokladu, že vnútroštátne právo zaručuje nezávislosť uvedeného Ústavného súdu najmä od zákonodarnej a výkonnej moci, ako si to tieto ustanoveniam vyžadujú. Naopak, ak vnútroštátne právo túto nezávislosť nezaručuje, uvedené ustanovenia práva Únie bránia takejto vnútroštátnej právnej úprave alebo praxi, keďže taký Ústavný súd nedokáže zabezpečiť účinnú súdnu ochranu, ktorú vyžaduje článok 19 ods. 1 druhý pododsek ZEÚ.

⁴² Právo EÚ uznáva, že nezávislosť súdnictva je požiadavkou, ktorá tvorí súčasť podstaty práva na účinnú súdnu ochranu. Pozri aj C-487/19, *Waldemar Żurek (W. Ż.)* rozhodnutie zo dňa 6. október 2021, EU:C:2021:798, bod 108.

⁴³ C-430/21, *RS*, rozhodnutie zo dňa 22. február 2022, EU:C:2022:99, bod 38 a cit judikatúra [pozri v tomto zmysle rozsudky z 24. júna 2019, *Komisija/Polso (Nezávislosť Najvyššieho súdu)*, C-619/18, EU:C:2019:531, bod 52, a z 21. decembra 2021, *Euro Box Promotion* a i., C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 a C-840/19, EU:C:2021:1034, bod 216.

⁴⁴ Bod 43.

⁴⁵ *Ibidem* a cit. judikatúra.

1.2 Neaplikovanie rozhodnutia ústavného súdu v prospech práva EÚ

V prípade *Euro Box Promotion* SDEÚ identifikoval dve situácie, v ktorých môžu vnútroštátne súdy na základe práva Únie uznať, že nie sú viazané rozsudkom vnútroštátneho ústavného súdu.⁴⁶ Prvou je situácia, kedy je judikatúra vnútroštátneho ústavného súdu v rozpore s právom Únie. Druhým a novým aspektom, ktorý prinieslo rozhodnutie *Euro Box Promotion* je už citovaná časť: „*Za týchto okolností článok 2 a článok 19 ods. 1 druhý pododsek ZEÚ ani rozhodnutie 2006/928 nebránia vnútroštátnej právnej úprave alebo praxi, podľa ktorej rozhodnutia Ústavného súdu zaväzujú všeobecné súdy, za predpokladu, že vnútroštátne právo zaručuje nezávislosť uvedeného Ústavného súdu najmä od zákonodarnej a výkonnej moci, ako si to tieto ustanovenia vyžadujú. Naopak, ak vnútroštátne právo túto nezávislosť nezaručuje, uvedené ustanovenia práva Únie bránia takejto vnútroštátnej právnej úprave alebo praxi, keďže taký Ústavný súd nedokáže zabezpečiť účinnú súdnu ochranu, ktorú vyžaduje článok 19 ods. 1 druhý pododsek ZEÚ.*“⁴⁷

Tento aspekt bol explicitne uplatnený na ústavné súdy po prvýkrát v prípade *Euro Box Promotion*.⁴⁸ Inými slovami, všeobecné súdy môžu neaplikovať rozhodnutie ústavného súdu ak sa považuje za nezlučiteľné s právom Únie, či už preto, že porušuje požiadavky účinnej súdnej ochrany alebo hmotnoprávne povinnosti práva Únie nakoľko dodržiavanie týchto požiadaviek a povinností je teraz predpokladom uplatniteľnosti rozhodnutí ústavného súdu.⁴⁹ Každý vnútroštátny sudca má z vlastnej kompetencie právo neuplatniť rozhodnutia bez ohľadu na akékoľvek protichodné ustanovenie vnútroštátneho práva, pričom je chránený pred akýmkoľvek odvetnými opatreniami za takéto konanie.⁵⁰ *Euro Box Promotion* explicitne uvádza, že samotný ústavný súd musí spĺňať aj normy EÚ vrátane noriem článku 19(1)(2) ZEÚ.

Rozhodnutie vo veci *RS* ďalej rozvinulo definovanie postavenia ústavného súdu z pohľadu SDEÚ. Ako skonštatoval Generálny Advokát Collins tak Rumunský Ústavný súd na jednej strane potvrdil prednosť práva Európskej únie, avšak na druhej strane uviedol: „[...] prednostné uplatňovanie (práva EÚ) však nemožno vykladať ako vylúčenie alebo popretie národnej ústavnej identity zakotvenej v článku 11 ods. 3 v spojení s ustanovením článku 152 Ústavy, ktoré je zárukou materiálneho jadra ústavnej identity Rumunska, ktorú v rámci procesu európskej integrácie nemožno relativizovať. Ústavný súd je na základe tejto ústavnej identity oprávnený zaručiť prednosť ústavy na území Rumunska.“⁵¹

Rumunský Ústavný súd naďalej konštatoval, že má odlišné postavenie od iných zložiek moci (rumunský parlament a rumunská vláda) nakoľko súdy nemajú právomoc spolupracovať s politickými inštitúciami Európskej únie, nie sú týmito povinnosťami viazané.⁵² Ústavný súd dospel k záveru, že uplatnenie bodu 7 výroku rozhodnutia vo veci *Asociația Forumul Judecătorilor din România*, podľa ktorého je súd oprávnený z vlastnej iniciatívy neuplatniť vnútroštátne ustanovenie, ktoré patrí do pôsobnosti rozhodnutia č.2006/928

⁴⁶ FILIPEK, P. – TABOROWSKI, M. *Decoding the Euro Box Promotion case. Independence of constitutional courts, equality of States, and the clash in judicial standards in view of the principle of primacy*, s. 858.

⁴⁷ Bod 230.

⁴⁸ FILIPEK, P. – TABOROWSKI, M. *Decoding the Euro Box Promotion case. Independence of constitutional courts, equality of States, and the clash in judicial standards in view of the principle of primacy*, s. 858.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 866–867.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Stanovisko Generálneho advokáta Collinsa, prednesené dňa 20. január 2022, bod 19.

⁵² *Ibidem*, bod 21.

a ktoré vzhľadom na rozhodnutie SDEÚ považuje za odporujúce tomuto rozhodnutiu alebo článku 19 ods. 1 druhému odseku Z EÚ, nemá základ v rumunskej ústave.⁵³ Podľa čl. 147 ods. 4 rumunskej ústavy sú rozhodnutia ústavného súdu záväzné.⁵⁴ Predmetom konania vo veci RS bolo teda postavenie všeobecného súdu, ktorý na jednej strane mal rešpektovať a aplikovať prednosť práva EÚ avšak na druhej strane Ústavný súd zotrval na predchádzajúcom stanovisku, že vo veci v ktorej rozhodol sa nemá sudca ovracať na SDEÚ.

Rozhodnutie RS pokračovalo v predchádzajúcej línii nakoľko SDEÚ skonštatoval viaceré závery t. j. zásada prednosti práva EÚ spolu s čl. 19 ZEÚ v spojení s 267 ZFEÚ bránia vnútroštátnym pravidlám alebo vnútroštátnej praxi, podľa ktorých všeobecné súdy členského štátu nemajú právomoc skúmať zlučiteľnosť vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré ústavný súd tohto členského štátu považoval za súladné s vnútroštátnym ústavným ustanovením.⁵⁵ Na základe princípu prednosti práva EÚ sudca taktiež nemôže čeliť disciplinárnemu konaniu z dôvodu, že uplatnil právo EÚ, ako ho interpretuje SDEÚ, a tým sa odchyľil od judikatúry ústavného súdu dotknutého členského štátu, ktorá je nezlučiteľná so zásadou prednosti práva EÚ.⁵⁶

Pre účely tohto článku je kľúčová časť kde SDEÚ skonštatoval „*No v prípade, že ústavný súd členského štátu rozhodol, že vnútroštátne právne ustanovenia sú v súlade s vnútroštátnym ústavným ustanovením stanovujúcim prednosť práva Únie, vnútroštátny predpis alebo vnútroštátna prax, ako sú opísané v bode 61 vyššie, by mohli znemožniť plnú účinnosť dotknutých noriem práva Únie, keď by všeobecnému súdu, ktorý má zaručiť uplatnenie práva Únie, bránili v samostatnom posúdení súladu týchto právnych ustanovení s týmto právom.*“⁵⁷

Inými slovami, aj v situácii kedy ústavný súd rozhodne v určitej veci tak všeobecný súd má stále možnosť obrátiť sa na SDEÚ v prípade aplikovania práva EÚ.

Dôležitým aspektom argumentácie Rumunského Ústavného súdu bolo, že organizácia súdneho systému ako takého predstavuje súčasť ústavnej identity.⁵⁸ Toto odmietol nielen Generálny advokát keď uviedol, že odvolávanie sa na národnú identitu nemôže slúžiť ako prostriedok pre odklon od základných hodnôt zakotvených v čl. 2 ZEÚ⁵⁹ a princípu prednosti práva EÚ, ale aj SDEÚ.⁶⁰ SDEÚ odmietol aby koncept národnej identity mohol byť používaný ako argument pre nerešpektovanie práva EÚ.⁶¹ Naopak SDEÚ zdôraznil, že ak

⁵³ Ibidem, bod 22.

⁵⁴ Rozhodnutia Rumunského Ústavného súdu sa uverejňujú v Úradnom vestníku Rumunska. Od ich uverejnenia sú rozhodnutia všeobecne záväzné a účinné len do budúcnosti.

⁵⁵ Bod 87.

⁵⁶ Pozri aj C-430/21, RS, rozhodnutie zo dňa 22. február 2022, EU:C:2022:99, bod 63.

⁵⁷ Bod 66.

⁵⁸ Ako uvádza Calin ústavná identita a národná identita nie sú pojmy, ktoré by Ústavný súd Rumunska ďalej analyzoval. CALIN, D. *Constitutional courts cannot build brick walls between the CJEU and national judges concerning the rule of law values in Article 2 TEU: RS*, s. 831.

⁵⁹ Špecifické postavenie hodnôt zakotvených v čl. 2 ZEÚ bolo potvrdené aj v rozhodnutí C-157/21, *Poland and Hungary v Parliament and Council*, rozhodnutie zo dňa 16. februára 2022 ECLI: EU:C:2022:98, kedy SDEÚ uviedol: „[...] ak sa kandidátska krajina stane členským štátom, pripojí sa k právnej konštrukcii spočívajúcej v základom predpoklade, že každý členský štát zdieľa so všetkými ostatnými členskými štátmi určitý súbor spoločných hodnôt, na ktorých je Únia založená, ako je spresnené v článku 2 ZEÚ, a uznáva, že ostatné členské štáty s ním tieto hodnoty zdieľajú. Tento predpoklad patrí medzi základné špecifické črty práva Únie, ktoré súvisia s jeho povahou a vyplývajú z autonómie, ktorú má toto právo vo vzťahu k právu členských štátov a k medzinárodnému právu.“ Bod 143.

⁶⁰ Body 62–71.

⁶¹ Body 43 a 70.

existuje pochybnosť zo strany ústavného súdu o zlučiteľnosti legislatívy s právom Európskej únie má sa obrátiť na zákl. čl. 267 ZFEÚ na SDEÚ nakoľko je to práve on kto podáva výklad práva Únie.⁶² Tento postoj SDEÚ je možné chápať aj ako nepriamy odkaz aj pre Belgický Ústavný súd, ktorý v roku 2016 rozhodol, že národná ústavná identita a základné hodnoty ústav predstavujú limity pre uplatňovanie práva EÚ, čím obmedzujú skoršiu otvorenosť belgických súdov voči európskemu právu.⁶³

Rozhodnutie vo veci RS taktiež dokonalo vytvorenie doktríny, ktorá princíp prednosti práva EÚ prepojila aj s princípom rovnosti členských štátov v rámci práva EÚ keďže SDEÚ uviedol „[...] by bol zásah do nezávislosti vnútroštátnych sudcov vyplývajúci z takejto vnútroštátnej právnej úpravy alebo praxe rovnako nezlučiteľný so zásadou rovnosti medzi členskými štátmi a zásadou lojálnej spolupráce medzi Úniou a členskými štátmi, uznanými článkom 4 ods. 2 a 3 ZEÚ, článkom 267 ZFEÚ, ako i so zásadou prednosti práva Únie [...]“.⁶⁴

Predmetnými rozhodnutiami sa SDEÚ postavil proti snahe o vymedzenie sa voči princípu prednosti práva EÚ cez národnú identitu a naopak, zdôraznil, že princíp prednosti sa má aplikovať aj pri explicitnej kontradikcii s rozhodnutím ústavného súdu.

1.3 Môže ústavný súd nespĺňať kritériá práva EÚ?

Vyššie uvedená judikatúra SDEÚ predstavuje novú etapu vnímania postavenia ústavných súdov členských štátov zo strany SDEÚ. Medzi kľúčové aspekty je možné zaradiť:

- Ústavný súd nepožíva špecifické postavenie v súvislosti s aplikáciou práva EÚ. SDEÚ už v rozhodnutí *Portuguese Judges* konštatoval, že vnútroštátne sudy a tribunály v spolupráci so SDEÚ majú osobitnú povinnosť zabezpečiť dodržiavanie práva pri výklade a uplatňovaní práva EÚ podľa článku 19 ods. 1 ZEÚ.⁶⁵ Ústavný súd je „súdny orgánom“ v zmysle článku 19 ods. 1 druhého pododseku ZEÚ, pretože môže rozhodovať o otázkach spojených s uplatňovaním a výkladom práva Únie.⁶⁶ Ústavný súd je v konečnom dôsledku súd „poslednej inštancie“ a ako taký je povinný podať prejudiciálnu otázku na SDEÚ.⁶⁷ V prípade Slovenska aj Českej republiky v minulosti ústavné sudy konštatovali, že ak všeobecný súd nepodal prejudiciálnu otázku na SDEÚ môže to vyústiť do porušenia práva podľa čl. 36 Listiny, respektíve čl. 46 slovenskej ústavy.⁶⁸

⁶² Bod 75–77.

⁶³ Belgian Constitutional Court, case no 6272016 of 28 April 2016. GÉRARD, P. – VERRIJDT, W. Belgian Constitutional Court Adopts National Identity Discourse. *European Constitutional Law Review*. 2017, Vol. 13, No. 1, s. 182–205.

⁶⁴ Bod 88.

⁶⁵ C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, rozsudok z 27. februára 2018, EU: C:2018:117, bod 33.

⁶⁶ *Ibidem*, body 37 až 41.

⁶⁷ TURMO, A. A Dialogue of Unequals – The European Court of Justice Reasserts National Courts' Obligations under Article 267(3) TFEU: ECJ 4 October 2018, Case C-416/17, *Commission v France*. *European Constitutional Law Review*. 2019, Vol. 15, No. 2, s. 340–358. Na druhej strane existujú aj názory, že ústavné sudy sú neochotné podávať prejudiciálne otázky na SDEÚ. Pozri napr. MAYER, D. The European Constitution and the Courts. Adjudicating European Constitutional Law in a Multilevel System. *Jean Monnet Working Paper*. No. 9/03, s. 9–10. Navštívené cez MARE, T. – DONNELLY, C. Preliminary Rulings and EU Legal Integration. Evolution and Continuity. In: CRAIG, P. – DE BÚRCA, G. (eds.). *The Evolution of EU Law*. 3rd edition. Oxford: Oxford University Press. 2021; online edn, Oxford Academic, 21 Oct. 2021, s. 252.

⁶⁸ V prípade českej republiky napr. Ústavní soud, II. ÚS 2390/15 rozhodnutie zo dňa 8. December 2015. V prípade Slovenskej republiky pozri napr. IV. ÚS 206/08-50 rozhodnutie zo dňa 3. júla 2008. Pre podrobnejší výpočet v prípade iných krajín EÚ pozri napr. BROBERG, M. – FENGER, N. When Are National Courts Obligated to Refer Questions? In: BROBERG, M. –

- V prípade prednosti práva EÚ je pre všeobecný súd povinnosťou obrátiť sa na SDEÚ prostredníctvom čl. 267 ZFEÚ aj v situácii ak existuje rozhodnutie ústavného súdu, ktoré je v kontradikcii. V rozhodnutí RS SDEÚ opísal článok 267 ZFEÚ ako „*prostriedok na odstránenie ťažkostí, ktoré môžu vzniknúť v dôsledku požiadavky na to, aby právo EÚ malo plný účinok v rámci súdnych systémov členských štátov*“.⁶⁹
- V prípade, že ústavný súd nie je zriadený v súlade s princípmi práva EÚ môže SDEÚ odmietnuť jeho prejudiciálnu otázku a konštatovať, že nespĺňa kritériá nezávislosti. SDEÚ sa takto vyjadril v rozhodnutí C-718/21, *Krajowa Rada Sadownictwa*⁷⁰ alebo C-326/23 *Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji I Konsumentów*,⁷¹ kde odmietol otázky Najvyššieho súdu Poľska.
- Ústavný súd členského štátu nemôže na základe vlastného výkladu ustanovení práva Únie, vrátane článku 267 ZFEÚ, platne rozhodnúť, že SDEÚ vydal rozsudok nad rámec jemu zverenej právomoci a z tohto dôvodu odmietnuť, aby sa vyhovel rozsudku vydanému SDEÚ v prejudiciálnom konaní.⁷²
- Prichádza k určitému narušeniu štandardnej hierarchickej štruktúry⁷³ v ktorej sú všeobecné súdy bezpodmienečne viazané rozhodnutím ústavného súdu.^{74, 75} Ako príklad je možné uviesť aj nedávne rozhodnutie C-792/22 *The Energotehnica*⁷⁶ v ktorom SDEÚ skonštatoval prednosť práva EÚ pred rozhodnutiami vnútroštátnych ústavných súdov a explicitne vyhlasuje rozhodnutie Rumunského Ústavného súdu o záväznosti správnych zistení v trestnom konaní za nezlučiteľné s právom EÚ.⁷⁷

FENGER, N. *Broberg and Fenger on Preliminary References to the European Court of Justice* 3rd edition, Oxford: Oxford University Press, 2021; online edn, Oxford Law Pro, 20 May 2021, s. 235–236.

⁶⁹ C-430/21, RS, rozhodnutie zo dňa 22. február 2022, EU:C:2022:99, bod 64.

⁷⁰ C-718/21 *Krajowa Rada Sadownictwa* rozhodnutie zo dňa 21. 12. 2023, ECLI:EU:C:2023:1015.

⁷¹ C-326/23 *Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji I Konsumentów*, rozsudok zo dňa zo 7. novembra 2024 EU:C:2024:940. Pozri taktiež GODLEWSKI, F. – TABOROWSKI, M. “Best not to ask. no Preliminary References from Judges after deficient Appointment (C-326/23 Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów)”. In: *EU Law Live* [online]. 27. 2. 2025 [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: <https://eulawlive.com/op-ed-best-not-to-ask-no-preliminary-references-from-judges-after-deficient-appointment-c-326-23-prezes-urzedu-ochrony-konkurencji-i-konsumentow/>.

⁷² RS, Bod 72. Toto je možné vnímať ako nepriamy odkaz pre Nemecký ústavný súd a jeho rozhodnutie vo veci Weiss. Pozri aj *supra* note 12 a tam cit lit.

⁷³ Slovenský ústavný súd v minulosti odmietol striktnú hierarchickú štruktúru celej súdnej moci nakoľko ústavný súd má osobitné postavenie v systéme. „*Samostatné a rovnocenné postavenie a poslanie týchto dvoch systémov súdnej moci vylučuje akúkoľvek ich nadriadenosť, resp. podriadenosť navzájom a nepripúšťa, aby orgány jedného systému nahrádzovali orgány druhého systému v rozhodovacej právomoci vo zverených im veciach. Ústavný súd preto nie je alternatívnou ani mimoriadnou opravnou inštitúciou vo veciach patriacich do právomoci všeobecných súdov, ktorých sústavu zavrhuje Najvyšší súd SR.*“ PL. ÚS 1/95 zo dňa 10. január 1995. Navštívené cez OROSZ, L. – SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok II*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2022, s. 375.

⁷⁴ O'Neill používa termín „*dissolve the distinctions in national judicial hierarchies*“ t. j. že zásady priameho účinku a nadradenosti môžu teoreticky rozpustiť rozdiely vo vnútroštátnych súdnych hierarchiách. O'NEILL, R. *Defending Judicial Independence in Court. A Subjective Right to Independence in EU Law*. *Liverpool Law Review*. 2025, Vol. 46, s. 69.

⁷⁵ Bobek používa termín „*atomizácia národných súdnych hierarchií*“. BOBEK, M. Landtová, Holubec, and the problem of an uncooperative court. Implications for the preliminary ruling procedure. *European Constitutional Law Review*. Vol. 54, s. 74–75.

⁷⁶ C-792/22 *Energotehnica* rozhodnutie zo dňa 26. september 2024. ECLI:EU:C:2024:788. SDEÚ skonštatoval, že právo EÚ bráni právnej úprave členského štátu, ako ju vykladá ústavný súd tohto členského štátu, podľa ktorej právoplatný rozsudok správneho súdu týkajúci sa kvalifikácie určitej udalosti ako „pracovného úrazu“ predstavuje prekážku rozhodnutej veci pred trestným súdom.

⁷⁷ Bod 59.

- SDEÚ nevykonáva priamu právomoc nad platnosťou vnútroštátnych aktov. Skutočné právne dôsledky nezlučiteľnosti v rámci každého vnútroštátneho právneho systému však riešia vlastné inštitúcie členského štátu – vrátane vnútroštátnych súdov v súlade so zásadami decentralizovaného presadzovania práva.
- Vnútroštátne súdy majú najmä povinnosť neuplatniť vnútroštátne opatrenia, ktoré SDEÚ považuje za v rozpore s jeho výkladom pravidla práva EÚ.⁷⁸ V rozhodnutí *RS* použil SDEÚ formuláciu „[...] právomoc urobiť v okamihu uplatnenia práva Únie všetko, čo je potrebné na vylúčenie uplatnenia vnútroštátnej právnej úpravy alebo praxe, ktoré môžu znemožniť plnú účinnosť noriem tohto práva s priamym účinkom, je neoddeliteľnou súčasťou úlohy súdu Únie [...]“.⁷⁹ SDEÚ však nevyžaduje ani neočakáva, že takéto vnútroštátne pravidlá budú vyhlásené za neplatné, ale iba že nebudú uplatňované a len v rozsahu ich nezlučiteľnosti so zmluvami.⁸⁰

1.4 Limity pre zloženie ústavného súdu

V nadväznosti na vyššie uvedené je možné konštatovať, že aj samotné zloženie ústavného súdu predstavuje aspekt, ktorý musí byť v súlade s právom Európskej únie. V tejto súvislosti je možné vysloviť hypotézu či právo EÚ povoľuje tzv. *court packing* t. j. situáciu, kedy sa navyšuje počet členov ústavného súdu. Tento proces je mnohokrát využívaný pre zvýšenie vplyvu na fungovanie ústavného súdu a nie je netypický ani pre krajiny Európskej únie.^{81, 82} Kosař a Šipulová uvádzajú v princípe tri základné vzorce *court-packing* a to

⁷⁸ C-177/20 *Grossmania* ECLI:EU:C:2022:175, rozsudok zo dňa 10. marca 2022, bod 41. Taktiež Generálny advokát Collins C-204/21 *Commission v Poland*, ECLI: EU: C:2022:991, bod 59.

⁷⁹ C-430/21, *RS*, rozhodnutie zo dňa 22. február 2022, EU:C:2022:99. „V tejto súvislosti treba pripomenúť, že právomoc urobiť v okamihu uplatnenia práva Únie všetko, čo je potrebné na vylúčenie uplatnenia vnútroštátnej právnej úpravy alebo praxe, ktoré môžu znemožniť plnú účinnosť noriem tohto práva s priamym účinkom, je neoddeliteľnou súčasťou úlohy súdu Únie, ktorá prináleží vnútroštátnemu súdu poverenému v rámci svojej právomoci uplatňovaním týchto noriem, takže výkon tejto právomoci predstavuje záruku nevyhnutnú pre nezávislosť súdov, ktorá vyplýva z článku 19 ods. 1 druhého pododseku ZEÚ.“ Bod 62.

⁸⁰ Ako príklad uvádza Dougan napr. C-205/20, *NE*, rozsudok zo dňa 8. marca 2022. EU:C:2022:168. DOUGAN, M. The primacy of Union law over incompatible national measures. Beyond disapplication and towards a remedy of nullity? *Common Market Law Review*. 2022, Vol. 59, No. 5, s. 1304.

⁸¹ V prípade Maďarska sa predmetná stratégia použila v roku 2011 kedy sa zvýšil počet sudcov z 11 na 15. Pozri napr. HALMAI, G. Coping Strategies of the Hungarian Constitutional Court since 2010. In: *Verfassungsblog* [online]. 27. 9. 2022 [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/coping-strategies-of-the-hungarian-constitutional-court-since-2010/>. Podobná stratégia na dosiahnutie väčšiny bola použitá aj v Poľsku kedy sa v roku 2015 začali pozície sudcov na ústavnom súde obsadzovať otvorene politickými menovaniami, čím sa ohrozila jeho nezávislosť. Situáciu ešte komplikovalo to, že traja zo sudcov boli vymenovaní nezákonne. V októbri 2015 zvolil Sejm (poľský parlament) v siedmom funkčnom období päť sudcov Ústavného súdu, čím nahradil troch sudcov, ktorých funkčné obdobie malo skončiť 6. novembra 2015, a dvoch sudcov, ktorých funkčné obdobie malo skončiť začiatkom decembra toho istého roku. Iba prvá voľba bola v plnom súlade s Ústavou, ktorá vyžaduje, aby Parlament nahradil iba tých sudcov Ústavného súdu, ktorých mandát skončí počas funkčného obdobia Sejmu (článok 194(1) poľskej Ústavy). Ústavný súd to potvrdil vo svojom rozsudku z 3. decembra 2015. ESLP potvrdil nezákonnosť troch menovaní strany PiS v prelomovom rozsudku vo veci *Xero Flor v. Poľsko*. ECtHR 7 May 2021, No. 4907/18. Pozri aj SZWED, M. The Polish Constitutional Tribunal Crisis from the Perspective of the European Convention on Human Rights: ECtHR 7 May 2021, No. 4907/18; *Xero Flor v. Poľsko Sp. z o.o. v. Poland*. *European Constitutional Law Review*. 2022, Vol. 18, No. 1, s. 132–154; alebo PLOSZKA, A. It Never Rains but it Pours. The Polish Constitutional Tribunal Declares the European Convention on Human Rights Unconstitutional. *Hague Journal Rule Law*. 2023, Vol. 15, s. 51–74.

⁸² Pre krajiny mimo EÚ je možné spomenúť napr. Salvádor, Turecko alebo Argentínu. V prípade Salvádoru legislatívna väčšina v roku 2021 vymenila väčšinu sudcov na Najvyššom súde Salvádoru, ktorý následne rozhodol, že vtedajší pre-

1) stratégia rozširovania, ktorá zväčšuje veľkosť súdu pridaním nových sudcov k súčasným; 2) stratégia vyprázdňovania, ktorá vedie k zníženiu počtu súčasných sudcov; a 3) stratégia výmeny, pri ktorej politickí lídri nahrádzajú súčasných sudcov lojálnejšími náhradníkmi bez zmeny veľkosti súdu.⁸³ Nie je možné predvídať presne, ktoré konkrétne konania by mohli byť označené ako nelegitímny *court-packing* a v konečnom dôsledku vyvolať reakciu zo strany SDEÚ.⁸⁴

Na záver tejto časti je nutné poukázať, že otázka postavenia ústavného súdu členského štátu z pohľadu práva EÚ nie je iba akademickou úvahou, ale má konkrétne zhmotnenie v konaní C-448/23 *Commission v. Poland*, v ktorom bolo stanovisko Generálneho Advokáta Spielmana zverejnené 11. marca 2025.⁸⁵ Pre účely tohto článku je kľúčový tretí bod žaloby v ktorom Komisia uvádza, že Ústavný súd prestal spĺňať záruky riadneho, neustranného súdu zriadeného zákonom v zmysle článku 19 ods. 1 druhého pododseku ZEÚ v spojení s článkom 47 Charty v dôsledku zjavných nezrovnalostí pri menovaní sudcov ústavného súdu do funkcií v decembri 2015,⁸⁶ so závažným porušením poľského ústavného práva (i)⁸⁷ ako aj v dôsledku nezrovnalostí pri výbere predsedu ústavného súdu v decembri 2016 (ii). Každá z týchto nezákonností ústavného súdu zloženého s takto vymenovanými osobami vyvoláva u jednotlivcov dôvodné pochybnosti o neustrannosti a neovplyvniteľnosti ústavného súdu vo vzťahu k vonkajším prvkom.

zident Bukele môže kandidovať aj na druhé funkčné obdobie napriek ústavnému zákazu opakovaného zvolenia. V prípade Argentíny išlo o situáciu kedy krátko po svojom nástupe do úradu v roku 1990 prezident Menem rozšíril počet sudcov Najvyššieho súdu z piatich na deväť, aby získal súdnu podporu pre komplexné pre trhové ekonomické reformy. Pozri aj HOLGADO, G. – URRIBARRI, R. S. Court-Packing and Democratic Decay. A Necessary Relationship? *Global Constitutionalism*. 2023, Vol. 12, No. 2, s. 350–377. V prípade Turecka vláda Recepta Tayyipa Erdoğanu predložila parlamentu komplexný balík ústavných zmien. Jedným z kľúčových prvkov tohto balíka bola zmena počtu sudcov ústavného súdu, ako aj spôsobu ich výberu a jurisdikcie súdu. Novela zvýšila počet členov z 11 na 17. ODER, B. E. The Turkish Constitutional Court and Turkey's Democratic Breakdown. Judicial Politics Under Pressure. In: *ICL Journal*. 2024, Vol. 18, No. 1, s. 127–163. Alebo TECIMER, C. Recognizing Court-Packing: Perception and Reality in the Case of the Turkish Constitutional Court. *Verfassungsblog* [online]. 11. 9. 2019 [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/recognizing-court-packing/>.

⁸³ KOSAŘ, D. – ŠIPULOVÁ, K. Comparative court-packing. *International Journal of Constitutional Law*. 2023, Vol. 21, No. 1, s. 88–104.

⁸⁴ Kosař a Šipulová navrhujú určitý test v štyroch krokoch, ktorý by do určitej miery determinoval či ide o nelegitímny *court packing* – i) je *court packing* neoddeliteľnou súčasťou demokratického prechodu?; ii) rieši *court packing* rozšírené vzorce súdnej korupcie?; iii) reaguje daný *court packing* na svoju predchádzajúci nelegitímny *court packing*?; iv) má *court packing* za cieľ urobiť súd reprezentatívnejším alebo efektívnejším?; ibidem, s. 112–126. Autori okrem iného citujú prípady Ukrajiny po roku 2014, rozhodnutie EPLP v prípade Albánska v súvislosti s korupciou [Xhoxhaj v. Albania, App. No. 15227/19, Eur. Ct. H.R. (Feb. 9, 2021)].

⁸⁵ C-448/23, *European Commission v Republic of Poland*, Stanovisko generálneho Advokáta Spielmana prednesené 11. Marca 2025.

⁸⁶ Nad rámec uvedeného je možné uviesť, že dvaja z troch „kvázi sudcov“ nelegitímne zvolených v decembri 2015 zomreli a boli nahradení novými sudcami v rámci „štandardného procesu“. Pozri aj GLISZCZYŃSKA-GRABIAS, A. – SADURSKI, W. The Judgment That Wasn't (But Which Nearly Brought Poland to a Standstill) "Judgment" of the Polish Constitutional Tribunal of 22 October 2020, K1/20. *European Constitutional Law Review*. 2021, Vol. 17, No. 1, s. 137.

⁸⁷ Komisia sa predovšetkým domnieva, že Trybunał Konstytucyjny (Ústavný súd) už nespĺňa tieto záruky vzhľadom na vady, ku ktorým došlo počas vymenovania sudcov v decembri 2015 a voľby jeho predsedníčky v decembri 2016. V decembri 2015 snem vo svojom ôsmom volebnom období zvolil tri osoby (M.M., H.C. a L.M.), aby nahradili sudcov, ktorých funkčné obdobie skončilo, hoci vo svojom siedmom volebnom období už v októbri 2015 zvolil na rovnaké miesta iných troch sudcov (R.H., A.J. a K.Ś.). Ústavný súd vo svojich rozsudkoch z 3. a 9. decembra 2015 rozhodol, že voľba troch sudcov počas ôsmeho volebného obdobia bola v rozpore s Ústavou. Traja nezákonne zvolení sudcovia však zložili sľub a bolo im povolené zasadať v rozhodovacom zložení, zatiaľ čo zákonne zvolení sudcovia sa nemohli ujať svojej funkcie.

Generálny advokát vo svojom stanovisku konštatoval, že sled udalostí súvisiaci s nevyemenovaním pôvodne zvolených, respektíve vymenovaním novozvolených sudov preukazuje priamy a konkrétny vplyv zákonodarnej a výkonnej moci na zloženie a fungovanie ústavného súdu, vytvárajúci vysoké riziko politického zásahu.⁸⁸ Taktiež uviedol, že podľa jeho názoru bola integrita procesu vymenovania, dôvera osôb podliehajúcich súdnej právomoci v nezávislosť tohto súdu a rešpektovanie záruk stanovených článkom 19 ZEÚ a článkom 47 Charty hlboko narušená.⁸⁹

Záverom uviedol Generálny advokát, že niet pochýb o tom, že Ústavný súd nemožno kvalifikovať ako nezávislý a nestranný „súd zriadený zákonom“,⁹⁰ ako to vyžaduje článok 19 ods. 1 druhý pododsek ZEÚ, posilnený článkom 47 Charty. Tieto nedostatky totiž podkopávajú legitímnu dôveru osôb podliehajúcich súdnej právomoci v schopnosť vnútroštátnych súdov uplatňovať právo Únie v súlade s európskymi štandardmi, a tak ohrozujú integritu a efektívnosť právneho poriadku Únie.⁹¹

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že rozhodnutie SDEÚ vo veci bolo do značnej miery v obdobnej línii ako stanovisko Generálneho advokáta a je nepochybné, že rozhodnutie bude mať obrovský dopad na vzťah medzi SDEÚ a ústavnými súdmi členských štátov.⁹²

2. Vplyv rozhodnutí SDEÚ na ústavné súdy členských štátov

Špecifické postavenie ústavných súdov v rámci ústavných poriadkov členských štátov je podčiarknuté unikátnym režimom kreovania jeho personálnej zložky. Nezávislosť ústavného súdu je z tohto pohľadu nielen ústavnou hodnotou členského štátu, ale aj fundamentálnym aspektom práva EÚ. Opäť je nevyhnutné zdôrazniť, že právo EÚ nedefinuje ako konkrétne má prebiehať proces menovania sudcov ústavného súdu, avšak tento proces musí rešpektovať princípy práva EÚ. V zmysle rozhodnutia *A.K. and Others* je možné konštatovať, že vymenovanie sudcov ústavných súdov zákonodarnými alebo výkonnými orgánmi samo o sebe nepodriaďuje týmto orgánom ani nevyvoláva pochybnosti o nestrannosti sudcov, ak po vymenovaní nie sú pri výkone svojej funkcie pod vplyvom alebo tlakom.⁹³

⁸⁸ Bod 112.

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ Anglická verzia stanoviska používa termín „cannot be classified as an independent and impartial ‘tribunal established by law’“.

⁹¹ *Ibidem*, bod 114.

⁹² Pozri aj JARACZEWSKI, J. “Constitutional Identity in the times of the Rule of Law Crisis – AG Opinion in Case C-448/23 Commission v. Poland (Constitutional Tribunal)”. In: *EU Law Live* [online]. 28.03.2025 [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: <https://eulawlive.com/op-ed-constitutional-identity-in-the-times-of-the-rule-of-law-crisis-ag-opinion-in-case-c-448-23-commission-v-poland-constitutional-tribunal/>.

⁹³ C-585, 624 & 625/18, *A.K. and Others*, rozsudok zo dňa 19. november 2019 ECLI:EU:C:2019:982 bod 133; Pozri taktiež C-824/18, *A.B. and Others*, rozsudok zo dňa 2. marca 2021, ECLI:EU:C:2021:153 bod 122. Navštívené cez FILIPEK, P. – TABOROWSKI, M. *Decoding the Euro Box Promotion case. Independence of constitutional courts, equality of States, and the clash in judicial standards in view of the principle of primacy*, s. 849. Pozri aj FILIPEK, P. Only a Court Established by Law Can Be an Independent Court. The ECJ’s Independence Test as an Incomplete Tool to Assess the Lawfulness of Domestic Courts. In: *Verfassungsblog* [online]. 23. 1. 2020 [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/only-a-court-established-by-law-can-be-an-independent-court/>; alebo ZELAZNA, E. The Rule of Law Crisis Deepens in Poland after A. K. v. Krajowa Rada Sadownictwa and CP, DO v. Sad Najwyzszy. *European Papers*. 2019, Vol. 4, No. 3, s. 907–912 [online]. [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: https://www.europeanpapers.eu/e-journal/EP_eJ_2019_3_European_Forum.

2.1 Oslabenie postavenia ústavného súdu voči všeobecným súdom?

Problematickým aspektom sú reformy ako to bolo v prípade Poľska alebo Rumunska kedy vnútroštátna legislatíva neumožňuje súdom položiť prejudiciálnu otázku. V Poľsku po rozsudku SDEÚ vo veci *A.K.*, zákonodarca prijal pravidlá na ďalšie obmedzenie schopnosti poľských sudcov účinne preskúmať súlad reforiem súdnictva s ohľadom na právo EÚ.⁹⁴ Tieto reformy vytvárajú pnutie v rámci fungovania právneho poriadku nakoľko sa obmedzuje právomoc vnútroštátnych súdov položiť prejudiciálnu otázku na SDEÚ. V tomto prípade si najvyššie justičné autority v rámci vnútroštátneho poriadku vyhradzujú právomoc exkluzívnej interpretácie práva EÚ pre podriadené súdy. Cieľom je posilnenie vertikálne pôsobiacej štruktúry v rámci súdnictva členského štátu. Naopak sudcovia všeobecných súdov sa zameriavajú na aspekty práva EÚ a možnosť položiť prejudiciálne otázky považujú za nevyhnutný výkon svojich kompetencií nakoľko sudcovia všeobecných súdov majú v rámci princípu prednosti rešpektovať právo EÚ. V tejto súvislosti je nutné uviesť, že mechanizmus čl. 267 ZFEÚ je založený na skutočnosti, že konečnú interpretáciu práva EÚ podáva SDEÚ a nie ústavný súd členského štátu.⁹⁵

V nadväznosti na vyššie uvedené je potrebné zdôrazniť, že aj sudcovia všeobecných súdov sú „sudcami Únie“ v prípade kedy aplikujú právo EÚ a z tohto titulu majú povinnosť zabezpečiť jeho plnú aplikovateľnosť. Ako sa vyjadril aj SDEÚ v Stanovisku 1/09⁹⁶ kde explicitne uviedol, že z článku 19 ods. 1 ZEÚ vyplýva, že dodržiavanie právneho poriadku a súdneho systému kontroluje SDEÚ a súdy členských štátov.⁹⁷ Je to práve vnútroštátny súd, ktorý vykonáva v spolupráci so SDEÚ funkciu, ktorá im je zverená spoločne s cieľom zabezpečiť dodržiavanie práva pri uplatňovaní a výklade Zmlúv.⁹⁸ V tomto kontexte O'Neill zastáva pozíciu, že sudca by mal mať vždy možnosť predložiť predbežné otázky týkajúce sa jeho nezávislosti, ak sa domnieva, že je vystavená dostatočne vážnemu riziku zo strany výkonnej alebo legislatívnej moci, či už prostredníctvom výkonných aktov alebo novo prijatých právnych predpisov, ktoré môžu mať odrádzajúci vplyv na jeho schopnosť rozhodovať nezávisle.⁹⁹ V tejto súvislosti je však nevyhnutné upozorniť, že cieľom konania podľa 267 ZFEÚ nie je modifikovať právny poriadok členského štátu, ale odpovedať na konkrétnu otázku aplikácie práva EU v nadväznosti na konkrétny prípad. Tento princíp však nie je možné interpretovať úplne reštriktívne čo napokon potvrdil aj SDEÚ v rozhodnutí *IS*¹⁰⁰ kedy boli otázky považované za prípustné z dôvodu, že vnútroštátny sudca si nebol istý podmienkami pokračovania vo veci samej, čo slúžilo aj ako dôvod na začatie disciplinárneho konania proti nemu.¹⁰¹

⁹⁴ Pozri aj PECH, L. – JARCZEWSKI, J. 2023. Systemic threat to the rule of law in Poland. Updated and new article 7(1) TEU recommendations. UCD Working Papers in Law, *Criminology & Socio-Legal Studies Research Paper*. 2023, No. 13. Navštívené cez O'NEILL, R. *Defending Judicial Independence in Court. A Subjective Right to Independence in EU Law*, s. 77.

⁹⁵ V tejto súvislosti pozri v prípade Českej republiky rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 30 Cdo 3378/2018 a jeho kritickú analýzu v BOHÁČEK L. Povinnosť Ústavního soudu ČR obracet se s předběžnými otázkami na Soudní dvůr EU (ve světle rozsudku Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 30 Cdo 3378/2018). *Právník*. 2020, roč. 150, č. 7, s. 550–566.

⁹⁶ Stanovisko 1/09, zo dňa 8. marec 2011. ECLI:EU:C:2011:123. Bližšie pozri aj BARATTA, R. National Courts as “Guardians” and “Ordinary Courts” of EU Law. Opinion 1/09 of the ECJ. *Legal Issues of Economic Integration*. 2011, Vol. 38, No. 4, s. 297–320.

⁹⁷ Ibidem, stanovisko 1/09, bod 66.

⁹⁸ Body 68–69.

⁹⁹ O'NEILL, R. *Defending Judicial Independence in Court. A Subjective Right to Independence in EU Law*, s. 78.

¹⁰⁰ C-564/19, *IS* rozhodnutie zo dňa 23. novembra 2021. EU:C:2021:949.

¹⁰¹ Body 87–93.

Vzťah medzi SDEÚ a ústavnými súdmi členských štátov je v súčasnosti v špecifickej fáze kedy na jednej strane prebieha používanie federalistickejšieho jazyka¹⁰² zo strany Luxemburgu a naopak vymedzovanie sa ústavných súdov členských krajín. V prípade judikatúry SDEÚ voči postaveniu ústavných súdov členských štátov je tiež možné vidieť líniu „stone by stone“, ako ju identifikoval Lenaerts.¹⁰³ V konečnom dôsledku používanie „federalistickejšieho“ jazyka zo strany SDEÚ nie je samoučelné, respektíve prekvapivé nakoľko sám SDEÚ je opisovaný ako ústavný súd v rámci práva EÚ.¹⁰⁴ V tomto kontexte použil Sarmiento termín „constitutional mode“.¹⁰⁵

Princíp prednosti práva Európskej únie, ktorý umožňuje súdu neaplikovať domáce právo pre konflikt s ustanoveniami práva EÚ nie je novým aspektom. Princíp prednosti zaväzuje všetky orgány členských štátov a najmä oprávňuje súdy urobiť všetko, čo je potrebné na to, aby sa neuplatňovali vnútroštátne pravidlá alebo postupy, ktoré môžu brániť plnej účinnosti práva Únie.¹⁰⁶ Tento princíp predstavuje imanentnú zložku práva EÚ už od čias rozhodnutia *Simmmenthal*¹⁰⁷ a následne bol potvrdený ďalšou judikatúrou, vrátane rozhodnutia *Križan v. Inšpekcia životného prostredia*.¹⁰⁸ V tejto súvislosti je však potrebné upozorniť na silnejší federalistickejší jazyk SDEÚ, ktorý sa premieta do konkrétnej rozhodovacej činnosti.¹⁰⁹ V minulosti jeho formulácie ako napr. v prípade *Križan*, hovorili o povinnosti obrátiť sa na SDEÚ v prípade, že chce rozhodnúť v rozpore s rozhodnutím

¹⁰² Odborná literatúra sa venuje tomuto fenoménu už dlhšiu dobu. Len príkladom HALBERSTAM, D. Comparative Federalism and the Role of the Judiciary. In: CALDEIRA, A. G. – KELEMEN, R. D. – WHITTINGTON, K. E. (eds.). *The Oxford Handbook of Law and Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 142–164. ZGLINSKI, J. “The New Judicial Federalism. The Evolving Relationship between EU and Member State Courts.” *European Law Open*. 2023, Vol. 2, No. 2, s. 345–371.

¹⁰³ Špecificky to použil pri otázke ohľadom posilňovania občianstva Únie ale aj všeobecne v prípade dôležitých otázkach európskeho ústavného práva. Pozri aj LENAERTS, K. How the ECJ Thinks. A Study on Judicial Legitimacy. *Fordham International Law Journal*. 2013, Vol. 36, No. 5, s. 1301–1371; respektíve k občianstvu LENAERTS, K. EU Citizenship and the European Court of Justice’s “Stone-by-Stone” Approach. *International Comparative Jurisprudence*. 2015, Vol. 1, No. 1, s. 1–10.

¹⁰⁴ Pozri napr. LENAERTS, K. – GUTMAN, K. – NOWAK, J. T. *EU Procedural Law*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2022, s. 27.

¹⁰⁵ SARMIENTO, D. On Constitutional Mode. In: *Despite Our Differences* [online]. 6. 3. 2018 [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: <https://despiteourdifferencesblog.wordpress.com/2018/03/06/on-constitutional-mode/>.

¹⁰⁶ SDEÚ rozšíril tento princíp na všetky vnútroštátne orgány, vrátane správnych. Pozri aj BOBEK, M. The effects of EU law in the national legal systems. In: BARNARD, C. – PEERS, S. (eds.). *European Union Law*. 4th edition Oxford: Oxford University Press 2023, s. 180–181.

¹⁰⁷ *Simmmenthal C-106/77* rozsudok 9. marca 1978, bod 22.

¹⁰⁸ *C-416/10, Križan and Others v. Slovenská inšpekcia životného prostredia*, rozsudok zo dňa, 15. januára 2013. EU:C:2013:8. body 70–73.

¹⁰⁹ Posun v judikatúre SDEÚ je možné vidieť aj vo vzťahu SDEÚ k samotnej domácej legislatíve. V rozhodnutí *C-202/18* and *C-238/18, Rimševičs*, rozhodnutie zo dňa 26. február 2019, ECLI:EU:C:2019:139. V tomto rozhodnutí, ktoré sa týkalo postavenie guvernéra lotyšskej centrálnej banky SDEÚ rozšíril svoju kompetenciu popudzovať aj dočasné pozastavenie výkonu funkcie guvernéra. SDEÚ rozhodol, že rozsudok vydaný v konaní o nesplnení povinnosti podľa článku 14.2 Štatútu má kasačný účinok, t. j. toto ustanovenie priznáva SDEÚ právomoc vyhlásiť napadnutý akt za neplatný (anglicky void). Žalobu podľa článku 14.2 klasifikoval ako osobitnú žalobu o neplatnosť (bod 66). V skutočnosti sa obaja žalobcovia snažili, aby SDEÚ „vyhlásil“, že vnútroštátne opatrenie je nezákonné, t. j. aby vydal príkaz, ktorý má iba deklaratórny účinok, podobný rozsudku v konaní o nesplnení povinnosti podľa článkov 258 až 260 ZFEÚ. Podľa SDEÚ „špecifickým inštitucionálnym kontextom ESCB, v ktorom pôsobi“. SDEÚ považuje ESCB za „nový právny konštrukt v práve EÚ“, ktorý je menej výrazný rozlišovaním medzi právnym poriadkom EÚ a vnútroštátnymi právnymi poriadkami (bod 69). Pozri aj BAST, J. *Autonomy in Decline? A Commentary on Rimševičs and ECB v Latvia*. *Verfassungsblog* [online]. 13. 5. 2019 [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/autonomy-in-decline-a-commentary-on-rimsevics-and-ecb-v-latvia/>; DOUGAN, M. *The primacy of Union law over incompatible national measures. Beyond disapplication and towards a remedy of nullity?*, s. 1304; alebo LELOUP, M. – SPIEKER, L. D. Rethinking primacy’s effects. On creating, avoiding and filling legal vacuums in the national legal system. *Common Market Law Review*. 2024, Vol. 61, No. 4, s. 913–958.

ústavného súdu a vnútroštátne pravidlo mu stanovuje povinnosť rozhodnúť v spore v zmysle právneho názoru vyjadreného týmto ústavným súdom.¹¹⁰ V nedávnej vyššie citovanej judikatúre už hovorí, že všeobecný súd môže nerešpektovať rozhodnutie ústavného súdu v prípade ak ten nebol riadený v súlade s právom EÚ alebo jeho fungovanie nezabezpečuje dostatočne dodržiavanie princípov práva EÚ.

2.2 Je dikcia článku 133 Ústavy prekonaná rozhodnutiami vo veci *Rimšēvičs* a *W. Ž.*?

Pôvodné znenie článku 133 slovenskej Ústavy obsahovalo pomerne striktné vymedzenie nakoľko uvádzalo: „*Proti rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok*“. Ústavným zákonom č. 161/2014 bolo za bodkočiarku pridané znenie: „*to neplatí, ak rozhodnutím orgánu medzinárodnej organizácie zriadeného na uplatňovanie medzinárodnej zmluvy, ktorou je Slovenská republika viazaná, vznikne Slovenskej republike povinnosť v konaní pred ústavným súdom znovu preskúmať už prijaté rozhodnutie ústavného súdu.*“

Pre účely tohto článku je možné konštatovať, že ani súčasné znenie čl. 133 nepripúšťa aby vnútroštátny súd nerešpektoval rozhodnutie ústavného súdu z titulu prednosti práva EÚ. Obdobné stanovisko je možné identifikovať aj českej ústavnoprávnej úprave.¹¹¹

Vo vyššie citovanom rozhodnutí *Križan* sa vnútroštátny súd obrátil na SDEÚ po vynešení rozsudku Ústavného súdu aby si objasnil pozíciu z pohľadu práva EÚ.¹¹² Súčasná judikatúra najmä vo veci *European box Promotion* a *RS* smeruje k tomu, že rozhodnutie ústavného súdu má byť označené za nielen za neaplikovateľné, ale v prípade *Rimšēvičs* už rozhodnutie vnútroštátneho orgánu môže byť označené SDEÚ ako nulitné. Termín nulitné sa objavuje zo strany SDEÚ aj v rozhodnutí *W. Ž.*¹¹³ Prípád sa týkal poľského sudcu Waldemara Žureka, ktorého predseda súdu preložil na inú pozíciu v rámci súdnictva. Po tom, čo Národná súdna rada zamietla jeho žalobu, sa proti tomuto rozhodnutiu odvolal na novozriadenú Komoru pre mimoriadnu kontrolu a verejné záležitosti na poľskom Najvyššom súde. Sudcovia zasadajúci v tomto senáte boli vymenovaní v konaní, ktoré nebolo v súlade s právom EÚ. Najvyšší správny súd preto pozastavil tieto nominácie a vec postúpil Luxemburgu. Žurek v reakcii na to podal žiadosť o vylúčenie príslušných sudcov na iný občiansko-právny senát Najvyššieho súdu. Mimoriadny odvolací senát však konanie neprerušil a jeho odvolanie zamietol. Občiansko-právny senát však vec vylúčenia postúpil do Luxemburgu a opýtal sa, či mimoriadny odvolací senát predstavuje súd zriadený zákonom.

SDEÚ rozhodol, že v súlade so zásadou prednosti musí byť rozhodnutie sporného sudcu o zamietnutí odvolania žalobcu vyhlásené za neplatné bez toho, aby tomu mohlo brániť akékoľvek ustanovenie vnútroštátneho práva.¹¹⁴ Špecifickým aspektom v rozhodnutí *W. Ž.*

¹¹⁰ BARATTA, R. National Courts as “Guardians” and “Ordinary Courts” of EU Law. Opinion 1/09 of the ECJ, s. 297–320, stanovisko 1/09, bod 73.

¹¹¹ Pozri aj čl. 89 ods. 2 Českej ústavy v spojení s §54 Zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu. Taktiež pozri II. ÚS 179/13 rozhodnutí zo dňa 19. septembra 2013. Jak uvedeno, dle zákona o Ústavním soudu nemůže vydané rozhodnutí Ústavního soudu přezkoumávat dokonce ani samotný Ústavní soud; jeho rozhodnutí jsou na vnitrostátní úrovni konečná a mohou být zpochybněna toliko v řízení před Evropským soudem pro lidská práva, ovšem bez možnosti přímé kasace ze strany tohoto mezinárodního soudu. Bod 12.

¹¹² Pozri aj PATAKYOVÁ, M. T. *Konania pred súdnym dvorom Európskej únie*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 93–94.

¹¹³ C-487/19, *W. Ž.*, rozhodnutie zo dňa 6. október 2021, EU:C:2021:798.

¹¹⁴ DOUGAN, M. *The primacy of Union law over incompatible national measures. Beyond disapplication and towards a remedy of nullity*, s. 1319.

je v explicitnom rozšírení povinnosti vnútroštátneho súdu, na ktorý sa vzťahuje rámec samotného neuplatňovania sporného vnútroštátneho aktu, o vyhlásenie a považovanie tohto aktu za neplatný (nulitný).^{115, 116} SDEÚ interpretuje zásadu prednosti spôsobom, že nulita je právnym dôsledkom, ktorý by mali vnútroštátne súdy vyvodiť z vlastného výkonu právomoci nad nezlučiteľnými vnútroštátnymi opatreniami.¹¹⁷ Rozhodnutie vo veci *W. Ž.* je podľa Dougana vlastne uznanie zo strany SDEÚ, že určité formy nezlučiteľnosti sa majú napraviť prostredníctvom osobitnej sankcie nulity – opravného prostriedku vytvoreného a požadovaného právom Únie ako takým, a bez ohľadu na to, či by bol bežne dostupný v rámci vnútroštátneho právneho systému.¹¹⁸

Podobne novú situáciu prinieslo rozhodnutie vo veci *Rimšēvičs* v súvislosti s otázkou postavenia guvernéra lotyšskej centrálnej banky. Ako skonštatoval Saramento tak rozhodnutie vo veci *Rimšēvičs* predstavuje prelomové rozhodnutie v rámci vzťahu práva EÚ voči právnemu poriadku členských štátov nakoľko SDEÚ vstúpil do vnútroštátneho práva a zmenil jeho právny poriadok spôsobom, ktorý je charakteristický skôr pre vnútroštátny súd ako medzinárodný.¹¹⁹ Rozhodnutie vo veci *Rimšēvičs* je potrebné vnímať vo veľmi reštriktívnej rovine nakoľko status ESBC je unikátny.¹²⁰ Z tohto titulu nie je možné očakávať, že by SDEÚ zasahoval aj pri iných špecifických nomináciách, ktorých kompetencie sú imanentne previazané s orgánmi EÚ. Napriek reštriktívnemu chápaniu rozsudku je zřejmé, že SDEÚ sa nebál vstúpiť na pomyselné nové územie a priamo anulovať rozhodnutie vnútroštátneho orgánu.

Vyššie citovaná novela čl. 133 Ústavy umožnila obnovu konania, avšak reštriktívny jazykový výklad už nie je celkom možný. Právo Európskej únie vytvorilo prostredníctvom vyššie citovanej judikatúry nový právny stav kedy všeobecné súdy už nie sú len pred možnosťou neaplikovať rozhodnutie nadriadené súdneho orgánu, ale už ide o povinnosť. Právo EÚ taktiež vytvorilo „štit“ pred akýmkoľvek disciplinárnym konaním za nerespektovanie rozhodnutia nadriadeného, aj ústavného súdu, v prípade aplikácie princípu prednosti práva EÚ. SDEÚ taktiež odmietol, že princíp právnej istoty môže slúžiť na limitovanie

¹¹⁵ C-487/19, *W. Ž.*, rozhodnutie zo dňa 6. október 2021, EU:C:2021:798. „V tejto súvislosti treba ešte spresniť, že ak vnútroštátny súd dospeje k záveru, že takéto rozhodnutie bolo vydané súdom, ktorý nie je nezávislý a nestranný a nie je zriadený zákonom, v zmysle práva Únie, v predmetnom prípade nebude možné sa účinne odvolávať na žiadny zreteľ založený na zásade právnej bezpečnosti alebo súvisiaci s údajnou právnou silou rozhodnutej veci s cieľom zabrániť tomu, aby súd, akým je Sąd Najwyższy (Izba Cywilna) [Najvyšší súd (občianskoprávny senát)], zasadaajúci v zložení troch sudcov, považoval takéto rozhodnutie za neplatné.“ Bod 160.

¹¹⁶ Ako uvádza Dougan tak francúzska verzia rozsudku používa termín *non avenue* t. j. implikuje formu právnej neexistencie, ktorá je koncepčne a prakticky odlišná od zrušenia aktu a má ešte rozsiahlejší dosah. Dougan upozorňuje, že na predmetný aspekt ho upozornil Loïc Azoulay. DOUGAN, M. *The primacy of Union law over incompatible national measures. Beyond disapplication and towards a remedy of nullity*, s. 1321.

¹¹⁷ DOUGAN, M. *The primacy of Union law over incompatible national measures. Beyond disapplication and towards a remedy of nullity*, s. 1322.

¹¹⁸ *Ibidem*, s. 1324.

¹¹⁹ SARMIENTO, D. Crossing the Baltic Rubicon. In: *Verfassungsblog* [online]. 4. 3. 2019 [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: <https://verfassungsblog.de/crossing-the-baltic-rubicon/>.

¹²⁰ Maastrichtská zmluva, ktorou bola zavedená Hospodárska a menová únia, dala centrálnym bankám v EÚ silné a nezávislé postavenie. Pri výkone svojho mandátu na udržiavanie cenovej stability, plnení svojich úloh a vykonávaní svojich operácií majú Európska centrálna banka a národné centrálné banky fungovať úplne nezávisle. SMITS, R. “National Measure Annulled by the European Court of Justice, or: High-Level Judicial Protection for Independent Central Bankers: ECJ 26 February 2019, Cases C-202/18, *Ilmārs Rimšēvičs v Republic of Latvia*, and C-238/18 *European Central Bank v Republic of Latvia*, ECLI:EU:C:2019:139.” *European Constitutional Law Review*. 2020, Vol. 16, No. 1, s. 122.

všeobecných súdov voči aplikácii práva EÚ. Kombináciou štrukturálnej požiadavky súdnej nezávislosti podľa článku 19 ods. 1 bodu 2 ZEÚ so zásadou prednosti majú vnútroštátne súdy nielen povinnosť neuplatňovať jednotlivé akty, ale môžu dokonca ignorovať celé súdne orgány.¹²¹

Je zrejme, že tento posun nie je zatiaľ plne reflektovaný nielen v praktickej rovine, ale ani v akademickej obci na Slovensku. Hierarchická štruktúra súdov, kedy je rozhodnutie ústavného súdu potrebné rešpektovať a aplikovať sa dostáva do novej sféry kedy právo EÚ predstavuje pomyselné lano, ktoré vyfahuje všeobecný súd z tejto štruktúry.¹²² V tejto súvislosti je však nutné podotknúť, že v konečnom dôsledku je to práve aplikačná prax všeobecných súdov, ktorá nastaví ich fungovanie. Podľa Tomášeka majú všeobecné súdy v praxi skôr tendenciu priznávať prednosť národnej ústave.¹²³

Nemenej závažnou otázkou z pohľadu ústavného súdu ostáva situácia, že aj samotný ústavný súd môže byť označený ako súd nespĺňajúci atribúty nezávislosti.¹²⁴ Je v tomto prípade možné pre všeobecný súd nerešpektovať akékoľvek rozhodnutie ústavného súdu napr. aj v prípade konania o súlade právnych predpisov? Inými slovami, je možné aby v prípade rozhodnutia Ústavného súdu v zmysle čl. 125 ústavy bol všeobecný súd oprávnený nerešpektovať takéto rozhodnutie z dôvodu, že Ústavný súd sám nespĺňa parametre kladené právom? Predstavuje SDEÚ toho pomyselného „strážcu strážcov“, ktorý umožňuje všeobecným súdom prostredníctvom prednosti práva EÚ poukázať, že ústavný súd bol deformovaný napr. prostredníctvom *court packingu* a preto nespĺňa atribúty nezávislosti tak ako ich predpokladá právo EÚ? Je možné v tomto prípade pre všeobecný súd atrahovať na seba kompetenciu a „nahradiť“ rozhodnutie svojím? Nepôjde zo strany všeobecného súdu o porušenie práv a najmä porušenie ústavného poriadku nakoľko si bude uzurpovať kompetenciu, ktorá prináleží ústavnému súdu? Ako poukazujú *Leloup and Spieker* tak obdobné konanie môže otvoriť otázku právnej istoty a legality.¹²⁵ Na tieto otázky nie je v súčasnosti možné odpovedať nakoľko odpovede prinesie budúcnosť.

Je možné vysloviť úvahu, že v priebehu času sa k predmetnej judikatúre SDEÚ sa v rámci akademickej sféry vyformujú dva základné koncepty. V prvom prípade, nazvime ho, *federalistický*, *respektíve silne prointegračný* – bude snaha o zdôraznenie skutočnosti, že postup SDEÚ má za cieľ zachovanie fundamentálnych aspektov právneho štátu v členských štátoch. Druhý prístup definujeme ako *suverenistický*, ktorý naopak bude zdôrazňovať, že obdobnú kompetenciu SDEÚ v zmysle zakladateľských zmlúv nemá a preto prekračuje svoje kompetencie. Napriek skutočnosti, že budúcnosť je veľmi ťažké predpovedať, tak je nutné poukázať, že je to práve SDEÚ, ktorý predstavuje pomyselný hnací motor európskej integrácie a samotný text Zakladateľských zmlúv viackrát iba potvrdzoval už existujúcu judikatúru.¹²⁶

¹²¹ LELOUP, M. – SPIEKER, L. D. *Rethinking primacy's effects. On creating, avoiding and filling legal vacuums in the national legal system*, s. 952–953.

¹²² Samozrejme, ústavný súd nie je na čele hierarchie všeobecných súdov, avšak jeho rozhodnutia zaväzujú aj všeobecné súdy.

¹²³ TOMÁŠEK, M. National Courts are also Courts of the European Union. *The Lawyer Quarterly*. 2024, č. 1, s. 5.

¹²⁴ Ako to konštatoval ESLP už vo vyššie citovanom prípade v prípade *Xero Flor w Polsce Sp. z o.o. v Poland*, s. 132–154.

¹²⁵ LELOUP, M. – SPIEKER, L. D. *Rethinking primacy's effects. On creating, avoiding and filling legal vacuums in the national legal system*, s. 953–954.

¹²⁶ Napr. princíp prednosti práva EÚ nebol pôvodne v Zmluvách, ale bola vytvorený prostredníctvom prelomových rozhodnutí SDEÚ v 60. rokoch 20. storočia, ako napríklad prípad *Costa vs. Enel*. V súčasnosti sa nachádza v Deklarácii č. 17,

3. Úvaha o postavení ústavného súdu

Ako bolo už spomenuté v úvode, tak postavenie a úloha ústavných súdov je nezastupiteľná, avšak nie statická. Vstup krajín do EÚ a vývoj judikatúry SDEÚ predstavujú nový vývoj pre ústavné súdy, ktorý je nevyhnutné reflektovať. Stanovisko Generálneho advokáta vo veci C-448/23 *Commission v. Poland* ide v predchádzajúcej línii judikatúry a je zrejme, že trend je zo strany SDEÚ, t. j. posilňovanie pozície práva EÚ bude s vysokou pravdepodobnosťou pokračovať. Na druhej strane nie je možné označiť ústavné súdy ako pasívne čakajúce subjekty, nakoľko z pohľadu vnútroštátneho práva sú to práve oni, ktoré majú finálny verdikt nad ústavnosťou, respektíve neústavnosťou.¹²⁷ Ako poznamenáva Bobek, z pohľadu vnútroštátnej ústavy nie je právo EÚ hierarchicky nad ňou.¹²⁸ Myšlienka, že právo EÚ má prednosť pred vnútroštátnou ústavou, by sa mohla v jednotlivom prípade mlčky akceptovať, ale sotva z normatívneho hľadiska.¹²⁹ V dôsledku toho by jasné ústavné želanie negovať povinnosť vyplývajúcu z práva EÚ alebo dokonca ústavný príkaz na vystúpenie z Únie malo prednosť pred akýmkoľvek povinnosťami vyplývajúcimi z práva EÚ.¹³⁰

Pred ústavnými súdmi členských štátov Únie stojí nová úloha a to definovať svoje postavenie voči právu EÚ, nakoľko je zrejme, že SDEÚ a právo EÚ sa vyvíjajú. Z tohto pohľadu je nevyhnutné reflektovať tento vývoj a nie možné staticky aplikovať staršie doktríny alebo mantry, ktoré platili pred dvoma dekadami. Na prvý pohľad sa vyššie uvedená judikatúra SDEÚ voči ústavným súdom môže zdať mimoriadne expanzívna a určitým spôsobom aj konfrontačná. Tu máme na mysli najmä explicitný zákaz pre ústavné súdy členských štátov vykonávať kontrolu či SDEÚ nepostupoval *ultra vires* vo svojej rozhodovacej činnosti.¹³¹

Taktiež jeho kompetencia posudzovať či zloženie a fungovanie ústavného súdu je v súlade princípmi práva EÚ môže budiť nevôľu na strane ústavných súdov nakoľko tie samy seba vnímajú v systéme ako ultimatívneho strážcu ústavnosti – nad ktorým už nie je ďalší orgán.¹³² Z teoretického pohľadu je nutné konštatovať, že ústavný súd je imanentnou súčasťou systému *checks and balances*, avšak nestojí nad systémom. Napriek tejto skutočnosti má ústavný súd špecifické postavenie nakoľko cez doktrínu implicitných právomocí dokáže posúvať legislatívne vymedzené kompetencie a to nielen vo vzťahu k právu EÚ. Ak by sme však pripustili, že implicitné kompetencie ústavného súdu nemajú limity tak

ktorá je pripojená k Lisabonskej zmluve, t. j. potvrdzuje túto zásadu na základe ustálenej judikatúry. Podrobnejšia analýza presahuje rámec tohto článku, avšak k otázke či prebieha európska integrácia prostredníctvom súdnych autorít pozr najmä SCHÜTZE, R. *Integration-through-Law*. grand theory, revisionist history. *European Law Open*. 2025, Vol. 4, No. 2, s. 162–200.

¹²⁷ Niektorí autori indikujú, že ústavné súdy posilňujú svoje postavenie a už sa neobmedzujú iba na pozíciu tzv. negatívneho zákonodarcu, ale presúvajú sa do pozície smerom k pozitívnemu zákonodarcu. Pozri napr. GARLICKI, L. *Constitutional courts versus supreme courts*. *International Journal of Constitutional Law*. 2007, Vol. 5, No. 1, s. 44–68.

¹²⁸ BOBEK, M. *The effects of EU law in the national legal systems*, s. 182.

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ C-621/18 *Wightman and Others*, rozhodnutie zo dňa 10. decembra 2018. EU:C:2018:999. *Ibidem*.

¹³¹ C-430/21, *RS*, rozhodnutie zo dňa 22. február 2022, EU:C:2022:99 „[...] Súdny dvor má výlučnú právomoc poskytovať konečný výklad práva Únie, ústavný súd členského štátu nemôže na základe vlastného výkladu ustanovení práva Únie, vrátane článku 267 ZFEÚ, platne rozhodnúť, že Súdny dvor vydal rozsudok nad rámec jemu zverenej právomoci a z tohto dôvodu odmietnuť, aby sa vyhovel rozsudku vydanému Súdnym dvorom v prejudiciálnom konaní.“ Bod 72.

¹³² V prípade slovenskej ústavy je možné vysloviť úvahu o čl. 32 Ústavy t. j. *ius resistendi*, avšak táto úvaha presahuje rámec tohto článku. V prípade Českej republiky je to čl. 23 Listiny.

by to v konečnom dôsledku viedlo k dezintegrácii systému ako takého, nakoľko by hrozilo, že ostatné zložky moci by nepovažovali rozhodnutia ústavného súdu za záväzné a kredibilné. Implicitné právomoci ústavného súdu sú v súčasnosti aspektom, ktorý je prítomný v rozhodovacej činnosti Slovenského Ústavného súdu.¹³³ Limity výkonu kompetencií ústavného súdu by sa však nemali obmedzovať *stricto sensu* iba na implicitné právomoci, ale je nutné ho vnímať v širšom ponímaní nakoľko aj pri tzv. explicitných právomociach sa môže stať, že ústavný súd prekročí svoje vymedzené územie. Z tohto pohľadu je zřejmé, že taktiež podlieha limitom iných zložiek moci a žiaden z týchto komponentom by nemal nadobudnúť absolútnu dominanciu.¹³⁴

Na druhej strane je nevyhnutné zdôrazniť, že úloha ústavného súdu je nenahraditeľná pri ochrane demokratického systému, a ochrany princípov spolu s ústavnými hodnotami. V prípade, ak by Ústavný súd nemal žiadny manévrovací priestor pre korigovanie excesov iných zložiek moci tak by sa jeho úloha, determinovaná v prípade Slovenska čl. 124, mohla radikálne zúžiť. Tento aspekt napokon ilustruje aj „spor“ v súvislosti s kompetenciou Ústavného súdu posudzovať súlad ústavných zákonov s Ústavou. Po rozhodnutí Ústavného súdu PL. 21/2014 nasledovala „odpoveď“ zákonodarcu v podobe explicitného zákazu v ústave vykonávať prieskum ústavných zákonov z ústavou,¹³⁵ na ktorú však reagoval Ústavný súd nálezom v ktorom vytvoril podmienky do budúcnosti pre vykonanie takejto kontroly, t. j. v rozpore s explicitným znením čl. 125 ods. 4 Ústavy.¹³⁶

V tejto súvislosti je ťažké predvídať aký dopad bude mať vyššie citovaná judikatúra na prípady krajín, ktoré nevykonávajú kontrolu ústavnosti prostredníctvom ústavného súdu. V tejto súvislosti je možné poukázať na špecifické prípady niektorých krajín ako je napr. Holandsko alebo Fínsko.¹³⁷ Fínsko predstavuje unikátny systém kombinujúci kontrolu *ex ante* a *ex post*.^{138, 139} Je možné vysloviť domnienku, že tieto špecifické formy kontroly ústavnosti ostanú *apriori* nedotknuté vyššie citovanou judikatúrou SDEÚ nakoľko skutočnosť, že existuje unikátny model kontroly ústavnosti nie je v rozpore s právom EÚ. SDEÚ nediktuje aký model kontroly ústavnosti si má členský štát zvoliť, ale jeho

¹³³ Ako uvádza Orosz tak medzi implicitné právomoci ústavného súdu je možné zaradiť nielen už vyššie citovaný nález PL ÚS 21/2014, ale aj rozhodnutie II. ÚS. 72/01, ktorým preklenul vákuum, ktoré vzniklo po novelizácii Ústavy ústavným zákonom č. 90/2001. PL. ÚS 1/95 zo dňa 10. január 1995. Navštívené cez OROSZ, L. – SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok II*, s. 375.

¹³⁴ BARANÍK, K. *Limity výkonu ústavodarnej moci v Slovenskej republike*, s. 21.

¹³⁵ Išlo konkrétne o ústavný zákon č. 442/2020, ktorý doplnil čl. 125 ods. 4.

¹³⁶ V nadväznosti na vyššie uvedené je možné konštatovať, že ústavný súd čelí vo svojej činnosti limitom, avšak je možné ich prekonať prostredníctvom judikatúry. V prípade tzv. implicitných právomocí navrhuje L'alík ich obmedzenie a to iba v konaniach na návrh a iba za výnimočne extrémnych situáciách. L'ALÍK, T. *Ústavný súd a Parlamentu v konštitučnej demokracii*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2015, s. 93.

¹³⁷ Špecifický systém je taktiež prítomný v Holandskom kráľovstve kde čl. 120 explicitne zakazuje vykonávať kontrolu ústavnosti zákonov. Pozri napr. DE POORTER, J. C. A. *Constitutional Review in the Netherlands. A Joint Responsibility*. *Utrecht Law Review*. 2013, Vol. 9, No. 2, s. 89–105. Obdobne unikátny je napr. systém v Grécku.

¹³⁸ Ústavnoprávny výbor zohráva kľúčovú úlohu vo fínskom systéme ústavného preskúmania: v súlade s článkom 74 ústavy skúma súlad legislatívnych návrhov s ústavou a zmluvami o ľudských právach pred ich schválením. Keďže Fínsko nemá ústavný súd, *ex ante* preskúmanie výborom je kľúčové.

¹³⁹ Po reforme v roku 2000 sa súdom umožnilo vykonávať súdne preskúmanie legislatívy. Podľa ústavného zákona (článok 106) musia sudy pri rozhodovaní o veci uprednostniť ústavu, ak by uplatnenie parlamentného zákona bolo v zjavnom rozpore s ústavným zákonom. V niekoľkých prípadoch, počnúc rokom 2004, sudy uplatnili článok 106. Celkovo však súdne preskúmanie súdmi zohráva len malú úlohu, pokiaľ ide o ochranu ústavnosti parlamentných zákonov. HUSA, J. *Locking in Constitutionality Control in Finland*. *European Constitutional Law Review*. 2020, Vol. 16, No. 2, s. 252–253.

fungovanie podmieňuje rešpektovaním fundamentálnych princípov práva EÚ.¹⁴⁰ Odlišný aspekt je taktiež definovaný skutočnosťou, že kontrola ústavnosti napr. zo strany parlamentného výboru nespadá pod definíciu „súdne orgány“ tak ako je zakotvená v čl. 19 ZEÚ.¹⁴¹

4. SDEÚ a ústavné súdy – konfrontácia alebo adaptácia?

Vzťah ústavného práva a práva Európskej únie vstupuje do novej etapy a je zrejmé, že ústavné súdy budú v nejakej forme reagovať na rozhodnutia SDEÚ. Je možné identifikovať dva základné prístupy, ktoré môžu zvoliť. V prvom prípade to bude *konfrontačný* prístup kedy ústavné súdy členských štátov budú vo svojich rozhodnutiach zdôrazňovať svoje unikátne postavenie ochrancu ústavnosti a to aj voči právu EÚ a samotnému SDEÚ. V tomto scenári je možné očakávať situáciu kedy sa pomyselná priekopa medzi judikatúrou SDEÚ a ústavnými súdmi bude prehlbovať. Taktiež je možné očakávať signifikantné oslabenie súdneho dialógu výsledkom čoho môže byť v konečnom dôsledku oslabenie princípu právnej istoty.

V druhom prípade môže ísť o prístup *adaptačný*, ktorý sa bude snažiť nájsť v zmysle súdneho dialógu možnosti kooperácie. Inými slovami, judikatúra ústavných súdov bude skôr smerovať k poukazovaniu na spoločné hodnoty vyjadrené v ústavných textoch, ktoré sú imanentné aj pre právo EÚ.

V nadväznosti na vyššie uvedené je možné spomenúť rozhodnutie českého ústavného súdu v konaní Lisabonská smlouva Pl. ÚS 19/08. Nasledujúci výňatok ilustruje (možné) budúce problémy, ktorým bude čeliť vzťah SDEÚ a ústavných súdov členských štátov. V predmetnom rozhodnutí český ústavný súd uviedol:

„Ústavní soud zůstává vrcholným ochráncem české ústavnosti, a to i proti eventuálním excesům unijních orgánů a evropského práva, což také jasně odpovídá na zpochybňovací otázku suverenity České republiky; je-li Ústavní soud vrcholným interpretem ústavních předpisů České republiky, které mají na českém území nejvyšší právní sílu, je zřejmé, že čl. 1 odst. 1 Ústavy nemůže být porušen.“

Napriek tomuto vymedzeniu je potrebné doplniť aj nadväzujúcu časť, ktorá podčiarkuje materiálne chápanie ústavnosti a demokratický právny štát.¹⁴² Z tohto pohľadu je možné konštatovať, že judikatúra SDEÚ môže vyvolať napätie medzi ním a ústavnými súdmi členských krajín, avšak nie je to napätie hraničné, ktoré by spochybňovalo doktrínu zalo-

¹⁴⁰ C-357/19, C-379/19, C-547/19, C-811/19 and C-840/19, *Euro Box Promotion and Others*, rozhodnutie zo dňa 21. decembra 2021, EU:C:2021:1034 „[...] právo Únie neukladá členským štátom nejaký konkrétny ústavný model upravujúci vzťahy a vzájomné pôsobenie medzi jednotlivými zložkami štátnej moci, najmä pokiaľ ide o definovanie a vymedzenie ich právomocí. V tejto súvislosti je dôležité spresniť, že právo Únie nebráni vytvoreniu Ústavného súdu, ktorého rozhodnutia zaväzujú všeobecné súdy, ak tento Ústavný súd dodržiava požiadavky nezávislosti uvedené v bodoch 224 až 230 tohto rozsudku.“ Bod 232.

¹⁴¹ Pozri aj Stanovisko Generálneho advokáta Spielmanna vo veci C-448/23, *European Commission v Republic of Poland*, prednesené 11. marca 2025, body 45–47.

¹⁴² Lisabonská smlouva (Pl. ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008). „Pokud by totiž evropské orgány vykládaly nebo rozvíjely právo EU takovým způsobem, který by ohrožoval základy materiálně chápané ústavnosti a podstatné náležitosti demokratického právního státu, které jsou v souladu s Ústavou České republiky chápány jako nedotknutelné (čl. 9 odst. 2 Ústavy), potom by takové právní akty nemohly být v České republice závazné“, bod 216.

ženú na ochrane demokratického zriadenia. V konečnom dôsledku je cieľom judikatúry SDEÚ posilnenie právneho štátu a je možné ho vnímať aj ako ďalšiu líniu ochrany demokratického zriadenia, ktorá zabezpečí, že fungovanie ústavných súdov nebude podliehať silným tlakom iných zložiek moci vrátane moci zákonodarnej a výkonnej.

Inými slovami, v prípade tzv. adaptačného prístupu môže judikatúra SDEÚ ochrániť ústavné súdy členských štátov pred inými zložkami moci. V prípade, že jedna z iných zložiek moci má ambíciu ovládnuť ústavný súd, ovplyvniť neprímerane jeho zloženie, vplyvať na jeho rozhodovaciu činnosť tak z pohľadu ústavného súdu neexistuje vyššia inštančia, ktorá by ho mohla ochrániť pred takýmito zásahmi. V tejto situácii je možné vysloviť úvahu, že pomyslený ochranný plášť vytvorí práve právo EÚ nakoľko hodnoty zakotvené v čl. 2 ZEÚ t. j. demokracia a právny štát, ktoré nemajú deklaratórnu hodnotu, ale naopak ide o konkrétnu povinnosť pre členské štáty.^{143, 144} Predmetná úvaha nie je urobená *ex nihilo*, ale opiera sa aj o judikatúru SDEÚ, ktorý napr. v rozhodnutí *Repubblika* konštatoval explicitnú povinnosť pre členské štáty aby neprijímali opatrenia, ktoré by ohrozili nezávislosť sudcov.¹⁴⁵ Záverom je možné citovať rozhodnutie *Hungary v Parliament and Council* v ktorom SDEÚ konštatoval: „Hodnoty, ktoré obsahuje článok 2 ZEÚ, určili a zdieľajú členské štáty Definujú samotnú identitu Únie ako spoločného právneho poriadku. Únia teda musí byť schopná obhajovať tieto hodnoty v medziach svojich právomocí, ktoré jej priznávajú Zmluvy.“¹⁴⁶

Záver

Ústavný súd požíva špecifické postavenie v rámci ústavného systému. Cieľom predmetného článku bolo poukázať na skutočnosť, že pohľad SDEÚ na ústavné súdy členských štátov nadobúda konkrétnejšie federalistickejšie tendencie. Napriek tejto skutočnosti nie je nevyhnutné zo strany ústavných súdov vnímať predmetnú judikatúru iba antagonisticke.

Postavenie ústavného súdu prechádza je významnou transformáciou, ktorá sa nedeje zhora smerom nižšie, ale zo strany SDEÚ. Tradičné hierarchické chápanie súdnej moci v ktorom je všeobecný súd zaviazaný rozhodnutím vyššie postavenej súdnej autority prechádza pod vplyvom SDEÚ určitou modifikáciou. Už od čias *Simmenthala* existovala povinnosť neaplikovať ustanovenie národnej legislatívy, ktoré by bolo v rozpore s právom EÚ, avšak nedávne rozhodnutia SDEÚ súvisiace s justičnými reformami v Poľsku a Rumunsku priniesli nové aspekty. Rozhodnutie vo veci *Rimšėvičs* otvorilo novú komnatu s nápisom „nulita“ kedy rozhodnutím SDEÚ prišlo k anulovaniu rozhodnutia vnútroštátneho orgánu. Bez ohľadu na špecifické aspekty predmetného prípadu ide o prelomový okamih, ktorý môže v budúcnosti zaujať obdobné postavenie ako už vyššie citovaný *Simmenthal*.

¹⁴³ SHUIBHNE, N. Article 2 TEU: Determining “the Parameters of the EU Legal Order and the Duties Incumbent Upon Member States”. In: BARNARD, C. – LAZÓWSKI, A. – SARMIENTO, D. (eds.). *Pursuit of Legal Harmony in a Turbulent Europe, Essay in Honour of Eleanor Sharpston*. Hart Publishing, 2024, s. 59–60.

¹⁴⁴ Status čl. 2 ZEÚ sa stále vyvíja v judikatúre SDEÚ. Významný míľnik sa očakáva v rozhodnutí C-769/22, *Commission v Hungary* v ktorom zatiaľ bolo vydané iba stanovisko Generálnej advokátky Čapeta, prednesené 5. júna 2025. ECLI:EU:C:2025:408.

¹⁴⁵ C-896/19, *Repubblika v. IL-Prim Mministru* rozhodnutie zo dňa 20. apríla 2021. ECLI:EU:C:2021:311, bod 64.

¹⁴⁶ C-156/21 *Hungary v European Parliament and Council*, rozhodnutie zo dňa 16. februára 2022. ECLI:EU:C:2022:97, bod 127.

Ústavný súd členského štátu EÚ je povinný reflektovať základné princípy práva EÚ zakotvené v čl. 19 a 2 ZEÚ nakoľko v opačnom prípade existuje hrozba, že jeho zloženie môže byť označené za nekompatibilné s princípmi práva EÚ čo v konečnom dôsledku môže vyvolať pnutie v ústavnom poriadku a to najmä v súdnej moci. Na druhej strane ústavné súdy členského štátu v niektorých oblastiach významne posunuli svoje kompetencie a extenzívnym výkladom umožnili ísť nad rámec formálnej legislatívy.¹⁴⁷

Judikatúra SDEÚ by vo vzťahu k ústavným súdom nemala byť vnímaná iba antagonisticke nakoľko jej cieľom je determinovať, že základné princípy práva EÚ sa vzťahujú aj na ústavné súdy. Je možné ju vnímať ako určitú „poslednú sieť“ v prípade, že by bola snaha o významné prekreslenie kompetencií alebo zloženia ústavného súdu. V konečnom dôsledku môže mať práve efekt ochrany ústavného súdu ako ochrancu ústavnosti voči neprimeraným zásahom do jeho zloženia a fungovania. Postavenie a úloha ústavných súdov preto neklesá, ale naopak stúpa. Ich úloha pri ochrane ústavného zriadenia členského štátu je nezastupiteľná a preto je nevyhnuté aby oni sami spĺňali potrebné atribúty definované nielen ústavným právom, ale v tomto kontexte aj právom EÚ.

Na záver je možné uviesť, že vo vzťahu medzi SDEÚ a ústavnými súdmi je taktiež možné očakávať aplikovanie tzv. tretieho Newtonovho zákona (zákon akcie a reakcie): „*Ak jedno teleso pôsobí na druhé teleso nejakou silou, druhé teleso pôsobí na prvé teleso rovnako veľkou silou opačného smeru.*“ Do tohto konceptu je možné zaradiť aj postupne sa vytvárajúcu doktrínu o „ústavnej identite“ Európskej únie ako protiváhy voči ústavným súdom členských krajín, ktoré sa začali odvolávať na daný koncept vo svojich rozhodnutiach v snahe vymedziť sa proti právu EÚ.¹⁴⁸ Z tohto pohľadu je zrejmé, že rozhodnutie o statuse ústavného súdu Poľska zo strany SDEÚ bude sprevádzané reakciou zo strany poľského ústavného súdu,¹⁴⁹ ako tomu napokon v bolo aj v reakcii na rozhodnutie ESLP vo veci *Xero*.¹⁵⁰

V tomto prípade by však jednoznačne bola preferovanejšia voľba opačná, t. j. vedenie aktívneho súdneho dialógu tak ako to predpokladá v konečnom dôsledku aj právo Európskej únie.

¹⁴⁷ Ako príklad je možné uviesť rozhodovacia činnosť Rumunského Ústavného súdu v prípade Rozhodnutia č. 32 zo 6. decembra 2024, ktorým bolo zrušené prvé kolo prezidentských volieb konaných 24. novembra 2024. Pozri aj PREUSS, O. Lid versus (rumunský) Ústavní soud. *Jurisprudence*. 2025, č. 1, s. 1–10 alebo MATUŠKA, P. Rumunský precedens: ústavnoprávne aspekty anulovania výsledku volieb v Slovenskej republike a suverenita volieb. *Právnik*. 2025, roč. 164, č. 11, s. 1034–1054.

¹⁴⁸ Pozri vyššie cit. *Hungary v European Parliament and Council*. bod 127. Taktiež BORGER, V. Constitutional identity, the rule of law, and the power of the purse. The ECJ approves the conditionality mechanism to protect the Union budget. *Hungary and Poland v. Parliament and Council*. *Common Market Law Review*. 2022, Vol. 59, No. 6, s. 1771–1802; RÍOS, C. M. European Constitutional Identity as the Unamendable Core of the EU Treaties. *European Constitutional Law Review*. 2024, Vol. 20, No. 4, s. 545–568. Alebo DRINÓCZI, T. – FARAGUNA, P. The Constitutional Identity of the EU as a Counterbalance for Unconstitutional Constitutional Identities of the Member States. In: de POORTER, J. – VAN DEN SCHYFF, G. – STREMLER, M. – De VISSER, M. – LEIJTEN, I. – VAN OIRSOUW, C. (eds.). *European Yearbook of Constitutional Law*. Vol. 4, The Hague: T.M.C. Asser Press, 2022, s. 57–87.

¹⁴⁹ Tento predpoklad sa opiera aj o analogickú situáciu s Rumunským ústavným súdom a jeho Decision 390/2021 of 8. June 2021 v ktorom odmietol nasledovať líniu vytýčenú SDEÚ vo veci *Asociația Forumul Judecătorilor din România*.

¹⁵⁰ Rozhodnutie Poľského ústavného súdu P 7/20, rozhodnutie zo dňa 15. Jún 2021 [cit. 2026-01-13]. Dostupné z: https://ruleoflaw.pl/wpcontent/uploads/2021/06/20819_P-7_20_eng.pdf. Poľský ústavný súd uviedol: „[rozsudok ESLP] bol vydaný bez právneho dôvodu, čím prekročil právomoc ESLP a predstavuje nezákonný zásah do vnútroštátneho právneho poriadku, najmä v otázkach, ktoré nespádajú do právomoci ESLP; z týchto dôvodov sa musí považovať za neexistujúci rozsudok“, bod 2.2. Navštívené cez DONATI, F. Rule of Law, Independence of Judiciary and Primacy of EU Law. *Italian Journal of Public Law*. 2021, No. 2, s. 324.

Právo na rovnost před soudem a spravedlivý proces v mezinárodním trestním právu

Lukáš Machoň*

Abstrakt: Právo na rovnost před soudem a právo na spravedlivý proces patří mezi nejstarší záruky pro dosažení spravedlnosti, a to jak před národními soudy, tak mezinárodními trestními soudy a tribunály. Z pohledu mezinárodního i národního práva se rozlišuje právo na rovnost před soudem, jež se uplatňuje v civilním, trestním a správním soudnictví, a právo na spravedlivý proces, jež je obecnou zárukou soudních řízení. V případě řízení před mezinárodními trestními soudy a tribunály se obě záruky odvozují z vnitrostátního trestního práva a obecných zásad mezinárodního práva veřejného. Platí, že bez rovnosti nemůže být skutečná spravedlnost, přičemž právo na rovnost a nediskriminaci patří k základním lidským právům, zajišťujícím každému jednotlivci stejnou ochranu. Článek se věnuje historickému vývoji mezinárodního trestního práva, jurisdikce mezinárodních trestních soudů a tribunálů (Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku, Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii, Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu a Mezinárodní trestní soud) a požívání základních práv na rovnost před soudem a spravedlivý proces v jejich kontextu. Právo na rovnost před soudem a právo na spravedlivý proces jsou synonymem samotného soudního procesu. Dlouhá historie a minimální změny v průběhu staletí potvrzují základní povahu práva na rovnost před soudem a na spravedlivý proces a jejich charakter jako pravidel mezinárodního obyčejového práva. Lze je kvalifikovat jako kogentní normy obecného mezinárodního práva. Autor formuluje závěr, že záruky rovnosti a spravedlivého procesu jsou systematicky aplikovány ve všech fázích řízení před mezinárodními trestními soudy a tribunály, čímž přispívají k legalitě a legitimitě mezinárodní trestní spravedlnosti. Jejich uplatňování v řízení před mezinárodními trestními soudy a tribunály se nijak podstatně neliší od jejich využívání v řízení před vnitrostátními trestními soudy.

Klíčová slova: právo na rovnost před soudem, právo na spravedlivý proces, mezinárodní trestní právo, mezinárodní trestní tribunály pro bývalou Jugoslávii a Rwandu, Mezinárodní trestní soud

Úvod

Právo na rovnost před soudem, včetně *ad hoc* tribunálů, a právo na spravedlivý proces patří mezi nejstarší záruky pro dosažení spravedlnosti, a to jak před národními soudy, tak mezinárodními trestními soudy a tribunály. Z pohledu mezinárodního i národního práva se rozlišuje právo na rovnost před soudem, jež se uplatňuje v civilním, trestním a správním soudnictví, a právo na spravedlivý proces, jež je obecnou zárukou soudních řízení. V případě řízení před mezinárodními trestními soudy a tribunály se obě záruky odvozují z vnitrostátního trestního práva a obecných zásad mezinárodního práva veřejného, zejména zásady řádného dodržování závazků a konkrétně respektování lidských práv a základních svobod.¹

* JUDr. Lukáš Machoň, právník, Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva v Ženevě (Sekce stížností, Divize lidsko-právních mechanismů a multilaterálních smluv), kde se věnuje přípravě nálezů mezinárodních smluvních mechanismů OSN ke stížnostem jednotlivců proti státům, registraci stížností, předběžným opatřením, vedení sporů a jejich smírnému urovnávání. E-mail: lukas.machon@gmail.com. Názory uvedené v tomto článku jsou stanovisky autora, a nikoli instituce, v níž působí.

¹ ČEPELKA, Čestmír – ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní právo veřejné*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 85–86.

Autor chápe spravedlnost jako stav harmonie či rovnováhy ve formě rovného procesního postavení účastníků soudního řízení a rovných procesních nástrojů mezi stranami soudního řízení, přičemž existují různé teorie spravedlnosti, počínaje Platónem, Aristotelem, sv. Augustinem, sv. Tomášem Akvinským či Kantem. Spravedlnost lze považovat za obecný princip rovnosti a právního pořádku ve smyslu rovného procesního postavení, zatímco justice odkazuje na konkrétní instituce a procesy, které zajišťují a vymáhají právo, tedy na systém soudnictví a výkon spravedlnosti.

Základní principy práva na spravedlivý proces se vyvíjely od římského práva² přes přijetí Magny Charty Libertatum z roku 1215 až po potvrzení záruk rovného procesního postavení před soudem v Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789.³ Následně mj. Deklarace nezávislosti USA z roku 1791, jakož i 6. dodatek Ústavy USA, výslovně garantovaly některá z práv obviněných v trestním řízení.

Dle autora představuje rovnost před soudem princip, který zaručuje, že se se všemi účastníky soudního řízení jedná stejně, bez zvýhodňování či znevýhodňování, a že mají rovné možnosti prezentovat své argumenty a důkazy k uplatnění nároků. Z formálního hlediska to znamená stejné zacházení za stejných podmínek, z obsahového rovnost ve smyslu rovnosti zbraní, tj. stejná procesní práva, jak vyžaduje spravedlivý proces. Tato zásada je zakotvena v ústavním pořádku a mezinárodních smlouvách. Právo na spravedlivý proces je základní pilíř právního státu, který každému umožňuje domáhat se svých práv před nezávislým a nestranným soudem. Jeho význam spočívá v zajištění rovnosti před zákonem, spravedlivém průběhu řízení včetně práva na obhajobu, ochraně proti svévolnému jednání, zajištění transparentních a veřejných soudních řízení a právu na informace. Toto právo má význam pro zajištění důvěry v právní systém, ochranu lidských práv a možnost nápravy v případě porušení. Autor vyvozuje, že se jedná o dva odlišné principy, respektive právní záruky, jejichž aplikace by měla být v národním i mezinárodním právu identická. Právo na rovnost před soudem, jež se vztahuje na různé typy soudních řízení a jež se separátně vztahuje i na postavení jednotlivce v řízení před orgány veřejné správy, je zároveň předpokladem a účelem práva na spravedlivý proces, s cílem dosáhnout rovné ochrany práv jednotlivců. Princip procesní rovnosti v soudním řízení lze považovat za implicitní součást práva na spravedlivý proces.

V obecné rovině se článek věnuje vztahu mezinárodního trestního práva, mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva lidských práv. Tyto tři právní obory se prolínají, přičemž mezinárodní trestní právo poskytuje mechanismy pro zajištění odpovědnosti pachatelů porušování mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva lidských práv. Autor analyzuje vývoj mezinárodního trestního práva a jeho principů v oblasti prevence a trestání válečných zločinů a zločinů proti lidskosti. Dále rozebírá podmínky legality a legitimacy trestních mechanismů soudních, a zejména jejich schopnost zajistit spravedlivý proces včetně rovnosti stran a práva na obhajobu. Autor nezkoumá zákonnost ustavení mezinárodních soudů a tribunálů, nýbrž možnosti posílení jejich autority s ohledem na spravedlivý proces.

² Zákon dvanácti desek, první psaný zákoník, mj. zaručoval právo na účast stran sporu před soudem, princip rovnosti mezi občany a zákaz ovlivňování soudců (desky č. 1–3).

³ V čl. 6–9 např. zaručuje presumpci nevinoty obviněného, či podmínky zadržování, včetně zákonem stanovených důvodů zadržování.

Mezinárodní trestní právo sestává ze souboru mezinárodních norem, jež současně zakazují nepřijatelné jednání jako zločiny dle mezinárodního práva a ukládá povinnosti státům takové zločiny stíhat a trestat. Zároveň zakládá mezinárodní proceduru pro účely obžaloby a potrestání pachatelů takových zločinů. První kategorie norem tvoří hmotné právo, jež definuje jednání, jež představuje mezinárodní zločiny (*actus reus*), subjektivní stránku trestného jednání (*mens rea*), případné okolnosti vylučující trestní odpovědnost, jakož i podmínky, kdy státy mohou či musí na základě mezinárodních norem obžalovat a soudit obviněné ze zločinů dle mezinárodního práva. Druhá kategorie norem, jež upravuje mezinárodní proceduru vyšetřování, obžaloby a jednotlivé fáze soudních řízení tvoří procesní mezinárodní trestní právo.⁴ Zkoumané právní záruky se týkají předně mezinárodního trestního práva procesního a jeho uplatňování před mezinárodními trestními soudy a tribunály.

Mezinárodní vojenské tribunály ustavené po druhé světové válce čelily ze strany obhájců souzených pachatelů, a dílem i veřejnosti, výhradám proti zajišťování „spravedlnosti ze strany vítězných mocností“ či „retribuční spravedlnosti bez práva na spravedlivý proces“. Byť autor podobné výtky nesdílí, s cílem předejít výhradám vůči účinnosti moderních trestních tribunálů a soudů, je v řízení před nimi nezbytné zajistit důsledné dodržování obecných právních principů, norem a procesních záruk. Tím lze rozvíjet princip individuální trestní odpovědnosti a zároveň posilovat legalitu a legitimitu mezinárodních trestněprávních mechanismů. Legalitou autor chápe primát zákona, tj. že povinnosti jsou vymáhány pouze na základě zákona, a v případě mezinárodního trestního soudu dodržování mj. jeho mandátu a jurisdikce, v souladu se zakládacím titulem (mezinárodní smlouva, rezoluce RB OSN atd.) tak, aby vlastní soudní rozhodnutí byla v souladu s hmotným i procesním právem. V první řadě zásada legality vyjadřuje, že právo musí být dodržováno. Tento požadavek se kromě jednotlivce použije také na orgány (úřady) veřejné a soukromé. Slouží k zajištění právní jistoty, zákazu libovůle či arbitrárnosti, přístupu ke spravedlnosti prostřednictvím nezávislých a nestranných soudů, zajištění rovnosti před zákonem a zákazu diskriminace, a ochrany lidských práv.⁵ Obecně se jedná o skutečnost, že nikdo, v mezích mezinárodního trestního práva, nemůže být trestán za jednání, jež v době jeho spáchání nebylo prohlášeno za trestné, tudíž pro společnost nebezpečné. Trestný čin musí být dostatečně definován, aby bylo možné vnímat určité jednání za trestné. Zmíněný princip vyžaduje jasné a jednoznačné určení zakázaného jednání. Legitimita, respektive oprávněnost, mezinárodních trestních soudů vychází z jejich mezinárodně-právního základu (zřizovací titul) a z jejich role v prosazování mezinárodního práva a odpovědnosti za nejzávažnější mezinárodní zločiny. Mezinárodní soudy čerpají legitimitu také z principu nezávislosti a nestrannosti a ze své schopnosti řešit spory a působit proti beztrestnosti na globální úrovni. Legitimitu lze obecně chápat jako záruku, že mezinárodní trestní spravedlnost je v souladu s právními principy.

Autor konkrétně rozebírá aplikovatelnost záruk rovnosti a spravedlivého procesu z oblasti lidských práv, určených předně pro národní soudy a tribunály, v rámci řízení před mezinárodními trestními soudy. Pozornost je věnována i otázce, do jaké míry jsou principy

⁴ CASSESE, Antonio. *International Criminal Law*. Oxford: OUP, 2003, s. 15–22.

⁵ ONDŘEJ, Jan. Několik poznámek k vládě práva ve vnitrostátním a v mezinárodním právu (zejména v oblasti mezinárodní bezpečnosti). *Právník*. 2022, roč. 161, č. 9, s. 836.

a normy mezinárodního trestního práva vyžadující zajištění práv na rovnost před soudem a na spravedlivý proces v souladu s mezinárodními lidskoprávními standardy.

Právo na spravedlivý proces je považováno ze strany některých akademiků za součást kogentních norem obecného mezinárodního práva.⁶ Podstatnou otázkou je, zdali lze považovat právo na spravedlivý proces za součást kogentních norem ve smyslu čl. 53 Vídeňské úmluvy o smluvním právu. A to zejména s ohledem na skutečnost, že dané právo zosobňuje ustřední principy ochrany lidských práv a základní postulát soudního řízení v civilním i trestním kontextu,⁷ jež je potvrzen následnou a setrvalou praxí států a jejich národních soudů, jakož i mezinárodních trestních tribunálů a soudů.

Nicméně státy mohou výjimečně ve stavu ohrožení přistoupit k derogacím z čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Ačkoli interpretace Výboru pro lidská práva připouští v případě stavu ohrožení možnost přistoupit k derogacím jednotlivých elementů či záruk práva na spravedlivý proces, právo na spravedlivý proces jako celek musí být zaručeno za každého stavu. Státy často i v rámci formálního omezení práva zaručují rovné a spravedlivé formální postupy a řízení, čímž uznávají kogentní charakter práva na spravedlivý proces. Kromě toho platí, že mimo výjimečné stavy je právo na spravedlivý proces vykládáno a aplikováno způsobem, jež nepřipouští výjimky z jeho jednotlivých záruk. Lze dospět k závěru, že právo na spravedlivý proces je součástí kogentních norem obecného mezinárodního práva.⁸

V návaznosti na mezinárodní právo lidských práv lze ve statutech jednotlivých mezinárodních trestních tribunálů či Mezinárodního trestního soudu rovněž nalézt právo na rovnost před soudem, na spravedlivé a veřejné slyšení před nezávislým a nestranným soudem, na vlastní obhajobu, a právo, aby byly povinnosti vymáhány pouze na základě zákona. Statuty mezinárodních trestních tribunálů a soudů definují právo na spravedlivý proces v podstatě jako neomezitelnou procesní záruku, bez níž by nebylo možné dosáhnout legitimního řízení před příslušnou soudní instancí.

Hovoříme-li o spravedlivém procesu, většinou je tím zamýšleno takové soudní řízení, jež je spravedlivé z hlediska zákonnosti a rovnosti. Neznamená to nutně, že každé soudní řízení musí být perfektní ve smyslu bezvadnosti či ideálu. Tato interpretace byla potvrzena rozhodovací praxí mj. i *ad hoc* mezinárodních trestních tribunálů, jež zastávaly názor, že spravedlivost procesu nutně neznamená jeho dokonalost v každém ohledu. Zásadní však je, zdali měl obviněný účinnou možnost se bránit obviněním, jež proti němu byla vznesena.⁹

⁶ BIANCHI, Andrea. Human Rights and the Magic of Jus Cogens. Oxford Academic. *European Journal of International Law*. 2008. Vol. 19, No. 3, s. 491–508 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/ejil/article/19/3/491/425888>; srov. ROBINSON, Patrick. The Right to a Fair Trial in International Law, with Specific Reference to the Work of the ICTY. *Berkeley Journal of International Law*. 2009, Vol. 3, s. 6–7.

⁷ Dle čl. 4 (2) Paktu o občanských a politických právech není zakázáno v případě stavu ohrožení omezit požívání záruk stanovených v čl. 14 Paktu prostřednictvím derogačního oznámení. Stejně tak čl. 15 Evropské úmluvy o lidských právech nebrání v případě stavu ohrožení omezit, respektive derogovat, požívání zásad práva na spravedlivý proces, jak jsou definovány v čl. 6 Evropské úmluvy.

⁸ Např. Zvláštní soud pro Sierra Leone v případě *Žalobce v. Norman, Kallon and Gbao* (SCSL-2003-09-PT) konstatoval, že čl. 14 Paktu o občanských a politických právech má charakter *ius cogens*.

⁹ *Žalobce v. Slobodan Milošević* (IT-02-54-AR 73.4). Separátní disentanční názor soudce Mohammed Shahabudden, přiložený k rozsudku odvolacího senátu ohledně přijatelnosti klíčových důkazů ve formě písemných prohlášení, odst. 16, 30. září 2003.

Článek pomocí komparace zkoumá historické prameny mezinárodního trestního práva, jednotlivé smluvní normy včetně statutů tribunálů a soudů, a akty aplikace práva mezinárodními trestními tribunály a soudy, s cílem prokázat míru dodržování záruk rovnosti a spravedlivého procesu.

1. Moderní historie mezinárodního trestního práva

Moderní historie mezinárodního trestního práva zahrnuje právní vývoj od Haagských úmluv z let 1899 a 1907 k Mezinárodnímu vojenskému tribunálu v Norimberku, a vznik následných trestních tribunálů a soudů. Evoluce mezinárodního trestního práva hmotného spočívá ve vzniku nových kategorií trestného jednání, kdy k prvotní kategorii válečných zločinů přibýly v roce 1945 nové skutkové podstaty zločinů proti lidskosti a zločinů proti míru, a následně genocidy, a poté mučení či zločinů terorismu.

Mezinárodní trestní právo procesní se prvně objevuje ve statutech Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku a Mezinárodního vojenského tribunálu pro Dálný východ v Tokiu, a posléze ve statutech Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu a Mezinárodního trestního soudu. Jedná se o kusou úpravu, pro potřeby konkrétního mezinárodního trestního soudu.

Shora uvedené naznačuje, že přelom v kodifikaci hmotného a procesního mezinárodního trestního práva přineslo ustavení Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku, jenž potvrdil právní zákaz vedení útočné války a související individuální trestní odpovědnost pachatelů zločinů dle mezinárodního práva.

Jak poukázali soudci Norimberského tribunálu v roce 1946, Haagské úmluvy nikde nedefinují praktiky použití ozbrojené síly, tj. způsoby rozpoutání války, jako trestná jednání¹⁰ ani nepřikazují a nedefinují roli soudu, aby jejich pachatelé byli souzeni a trestáni. Mírové řešení sporů bylo v době haagských konferencí považováno pouze za alternativu k válce.¹¹

Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku zavedl, že lidstvo bude chráněno mezinárodním právním pořádkem, a že dokonce i představitel státu bude trestně odpovědný a stíhatelný za zločin agrese, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti. K pojetí trestnosti a stíhatelnosti zločinů dle mezinárodního práva přispěl i Mezinárodní vojenský tribunál pro Dálný východ.¹² Byť byly mezinárodní vojenské tribunály obviňovány z nespravedlivého procesu a ze zajišťování spravedlnosti pro vítězné mocnosti,¹³ oba tribunály položily základy modernímu mezinárodnímu trestnímu právu, když uznaly individuální trestní odpovědnost za porušování mezinárodního práva ze strany pachatelů nejzávažnějších

¹⁰ Srov. mj. Haagskou úmluvu (I) z roku 1899 O mírovém urovnávání mezinárodních sporů (čl. 1, 2 a 7). Dostupné z: <https://docs.pca-cpa.org/2016/01/1899-Convention-for-the-Pacific-Settlement-of-International-Disputes.pdf>, či Haagskou úmluvu (I) z roku 1907 O mírovém urovnávání mezinárodních sporů (čl. 1, 2 a 7). Dostupné z: <https://archive.ph/20130616131806/http://www.minbuza.nl/en/key-topics/treaties/search-the-treaty-database/1907/10/003316.html>.

¹¹ *Ibidem*, čl. 1 a 2.

¹² Tokijský tribunál byl mj. prvním mechanismem od doby Norimberského vojenského tribunálu, jenž směřoval k univerzalizaci zločinů proti lidskosti a jejich potírání. V průběhu 12 procesů (v letech 1946–1948) Tokijský tribunál odkazoval na jurisdikci Norimberského tribunálu ohledně zločinů proti lidskosti na základě článku 6 Charty přiložené k Londýnské dohodě, již byl ustaven Norimberský tribunál.

¹³ SELLARS, Kirsten. Imperfect Justice at Nuremberg and Tokyo. *The European Journal of International Law*. 2010, Vol. 21, No. 4, s. 1085–1102.

zločinů a odmítly historické důvody jejich obhajoby vycházející z principu státní suverenity a využití útočné války.¹⁴ Dotčené principy mezinárodního práva uznané v Chartě Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku a jeho rozsudcích byly potvrzeny rezolucemi Valného shromáždění OSN.¹⁵

Principy mezinárodně trestného jednání a odpovědnosti pachatelů byly následně kodifikovány v tzv. Norimberských principech z roku 1950, přijatých ze strany OSN. Norimberské principy zejména stanoví, že každý, kdo se dopustí činu, který je zločinem dle mezinárodního práva, je za něj odpovědný a podléhá trestu. Skutečnost, že vnitrostátní právo nestanoví trest za čin, který představuje zločin podle mezinárodního práva, nezbavuje osobu, která se činu dopustila, odpovědnosti podle mezinárodního práva.

Rozvoj mezinárodního trestního práva zpravidla probíhá na pozadí ozbrojených konfliktů. Mezinárodní trestní právo souvisí s pojetím válečného stavu a právem ozbrojených konfliktů, tj. humanitárního práva, přičemž usiluje o zabránění porušování lidských práv. Zde je vhodné zmínit pojem *spravedlivá válka*, jenž označoval válku zahájenou ze spravedlivé příčiny i válku vedenou v náležité formě.¹⁶ Autor považuje mezinárodní trestní právo, mezinárodní humanitární právo a mezinárodní právo lidských práv za odlišné, byť provázané právní obory, jejichž společným cílem je ochrana jednotlivce. Mezinárodní humanitární právo se předně aplikuje v průběhu ozbrojených konfliktů s cílem omezit škodlivé důsledky, zatímco mezinárodní právo lidských práv se používá za všech okolností. Mezinárodní trestní právo pak zajišťuje individuální trestní odpovědnost pachatelů závažných porušení mezinárodního humanitárního práva a mezinárodního práva lidských práv, jako jsou válečné zločiny a zločiny proti lidskosti.

Ačkoli OSN již v roce 1946 poskytla mandát připravit návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva a statutu mezinárodního trestního soudu, nový podnět k rozvoji mezinárodního trestního práva v rámci OSN přinesly paradoxně ozbrojené konflikty a etnické čistky v bývalé Jugoslávii a následně genocida ve Rwandě. Prvně od doby Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku byly operativně ustaveny *ad hoc* mezinárodní trestní tribunály pro bývalou Jugoslávii a Rwandu ze strany Rady bezpečnosti OSN, čímž začalo mezinárodní společenství vynucovat mezinárodní trestní právo.

Zároveň ožila i myšlenka zřízení mezinárodního trestního soudu. Pokusy o jeho ustavení se datují od konce první světové války,¹⁷ byť snahy o mezinárodní trestní spravedlnost v kontextu Versailleské smlouvy z roku 1919 nebyly úspěšné. Neuspěly ani následné pokusy v kontextu Úmluvy o předcházení a potlačování terorismu z roku 1937 (Ženeva), když dodatková Úmluva o zřízení mezinárodního trestního soudu nezískala potřebný počet ratifikací a nevstoupila v platnost.¹⁸

¹⁴ Srov. BASSIOUNI, Cherif M. The Nuremberg Legacy. In: BASSIOUNI, Cherif M (ed.). *International Criminal Law. Vol. III*. 2nd edition, New York: 1999, s. 195; srov. i TOMUSCHAT, Christian. The Legacy of Nuremberg. *Journal of International Criminal Justice*. 2006, Vol. 4, No. 4, s. 830–844 [cit. 2026-1-12]. Dostupné z: <https://academic.oup.com/jicj/article/4/4/830/802420>.

¹⁵ Potvrzení principů mezinárodního práva uznaných v Chartě Norimberského tribunálu, rezoluce Valného shromáždění OSN č. A/RES/95(I) z 11. prosince 1946 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/209872?v=pdf>.

¹⁶ Rozlišení mezi „etickým“ (zahájení ze spravedlivé příčiny) a „formálním“ (vedení v náležité formě) pojetím spravedlivé války se stalo základem dělení válečného práva na *ius ad bellum* a *ius in bello*, jež současně mezinárodní právo aprobují; srov. VĚTROVSKÝ, Jaroslav. Kdy je správné vést válku? *Právník*. 2025, roč. 164, č. 9, s. 863–877.

¹⁷ ŠTURMA, Pavel. Význam přijetí Statutu Mezinárodního trestního soudu. *Právní rozhledy*. 1999, č. 1, s. 9.

¹⁸ DAVID, Vladislav – MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodněprávní aspekty potlačování mezinárodního terorismu*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1983, s. 139.

Na základě požadavku Valného shromáždění OSN připravila Komise pro mezinárodní právo svůj návrh Statutu stálého Mezinárodního trestního soudu v roce 1994.¹⁹ V roce 1996 pak Komise pro mezinárodní právo dokončila návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva.²⁰ K ustavení Mezinárodního trestního soudu s jurisdikcí postihovat genocidu, válečné zločiny, zločiny proti lidskosti a zločin agrese došlo v roce 1998, kdy byl přijat Římský statut Mezinárodního trestního soudu, jenž nabyl účinnosti od 1. července 2002.

Obecně lze uvést, že mezinárodní trestní právo se vyvíjí jako mezistátní právo, jež usiluje o zachování mezinárodního právního pořádku a míru. Ve 20. století následně došlo k zakotvení trestní odpovědnosti jednotlivců, jakož i nestátních aktérů. Historicky se za mezinárodní zločiny považovalo porušování národních trestních norem, pročež státy mezi sebou po staletí uzavíraly bilaterální či multilaterální extradiční smlouvy pro vydávání pachatelů.

Zvláštností mezinárodního trestního práva je, že souběžně odvozuje svůj původ na jedné straně od mezinárodního práva lidských práv a na druhé od národního trestního práva. Právo lidských práv přispělo k transparentním definicím jednotlivých mezinárodních zločinů a napomohlo ke stanovení základních procesních pravidel a záruk pro podezřelá a obviněná, respektive obžalovaná, s cílem zajistit spravedlivý proces. Lidská práva tak stále více ovlivňují celé odvětví mezinárodního trestního práva. Na druhé straně k postupnému rozvoji mezinárodního trestního práva přispívá zejména přenášení na mezinárodní úroveň pravidel a právních konceptů, jež mají původ v národním trestním právu hmotném a procesním.

2. Vliv Mezinárodního vojenského tribunálu v Norimberku na rozvoj mezinárodního trestního práva

Mezinárodní vojenský tribunál v Norimberku byl ustaven na základě Smlouvy za účelem stíhání a trestání hlavních válečných zločinců, evropských členů Osy (Londýnská dohoda), ze dne 8. srpna 1945, jež v příloze obsahovala tzv. Chartu Mezinárodního vojenského tribunálu (MVT).²¹ Všech 30 článků Charty MVT je pečlivě koncipováno tak, aby mohl být ustaven první mezinárodní vojenský tribunál v historii. Charta MVT obsahuje část IV. nazvanou: „Spravedlivý proces obžalovaných“, jež stanovila několik záruk pro obviněná, respektive obžalovaná.²² V části VI. jsou upravena pravidla pro rozsudky a ukládání trestů.

¹⁹ Návrh Statutu Mezinárodního trestního soudu, 46. zasedání Komise pro mezinárodní právo, 1994 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_4_1994.pdf.

²⁰ Návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva, 48. zasedání Komise pro mezinárodní právo, 1996 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/7_4_1996.pdf.

²¹ London Agreement & Charter, August 8, 1945. In: *Robert H. Jackson Center* [online]. [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: <https://www.roberthjackson.org/article/london-agreement-charter-august-8-1945/#:~:text=The%20London%20Agreement%2C%20signed%20August%208%2C%201945%2C%20established,constitution%2C%20jurisdiction%20and%20functions%20of%20the%20Nuremberg%20Trial.>

²² Charta MVT v čl. 16 definovala: a) náležitosti obžaloby, b) právo podat vysvětlení k jednotlivým bodům obžaloby v průběhu předběžného přezkumu či soudního řízení, c) konání předběžného výslechu obžalovaného a soudního řízení v jazyce, kterému obžalovaný rozumí, d) právo obžalovaného jednat na svou vlastní obhajobu před soudem, nebo aby mu byla přiznána pomoc právního zástupce, e) právo obžalovaného samostatně nebo prostřednictvím svého právního zástupce předložit důkazy v hlavním líčení na podporu své obhajoby, a na křížový výslech kteréhokoliv svědka předvozaného obžalobou.

Rozsudek MVT, pokud jde o výrok o vině či nevině obžalovaného, musí stanovit důvody, na nichž je založen. Rozsudek byl konečný a nebylo možno se proti němu odvolat (článek 26).

V návaznosti na proces před MVT Valné shromáždění OSN požádalo Komise OSN pro mezinárodní právo²³ o zpracování tzv. *Norimberských principů*, jež by zohlednily principy mezinárodního práva.²⁴ Zpráva Komise rovněž obsahuje komentáře k principům.²⁵ Principy potvrzují individuální trestní odpovědnost za zločiny dle mezinárodního práva, včetně odpovědnosti čelních představitelů státu. Dále stanoví, že každý jednotlivec obviněný ze zločinu dle mezinárodního práva má právo na spravedlivý proces ohledně skutečností a jejich právního posouzení. Obsah tohoto práva není blíže definován odkazem na relevantní normy, avšak šlo o potvrzení doktríny a praxe ohledně zajištění rovnosti před soudem a práva na spravedlivou obhajobu, tak jak byla zohledněna v rozsudku MVT.

Zásada, že obviněný z trestného činu podle mezinárodního práva musí mít právo na spravedlivý proces byla výslovně uznána a definována v Chartě MVT. Právo na spravedlivý proces bylo rovněž zmíněno v samotném rozsudku. MVT v této souvislosti uvedl, že „pokud jde o jeho ustavení, všichni obžalovaní jsou oprávněni požadovat záruky spravedlivého procesu na základě skutkového a právního stavu“. Dle názoru Komise měl být výraz „spravedlivý proces“ chápán s ohledem na citovaná ustanovení Charty MVT.

Norimberské principy definují jako trestné následující zločiny dle mezinárodního práva: zločiny proti míru, válečné zločiny a zločiny proti lidskosti a spolupachatelství při jejich spáchání.

Dalším milníkem mezinárodního trestního práva hmotného a procesního je Kodex zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva, připravený Komisí OSN pro mezinárodní právo. Návrh Kodexu byl zpracováván od roku 1950, souběžně s návrhem Statutu stálého mezinárodního trestního soudu, a byl přijat na 48. zasedání Komise v roce 1996.²⁶ Kodex označuje zločiny proti míru a bezpečnosti lidstva za zločiny dle mezinárodního práva, jež jsou trestné bez ohledu na jejich trestnost na základě národního práva.²⁷ Dále potvrzuje princip trestní odpovědnosti vedoucích představitelů státu za akt agrese (rozpoutání útočné války) a zločiny proti lidskosti. Další ustanovení Kodexu upravují procesní povinnosti, včetně extradice či obžaloby pachatelů, soudní záruky, zásadu *non bis in idem*,²⁸ zákaz retroaktivity,²⁹ přípustnost prostředků obhajoby³⁰ a zohlednění polehčujících okolností ze strany soudu.³¹ Pokud jde o hmotné právo, část II. Kodexu definuje zločin proti míru (agrese), zločin genocidy, zločiny proti lidskosti, zločiny proti OSN a jeho personálu, a válečné zločiny.

²³ Rezoluce Valného shromáždění č. 177 (2), odst. a).

²⁴ Principy mezinárodního práva uznané v Chartě Norimberského tribunálu a rozsudku tribunálu, přijaté Komisí OSN pro mezinárodní právo, 5. 6. – 29. 7. 1950, dokument A/1316, s. 11–14 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/7_1_1950.pdf. Principy jsou zformulovány jako soubor směrnic obsahujících právní definice mezinárodního trestního práva.

²⁵ *Yearbook of the UN International Law Commission, 1950, Vol. II*, s. 374–378. Srovnej též ŠMIGOVÁ, Katarína. *Norimberské zásady ako základ medzinárodného trestného práva*. Waldkirchen: RWW, 2022.

²⁶ Dostupné z: https://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_l532.pdf.

²⁷ Článek 1.

²⁸ Čl. 12.

²⁹ Čl. 13.

³⁰ Čl. 14.

³¹ Čl. 15.

K překážkám vynutitelnosti mezinárodního trestního práva obecně patří zejména nedostatečné záruky práva na spravedlivý proces. Autor se domnívá, že dodržování základních principů zákonnosti a legitimacy, včetně důsledného požívání záruk práva na rovnost před soudem a práva na spravedlivý proces, je podmínkou, aby mezinárodní trestní tribunály a soudy dosahovaly účelu, pro něž byly ustaveny.

3. Mandát a působnost Mezinárodního trestního soudu a vývoj vybraných principů mezinárodního trestního práva

Mezinárodní trestní soud (MTS) byl ustaven v roce 1998 v Římě, jeho Statut nabyl účinnosti 1. července 2002³² a do jeho jurisdikce spadá stíhání a trestání zločinu genocidy, zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a zločinu agrese.³³ Jejich stíhatelnost musí být zajištěna na národní i mezinárodní úrovni. Statut zdůrazňuje, že MTS je komplementární k národním trestním jurisdikcím.

Po definování trestných činů, jurisdikce Soudu a rozdělení a popisu rolí jednotlivých aktérů soudního řízení se Statut věnuje otázkám přijatelnosti a použitelnému právu, přičemž garantuje některé z elementů spravedlivého procesu.

Pokud jde o procesní záruky, kromě odvolání proti rozhodnutí o přijatelnosti předloženého případu Soudem lze další procesní záruky spatřovat v možnosti uplatnit odpor proti jurisdikci Soudu či přijatelnosti trestní věci. Soud musí zprvu posoudit, zdali má jurisdikci nad trestní věcí, jež je mu předložena.

Mezi základní principy mezinárodního trestního práva náleží principy spravedlivého procesu. Statut MTS upravuje principy spravedlivého procesu z dvojí perspektivy, s ohledem na práva osob v průběhu vyšetřování a postavení a práva obžalovaných v průběhu řízení před soudem (hlavní líčení).

Vyšetřovaným jednotlivcům garantuje čl. 55 Statutu zejména právo: a) nebýt nucen sdělovat přitěžující okolnosti či k doznání viny; b) nebýt podroben jakémukoli donucení, nátlaku či hrozbě, mučení či dalšímu krutému zacházení; c) být vyslýchán za bezplatné pomoci tlumočníka, pokud je výslech veden v jazyce, jemuž obviněný plně nerozumí či jímž nehovoří, a získat překlad nezbytných dokumentů pro vyšetřování; d) nebýt podroben svévolnému zajištění či zadržování, a nebýt zbaven osobní svobody vyjma důvodů a procesních úkonů stanovených Statutem Soudu.³⁴

Pokud existují důvody se domnívat, že osoba spáchala čin spadající do jurisdikce Soudu a tato osoba bude pravděpodobně vyslýchána žalobcem Soudu či dožádanými národními orgány v souladu s článkem 9 Statutu, takto podezřelý jednotlivec požívá navíc následující práva, o nichž bude předem zpraven: a) být informován před zahájením výslechu, že existují důvodná podezření, že dotčený spáchal trestný čin, jenž spadá do jurisdikce Soudu; b) nevypovídat, aniž by využití tohoto práva bylo jakkoli interpretováno při zvažování viny či nevin; c) požívat služeb svobodně zvoleného právního zástupce, či pokud dotčený podezřelý nemá právního zástupce mu jej ustanovit, a to i bezplatně; d) být

³² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 84/2009 Sb. m. s. o sjednání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu. Pro Českou republiku vstoupil Statut v platnost dle čl. 126, odst. 2, dne 1. října 2009.

³³ Za podmínek čl. 121 a 123 Statutu, jež definují zločiny a stanoví podmínky pro výkon jurisdikce Soudu v tomto směru [viz. čl. 5 (2) Statutu].

³⁴ Čl. 55 Statutu MTS.

vyslýchán za přítomnosti právního zástupce, vyjma případů kdy se podezřelý jednotlivec nároku na právní zastoupení dobrovolně vzdal.

Princip legality, tj. že zákon stanoví, jaké jednání či opomenutí je trestným činem (*nullum crimen sine lege*), zajišťuje, aby osoba nemohla být potrestána za čin, který v době spáchání nebyl trestným činem. Jde o základní princip trestání protiprávního jednání. Navazuje na doktrínu substantivní spravedlnosti, jež prosazuje ochranu společnosti před abnormálními jednáními, jež škodí či ohrožuje veřejný zájem. Posledně zmíněný přístup zpravidla upřednostňuje zájem společnosti před jednotlivcem. Naproti tomu princip striktní legality zastává, že osobu lze činit trestně odpovědnou a trestat pouze za činy, jež byly označeny za trestné v právním předpisu použitelném v době spáchání takového činu. Tato doktrína vychází z *Magny Charty Libertatum* z roku 1215.³⁵ Princip legality začal zásadněji nahrazovat princip substantivní spravedlnosti po druhé světové válce, s rozvojem smluv mezinárodního humanitárního práva³⁶ a lidských práv, včetně pojetí principu jako součásti práva obviněného. Tento princip byl posléze zakotven ve Statutech Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu a následně ve Statutu MTS.³⁷ Zásada legality ve smyslu zákonné definice zločinů dle mezinárodního práva je dále vyjádřena v *principu specifičnosti*, jenž klade důraz na definici zakázaného jednání, a to pokud jde o objektivní znaky trestného činu, tak i nezbytný požadavek úmyslného zavinění. Princip specifičnosti v mezinárodním trestním právu se týká především legality (žádný trestný čin bez zákona) a jeho rozvinutí do detailů: musí existovat zákon, který je dostatečně přesný (*nullum crimen sine lege certa*), jasný (*nullum crimen sine lege stricta*) a musí existovat před spácháním činu (*nullum crimen sine lege praevia*), což zajišťuje předvídatelnost a ochranu jednotlivce před svévolným stíháním a aplikací analogie v neprospěch pachatele v mezinárodním kontextu. Princip specifičnosti zajišťuje, že mezinárodní trestní právo je spravedlivé, předvídatelné a nepředstavuje svévolné pronásledování. Statut MTS dále obsahuje i definici principu *nulla poena sine lege* ve smyslu, že osobě odsouzené Soudem lze uložit pouze trest předvídaný ve Statutu.³⁸

Dalším ze základů mezinárodního trestního práva je princip individuální trestní odpovědnosti.³⁹ Značí, že nikdo nemůže být odpovědný za trestný čin, jež nespáchal či se na něm nepodílel, ani za opomenutí, jež dotčené osobě nelze přičítat (*nulla poena sine culpa*).⁴⁰

Pokud jde o procesní aspekty, zejména vyšetřování a obžalobu, dokazování, ukládání a výkon trestů, a práva obviněných a obžalovaných v jejich průběhu, zvláštní části V. a VI. Statutu MTS upravují procesní záruky zadržovaných a obviněných v průběhu vyšetřování a obžaloby, a organizační předpoklady či procesní aspekty soudního řízení před Soudem, včetně procesních záruk jeho účastníků.

³⁵ Čl. 39.

³⁶ Např. 3. a 4. Ženevské úmluvy.

³⁷ Čl. 22 Statutu MTS.

³⁸ Čl. 23 Statutu MTS.

³⁹ SCHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 80–83.

⁴⁰ Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY), *Žalobce v. Duško Tadić* (IT-94-1-A), rozsudek, 15. července 1999, odst. 186 [2026-01-12]. Dostupné z: <https://ucr.irmct.org/scasedocs/case/IT-94-1#appealsChamberJudgement>.

Presumpce neviný je základním principem práva na spravedlivý proces před MTS. Dle čl. 66 Statutu je každý považován za nevinného do doby, kdy je mu prokázána vina ze strany Soudu v souladu s použitelným právem. Důkazní břemeno je v tomto případě na žalobci, jenž musí prokázat vinu obviněnému. Aby mohl být obviněný odsouzen, Soud musí být přesvědčen o vině obviněného nad rozumnou pochybnost.

Práva obviněného v průběhu soudního řízení jsou zakotvena ve Statutu MTS poměrně silně a jsou zpravidla předmětem uplatňování práva na obhajobu. Při prověřování skutků v rámci obvinění má obviněný právo na veřejné řízení, za podmínek ve Statutu, a na spravedlivé slyšení, které je vedené nestranně a za rovných podmínek, včetně práva na informace o obvinění, času a podmínkách pro přípravu obhajoby, práva na právního zástupce, práva být souzen bez zbytečného odkladu a na jednání v přítomnosti obviněného, práva na svědky, práva na překladatele, práva na důstojné zacházení a práva na odvolání.⁴¹

4. Právo na rovnost před soudem a spravedlivý proces jako prostředky legality a legitimacy mezinárodních trestních soudů

Právo na rovnost před soudem a spravedlivý proces se řadí k obecným právním principům, jejichž dodržování má vliv na legalitu i legitimitu soudních řízení.

Legality mezinárodních trestních soudů značí, do jaké míry je respektován jejich mandát a působnost, jež jsou definovány v mezinárodní smlouvě či obdobném instrumentu, jimiž byl příslušný mezinárodní trestní soud zřízen.⁴² Princip legality představuje záruky, že postup orgánů činných v trestním řízení, včetně soudů, musí být v mezích zákona, s cílem prokázat obviněnému jeho vinu, a to ve veřejném řízení. Jeho součástí je rovněž definování záruk rovnosti před soudem a spravedlivého procesu pro obviněné, respektive obžalované, v řízení před mezinárodními trestními soudy, včetně práva na obhajobu. Dodržování zákonného, respektive smluvního mandátu a procesních záruk před mezinárodními trestními soudy ovlivňuje, do jaké míry jsou vnímány jako legální.⁴³

Na druhé straně legitimita mezinárodních trestních soudů vyjadřuje míru oprávněnosti, uznání a respektu konkrétních trestních řízení. Legitimita, respektive oprávněnost, mezinárodních trestních soudů vychází z jejich mezinárodněprávního základu a z jejich role v prosazování mezinárodního práva a odpovědnosti za nejzávažnější mezinárodní zločiny. Mezinárodní soudy čerpají legitimitu také z principu nezávislosti a nestrannosti, a ze své schopnosti řešit spory a působit proti beztrestnosti na globální úrovni. Autor se domnívá, že zajištění striktní legality příslušného trestního řízení přispívá k řádnému fungování a dosahování účelu řízení před mezinárodními trestními soudy, a zdali je veřejnost jako takové uznává a akceptuje, tj. zdali je považuje za legitimní.

Doposud neexistují obecná mezinárodní procesní pravidla pro trestní řízení. Každý z tribunálů a soudů má své vlastní procesní normy.⁴⁴ Je pravděpodobné, že se procesní normy Mezinárodního trestního soudu stanou obecnými procesními pravidly.

⁴¹ Článek 67 Statutu MTS.

⁴² Např. Statut MTS.

⁴³ Referenčním dokumentem je zejm. výkladový rámec obsažený v Obecném doporučení č. 32 Výboru OSN pro lidská práva k čl. 14: Právo na rovnost před soudem a tribunálem a na spravedlivý proces (CCPR/C/GC/32 z 23. srpna 2007).

⁴⁴ Procesní normy jsou obvykle definovány v Jednácím a důkazním řádu příslušného soudu a tribunálu.

Procesní normy obsažené ve statutech a jednacích a důkazních řádech trestních soudů a tribunálů zaručují zejména spravedlivé a veřejné slyšení před kompetentním, nezávislým a nestranným soudem, rovný přístup k soudu včetně práva na právní pomoc, rovnost procesních prostředků, zákaz diskriminace, presumpci nevinny a rovnou proceduru pro obdobné případy. Dalším principem mezinárodního trestního práva je zákaz opakovaného potrestání za stejný skutek, jenž vychází z obyčejového mezinárodního práva (*ne bis in idem*).⁴⁵

Obecné principy právní lze vyvodit ze statutů příslušných soudů a tribunálů a jejich procesních pravidel, a ze soudních rozhodnutí.⁴⁶ Ty zahrnují základní práva obviněného, jakož i obětí a svědků. V případě obviněného garantují: i) presumpci nevinny obviněného; ii) právo obviněného na nezávislý a nestranný soud; iii) princip spravedlivého a včasného soudního řízení; iv) záruku, že obviněný musí být přítomen během soudního líčení (tj. zákaz procesu *in absentia*). Ústředním principem je požadavek na spravedlivé a veřejné slyšení před kompetentním, nezávislým a nestranným soudem. Princip, že soudci a soud jako takový musí být nezávislí a nestranní, je zakotven v každém právním systému a představuje obecný právní princip. Je zároveň jedním ze základních lidských práv.⁴⁷

V souhrnu principy mezinárodního trestního řízení vychází z lidskoprávních standardů založených mezinárodními smlouvami, tj. Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (1950), Mezinárodním paktem OSN o občanských a politických právech (1966) a regionálními smlouvami,⁴⁸ a z obecně uznaných principů trestního práva, jež jsou uznány ve většině zemí světa. Jejich dodržování předurčuje účinnost trestních řízení. Účastníkům řízení zároveň skýtají práva, jichž se mohou před soudem dovolávat, mj. prostřednictvím odvolání. Obecné principy zároveň slouží jako vodítko při výkladu procesních pravidel.

5. Právo na rovnost před soudem a tribunálem a právo na spravedlivý proces v mezinárodním právu lidských práv

Vedle shora zmíněných instrumentů⁴⁹ je právo na rovnost před soudem a tribunálem a na spravedlivý proces zejména zaručeno článkem 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (Pakt). Jeho úprava je základním elementem ochrany lidských práv a slouží jako procesní záruka právního státu a vlády práva. Obecným cílem čl. 14 je zajistit řádný výkon spravedlnosti a za tím účelem zaručuje sérii vesměs procesních práv. Ustanovení čl. 14 Paktu kombinuje různé záruky, jejichž působnost se liší.

První věta odstavce 1 stanoví obecnou záruku rovnosti před soudem a tribunálem. Tato záruka se vztahuje na soudy a tribunály dále vytčené (trestní, civilní či správní), a musí být respektována v jakémkoli řízení před soudním orgánem vykonávajícím soudní kompetenci.⁵⁰ Kromě uvedených principů čl. 14 dále zaručuje právo na rovný přístup k soudu

⁴⁵ Např. čl. 20 Statutu MTS.

⁴⁶ Srov. SVAČEK, Ondřej. Postavení soudních rozhodnutí v systému aplikovatelného práva Mezinárodního trestního soudu. *Právník*. 2014, roč. 53, č. 2, s. 145–146.

⁴⁷ ICTY odvolací senát v případě *Žalobce v. Anto Furundžija*, IT-95-17/1-A, 5. května 2000 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: <https://ucr.irmct.org/scasedocs/case/IT-95-17%2F1#appealsChamberDecisions>.

⁴⁸ Např. Americká či Africká úmluva o lidských právech.

⁴⁹ Mj. Všeobecná deklarace lidských práv či Evropská úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod.

⁵⁰ *Perterer v. Rakousko* (CCPR/C/81/D/1015/2001), odst. 9.2; *Everett v. Španělsko* (CCPR/C/81/D/961/2000), odst. 6.4.

a rovnost zbraní a zajišťuje, aby bylo s účastníky soudního řízení zacházeno bez jakéhokoliv neodůvodněného rozlišování, tj. diskriminace. Právo na rovnost zaručuje primárně rovnost zbraní stran soudního řízení, tj. procesních prostředků. V praxi to znamená, že by všechny strany měly požívat stejná procesní práva s výjimkou situace, kdy jsou rozdíly založeny na základě zákona a jsou odůvodněny objektivními a rozumnými okolnostmi, a nezahrnují nevýhody či nespravedlivá omezení práv obžalovaného.⁵¹

Druhá věta odstavce 1 čl. 14 Paktu zaručuje jednotlivcům spravedlivé a veřejné řízení před kompetentním, nezávislým a nestranným tribunálem zřízeným na základě zákona, pokud čelí obvinění z trestného činu či pokud jsou jejich práva a povinnosti určeny v rámci soudního řízení. Ustanovení čl. 14 se aplikují na všechny soudy a tribunály v rozsahu působnosti tohoto článku, ať již řádné, specializované, civilní či vojenské. Čl. 14 zaručuje pouze procesní rovnost a spravedlnost a nemůže být interpretován jako záruka absence chyby ze strany příslušného soudu či tribunálu.⁵² Důležitým aspektem spravedlivosti soudního řízení je jeho včasnost. Veškerá soudní řízení v trestních věcech či soudní řízení, jejichž předmětem je rozhodování o právech a povinnostech, musí zahrnovat osobní jednání a být veřejná. Média a veřejnost mohou být vyloučeny z účasti na řízeních pouze za podmínek vyloučených ve třetí větě dotčeného ustanovení.

Čl. 14 Paktu v odstavcích 2 až 5 obsahuje procesní záruky dostupné osobám obviněným z trestného činu, včetně presumpce nevinu. Práva osob obviněných z trestného činu zahrnují mj. právo na informace o povaze a důvodech obvinění, prostředky obhajoby, právo být souzen bez zbytečného odkladu a na osobní účast při řízení, právo na obhajobu, včetně bezplatné právní pomoci, právo nebýt nucen vypovídat či přiznat svou vinu. Odstavec 6 dotčeného ustanovení zaručuje hmotné právo na odškodnění v případech nezákonného výkonu spravedlnosti v trestních věcech. Čl. 14 odstavec 7 pak zakazuje dvojí trestní postih za stejný čin (*ne bis in idem*) a tím tak zaručuje svobodu, respektive právo nebýt souzen či nebýt potrestán za skutek, za nějž byl jednotlivec již pravomocně odsouzen či zproštěn. Tato záruka je výslovně upravena ve statutech mezinárodních trestních tribunálů a Mezinárodního trestního soudu.

Článek 14 Paktu svou povahou a koncepcí obsahuje univerzální záruky, jež jsou smluvní strany povinny respektovat bez ohledu na právní tradice a příslušné vnitrostátní právo.

Při implementaci tohoto článku se smluvní strany nemohou odvolávat na míru uvážení ze strany národních orgánů při určování zásadního obsahu a plnění procesních záruk stanovených Paktem. Dané ustanovení kodifikuje obyčejové normy garantující rovný přístup k soudu, procesní rovnost zbraní před soudem a tribunálem a další záruky pro obviněné z trestných činů, včetně presumpce nevinu, jež se důsledně aplikují jak před národními trestními soudy, tak před mezinárodními trestními soudy a tribunály.

Pokud jde o výhrady – přestože jsou výhrady k jednotlivým ustanovením čl. 14 přípustné, obecná výhrada k právu na spravedlivý proces by byla neslučitelná s předmětem a účelem Paktu.⁵³ Přestože není čl. 14 Paktu zahrnut do seznamu nezrušitelných práv obsažených v čl. 4 odstavec 2 Paktu, státy, jež ruší závazky z čl. 14 v případech veřejného

⁵¹ *Dudko v. Rakousko* (CCPR/C/90/D/1347/2005), odst. 7.4.

⁵² *B.d.B. v. Nizozemí* (CCPR/C/35/D/273/1988), odst. 6.3; *Martinez Mercader a další v. Španělsko* (CCPR/C/84/D/1097/2002), odst. 6.3.

⁵³ Obecné doporučení Výboru pro lidská práva č. 24 (1994) k otázkám souvisejícím s výhradami učiněnými při ratifikaci či přístupu k Paktu či Opčnímu protokolu, nebo v souvislosti s prohlášeními podle čl. 41, odst. 8, Paktu.

ohrožení, by měly zaručit, že jejich zrušení by nemělo přesáhnout potřeby vyžadované okolnostmi stavu nouze.

Záruky spravedlivého procesu nemohou být ze své podstaty nikdy předmětem vypovězení – derogace, jímž by se obcházela ochrana nezrušitelných práv. Ačkoli je např. čl. 6 Paktu celkově nezrušitelný, jakýkoli soudní proces vedoucí k uložení trestu smrti během stavu nouze musí odpovídat ustanovením Paktu, včetně všech požadavků kladených čl. 14.⁵⁴

Jelikož je nezrušitelný jako celek rovněž čl. 7 Paktu, žádná prohlášení nebo svědectví či další důkazy získané prostřednictvím porušení tohoto ustanovení nemohou být použity jako důkazní prostředky v jakémkoli řízení, na něž se aplikuje čl. 14, včetně během stavu nouze.⁵⁵ Kromě situace, kdy je prohlášení či doznání získané v rozporu s čl. 7 Paktu použito jako důkaz, že došlo k použití mučení či dalšího nelidského zacházení.⁵⁶ Odklon od základních principů spravedlivého procesu, včetně presumpce nevinny, je zakázán za všech okolností.⁵⁷ Proto jsou zmíněné záruky zásadní pro kvalitu soudních řízení.

Čl. 14 Paktu dále upravuje i postavení mladistvých v trestním řízení, přezkum rozhodnutí a rozsudků nadřízeným soudem, záruky odškodnění v případech justičního omylu, a princip zákazu dvojího, respektive opakovaného postihu – *ne bis in idem*. Vzhledem k důležitosti je rozebírána i výkladová praxe v tomto směru. Pokud jde o vztah článku 14 k ostatním ustanovením Paktu, hraje jakožto soubor procesních záruk důležitou úlohu při provádění dalších hmotněprávních ustanovení Paktu, jež je mj. třeba zohlednit v rámci sdělení obvinění z trestného činu a stanovení práv a povinností jednotlivce v soudním sporu. Z procesního hlediska je relevantní vztah k právu na účinnou právní ochranu, jež je garantováno v čl. 2 odstavci 3 Paktu. Obecně platí, že ustanovení čl. 2 Paktu musí být respektováno vždy, když byla porušena jakákoli záruka obsažená v čl. 14.⁵⁸

6. Záruky práva na spravedlivý proces před Mezinárodním vojenským tribunálem v Norimberku

Historická analýza procesu před Mezinárodním vojenským tribunálem (MVT) v Norimberku zkoumá zejména přínos MVT pro moderní trestní řízení před současnými tribunály a soudy. Proces s předními německými představiteli před MVT je nejznámějším procesem s válečnými zločinci, který se konal po druhé světové válce. V souladu s čl. 6 Charty MVT byli obžalováni obvinění, respektive obžalováni, z následujících trestných činů: spiknutí za účelem spáchání zločinů proti míru, válečných zločinů a zločinů proti lidskosti; zločinů proti míru; válečných zločinů; a zločinů proti lidskosti.

Autorita tribunálu byla nezpochybnitelná, když jeho jurisdikce vycházela z Londýnské dohody a příložené Charty, jakožto mezinárodní smluvy. Ta byla vypracována a původně uzavřena mezi čtyřmi mocnostmi, s účinností od 8. srpna 1945, v důsledku práv a pravomocí nad národy, jež bezpodmínečně uznaly kapitulaci do rukou vítězných moc-

⁵⁴ Obecné doporučení Výboru OSN pro lidská práva č. 29 (2001) k čl. 4: Vypovězení závazků během stavu nouze, odst. 15.

⁵⁵ *Ibidem*, odst. 7 a 15.

⁵⁶ Úmluva proti mučení a dalšímu krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení či trestání, čl. 15.

⁵⁷ Obecné doporučení č. 29 (2001) k čl. 4: Vypovězení závazků během stavu nouze, odst. 11.

⁵⁸ *Singarasa v. Srí Lanka* (CCPR/C/81/D/1033/2001), odst. 7.4; *Czernin v. Česká republika* (CCPR/C/83/D/823/1998), odst. 7.5.

ností.⁵⁹ Po nabytí účinnosti Londýnské dohody k ní přistoupilo 19 států, včetně Československa.⁶⁰

Proces před MVT, jenž skončil 1. září 1946, a závěrečný rozsudek tribunálu z 1. října 1946⁶¹ měly zásadní vliv na rozvoj mezinárodního práva, včetně práva na řádný proces, práva na právní zastoupení, práva na spravedlivé a veřejné slyšení ze strany nezávislého a nestranného soudu, práva na dostatečný čas a prostředky na přípravu a uplatnění obhajoby a práva na odvolání.

Právníci a historici více než 75 let diskutují o rozsahu a dodržování právních záruk a celkové důvěryhodnosti procesu před MVT.⁶² Zatímco proces byl často vyzdvihován pro položení základů pro následné mezinárodní trestní tribunály a stálý Mezinárodní trestní soud, dodržování zásad spravedlivého procesu před MVT zůstává předmětem akademických polemik.

V rámci hodnocení přínosu MVT lze zmínit úspěchy i nedostatky. Pokud jde o procesní práva obžalovaných na řádný proces, dle autora byla zajištěna pouze částečně. Došlo mj. k omezení zásad rovnosti stran, práva na obhajobu – zejména vzhledem k nedostatečnému času a možnosti připravit a představit obhajobu (proces trval cca 10 měsíců), volného hodnocení důkazů či zbavení možnosti práva na odvolání, mj. s ohledem na závažnost ukládaných trestů (trest smrti či dlouholeté odnětí svobody). Předmětem akademických debat zůstává i obhajobou namítané retroaktivní uplatnění práva ze strany MVT, zejména pokud jde o zločiny proti míru a zločiny proti lidskosti. Autor ohledně nové kategorie zločinu proti míru konstatuje, že útočná válka byla z hlediska mezinárodního práva zakázána už od roku 1928, z důvodu Briand–Kellogova paktu. Od té doby bylo takové jednání mezinárodně protiprávní. Co však chybělo, byly okolnosti případného trestního postihu, tj. trestní odpovědnosti. Jako nová působila skutková podstata zločinů proti lidskosti. Ve skutečnosti však měla spíše doplňkovou povahu, když se vztahovala k činům, které byly spáchány v době války, nebo v souvislosti s pácháním zločinu proti míru, případně válečných zločinů. Převažuje tedy názor, že nejpозději v době světové války se odpovědnost za zločiny proti lidskosti stabilizovala coby součást mezinárodního práva. Dané pojetí bylo vtěleno do Charty norimberského tribunálu, a bylo potvrzeno pozdějším rozvojem mezinárodního trestního práva.⁶³

Tribunál vesměs chránil právo obžalovaných na zastoupení obhájcem, včetně možnosti hájit se sám. Navzdory výslovným zárukám daného práva v Chartě MVT však obžalovanému Hessovi bylo právo jednat svým vlastním jménem – hájit se sám, přímo odepřeno, čímž došlo k porušení tohoto základního práva. Soud však chránil právo obžalovaných na veřejné slyšení, když zajistil, aby všichni obžalovaní byli slyšeni veřejně a byli tak osobně přítomni soudnímu řízení.

⁵⁹ KRIEG, Andreas. *The Nuremberg Trials. An Attempt of Bringing War Criminals to Justice*. Victoria University of Wellington, 2009, s. 6.

⁶⁰ Dohoda č. 164/1947 Sb. o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy, účinná pro Československo od 26. 9. 1945. Vyhlášena ve Sbírce zákonů dne 2. 10. 1947.

⁶¹ Dostupné z: https://crimeofaggression.info/documents/6/1946_Nuremberg_Judgement.pdf.

⁶² BLUMENTHAL, David A. – McCORMACK, Timothy L.H. (eds.). *The Legacy of Nuremberg. Civilising Influence or Institutionalised Vengeance?* Leiden: Koninklijke Brill, 2008, s. 69–70; STIMSON, Henry L. The Nuremberg Trial. Landmark in Law. *Foreign Affairs*. 1947, Vol. 25, č. 2, s. 178–179; FICHTELBERG, Aaron. Fair Trials and International Courts. A Critical Evaluation of the Nuremberg Legacy. *Criminal Justice Ethics*. 2009, Vol. 28, s. 7; MARRUS, Michael R. *The Nuremberg War Crimes Trial 1945–46. A Documentary History*. Boston: Bedford Books, 1997, s. 242–243.

⁶³ Srov. HEYDECKER, Joe J. – LEEB, Johannes. *Norimberský proces*. Díl I, II. Ikar, 1978, 1984.

Pozornost zasluhuje i rozšíření obžaloby o přípravu a spolčení za účelem třech skutkových podstat definovaných v čl. 4 Charty MVT, jež tribunál v závěrečném rozsudku zamítl a omezil se na skutkové podstaty definované v Chartě. Principu specificity trestnosti jednání by nadto prospělo, kdyby se MVT pokusil o definiční odlišení válečných zločinů od zločinů proti lidskosti.

Norimberský tribunál nebyl zcela nezávislý, i když díky úsilí soudce Lorda Lawrence to podstatně neubralo na jeho schopnosti zůstat nestranný. Podobně snaha soudců o zmírnění obhajobou namítaných nerovností mezi obžalobou a obhajobou je přímým důkazem snahy tribunálu zajistit pro obžalované rovný a tedy spravedlivý proces.

Za částečné omezení práva obžalovaných na řádný proces lze považovat skutečnost, že jim byl odepřen přiměřený čas a prostředky k přípravě a předložení obhajoby. Nedostatek času, nedostatečný přístup k nezbytným dokumentům a důkazům, potíže s překladem, využití pružných pravidel dokazování a přijetí místopřisežných prohlášení třetích stran (*ex parte*) obdobně jako svědků, bez možnosti jejich podrobení křížovému výslechu jako v běžném adversárním řízení, vedlo ve výsledku k omezení práva na řádný proces obžalovaným.

Dalším porušením práva na spravedlivý proces byla nemožnost obžalovaných odvolat se proti rozsudkům k vyšší odvolací instanci. Zatímco právo na odvolání proti trestnímu rozsudku nebylo v roce 1940 považováno za základní záruku, skutečnost, kdy tribunál, jehož nezávislost nebyla jednoznačně zajištěna, umožnil, aby obžalovaní byli souzeni v nepřítomnosti, jakož i možnost tribunálu udělit trest smrti, učinila z nedostatku možnosti odvolání k nadřazené soudní instanci nespravedlivé pochybení, jež narušilo vnímání řádného procesu.

Lze konstatovat, že práva dvaadvaceti obžalovaných na řádný proces byla před MVT chráněna pouze částečně. Právo zastupovat se sám, právo řádně si připravit a předložit vlastní obhajobu a právo na odvolání jsou klíčovými součástmi práva na řádný proces, která jsou dnes mezinárodně uznávána a chráněna. Před MVT však dostatečně chráněna nebyla, což mohlo ve výsledku vést k narušení integrity soudního řízení před MVT a jejího vnímání ze strany odborné veřejnosti.

V očích širší veřejnosti však byly provedení procesu a rozsudek MVT vnímány jako zadostiučinění ve prospěch obětí, s cílem postavit odpovědnost pachatelů zločinů dle mezinárodního práva na nový základ. A to při vědomí, že do budoucna je nutné právo na spravedlivý proces zajistit objektivně a bez výhrad, pro každého z obžalovaných.

7. Záruky práva na spravedlivý proces před moderními mezinárodními trestními tribunály a soudy

K zásadnímu rozvoji mezinárodního trestního práva hmotného a procesního došlo v důsledku druhé světové války, v souvislosti s ustavením Mezinárodních vojenských tribunálů v Norimberku a Tokiu, jež přerušily monopol států ohledně výkonu trestní jurisdikce nad nejzávažnějšími mezinárodními trestnými činy.⁶⁴

Po konci studené války došlo v 90. letech 20. století ke konfliktům a válkám, jež byly doprovázeny hrubým porušováním mezinárodního humanitárního práva. V rámci snah

⁶⁴ Trestní tribunály a soudy ustavené po druhé světové válce autor označuje za moderní.

o zřízení stálého systému mezinárodní trestní spravedlnosti, což proběhlo ve dvou fázích, došlo zprvu na ustavení dvou tribunálů ze strany Rady bezpečnosti OSN – *ad hoc* Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (ICTY) a *ad hoc* Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu (ICTR). Mezinárodní společenství tak reagovalo na probíhající konflikty v těchto zemích.⁶⁵ Následně došlo na naplnění dlouhodobých aspirací zřídit Mezinárodní trestní soud.

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii

Z hlediska působnosti ICTY stojí za pozornost čl. 2 jeho Statutu,⁶⁶ jenž označuje mezi závažnými porušeními Ženevských úmluv z roku 1949 mj. úmyslné zbavení válečného zajatce nebo civilisty práva na spravedlivý a řádný proces.

Základy principů spravedlivého procesu a jeho záruky v rámci činnosti ICTY jsou vytčeny ve zprávě Generálního tajemníka OSN, jejímž prostřednictvím byl předložen návrh Statutu Radě bezpečnosti OSN. Zpráva, jež představuje legislativní historii Statutu tribunálu,⁶⁷ vyžaduje respekt mezinárodně uznaných standardů spravedlivého procesu a práv obviněných ve všech fázích řízení, zejména čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

Čl. 10 Statutu zakotvil, v závislosti na principu přednosti řízení před tribunálem před souběžnými řízeními před národními soudy, jeden ze základních principů trestního práva, zásadu *ne bis in idem*: Nikdo nesmí být souzen před vnitrostátním soudem pro činy, které představují závažná porušení mezinárodního humanitárního práva podle tohoto Statutu, pro které již byl souzen tribunálem.

Co se týče zahájení a vedení soudního řízení, záruky spravedlivého procesu jsou vytčeny v čl. 20 Statutu. Soudní senáty mají povinnost zajistit, aby soudní řízení bylo spravedlivé a rychlé a aby probíhalo v souladu s Jednacím a důkazním řádem, při plném respektování práv obžalovaných, a s náležitým ohledem na ochranu obětí a svědků. Osoba, proti níž byla potvrzena obžaloba, bude na základě příkazu nebo zatýkacího rozkazu tribunálu vzata do vazby, ihned informována o obviněních proti ní vznesených, a postoupena jednomu ze senátů tribunálu. Soudní senát přečte obžalobu a ujistí se, že práva obviněného jsou respektována. Následně potvrdí, že obviněný obžalobě rozumí, a vyzve obviněného, aby potvrdil, že byl o svých právech náležitě poučen. Soudní senát poté stanoví datum hlavního líčení. Jednání byla z principu veřejná, pokud soudní senát nerozhodl o uzavřeném, tj. neveřejném řízení v souladu s Jednacím a důkazním řádem. Článek 21 Statutu definuje práva obviněného, a stanoví, že před tribunálem si budou všichni jednotlivci rovni. Při rozhodování o obvinění proti němu má obžalovaný právo na spravedlivý a veřejný proces, při šetření práv obětí a svědků dle článku 22 Statutu. Obviněný je považován za nevinného, dokud mu není prokázána vina dle Statutu. Při rozhodování o vzneseném obvinění má obviněný nárok na tyto minimální záruky při plné rovnosti:

- a) být neprodleně a podrobně informován v jazyce, kterému rozumí, o povaze a důvodu

⁶⁵ ŠTURMA, Pavel. Přemítání o možném vzniku zvláštního tribunálu pro Ukrajinu. In: ŠMIGOVÁ, Katarína (ed.). *Liber Amicorum Dalibor Jílek*. Passau – Berlin – Prague: RWW, 2023, s. 180.

⁶⁶ Rezoluce RB OSN č. 827 z 25. května 1993.

⁶⁷ UN Doc. S/25704 (1993), jenž se např. v odst. 34 vyjadřuje k principu *nullum crimen sine lege*, jenž předpokládal aplikací norem mezinárodního humanitárního práva, jež jsou nad vši pochybnost součástí obyčejového práva.

obvinění, které je proti němu vzneseno; b) mít přiměřený čas a prostředky pro přípravu své obhajoby a komunikovat s obhájcem podle vlastního výběru; c) být souzen bez zbytečného odkladu; d) být souzen v přítomnosti obhájce a hájit se osobně nebo prostřednictvím právního zástupce dle vlastního výběru; být o tomto právu informován, pokud není právně zastoupen; a aby mu byla přidělena právní pomoc v každém případě, kdy to vyžadují zájmy spravedlnosti, a to bezplatně, nemá-li dostatečné prostředky k jejímu zaplacení; e) vyslechnout nebo nechat vyslechnout svědky, kteří jsou předvoláni v jeho neprospěch, a dosáhnout toho, aby byli předvoláni a vyslechnuti svědci ve prospěch obviněného za stejných podmínek, jako svědci vypovídající proti němu; f) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, pokud nerozumí nebo nemluví jazykem používaným tribunálem; g) nebyt nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vlastní vinu.

Katalog procesních záruk a práv obviněných, respektive obžalovaných, obsažený v čl. 20 a 21 Statutu, se v podstatě odvíjí od čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 6 Evropské úmluvy o lidských právech.

Článek 22 Statutu návazně zakotvuje ochranu obětí a svědků. Tribunál stanovil ve svém Jednácím a důkazním řádu konkrétní záruky na ochranu obětí a svědků, včetně vedení neveřejných řízení a ochrany totožnosti obětí.

Rozsudky a rozhodnutí tribunálu pravidelně obsahují odkazy na záruky a nezpochybnitelný charakter práva na spravedlivý proces. Jedním z příkladů je rozsudek odvolacího senátu v případě *Tadić* (2001), který se týkal práva na odvolání proti výroku odsuzujícímu právního zástupce za pohrdání tribunálem. V rozsudku odvolací senát potvrdil právo na odvolání jako nedílnou součást mezinárodně garantovaného práva na spravedlivý proces, v souladu s čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.⁶⁸

Ve vztahu k ICTY v minulosti zaznívalo, že některá z jeho opatření za účelem urychlení řízení zasahovala do práva obviněných na spravedlivý proces. Ve skutečnosti se však tribunál snažil důsledně dosahovat rovnováhy mezi zárukami spravedlivého a zároveň včasného a efektivního řízení. Primárním kritériem bylo zajistit spravedlnost proti pachatelům komplexních trestných činů, jež měly často stovky obětí a stejně tak svědků. Je vhodné zdůraznit, že principy spravedlivého procesu a jejich součásti jsou stejné, ať se jedná o soudní řízení před národním, či mezinárodním trestním soudem, neboť se vždy jedná o aplikaci a vynucování mezinárodního humanitárního práva či ochranu lidských práv. Standard spravedlnosti řízení před mezinárodním tribunálem by tak měl odpovídat standardu spravedlnosti, jenž se vyžaduje při řízeních před národními trestními soudy. Jelikož je princip spravedlnosti zároveň předpokladem pro dosahování včasnosti řízení, je nutné zajistit oba znaky řízení najednou.

Další zárukou spravedlivého procesu je rovnovážné zohlednění práv obviněných, jakož i práv obětí a svědků. Statut v čl. 20 a 21 stanoví hierarchický přístup, kdy podmiňuje plný respekt práv obviněného do té míry, jak jsou zohledňována práva obětí a svědků. Čili obvinění nemohli požívat práv na úkor obětí a svědků.⁶⁹ Kolem zmíněných pravidel se vyvinul rozsáhlý soubor judikatury týkající se toho, jak vyvažovací test ohledně zájmů

⁶⁸ Srov. *Žalobce v. Dusko Tadić* (IT-94-1-A-AR77), s. 3, 27. února 2001. Odvolací senát potvrdil, že čl. 14 Paktu odráží imperativní normu mezinárodního práva, jíž musí tribunál dodržovat. Srov. *Žalobce v. Aleksovski* (IT-95-14/1-A), s. 104, jenž potvrdil, že právo na spravedlivý proces je součástí obvyčejového mezinárodního práva. Podobně i *Žalobce v. Furundžija* (IT-95-17/1-A), s. 164, ohledně práva na odvolání proti namítané podjatosti soudce.

⁶⁹ Čl. 21 (2) Statutu.

mezi stranami provádět. Pokud se na konci vyvažování dospěje k závěru, že ochranné opatření je spravedlivé, pak je i legitimní. Nelze tedy argumentovat, že by použití ochranného opatření event. podryvalo záruky spravedlivého procesu obviněného. Mezi důkazy vedoucími k odsouzení lze zahrnovat i důkazní prostředky získané na základě ochranných opatření.

Základní zárukou práva na spravedlivý proces je právo na obhajobu obviněného. Kvalifikovaná obhajoba se snaží v trestním procesu zajistit rovnost zbraní mezi obžalobou a obhajobou, s cílem zajistit spravedlivé soudní řízení. Právo obviněného na spravedlivý proces je současně základním lidským právem, a jednou ze základních zásad trestního soudnictví.

Kompetentní a důrazná obhajoba navíc přispívá k důvěryhodnosti a legitimitě tribunálu v očích mezinárodního společenství. Důvěra veřejnosti v soud závisí na spravedlnosti jeho procesů.

Obhájci jsou odpovědní za vedení obhajoby ve všech fázích případu. Pokud si obviněný přeje mít obhájce, může si buď zvolit svého obhájce, nebo mu jej může přidělit úředník tribunálu.⁷⁰ Obvinění, kteří si nemohou dovolit platit za obhájce, mají nárok na přidělení obhájce, jehož náklady hradí tribunál z prostředků na právní pomoc.

V souladu s článkem 21 Statutu se obviněný může rozhodnout, že se bude zastupovat osobně. I když toto právo není neomezené, v několika případech senáty tribunálu uznaly právo na sebeobhajobu a umožnily obžalovaným, aby se hájili sami. V daných případech tribunál prostřednictvím vedoucího Soudní kanceláře zajišťuje poskytnutí odpovídajících služeb obviněnému, včetně přidělení právních poradců a dalšího podpůrného personálu. Známým je případ Radovana Karadžiće, jenž se hájil sám od převozu do sídla tribunálu po celý proces.⁷¹ V rámci vyhlášení rozsudku proti Radovanu Karadžićovi tribunál potvrdil, že podle jeho rozhodovací praxe jsou hlavními cíli ukládání trestu odplata a odrazení od pokračování v trestné činnosti. Odplata vyžaduje uložení spravedlivého a přiměřeného trestu, což je další aspekt spravedlivého procesu.⁷² Soudní senát uložil obžalovanému souhrnný trest 40 let odnětí svobody. Podobně argumentoval ohledně účelu trestu i odvolací senát v dalším případě, když dne 8. června 2021 potvrdil odsouzení Ratko Mladiće za genocidu, zločiny proti lidskosti a porušování válečných zákonů a zvyklostí,⁷³ stejně jako trest doživotního vězení uložený soudním senátem v první instanci.⁷⁴ Předtím dne 27. února 2017 např. odvolací senát zamítl odvolání Mladiće z 4. října 2016,⁷⁵ kdy si stěžoval, že jeho právo na spravedlivý proces a presumpce nevinoty byly ohroženy účastí v jeho soudním případě soudních úředníků tribunálu, kteří dříve pracovali na případu Karadžić. Odvolací senát podobné námitky opakovaně odmítl jako obstrukční.

⁷⁰ V praxi tak činí Soudní kancelář (Registry).

⁷¹ *Žalobce v. Radovan Karadžić* (IT-95-5/18-T), v němž byl proti obviněnému vynesen odsuzující rozsudek dne 24. března 2016.

⁷² Srov. mj. *Kordić a Čerkez*, rozsudek odvolacího senátu, odst. 1075.

⁷³ Rozsudek v případě *Žalobce v. Ratko Mladić* (IT-09-92) byl vynesen dne 22. listopadu 2017.

⁷⁴ Srov. Mezinárodní doplňkový mechanismus pro trestní tribunály, MICT-13-56-A, rozhodnutí odvolacího senátu, 8. června 2021, s. 259 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: https://www.irmct.org/sites/default/files/case_documents/210608-appeal-judgement-JUD285R0000638396-mladic-13-56-en.pdf#:~:text=Date%202021%20International%20Residual.

⁷⁵ IT-09-92-AR73.6, rozhodnutí odvolacího senátu, 27. února 2017, s. 14 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: https://www.worldcourts.com/icty/eng/decisions/2017.02.27_Prosecutor_v_Mladic.pdf#:~:text=Date%2027%20February%202017%20International%20Tribunal.

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu

Podobně jako v případě Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, čl. 9 Statutu ICTR⁷⁶ upravuje základní trestněprávní zásadu *ne bis in idem*, včetně výjimek ohledně nového posouzení ze strany tribunálu, nebylo-li řízení na národní úrovni dostatečně účinné.

Záruky ohledně vedení řízení jsou stanoveny v čl. 19 Statutu, jenž mj. upravuje, že senát zajistí, aby soudní řízení bylo spravedlivé a rychlé a aby řízení probíhalo v souladu s Jednacím a důkazním řádem, při plném respektování práv obviněných, a s náležitým ohledem na ochranu obětí a svědků. Dále stanoví povinnost ohledně poučení o právech obviněného, včetně veřejného charakteru řízení, pokud senát výjimečně nerozhodne o vyloučení veřejnosti.

Práva obviněného, respektive obžalovaného, jsou stanovena v čl. 20 Statutu, jenž garantuje rovnost všech osob před tribunálem, právo na spravedlivé a veřejné slyšení, za podmínky článku 21 Statutu, jenž zaručuje ochranu obětí a svědků.

Čl. 20 Statutu tribunálu předně garantuje presumpci nevinu až do doby odsouzení pravomocným rozsudkem, jakož i následující trestněprávní záruky: a) být bezodkladně a podrobně informován v jazyce, kterému obviněný rozumí, o povaze a důvodu obvinění, které proti němu bylo vzneseno; b) mít přiměřený čas a prostředky pro přípravu své obhajoby a komunikovat s obhájcem podle vlastního výběru; c) být souzen bez zbytečného odkladu; d) být souzen v přítomnosti právního zástupce a hájit se osobně nebo prostřednictvím zvoleného právního zástupce; být o tomto právu informován, pokud nemá právního zástupce; a aby mu byla přidělena právní pomoc v každém případě, kdy to vyžadují zájmy spravedlnosti, a to bez nároku na odměnu ze strany obviněného, pokud nemá dostatečné prostředky na její zaplacení; e) vyslyšet nebo nechat vyslechnout svědky proti sobě a dosáhnout toho, aby svědci v jeho prospěch se dostavili a byli vyslechnuti za stejných podmínek jako svědci proti němu; f) mít bezplatnou pomoc tlumočnicka, pokud nerozumí nebo nemluví jazykem používaným tribunálem; g) nebýt nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu. Jednotlivé záruky jsou rozpracovány v Jednacím a důkazním řádu tribunálu.

Právo obviněného na spravedlivý proces a konkrétně právo na obhajobu byly jakožto základní zásady trestního soudnictví garantovány v řízení před ICTR. Všichni obvinění měli právo na to, aby byli zastoupeni kompetentním obhájcem. Obhajoba obviněného vedená obhájcem hrála v řízení před tribunálem klíčovou roli, neboť prosazuje zásadu rovnosti zbraní mezi obžalobou a obhajobou a zajišťuje spravedlnost řízení ve všech fázích, v souladu s čl. 20 odst. 4 písm. d) Statutu. Pokud si obviněný přál zvolit obhájce, mohl si vybrat ze seznamu kvalifikovaných právních zástupců nebo mu byl zástupce přidělen vedoucím Soudní kanceláře.

Pokud jde o právo na odvolání, odsouzení jej hojně využívali k napadání nezávislosti a nestrannosti tribunálu, tvrzeného zneužití soudního řízení, justičních omylů, porušení práva na obhajobu či porušení principů legality a specifity.⁷⁷ Ve stěžejním případě

⁷⁶ Rezoluce RB OSN č. 955 z 8. listopadu 1994.

⁷⁷ Ngirabatware, Augustin (MICT-12-29-A), rozsudek odvolacího senátu, 18. prosince 2014, s. 94 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: <https://ucr.irmct.org/LegalRef/CMSDocStore/Public/English/Judgement/NotIndexable/MICT-12-29-A/MSC8925R0000453581.pdf>.

tzv. *Media case*,⁷⁸ jenž se týkal přímého a veřejného podněcování ke spáchání genocidy a pronásledování jako zločinu proti lidskosti, odvolací senát mj. v rámci dokazování připustil za účelem zjištění objektivního skutkového stavu podání *amicus curiae* ze strany nevládní organizace.⁷⁹

Mezinárodní trestní soud

Jak bylo uvedeno shora, v průběhu své činnosti Soud dělí své aktivity mezi vyšetřovací (přípravné) a soudní fáze řízení. Po dobu procesu hraje stěžejní roli žalobce, jenž navrhuje vydání příkazu k zatčení či předvedení podezřelého, svědků či dalších klíčových účastníků před Soud, a dále navrhuje senátu pro předběžná řízení potvrzení obžaloby, čímž se zahajuje soudní fáze. Jak v přípravné, tak i soudní fázi řízení jsou hlavními stranami sporu žalobce, jenž zastupuje veřejný zájem, a obviněný, respektive obžalovaný, a jeho právní zástupce. Obě strany trestního řízení mají obecně rovné postavení. Uplatňuje se zásada vyšetřovací a jednotlivé procesní úkony jsou navrhovány žalobcem. Dle zásad anglosaského právního systému však Soud hraje aktivnější roli mj. při shromažďování důkazů.⁸⁰

Vyšetřovací fáze se obecně soustředí na shromažďování důkazů, přípravu obžaloby a předvolávání svědků či přímo obětí. O procesních úkonech rozhoduje několik senátů pro přípravné řízení (zpravidla tři). Proti jednotlivým procesním úkonům může obviněný podávat odvolání.

Řízení před Soudem se soustředí na potvrzení či vyvrácení obžaloby, za pomoci předkládání důkazních prostředků, včetně výslechů obětí a svědků. Řízení kulminuje rozsudkem – s výrokem o vině či zproštění obžaloby, případně i výrokem o trestu.⁸¹ Proti rozsudku se mohou obě strany trestního řízení odvolat a rozhodnutí o odvolání je konečné.

Podstatnou částí soudního řízení před jedním ze senátů je rozhodování o okruhu obětí, o přiznání individuální či kolektivní satisfakce či kompenzace, plnění reparačních rozhodnutí Soudu (tzv. *reparations orders*)⁸² a možnost se proti příslušnému rozhodnutí odvolat k odvolacímu senátu. Vlastní plnění odškodnění je realizováno na základě rozhodnutí Soudu prostřednictvím Svěřenského fondu pro oběti, do nějž přispívají jednotlivé smluvní strany.

V jednotlivých fázích řízení před Soudem obvinění, respektive obžalování důsledně požívají záruk rovnosti před soudem a spravedlivého procesu, včetně presumpce nevin, práva na účast na soudním řízení a na rovné procesní prostředky. Ve všech doposud rozhodovaných případech před Soudem obžalovaní využili práva na obhajobu prostřednictvím právního zástupce, řádný čas na přípravu obhajoby, seznámení se s důkazními prostředky, předkládání důkazů a předvolávání svědků ve vlastní prospěch a práva na odvolání.

⁷⁸ [Media] Nahimana, Ferdinand – Barayagwiza, Jean Bosco – Ngeze, Hassan (ICTR-99-52), rozsudek soudního senátu, s. 350 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: <https://ucr.irmct.org/LegalRef/CMSDocStore/Public/English/Judgement/NotIndexable/ICTR-99-52/MSC26797R0000541998.PDF>.

⁷⁹ ICTR-99-52-A, s. 3–4 [cit. 2026-01-12]. Dostupné z: <https://ucr.irmct.org/LegalRef/CMSDocStore/Public/English/Decision/NotIndexable/ICTR-99-52/MSC34868R0000552441.PDF>.

⁸⁰ SCHABAS, William A. *An Introduction to the International Criminal Court*, s. 118.

⁸¹ Srov. mj. Jednací a důkazní řád MTS.

⁸² Např. případy týkající se Konžské demokratické republiky: *Žalobce v. Thomas Lubanga Dyilo*, *Žalobce v. Germain Katanga* či *Žalobce v. Bosco Ntaganda*.

Závěr

Právo na rovnost před soudem a právo na spravedlivý proces patří mezi nejstarší záruky pro dosažení spravedlnosti, a to jak před národními soudy, tak před mezinárodními trestními soudy a tribunály. Z pohledu mezinárodního i národního práva se rozlišuje právo na rovnost před soudem, jež se uplatňuje v civilním, trestním a správním soudnictví, a právo na spravedlivý proces, jež je obecnou zárukou soudních řízení. V případě řízení před mezinárodními trestními soudy a tribunály se obě záruky odvozují z vnitrostátního trestního práva a z obecných zásad mezinárodního práva veřejného, zejména zásady řádného dodržování závazků a konkrétně respektování lidských práv a základních svobod.

Přes odlišné teorie spravedlnosti platí, že bez rovnosti nemůže být skutečná spravedlnost, přičemž právo na rovnost a nediskriminaci patří k základním lidským právům, zajišťujícím každému jednotlivci stejnou ochranu, bez ohledu na rasu, barvu pleti nebo jiné znaky. Míra požívání práva na rovnost před soudem a na spravedlivý proces podmiňuje účinnost jakéhokoli soudního řízení, neboť jeho esencí je spravedlnost. V praxi jsou záruky rovnosti a spravedlivého procesu dodržovány po staletí. V moderním procesním právu trestním – národním i mezinárodním – jsou v podstatě reprodukovány. Jejich obsah se vývojem změnil jen minimálně. Proto se stalo právo na spravedlivý proces, kodifikované v mezinárodních lidskoprávních deklaracích a úmluvách po druhé světové válce (Všeobecná deklarace lidských práv, Evropská úmluva na ochranu lidských práv a základních svobod, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech aj.) univerzálně uznanou a dodržovanou normou.

Na univerzální úrovni je zásadním nástrojem upravujícím záruky práva na spravedlivý proces Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966. Čl. 14 Paktu zaručuje právo na spravedlivý proces jak pro civilní, tak i trestní řízení. Vzhledem k historickému a poměrně konzistentnímu vývoji práva obviněného na spravedlivý proces lze konstatovat, že čl. 14 Paktu představuje obyčejové mezinárodní právo. Toto pojetí je potvrzeno rozhodovací praxí mezinárodních trestních tribunálů a soudů. Daná praxe zároveň dokládá, že se daří důsledně dodržovat principy legality a rovnosti stran před soudem, včetně rovnosti procesních nástrojů, a zajišťovat právo na spravedlivé a veřejné slyšení ze strany nezávislého a nestranného soudu a presumpci nevinny. Cílem je dosažení legitimacy a vnímané spravedlnosti soudních řízení, jež se týkaly masově páchaných zločinů dle mezinárodního práva.

Trestní tribunály a Mezinárodní trestní soud (MTS) systematicky zajišťují práva obviněných na spravedlivý proces, zejména požívání práva na dostatečný čas a prostředky na přípravu a uplatnění obhajoby, práva nebýt nucen k doznání viny a práva na odvolání. Trestní řízení v přípravné, soudní či odvolací fázi staví na objektivnosti řízení a zárukách nezávislosti a nestrannosti soudu. Ty jsou mimo jiné realizovány prostřednictvím obsazování tribunálů a MTS kvalitními mezinárodními soudci, splňujícími vysoké nároky na odbornou a osobní integritu. Z hlediska práva na obhajobu je kladen důraz ve všech fázích řízení na seznámení s povahou obvinění, obsahem spisu včetně důkazů, a zejména právo na právní pomoc, s cílem zajistit spravedlivý proces. Většina z obviněných obvykle využívá právo na právní pomoc, když se pouze výjimečně hájí sami, a důsledně požívá práva na předkládání důkazů a předvolávání svědků ve prospěch obhajoby, za rovných podmínek s nástroji obžaloby. Obvinění, respektive obžalovaní v jednotlivých fázích řízení hojně využívají i práva na odvolání, prostřednictvím stížností do procesních usnesení, včetně příkazů k zatčení (a jejich přezkumu v rámci následného řízení o přijatelnosti obvinění

a podání obžaloby) či proti meritornímu rozsudku. Až do té míry, že délka procesu běžně dosahuje řadu let.

Tribunály a MTS preferují kvalitu a řádný proces před jeho rychlostí. Tím mezinárodní trestní mechanismy potvrzují důraz na striktní dodržování zákonnosti a na spravedlivé řízení, s cílem dosáhnout účinného postihu, jakož i prevence zločinů dle mezinárodního práva. Uplatňování zkoumaných záruk v řízení před mezinárodními trestními soudy a tribunály se nijak podstatně neliší od jejich využívání v řízení před vnitrostátními trestními soudy.

Závěrem lze konstatovat, že koncept spravedlnosti zůstává relativním pojmem, neboť záleží na konkrétních okolnostech a stavu trestního řízení, s cílem zajistit objektivní možnost pro obviněného se bránit obviněním v obžalobě.

MORS VENIT VELOCITER

Amicis semper paratus Za Jaroslavem Zachariášem

Dne 2. února 2026 zemřel právník *doc. JUDr. Jaroslav Zachariáš, CSc.* Narodil se 29. března 1952 v Jihlavě. Po středoškolských studiích v Telči (1967–1970) studoval na Právnické fakultě Univerzity Karlovy (1970–1975), kde následně získal titul JUDr. (1976) a později na Ústavu státu a práva ČSAV také hodnost kandidáta právních věd (1985).

Těžiště jeho profesního života bylo od roku 1975 spojeno s Ústavem státu a práva AV ČR (tehdy ČSAV), kde působil jako vědecký pracovník v oboru pracovního práva a práva sociálního zabezpečení. V ústavu postupně vykonával i organizační a řídicí funkce vědeckého tajemníka a později i zástupce ředitele, v letech 2002–2009 stál v jeho čele jako ředitel.

Vedle řídicích úkolů zůstával především kolegou; opíral se o hlubokou znalost pracovněprávní materie a zároveň vytvářel přátelské pracovní prostředí, v němž dával svým podřízeným nebyvalý prostor a důvěru – a právě tím v nich probouzel odpovědnost za vlastní práci.

Odborně se *Zachariáš* dlouhodobě profiloval v pracovním právu a v právu sociálního zabezpečení. Jeho texty a knihy lze číst jako průběžnou snahu udržet pracovněprávní uvažování v praktické a v pozdějších letech také systémové rovině. Věnoval se otázkám právní subjektivity, odpovědnosti v pracovněprávních vztazích a později také hledání adekvátní koncepce pracovního práva v podmínkách transformované ekonomiky. V tomto směru stojí za připomenutí jeho monografie *Právní subjektivita státních socialistických organizací v pracovněprávních vztazích* (Academia, 1990), která ve své době řešila základní konstrukční problém nositele práv a povinností v pracovněprávních vztazích a nepřímo připravovala půdu pro pozdější pluralitní pojetí zaměstnavatele. Reálnou dimenzi transformace zachytila i publikace *Pracovněprávní vztahy v podnikání* (Prospektrum, 1993), která měla význam tím, že pomáhala praxi vyrovnat se s novými formami podnikání a zaměstnávání na začátku 90. let. Další praktickou rovinou práce *Jaroslava Zachariáše* bylo spoluautorství (společně s L. Brádlarovou a V. Tkáčem) *Komentář k zákoníku práce* (Prospektrum, 1994). Za koncepčně-systémový příspěvek lze považovat i článek *Pracovní právo na rozcestí* (publikovaný ve spoluautorství s M. Bělinou a L. Brádlarovou) v *Právníku* (1997), který formuloval základní alternativy dalšího směřování oboru a potřebu koncepčního myšlení namísto dílčích zásahů. Vedle řady dalších jeho textů lze zmínit také metodicky zaměřenou příručku *Nad pracovněprávními vztahy* (Orac, 1997), sloužící k rychlé a věcné orientaci v klíčových institutech pracovního práva, případně učebnici *Pracovní právo* (Masarykova univerzita, 2001).

Vedle ústavního působení byl *Jaroslav Zachariáš* spjat také s budováním Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni, na které působil od roku 1993 jako pedagog fakulty a vedoucí katedry pracovního práva a práva sociálního zabezpečení; od roku 1994 současně vykonával funkci prodekan pro studium, a později se stal děkanem (2005–2009). Jeho pedagogická stopa však byla širší: v letech 1982–1992 externě spolupracoval s katedrou pracovního práva a práva sociálního zabezpečení PF UK a od roku 1990 externě spolupracoval rovněž s Právnickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně, včetně účasti ve zkušebních komisích a komisích pro obhajoby kvalifikačních prací. Působil rovněž jako člen vědeckých rad Právnické fakulty UK a Právnické fakulty Univerzity Mateje Bela

v Banské Bystrici. Se slovenskými pracovišti spolupracoval nejen jako ředitel, ale i jako pracovník ústavu; po několik desetiletí se věnoval organizaci říjnové konference ve Vysokých Tatrách, navazující na dlouhodobou tradici vědeckých konferencí konaných již od první poloviny 70. let, spolupořádaných ústavem a Právnickou fakultou Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích a Ústavem štátu a práva SAV.

K jeho profesnímu profilu patřila i služba širší právnické veřejnosti: účastnil se expertní skupiny pro přípravu nového zákoníku práce při Ministerstvu práce a sociálních věcí, působil v Legislativní komisi Úřadu vlády ČR pro pracovní právo a sociální věci a zapojoval se do odborné samosprávy v rámci Společnosti pro pracovní právo a právo sociálního zabezpečení. Byl rovněž dlouholetým členem redakčních rad řady vědeckých časopisů, včetně časopisů *Právník* a *Právní obzor*.

Pro mnoho kolegů a přátel však *Jaroslav Zachariáš* zůstane nezapomenutelný především v lidské rovině. Byl člověkem inteligentním, přátelským a talentovaným. Málokdo ví, že vedle práva měl svůj tichý, ale vytrvalý vztah k hudbě; rád hrával na klavír a hře na housle se dlouhodobě věnoval od svých dětských let. Náležitou péči věnoval i své zahrádce v Třešti, kterou měli jeho blízcí za pověstnou. Nacházel v ní pravidelné zklidnění a věnoval se jí systematicky, s nebývalou pečlivostí a s nebývalou botanickou znalostí. Byl vtipný, jeho humor nebyl nikdy zraňující, spíše uvolňoval napětí a přispíval k dobré náladě. Měl nadhled, slušnost a obzvláště gentlemanský způsob vystupování: byl to typ člověka, se kterým se dalo nesouhlasit, aniž by se tím něco pokazilo. A zejména – byl ochoten pomoci. Nejenom „naoko“, ale především prakticky, okamžitě a bez diskuse o jeho zásluhách. Tato ochota kdykoli podat ruku byla jeho výraznou předností; v jistém smyslu však také jeho kletbou, protože v citlivých institucionálních situacích může právě loajalita a důvěra ve „své lidi“ oslabit nezbytnou míru opatrnosti a racionálního odstupu.

Do jeho profesní dráhy se totiž neoddělitelně propsala i kauza plzeňské právnické fakulty, jež v roce 2009 otevřela otázky integrity studijních a kvalifikačních postupů a důvěry v právnické vzdělávání. *Jaroslav Zachariáš* byl v té době děkanem fakulty a jeho jméno se proto stalo součástí veřejné debaty, jejíž stopu zaznamená každý, kdo si dnes vyhledá jeho jméno ve veřejných zdrojích. Následné institucionální kroky vedly k jeho odchodu z děkanské funkce (25. 9. 2009) a současně také k rezignaci na funkci ředitele Ústavu štátu a práva AV ČR (1. 10. 2009). Je fér tuto kapitolu nepominout, stejně tak je ale namístě zachovat určitý pietní rámeček a nepřetvářet nekrolog v hodnocení. S odstupem lze nicméně říci, že i osobnost mimořádně schopná, mezi přáteli oblíbená a společensky i lidsky otevřená, se může v určitých situacích stát nástrojem svých přátel, včetně nejbližšího spolupracovníka a statutárního zástupce – právě to se mu stalo osudným. Tato lidská perspektiva však sama o sobě neodstraňuje odpovědnost spojenou s vedoucí funkcí, odpovědnost za institucionální kulturu, za nastavení a dodržování pravidel, jakož i za to, co se v rámci svěřené instituce stane možným a nemožným.

Jaroslav Zachariáš zanechal stopu, kterou nelze redukovat na jedinou kapitolu. V právnické obci bude připomínán jako právník pracovního práva a práva sociálního zabezpečení, jako člověk s výrazným osobním šarmem, a především jako kolega ochotný pomoci – a současně jako memento, že právě loajalita a důvěra bez hranic může v institucionálně citlivých situacích přerůst ve slabinu, jejíž důsledky dopadají nejen na jednotlivce, ale i na instituce, jimž sloužil.

Ján Matejka*

* JUDr. Ján Matejka, Ph.D., Ústav štátu a práva AV ČR. E-mail: matejka@ilaw.cas.cz.

RECENZE

Baroš Jiří. Porozumět ústavní demokracii. K (teoretickým) základům konstitucionalismu a lidských práv. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury a Masarykova univerzita, 2025, 213 s.

Těžko se ve vlastech českých zajímat o politickou filosofii a ústavní teorii, a přitom nenařít na texty *Jiřího Baroše*, ať už v podobě časopiseckých článků, knižních kapitol, nebo komentářových úryvků. Všechny prokazují autorovu schopnost psát dobře a poučeně, na základě rozsáhlého studia a vlastního přemýšlení. Spokojený čtenář mu díky tomu jistě odpustí i to, že se dosud nepustil do měření či počítání čehokoliv, aby stvrdil svůj vědecký status. Jako „kompenzace“ se mu navíc dostane odměny, jakkoliv z perspektivy nepřilíš religiozního prostředí pražského maličko neobvyklé: chápu-li to dobře, hlásí se *J. Baroš* k filosofii, již považuje za adekvátní současnému světu, a tou filosofií je neotomismus. Jeho prismatem vnímá některé otázky, typicky lidskoprávní. Na druhou stranu přibývá u nás i dalších autorů, kteří se ztotožnili s určitou teorií, již rozpracovávají a obhajují (např. *Martin Hapla* nebo *Jakub Dienstbier*), čímž možná dávají najevo, že k nějaké teorii se tak či onak hlásíme všichni, jen si to někteří z nás neuvědomují.

Pokud bychom mezi *Barošovými* čtenáři přece jen po nějaké nespokojenosti pátrali, mohla by se týkat roztržitosti jeho díla. Právě to se autor rozhodl zhojit vydáním monografie, jejímž základem jsou porůznu publikované a nyní rozpracované texty spojené tématem ústavní demokracie. Vznikla tím ucelená monografie, z níž je vědomě vyděleno pouze téma suverenity, jemuž se autor v minulosti dosti pilně věnoval.

Monografie má sympatický rozsah a přístupnou, samozřejmě však nikoliv triviální, jazykovou formu. Ozvláštěná je obálkou, na níž vidíme hlavu nápadně podobnou opernímu pěvci *Adamu Plachetkovi* (před pár lety ovšem), jen jaksi dvojitvárnou: část tváře chybí, místo ní je tu lebka, nadto poněkud poškozená. Příslib toho, že všichni jednou dozpíváme? Že demokracie, tím spíše demokracie ústavní, závisí na lidech, jimž je ostatně určena, a že u lidí záleží na tom, jací jsou doopravdy, uvnitř?

Kniha je členěna na úvod, tři výkladové části a závěr. Opulentní je seznam literatury, vesměs psané česky a anglicky, ale také slovensky, francouzsky a italsky. Určen není k ohromení, či podráždění, čtenáře, protože *J. Baroš* své autory skutečně cituje, propojuje, staví proti sobě, opatřuje vlastními komentáři.

Úvod je stručný, avšak hutný. Osou je vyznání vděčnosti, také však svého druhu věrnosti, osobnosti, životu a dílu *Elišky Wagnerové*, pro niž *J. Baroš* na Ústavním soudu pracoval jako asistent. Sice jen po několik let, ale zjevně let formativních, ne-li osudových. Od ní přebírá přitakání demokracii, nikoliv však demokracii neomezené, nýbrž ústavní a liberální. K ní dozajista patří parametrizované volby, avšak také vláda práva, dělba moci a respekt a ochrana základních práv a svobod, vykládaných v duchu novodobé německé tradice jako deriváty lidské důstojnosti. Kombinace těchto jevů na jedné straně umožňuje lidu vládnout, na straně druhé klade limity každé vládě, tedy i vládě lidu, a to v zájmu jednotlivce. „Patří totiž k obecné zkušenosti, že vůle lidu často směřuje proti svobodě.“ (s. 7) Dodat bychom mohli, že se ostatně často neshodneme ani na tom, co svobodou vůbec je.

Nemá-li jít v těchto výkladech jen o nespecifikovanou vládu či moc lidu, je třeba její institucionalizace, potažmo konstitucionalizace. Ústavní formy se stávají důvodem i standardem jednání; v ústavní demokracii nepředstavují pouze limit formální či procedurální, ale i substantivní, jelikož ústava je vnímána jako vtělení fundamentálních hodnot. Vystupují-li soudci jako strážci ústavy, vystupují vlastně i jako ochránci vůle lidu.

Ptát bychom se však mohli, je-li posledně zmíněný argument stejně validní, byla-li ústava skutečně přijata lidem, anebo jen jeho k tomu účelu nezvolenými reprezentanty, záleží-li na tom, že jde o vůli dávno mrtvých lidí, anebo lidí stále ještě žijících, drží-li se soudci textu, anebo operují s jeho x-tou významovou odvozeninou atd. Připouštím nicméně, že jde o argument klasický, snažící se o propojení ústavního soudnictví a demokracie jako čehosi nenásilného, ba organického. Jeho variaci najdeme, alespoň myslím, třeba v *Alexyho* pojetí ústavního soudu jako argumentativního reprezentanta lidu.

Úvod ústí v programovou tezi: Jak pojímat praxi výkladu ústavních pojmů? Jakou roli v něm má sehrávat politická filosofie mající přece (třeba i nepřiznaný) vliv jak na tvorbu ústavy, tak na její porozumění?

Jenže jde o porozumění různých aktérů: občanů, nositelů politických funkcí, akademických interpretů, soudců. Mají své různé politické filosofie, anebo jde o jednu, rozpoznanou mezi tvůrci té či oné ústavy? Ve světle této filosofie by bylo radno ústavu vykládat. Ale budou i oni tvůrci mít sdílenou politickou filosofii jedinou? A mají ji, i když o ní nevědí?

Přesně to je oblast, v níž může autor zúročit své kombinované vzdělání, jakož i praxi na Ústavním soudu, na jehož rozhodovací činnost se také odvolává. Nejde mu však o všechny právě naznačené otázky, ale „jen“ o Ústavní soud, respektive jeho judikaturu, již nezkoumá zevrubně (asi by to ani nemělo valného smyslu) – jde mu spíše o ilustrace, namnoze související se soudcovskou dráhou *E. Wagnerové*. Veden v tom byl touhou porozumět filosofickým základům liberální demokracie.

První kapitola je nadepsána: *Sociologie právních konceptů – část metodologická*. Tzv. sociologii právních pojmů můžeme spojovat s *Carlem Schmittem*, *Paulem Kahnem* nebo u nás *Pavlem Holländerem*. Právní pojmy jsou podle ní odrazem doby a společnosti. Vertikálně se dá zkoumat jejich vznik a vývoj (genealogie), horizontálně současná struktura, respektive význam (architektura).

Kapitola začíná poznámkou *Vladimíra Klokočky*, podle níž obecné soudy chrání práva, zatímco ústavní soudy nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. V duchu této poznámky se činnost ústavního soudu jeví jako aplikovaná politická teorie, potažmo politická teorie v právním rámci: v ní získávají ústřední ústavní pojmy svůj význam. Soudcovské argumenty působí jako aktualizace základních principů liberálně-demokratického politického řádu. Co nejlepší ústavně-právní argumentace přitom spočívá v základech role ústavních soudců, jež je vymezena různými závazky, étosem nebo praktikami. Autorita soudců není garantována bez dalšího, odvisí od kvality a přesvědčivosti odůvodnění jejich rozhodnutí. Podle *Rawlse* jsou soudy dětmi veřejného rozumu, v němž jde o politickou koncepci spravedlnosti pro všechny.

Po expozici ideálně-typické (ideální?) role ústavních soudů se autor přesouvá k sociologii právních pojmů, jejíž základní linku ukazuje na dílech *Stephena Wolina*, *Lea Strausse*, *P. Kahna* nebo cambridgeské školy. Všem jde o pochopení ducha doby, jenž formoval zkoumané ideje a pojmy. Přístupují k nim porůznu: za pomoci imaginace, návratu ke klasikům, porozumění kontextu, v němž operoval autor i interpret (co mohli vědět), zohlednění kontinuity, adaptace i redefinice pojmů, s povědomím o možné změně paradigmatu,

přestává-li to původní stačit jako referenční rámec pro kladené otázky. Důležité místo v porozumění mají praktiky, tj. praktické postupy, z nichž můžeme usuzovat, co a jak je v dané společnosti zaužíváno a akceptováno. Na praktiky navazují bytostně rozporované (sporné) pojmy (*Walter B. Gallie*), jež zahrnují jednak jejich popis, jednak úsudek o nich. Bytostně rozporované pojmy jsou inherentně otevřeny různým interpretacím. Uvážíme-li, že k nim patří pojmy jako spravedlnost, svoboda, moc, rovnost nebo autorita, je vcelku zřejmé, že na jejich obsahu může panovat poměrně široká neshoda, a to bez ohledu na to, zda je interpretujeme v domácnosti, za katedrou nebo v soudní síni. Pak je ovšem otázkou, co pro společnost přesně vyplývá z autoritativní interpretace soudcovské.

Stěžejní je kapitola druhá, *Konstitucionalismus*. Konstitucionalismus je spolu s demokracií jedním ze zakládajících principů moderní politiky. Demokracie přináší primárně reprezentativní vládu, konstitucionalismus obsahová omezení vlády jako takové. Ústavní demokracie politiku reguluje, dává jí formu, a to i tehdy, nejde-li v ní jen o reprezentanty, nýbrž i o lid samotný. Výjimkou může být mimoústavní projevování vůle lidu v podobě ústavních momentů (*Bruce Ackerman*).

V konstitucionalismu můžeme rozpoznávat republikánskou a liberální linii. Ta první se vyjevuje ve veřejné autonomii občanů a jejich nezávislosti na arbitrární moci, ta druhá v prioritě lidských práv. V moderním konstitucionalismu dominuje linka liberální, provázaná ovšem s tradicí středověkého konstitucionalismu, z níž se dá odvodit reprezentativní vláda, vláda práva nebo právo na odpor. Autor připouští možnost konfliktů demokracie a konstitucionalismu v podobě omezování většiny, potenciál konfliktů se však snižuje zahrnutím základních práv do ustavující moci lidu – konstitutivní lid si tak přeje omezit moc, jakkoliv třeba vykonávanou lidem aktuálním. Řešení to sice je, ale těžko smlčet, že jde pouze o řešení svého druhu: občanům hlasujícím v referendu, jež je shledáno „hodnotově“ nepřipustným, bude omezení jejich rozhodování nejspíše připadat stejně nepřijemné, bez ohledu na to, zda je ukotvíme demokraticky, anebo konstitucionalisticky.

Základním rozdílem moderního politického řádu oproti transcendenci středověkého konstitucionalismu je imanence: patří k tomuto světu a k lidem jej obývajícím. Jelikož jde o řád, pokouší se klasifikovat, obecně nejspíše mezi správným a nesprávným: podle různých autorů směřuje tu k potlačování svévole či omezení vášní, tu k rozvíjení ctnosti. Opouštění důrazu na ctnost vede historicky k většímu významu nastavení politických institucí, jak to vidíme v ústavodárných výkonech konce 18. století. V dobových debatách je patrná obava z despotismu jako potlačení lidské svobody, ovšem spojená s uznáním nutnosti životaschopné vlády, jež má být s to jak vynucovat poslušnost, tak provádět žádoucí činnosti. V současné éře práv máme tendenci vnímat konstitucionalismus jejich prismatem. Otvírá se tím prostor pro vzestup soudní moci, ač mírněný poukazy na absenci její síly a vůle: disponuje přece pouze úsudkem projevujícím se v poměrování vyššího a běžného práva. Pozitivizace lidských práv každopádně umožňuje testovat obsah, respektive výsledky demokratických rozhodovacích procesů. Formy jsou doplněny hodnotami.

V dalším výkladu jsou přiblížena různá pojetí ústav, ale i různé typy „konstitucionalismů“ (pozitivní a negativní, politický a právní, procesuální, demokratický, liberální, autoritativní, komunitaristický, teokratický, populistický, neliberální...), které se liší podle toho, jakou váhu přiznávají soudům, parlamentům nebo občanům, také však právní regulaci, respektive společenským postojům a hodnotám. Citována je řádka autorů upozorňujících na vztah mezi ústavou a občany, potažmo společností. Bez demokratických občanů a demokratických státníků se těžko dočkáme stabilní demokracie.

Dodejme, že jsme si pravdivost posledně uvedené teze tradičně ukazovali na selhání výmarské republiky, případně na úskalích tzv. vývozu demokracie. Vývoj posledních let nám, želbohu, umožňuje nesahat pouze po případech historických a exotických.

Kapitolu uzavírá doktrína dělby moci, její historické provázání se smíšenou ústavou, různé důrazy na oddělení (institucí/funkcí/osob) a vyvážení moci.

Třetí kapitola pojednává o lidských právech, jakkoliv četné zmínky jim patřily už dříve. Autor odlišuje základní práva od užší skupiny lidských práv, která se vztahují k nejdůležitějším lidským potřebám („*Lidská práva jsou práva, která nám náležejí výhradně z toho důvodu, že jsme lidské bytosti.*“ – s. 130). Základní práva představují materiální dimenzi demokracie. Jazyk práv, na úskalí jehož expanze je správně upozorněno, v moderní době nahradil starší jazyk povinností, který osciloval okolo ctnosti a poslušnosti zákonu. Stručně jsou naznačena historická východiska pojetí člověka jako nositele přirozených práv. Významným předělem bylo přijetí Všeobecné deklarace lidských práv. Dále je pozornost věnována generacím lidských práv nebo principu proporcionality. Právě na těchto stránkách se nejčastěji objevuje *E. Wagnerová* a třeba její přemýšlení o sociálních právech jako institucionálních garancích. Klíčová hodnota lidské důstojnosti, typická spíše pro Evropu oproti americkému následování svobody, je sledována ve vývojové i současné perspektivě, kterou reflektují jak autoři z různých kulturních okruhů, tak i ústavní soudy. Zajímavé tu je tradiční odlišení důstojnosti odpovídající sociálnímu ranku oproti současným pojetím universalistickým a egalitářským, jež se promítají např. ve všeobecnosti volebního práva.

V samém závěru knihy se nachází opětovný odkaz na formativní léta na Ústavním soudu, a tentokrát i na osobnost a dílo *Vladimíra Čermáka*. Vracejí se klíčové pojmy jako právo a práva, formální a materiální právní stát, formální a materiální demokracie, syntetizované v demokracii ústavní.

Nevím, zda se mi to podařilo vyjádřit dostatečně, ale *Barošova* kniha rozhodně stojí za přečtení. Občas recenze končí doporučením, komu je po soudu recenzentově představená publikace určena. Může jít typicky o studenty, všemožné nespécifikované zájemce nebo také o širší okruh lidí dobré vůle. V tomto případě bych byl rád, kdyby se mezi čtenáře zařadili soudci Ústavního soudu a jejich spolupracovníci. Pakliže se to již stalo, tak i všichni ti, kteří by jimi jednou rádi byli.

Knihy totiž nabízí perspektivu, v níž o soudcích, soudech a souzení nemluví primárně soudci ve svých rozhodnutích. Je značně aspirativní (možná normativní) v líčení historické a společenské role ústavních soudců, jež není založena na tom, co vše v praxi mohou, ale co a proč by dělat měli. Anebo také dělat neměli. Nenabízí samozřejmě návod, jak vyřešit tu či onu kauzu, nabádá však k náročnosti k sobě v zájmu odpovědnosti jak vůči své instituci, tak i za společenský a právní řád, jež soudci pomáhají chránit a rozvíjet. Nevytěšňuje určité poměrování s právními profesionály takřkajíc profánními, přidává a zdůrazňuje však přesah k velkým postavám a dílům politické a právní filosofie. Vybízí zkrátka k mnohostrannému dialogu napříč časem, jehož mistrem v mých očích byl a je *P. Holländer*. Přečtení *Barošovy* knihy sice z nikoho *prof. Holländera* neudělá, umožní však přesněji vymezit, oč (také) by při výkonu ústavního soudnictví mělo jít.

Jan Kysela*

* Prof. JUDr. Jan Kysela, Ph.D., DSc., Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: kyselaj@pff.cuni.cz.

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

III. soirée kosmického práva na pražské právnické fakultě – Co přinese nové unijní nařízení o bezpečnosti, odolnosti a udržitelnosti kosmických aktivit v Unii?

Dne 11. listopadu 2025 proběhlo na půdě Právnické fakulty Univerzity Karlovy již třetí soirée kosmického práva, které se letos poprvé zaměřilo na čerstvě zveřejněný návrh unijního nařízení o bezpečnosti, odolnosti a udržitelnosti kosmických aktivit publikovaný v červnu 2025.¹ Předložený dokument představuje potenciálně zásadní milník: reaguje na dynamickou privatizaci a komercializaci kosmického sektoru a současně reflektuje skutečnost, že již třináct členských států přijalo vlastní národní právní úpravy. Je to vůbec první snaha Evropské unie komplexně regulovat činnosti v kosmickém prostoru. Jeho účinnost by měla nastat 1. ledna 2030.

Jako první na III. soirée kosmického práva vystoupil *Václav Kobera*, ředitel odboru inteligentních dopravních systémů, kosmických aktivit a výzkumu, vývoje a inovací na Ministerstvu dopravy. Ve svém příspěvku představil aktuální stav kosmického výzkumu a průmyslu v České republice a přiblížil také zapojení ČR do současných mezinárodních aktivit.

Na jeho vystoupení následně navázali dva další řečníci, kteří z odlišných perspektiv představili návrh unijního nařízení:

Jakub Handrlica z Právnické fakulty Univerzity Karlovy představil návrh jako budoucí unijní pramen správního práva. Poukázal zejména na to, že text počítá s vytvořením robustní správní struktury na úrovni EU, na níž se budou podílet Evropská komise, Agentura pro kosmický program EU a národní dozorové orgány. Právě národní orgány mají i nadále vykonávat většinu pravomocí v této oblasti; návrh tedy nepočítá s jejich oslabením, ale s posílenou koordinací.

V závěru svého vystoupení podotkl, že bytí návrh detailně upravuje budoucí institucionální a správní rámec, zcela se vyhýbá otázkám harmonizace občanskoprávní odpovědnosti držitelů licencí a jejich povinného pojištění. Není tedy zřejmé, nakolik může aktuální návrh skutečně přispět k jednotným podmínkám v rámci Evropské unie.

Návrh upravuje také povolování kosmických aktivit, které zůstávají v pravomoci členských států s výjimkou objektů ve vlastnictví EU. Návrh předpokládá paralelní existenci unijního nařízení a vnitrostátních předpisů. Směřuje rovněž k harmonizaci povolovacích standardů, které v evropském prostředí doposud chyběly, a ukládá členským státům, aby vedle standardních licenčních režimů zavedly i zjednodušené postupy pro vědecké a výzkumné aktivity. Součástí nové správní struktury bude i unijní registr kosmických objektů, který bude doplňovat národní rejstříky a jehož vedení převezme v Praze sídlící Agentura pro kosmický program EU.

¹ Srov. Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o bezpečnosti, odolnosti a udržitelnosti kosmických činností v Unii, COM/2025/335 final.

Na výše uvedené navázal *Martin Švec* z Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, který se na navrhovanou úpravu podíval z perspektivy evropského práva. Zaměřil se především na otázku, na jakém právním základě může být taková úprava přijata. Poukázal přitom na čl. 189 odst. 2 SFEU podle kterého Unie sice může přijímat opatření týkající se vesmíru, například prostřednictvím evropského kosmického programu, avšak harmonizace právních předpisů členských států je zde výslovně vyloučena. Vzhledem k tomuto omezení se Evropská komise rozhodla návrh opřít o čl. 114 SFEU, který jí umožňuje přijímat opatření směřující k vytvoření a fungování vnitřního trhu.

Ve svém vystoupení zdůraznil, že nejasnosti ohledně právního základu budou při dalším projednávání návrhu nepochybně předmětem odborných diskusí a mohou ovlivnit další legislativní plány Komise. Poukázal také na to, že ačkoliv je návrh formulován jako nařízení, počítá s tím, že jeho provedení bude doprovázeno a rozpracováno vnitrostátními úpravami členských států. Také připomněl, že i po přijetí unijního nařízení zůstávají členské státy mezinárodněprávně odpovědné za své závazky vyplývající z mezinárodních úmluv, jejichž jsou smluvními stranami, a tuto odpovědnost nelze nahradit ani splnit samotnou realizací unijního nařízení.

Pokračovali diskutující ze Slovenska, konkrétně *Daniel Šagáth* (Slovenská kosmická agentura) a *Gabriel Stančík* (Ministerstvo dopravy Slovenské republiky), kteří s auditoriem sdíleli své zkušenosti a poznatky z přípravy nové slovenské kosmické legislativy. Ta byla přijata slovenským parlamentem dne 28. listopadu 2024 a je platná od 1. února 2025.² Slovenská republika se tak stala vůbec prvním státem střední Evropy, který přijal vlastní národní kosmický zákon.

Diskutující objasnili, že impulsem pro přijetí zákona bylo postupné vypouštění čtyř slovenských družic, což vyžadovalo vytvoření zákonného rámce pro tyto aktivity. *Daniel Šagáth* rovněž upozornil, že klíčovou inspirací pro slovenskou právní úpravu byla již existující novozélandská legislativa. Nový zákon tak představuje další příklad vzájemného ovlivňování právních řádů v oblasti kosmu.

Následně vystoupili dva diskutující z České republiky. *Kristýna Šopková* z pražské právnické fakulty představila hlavní principy, kterými by se státy měly při přijímání kosmického zákona řídit, a upozornila na klíčové aspekty, které by neměly být opomenuty. Zároveň poukázala na možná rizika a krátce porovnala řešení ostatních evropských států. Po ní vystoupil *Michal Reinöhl* z Ministerstva dopravy, které má v gesci správu kosmických aktivit. Ve svém vystoupení představil úvahy České republiky o možném přijetí nového českého kosmického zákona, podobně jako slovenští sousedé, a nastínil potenciální výhody a nevýhody takového kroku.

Na rozdíl od Slovenska v České republice zatím jakákoliv zákonná úprava pro povolování a registraci kosmických činností absentuje. Její vytvoření se nicméně zdá i s ohledem na obsah navrhovaného unijního nařízení *pro futuro* nutností.

Soirée kosmického práva pořádá pražská katedra správního práva každoročně na podzim již od roku 2023. Jejich cílem je otevřít odbornou diskuzi nad aktuálním vývojem evropských i vnitrostátních úprav. Debaty se soustředí zejména na povolování a registraci kosmických aktivit a na právní rámec těžby kosmických nerostů.

² Zákon č. 378/2024 Z. z., o regulácii vesmírnych aktivít a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

III. soirée kosmického práva se letos uskutečnilo na půdě Právnické fakulty Univerzity Karlovy v rámci univerzitního konsorcia CAERPIN (Czech Aerospace Research Institute) a současně bylo zařazeno do programu vědeckého semináře Nové technologie a veřejné právo, který dlouhodobě podporuje odbornou diskusi o regulaci nových technologií ve veřejném právu.

Kristýna Šopková* – Milada Matoušková**

* Mgr. Kristýna Šopková, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1349-1183>.

** Milada Matoušková, studentka a pomocná vědecká síla na katedře správního práva a správní vědy, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2167-291X>.

Economic Diplomacy of Taiwan and Private International Law

Magdalena Pfeiffer (<https://orcid.org/0000-0002-4873-1350>)

Abstract: The article addresses the issue of assessing Taiwan's status when applying the rules of private international law, in the context of Taiwan's successes in economic diplomacy, which have led to an increase in cross-border private-law relations. It considers whether Czech courts can regard Taiwan as a state for the purposes of private international law rules, despite the absence of its formal recognition by the Czech Republic. Based on a critical comparative analysis of Czech and German case law, the argument is made that, in the field of private law, Czech courts should not mechanically apply the "One China" doctrine underlying Czech foreign policy. Such a normative approach should, in cross-border private-law matters, give way to a factual approach that respects Taiwan's existence as a subject of public international law with a functioning multi-tiered judicial system and a stable legal order that is effectively created, applied, and enforced in its territory. This approach also aligns with the function of private international law, which seeks conflict justice, legal certainty, and predictability.

Keywords: private international law, applicable law, recognition and enforcement, Taiwan, foreign court decisions, foreign arbitral awards

Can Legal Personhood Escape Fictionalism?

Daniel Barták (<https://orcid.org/0009-0008-3768-0376>)

Abstract: This text focuses on the use of fictionalism in the question of legal subjectivity. First, the basic fictionalist approach will be presented. This is Hans Vaihinger's neo-Kantian theory, which describes the classic approach to legal subjectivity as fictitious. Subsequently, two alternative approaches to subject of law will be analyzed. The first will respond to theories that explain legal subjectivity from the perspective of human rights. The second approach is Vista Kurki's bundle theory. In both cases, I will argue that neither approach can do without fictions. Finally, I will explain that the whole problem with fictions simply means a change in mental attitude and evaluation criteria.

Keywords: legal subjectivity, legal personhood, philosophy of as if, bundle theory, neo-kantism, human rights

On the Fruits of Poisoned Trees in the Light of the Case Law of the European Court of Human Rights

Michal Klenka (<https://orcid.org/0000-0002-3210-6884>)

Abstract: The present article examines the case law of the European Court of Human Rights on the right to a fair trial, as set out in Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, in relation to the use of illegally obtained evidence and evidence derived therefrom in criminal proceedings. Despite the absence of a provision directly addressing the exclusion of illegally obtained evidence, the use or admission of illegally obtained evidence in a particular case may render the proceedings as a whole, including the manner in which the evidence was obtained, unfair. In this indirect manner, the Court has addressed the issue of illegally obtained evidence and its use in Contracting States (which is primarily a matter of domestic law), determining whether such "illegality" has led to a violation of another right protected by the Convention. The subject of examination will be the case law concerning the clash between the right to a fair trial in the first case and the prohibition of torture and the right to respect for private and family life in the second case. Following the general background, the focus will be directed towards cases of evidence obtained through inhuman or degrading treatment, in violation of the principle of non-self-incrimination, provided by witnesses cooperating with the prosecution, unlawful surveillance, searches, and collection of biological material, and, in particular, on the consideration of evidence obtained by police entrapment.

Keywords: right to a fair trial, prohibition of torture, right to respect for private and family life, rules of evidence, illegally obtained evidence

Luxembourg's View on Constitutional Courts: How European Union Law Redefines the Position of Constitutional Courts through the Principle of Primacy

Peter Matuška (<https://orcid.org/0009-0005-1742-0962>)

Abstract: Constitutional courts occupy an irreplaceable position within democratic societies, serving as key guardians of constitutional order and the rule of law. This article examines the evolving role of constitutional courts in light of recent jurisprudence of the Court of Justice of the European Union (CJEU). It focuses on whether, and to what extent, constitutional courts face limits in their jurisprudential activity, particularly under the principle of the primacy of EU law. The judgments in *Euro Box Promotion* and *RS* have marked a new phase in the CJEU's approach, subjecting the activities of constitutional courts to constraints derived from EU law. Furthermore, the *Rimšēvičs* and *W. Ž.* decisions have significantly expanded the reach of the primacy principle—from the mere non-application of national norms to their potential invalidation. The final section analyses the boundaries of constitutional courts' authority, arguing that CJEU judgments should not be regarded solely as adversarial. In certain contexts, they may also serve to shield constitutional courts from undue interference by other branches of power.

Keywords: constitutional court, limits of the constitutional court, primacy of European Union law, Court of Justice of the European Union, *ultra vires*, *Euro Box Promotion*, *RS*, *Rimšēvičs W. Ž.*, *Commission v. Poland*, *C-448/23*, constitutional identity

Right to Equality Before a Court and Right to a Fair Trial in International Criminal Law

Lukáš Machoň

Abstract: The right to equality before a court and the right to a fair trial are among the oldest safeguards to achieve justice, both before national courts and international criminal courts and tribunals. From the perspective of international and national law, a distinction is made between the right to equality before a court, which applies in civil, criminal and administrative justice proceedings, and the right to a fair trial, which is a general guarantee of judicial proceedings. In the case of proceedings before international criminal courts and tribunals, both guarantees are derived from national criminal law and general principles of public international law. It can be said that without equality there can be no real justice, and the right to equality and non-discrimination is one of the fundamental human rights, ensuring equal protection for every individual. The article deals with the historical development of international criminal law, the jurisdiction of international criminal courts and tribunals (the International Military Tribunal at Nuremberg, the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, the International Criminal Tribunal for Rwanda and the International Criminal Court), and the enjoyment of the fundamental rights to equality before a court and to a fair trial in their context. The rights to equality before a court and to a fair trial are synonymous with the judicial process itself. The long history and little changes of the due process rights over the centuries confirm the fundamental nature of the rights to equality before a court and to a fair trial and their character as a rule of customary international law. They can be qualified as peremptory norms of general international law. The author concludes that the guarantees of equality and fair trial are systematically applied at all stages of proceedings before international criminal courts and tribunals, thereby contributing to the legality and legitimacy of international criminal justice. Their application in proceedings before international criminal courts and tribunals does not differ substantially from their use in proceedings before national criminal courts.

Keywords: right to equality before a court, right to a fair trial, international criminal law, International Criminal Tribunals for the former Yugoslavia and Rwanda, International Criminal Court

XXXIII. konference Karlovarské právníké dny

**HOTEL THERMAL,
11. 6.–13. 6. 2026**

Pořádají: Karlovarské právníké dny – Společnost českých, německých, slovenských a rakouských právníků, z. s., Česká advokátní komora, Slovenská advokátska komora, Ústav štátu a práva SAV, Unie podnikových právníků ČR, Arbeitsgemeinschaft Internationales Wirtschaftsrecht im DAV, Forschungsinstitut für Mittel- und Osteuropäisches Wirtschaftsrecht, Wien, Internationales Fachinstitut für Steuer- und Wirtschaftsrecht e. V.

ČESKÁ ADVOKÁTNÍ KOMORA

KJT
OD ROKU 1991

Odborní mediální partneři

Nakladatelství C. H. Beck, s. r. o., Nakladatelství Leges, s. r. o., Nakladatelství Wolters Kluwer CR, a. s.,
Atlas consulting, spol. s r. o., Právní rádce, Právní prostor, Advokátní deník, EPRAVO.CZ, a. s.,
IWRZ – Zeitschrift für Internationales Wirtschaftsrecht

Program

„Krása a složitost reparace škody a újmy ze všech stran a ve všech souvislostech“

prof. JUDr. Josef Bejček, CSc. – Náhrada škody – Odpovědnost jako povinnost a povinnost jako odpovědnost
 doc. JUDr. Tomáš Doležal, Ph.D. – Náhrada újmy na zdraví, mnohost nároků
 doc. JUDr. Bohumil Havel, Ph.D. – Obsah povinnosti odvracet úpadek, delikt ní důsledky
 Dr. Eric Heinke – Nároky na náhradu škody vůči advokátovi dle rakouského práva
 JUDr. Ing. Pavel Horák, Ph.D. – Ke vztahu smluvní pokuty a náhrady škody
 doc. JUDr. Lucie Josková, Ph.D. LL.M. – Odpovědnost člena statutárního orgánu městských společností
 JUDr. Jiří Kindl, M. Jur., Ph.D. – Vymáhání náhrady škody v oblasti hospodářské soutěže
 JUDr. Viktor Kolmačka, Ph.D. – Vztah náhrady škody k právům z vadného plnění
 JUDr. Zdeněk Krčmář – Insolvenční právo v exekučních souvislostech k vymáhané škodě
 prof. JUDr. Alexandra Löwy, Ph.D. LL.M. – Nárok na náhradu škody vůči advokátovi
 doc. JUDr. Filip Melzer, LL.M., Ph.D. – Konkurence náhrady škody a bezdůvodného obohacení a počátek běhu promlčecích lhůt
 JUDr. Radim Miketa – Odpovědnost advokáta za škodu v ČR
 JUDr. Petr Mrázek – K nároku na odškodnění při ukončení obchodní spolupráce: obchodní zástupce ano, distributor nikoli?
 JUDr. Monika Novotná – Náhrada poškozeným z Garančního fondu ČAK
 doc. JUDr. Dana Ondřejová, Ph.D. – Náhrada újmy z nekalé soutěže
 JUDr. Jan M. Passer, Ph.D., LL.M. – Mimosoudní odpovědnost Evropské unie a členských států aneb nejen o Kočnerovi
 JUDr. PhDr. Ing. Jan Petrov, LL.M., Ph.D. – Náhrada újmy způsobené AI: Typologie deliktálních situací
 prof. JUDr. Irena Pelikánová, DrSc. – Odpovědnost za škodu jako součást mechanismu vymahatelnosti práva v hospodářské soutěži a ochrana spotřebitele
 prof. JUDr. Radim Polčák, Ph.D. – GDPR jako originální civilní titul k náhradě újmy
 JUDr. František Půry, Ph.D. & JUDr. Martin Richter, Ph.D. – Náhrada škody a nemajetkové újmy způsobené trestným činem v aktuální judikatuře Nejvyššího a Ústavního soudu
 Hon.-prof. Priv.-Doz. Dr. Jürgen Rassi – Náhrada nemateriální újmy
 Dr. Erich Schwarzenbacher – Nekalá soutěž a náhrada škody
 prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D. – (Ne)účinné vyšetřování a náhrada škody státem
 Mgr. Jakub Šotník & JUDr. Ondřej Trubač, Ph.D., LL.M. – Náhrada škody v daňovém právu / odpovědnost státu
 prof. Dr. Ansgar Staudinger – Medicínský turismus a náhrada škody
 Mgr. Lukáš Trojan – Odpovědnostní nároky k zajištění v trestním řízení
 Mgr. Tomáš Veselý – Přírážka za integritu
 JUDr. Petr Vojtek – Náhrada nemajetkové újmy v poslední judikatuře NS a ÚS
 prof. Dr. Friedrich Graf von Westphalen – Použitelnost Směrnice o odpovědnosti za škodu způsobenou výrobkem (EU) 2024/2853 na případy způsobené vadnou AI a softwarem
 prof. dr hab. dr h.c. Fryderyk Zoll – Náhrada škody a práva ze záruky

Konference bude ve čtvrtek a pátek simultánně tlumočena ČJ/NJ.

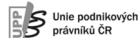
Moderátoři konference: JUDr. Vladimír Zoufalý, Mgr. Michal Vávra,

JUDr. Petr Bříza, LL.M., Ph.D., JUDr. Ondřej Trubač, LL.M., Ph.D., doc. Filip Melzer, LL.M., Ph.D., a Mgr. Kamil Blažek

Změna programu vyhrazena. Časové uspořádání programu na www.kjt.cz

Účastnický poplatek je 11 900 Kč + DPH.

V rámci Slavnostní recepcie dne 12. 6. 2026 budou vyhlášena tradiční ocenění společnosti. (Prestížní cena, Autorská cena a Pocta judikátu). Anketní listek lze vyplnit na www.kjt.cz. Podmínky účasti a přihlášení na www.kjt.cz

Partneři konference

Anketní lístek
KARLOVARSKÉ PRÁVNICKÉ DNY
PRESTIŽNÍ CENA 2026

pro nejlepší právníký časopis v České a Slovenské republice

	Časopis	Recenzovaný	Vydavatel		Hodnotte 1-10 úroveň
					Odborná/informační
1	Acta Iuridica Olomucensia	(R)	Univerzita Palackého v Olomouci	ČR	
2	Acta Universitatis Carolinae Iuridica	(R)	Univerzita Karlova, Právnická fakulta	ČR	
3	Ad Notam		Notářská komora ČR	ČR	
4	Ars notaria		Notářská komora SR	SR	
5	Bulletin advokacie/Advokátní deník	(R)	Česká advokátní komora	ČR	
6	Bulletin slovenskej advokácie	(R)	Slovenská advokátska komora	SR	
7	Bulletin Stavební právo		Česká společnost pro stavební právo	ČR	
8	Časopis pro právní vědu a praxi	(R)	Masarykova univerzita, Brno	ČR	
9	Epravo		EPRAVO.CZ, a. s.	ČR	
10	International and Comparative Law Review	(R)	Univerzita Palackého v Olomouci	ČR	
11	Jiné právo		Kolektiv autorů (blog)	ČR	
12	Jurisprudence	(R)	Wolters Kluwer ČR, a. s., a PF UK	ČR	
13	Justičná revue	(R)	Ministerstvo spravodlivosti SR	SR	
14	Komorní listy	(R)	Exekutorská komora ČR	ČR	
15	Kriminalistika	(R)	Ministerstvo vnitra ČR	ČR	
16	Obchodní právo	(R)	Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR	
17	Obchodněprávní revue	(R)	C. H. Beck	ČR	
18	Právněhistorické studie	(R)	PF Univerzita Karlova v Praze	ČR	
19	Právní prostor		ATLAS consulting spol. s r. o.	ČR	
20	Právní rádce		Economia, a. s.	ČR	
21	Právní rozhledy	(R)	C. H. Beck	ČR	
22	Právníké listy	(R)	PF ZČU v Plzni, Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR	
23	Právník	(R)	Ústav státu a práva AV ČR	ČR	
24	Právní obzor	(R)	Ústav státu a práva SAV	SR	
25	Právo a rodina		Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR	
26	Soukromé právo		Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR	
27	Revue církevního práva	(R)	Společnost pro církevní právo	ČR	
28	Revue pro právo a technologie	(R)	Masarykova univerzita Brno	ČR	
29	Rodinné listy		Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR	
30	Soudce		Soudcovská unie ČR	ČR	
31	Soudní rozhledy	(R)	C. H. Beck	ČR	
32	Správní právo	(R)	Ministerstvo vnitra ČR	ČR	
33	Státní zastupitelství	(R)	Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR	
34	Súkromné právo	(R)	Wolters Kluwer SR s. r. o.	SR	
35	Trestněprávní revue	(R)	C. H. Beck	ČR	
36	Trestní právo	(R)	Wolters Kluwer ČR, a. s.	ČR	
37	Zo súdnej praxe	(R)	Wolters Kluwer SR s. r. o.	SR	
38	Zpravodaj Jednoty českých právníků		Jednota českých právníků	ČR	

Není nutné hodnotit všechny časopisy, ale pro zohlednění, že jde o Vaše srovnání, **hodnotte dle osobní znalosti alespoň 3 časopisy**. Odborná a informační úroveň se hodnotí zvláště přidělením bodů od 1 do 10, kdy 1 bod je určen pro nejnižší a 10 pro nejlepší úroveň.

Níže lze navrhnout pravomocný rozsudek publikovaný mezi 1. 3. 2025 a 28. 2. 2026 na cenu Pocta judikátu:

Soud..... sp. zn. ze dne.....

Jméno, příjmení, titul.....Profese.....

Adresa sídla.....Tel.....E-mail.....

Vlastnoruční podpis

Souhlasím s uchováním následujících údajů pro účely zpracování ankety po dobu dvou let od uzávěrky. Prohlašuji, že jsem anketní lístek vyplnil/a osobně dle svého nejlepšího přesvědčení.

Anketní lístek, vyplněný dle Vašeho nejlepšího vědomí a svědomí, prosíme zaslat poštou nejpozději do 31. 5. 2026, per e-mail do 14:00 hod. dne 12. 6. 2026 na adresu casopis.kit@gmail.com, nebo vyplňte na webu na www.kit.cz, zde je zveřejněn i Statut této ceny. Při el. vyplnění zašlete ze svého vlastního e-mailu uvedeného ve vašich veřejných kontaktech. Na XXXIII. konferenci budou anketní lístky veřejně slosovány o věcné ceny – právníckou literaturu od partnerských nakladatelství.

Metamorfózy českého právního řádu od roku 1918 do roku 2022

František Cvrček

Ústav státu a práva AV ČR
Praha 2025, 750 stran

ÚSTAV	STĀTU
A	PRĀVA

Akademie věd ČR

Kniha analyzuje český právní řád za posledních více než sto let. Autor dochází k rozpoznání sedmi právních režimů na úrovni metadat, slovníků a právních termínů a sleduje obecné trendy a trendy charakterizující jednotlivé režimy.

Svobodná vůle Karla Eliáše

Rozhovor s hlavním tvůrcem občanského zákoníku

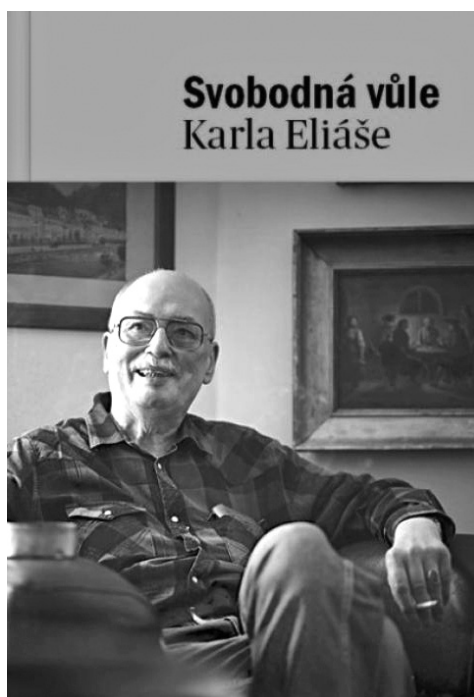
Zdena Žáčková – Lenka Vostrá

Ústav státu a práva AV ČR –
Wolters Kluwer ČR
Praha 2025, 240 stran

ŮSTAV	STĀTU
A	PRĀVA

Akademie věd ČR

Kniha představuje rozhovor vedený s hlavním tvůrcem občanského zákoníku profesorem Karlem Eliášem. Publikace seznamuje s osobností Karla Eliáše a nechává čtenáře nahlédnout do procesu vzniku občanského zákoníku a pochopit vlivy, vzory a zdroje, které hrály při jeho tvorbě roli.

Pocta Karlu Eliášovi k 70. narozeninám

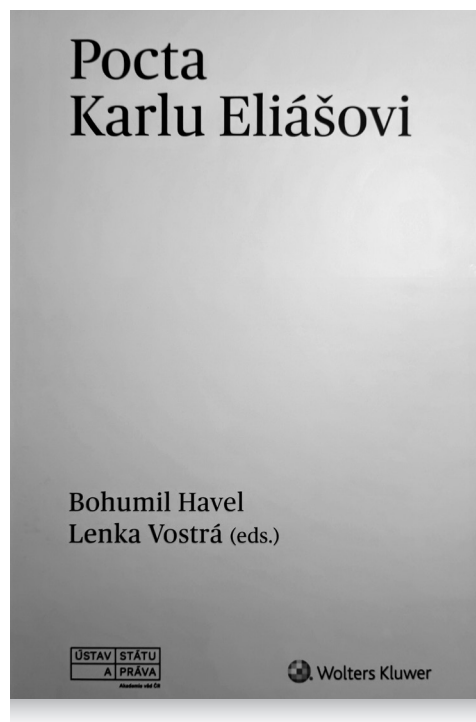
Bohumil Havel – Lenka Vostrá (eds.)

Ústav státu a práva AV ČR –
Wolters Kluwer ČR
Praha 2025, 844 stran

ŮSTAV	STĀTU
A	PRĀVA

Akademie věd ČR

Tato publikace je poctou profesoru Karlu Eliášovi k jeho sedmdesátým narozeninám. Je dostupná zde: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/books/Pocta_Karlu_Eliasovi__eBook.pdf

Kapitoly z dejín a súčasnosti medzinárodnej správy a budovania štátu

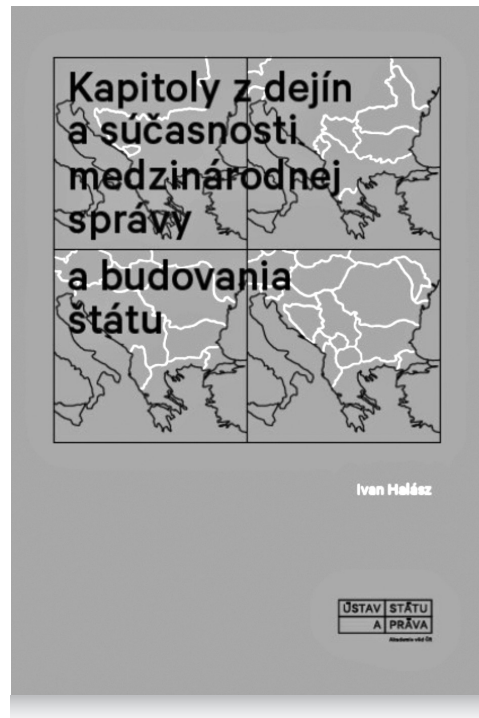
Ivan Halász

Ústav štátu a práva AV ČR
Praha 2023, 216 stran

ÚSTAV	STÁTU
A	PRÁVA

Akademie věd ČR

Cieľom danej publikácie je predovšetkým poukázať na podobné a odlišné prvky v procesoch budovania štátu, ako aj na rozdelenie práce medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami.

Zákon o finanční kontrole

Problémy legislativního zpracování

Květoslav Kramář – Miloslava Hálová

Ústav státu a práva AV ČR
Praha 2023, 156 stran

ÚSTAV	STÁTU
A	PRÁVA

Akademie věd ČR

Publikace předkládá podrobnou analýzu četných nedostatků legislativního zpracování zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě.

Zákon
o finanční kontrole
Problémy
legislativního
zpracování

Květoslav Kramář
Miloslava Hálová

Autonomous Law of International Sports Associations as an Equivalent to a Superstate and Borders of Legality of its Powers

Pavel Hamerník

Ústav státního práva AV ČR
Praha 2023, 181 stran
E-kniha

ŮSTAV	STĀTU
A	PRĀVA

Akademie věd ČR

Tato publikace se zabývá kontroverzními mechanismy mezinárodních sportovních asociací, jakým způsobem je mohou mezinárodní sportovní asociace obhájit ve světle platného práva, a naopak kde leží hranice, kam nesmějí vstupovat na úkor garantovaných svobod osob a dalších subjektů ve sportu.

